JEAN-PIERRE CHABROL

MAHALAUA-RÎIOASA

Făcînd o comparație între scriitor și ziarist, poetul Tudor Arghezi nota nu de mult într-una din tabletele sale: „Din practică și subiectiv sînt încredințat că orice ziarist cu oarecare mîzgă-n călimară e un scriitor și poate că și o valoare"...

Printre multele exemple care ar putea argumenta această afirmație, cel al tînărului scriitor francez Jean-Pierre Chabrol este unul dintre cele mai recente.

Reporter talentat, cunoscut publicului francez prin reportajele sale din ziarul l'Humanité, J. P. Chabrol s-a consacrat în literatură doar cu cîțiva ani în urmă, o dată cu apariția primului său roman „La dernière cartouche" („Ultimul cartuș" — 1955), îndreptat împotriva „murdarului război" („la sale guerre") dezlănțuit de capitaliștii francezi în Indochina.

Doi ani mai tîrziu, în 1955, apare cel de al doilea volum al său „Le Bout-Galeux" — „Mahalaua-Rîioasă" în traducere românească.

JEAN-PIERRE CHABROL

MAHALAUA-RÎIOASĂ

În romîneşte de
GELLU NAUM

1958 — EDITURA TINERETULUI

Coperta : DESPINA GHINOCASTRA

Jean-Pierre Chabrol
LE BOUT-GALEUX
Amiot-Dumont
Paris
1955

Capitolul I

DIRECTĂ DE DREAPTA

În ziua aceea, Jacquot Leroux îl pocni pe contramaistru. E drept că, atunci cînd îl văzu pe omul acela de cincizeci de ani căzînd lat la pămînt, mînia i se topi ca prin farmec. Şi se plecă spre contramaistru ca să-i dea o mînă de ajutor, sub imboldul aceluiaşi avînt care îi împinsese corpul înainte ca să tragă lovitura de pumn.

Jacquot Leroux lucra la un strung care se deregla de mai multe ori pe ceas. Tînărul strungar nu mai putea ţine seria lucrărilor şi nu mai prididea să-şi facă normele. Ca să izbutească să cîştige o sută patruzeci de franci pe oră, era silit să-şi rupă din timpul mesei. Se istovea pentru recîştigarea minutelor pierdute, dar contramaistrul nu-l slăbea de loc. Jacquot îi simţea privirea mereu aţintită pe ceafa lui. Mai adineauri cureaua strungului sărise. Şi de îndată se auzise, ca un ecou, batjocura contramaistrului :

— Dacă eşti papă-lapte, stai acasă !

Pumnul lui Jacquot pornise de la sine.

Contramaistrul se ridică, se scutură. Jacquot nu mai zăbovi. Cu fruntea sus, el se îndreptă spre vestiar. Îşi luă din dulăpior pieptenele ştirb, cîteva ţigări stîlcite şi ziarul *Echipa.*

În faţa ceasului de pontaj, Jacquot mai privi o dată fişa, înălţă din umeri, apoi se repezi în stradă.

Nu-şi terminse încă ziua şi-i lipsea porţia obişnuită de oboseală. Se simţea uşor ca un fulg. În graba de-a părăsi atelierul, nu-şi mai schimbase hainele şi mai purta încă sandalele de pînză pe care lucea pilitura căzută de la strung.

Jacquot Leroux avea nouăsprezece ani. Era înalt, foarte subţire, pînă şi umerii îi avea înguşti, şi totuşi părea voinic fiindcă se ţinea tare semeţ. Avea maxilarele pătrate, nasul drept, potrivit de mare, ochii alungiţi, sprîncene stufoase şi mai totdeauna încruntate. Îşi dădea toată silinţa să-şi facă bucle largi în părul lui negru, dar încă din primele ore ale dimineţii, vîntul, uscăciunea aerului şi mai ales brutalitatea mişcărilor pe care le făcea îi stricau toată rînduiala asta dichisită şi-i scoteau şuviţe pe frunte. O mustăcioară subţire ca firul de aţă îi adumbrea buzele pline şi frumoase. Favoriţii ascuţiţi, de la tîmple, i se întindeau ceva mai mult decît se obişnuieşte. O tunsoare ceva mai acătării pe gît, pe după urechi şi pe sub nas ar fi scos la iveală ceea ce se cheamă „un băiat frumos". Dar, o asprime exagerată în felul de-a se purta şi o mutră mereu bosumflată îi dădeau lui Jacquot Leroux un aer suspect şi, cînd îl vedeai pentru prima dată, te făceau să nu prea vrei să ai a face cu el.

Pe o bancă a peronului liniei de centură, Jacquot dădu peste Milou. Întîlnirea asta, acolo, la o oră neobişnuită, îi miră la fel de mult şi pe unul, şi pe celălalt. Megafonul hîrîia: „Trenul viitor va pleca direct spre Antony-Massy, cu legătură la omnibusul Massy-Saint-Rémy..."

Vagonul era aproape gol. Jacquot şi Milou putură să se tolănească, nespus de mulţumiţi, fiecare pe cîte o banchetă. Trenul îşi iuţi mersul şi, de cum ieşi din umbra Cetăţii Universitare, soarele de toamnă îl învălui în aburi.

Cei doi nu prea se simţeau la largul lor. În orele cînd vin sau pleacă muncitorii trenul pare strîmt, înăbuşitor.

Ai zice că hurducăie prin beznă. În orele de trîndăvie, el se lărgeşte, devine spaţios şi confortabil şi parcă pluteşte în lumină.

— Ascultă, Jacquot, de ce naiba te întorci aşa devreme ?

— I-am ars un pumn peste bot contramaistrului.

— Zău !... Adevărat ?

— Pe cinstea mea !

— Chiar... un pumn adevărat ?

— O directă de dreapta.

Milou repetă fără voie :

— Asta-i bună, ştii ?...

Milou era cu un an mai tînăr decît Jacquot Leroux. Ca aspect, n-ar fi avut nimic deosebit, dacă fruntea lată şi bărbia ascuţită nu i-ar fi dat o înfăţişare ciudată. Tunsoarea „în perie" nu i se potrivea de fel, iar părul îşi ridica ţepii în toate părţile. Capul, ca un con de brad, îi era luminat de doi ochi negri şi scînteietori ca tăciunii aprinşi. Gura subţire în formă de „V", aşezată sub nasul scurt, îi mai adăuga şi ea ceva la maliţiozitatea privirii.

Frazele îi erau pline de „ştii ?" aşa cum un torent e plin de bolovani şi Milou trecea prin discuţii ca printr-un vad, sărind de la un „ştii ?" la altul. La fiecare trei cuvinte, „ştii-ul" venea să ceară consimţămîntul, complicitatea sau colaborarea celui cu care băiatul stătea de vorbă.

Mereu cu ochii-n patru, urmărind cu interes tot ce se petrecea în jurul lui, Milou era atent în primul rînd la ce i se spunea, la ce gîndeau oamenii. Sensibil, duios chiar, el legase o prietenie strînsă cu brutalul Jacquot Leroux...

Jacquot îi povesti cum îşi ieşise din fire. Îi dădu, cu multă bunăvoinţă, toate amănuntele despre viteza, direcţia şi efectele directei sale de dreapta. Din motive personale, sări peste cuvintele „rămîi acasă !" care îl provocaseră. De asemenea, nu suflă o vorbă despre mila şi apoi despre ruşinea care îl năpădiseră de îndată ce trăsese directa. Între Jacquot, Milou şi prietenii lor existau unele convenţii cu privire la demnitate, onoare, mîndrie şi re-

voltă, convenţii atît de înrădăcinate în minţile lor, încît de multă vreme nu mai simţeau nevoia să pomenească despre ele. Pe scurt, dacă Jacquot Leroux crezuse de cuviinţă s-o şteargă de la uzină în doi timpi şi trei mişcări, nu făcuse asta fiindcă s-ar fi temut de urmările gestului său, ci din silă, din dispreţ curat.

— Ştii, şi eu mi-am luat valea de la dugheană — spuse Milou, ca să-i arate că e alături de el.

Milou lucra într-un atelier de cartonaje. Fiindcă tocmai împlinise optsprezece ani, patronul îl dăduse afară, ca să nu fie nevoit să-i mărească salariul.

El povesti întîmplarea pe scurt, fiindcă îşi dădea seama că povestea asta a lui nu era cine ştie ce mare scofală.

Directa trasă de Jacquot li se părea mai presus de orice.

Soarele îi încălzea plăcut. Priveliştea se schimbase. Acum nu mai vedeau cartierele mărginaşe, ci cîmpia. Băieţii o priveau miraţi. Trecuseră pe acolo zilnic, la ora cînd cîntă cocoşii sau la ora cînd se culcă găinile, dar nu trecuseră niciodată la ora ceaiului. Uneori, duminica, străbătuseră traseul acesta la ore neobişnuite, ca să se ducă la cinema, la Paris, dar atunci erau gătiţi cu hainele de sărbătoare şi asta le schimba felul de a vedea.

— Ştii, Paulin se însoară mîine... spuse Milou.

— Ei, drăcie... cît pe-aci să uit! Şi doar ieri am întîlnit-o pe Rosette!

Jacquot adăugă, clătinînd din cap:

— Nunta trebuie făcută rapid, asta sare în ochi, ce mai!...

— Cum au să se descurce? întrebă Milou.

Jacquot lovi aerul cu palma lui mare:

— Mi se rupe inima de ei!

Şuieratul frînelor pneumatice anunţă deblocarea uşilor. Jacquot şi Milou, agăţaţi de bare, primiră în piept adierea călduţă a vîntului. Peronul de ciment al gării se apropia de ei ca o săgeată albă.

Prin strada Coţofenei-Hoaţe, băieţii debarcară în Mahalaua-Rîioasă şi, de cum ajunseră acolo, sè simţiră mai bine.

Mahalaua-Rîioasă era portul. Macatul d-nei Volpelière flutura în vînt. D-na Houdon trăgea lanţul din puţ şi, de la fereastră, mătuşa Joly se uita neliniştită la cei doi băieţi reîntorşi cu mult mai devreme decît de obicei. Bărbaţii nu sosiseră încă. În aer plutea zvonul bucătăriilor, înmiresmat cu arome de supă bună, iar pe dinaintea uşilor măturile fîşîiau pentru ultima oară, anunţînd sfîrşitul unei zile de gospodărit. Mahalaua-Rîioasă se pregătea pentru reîntoarcerea zilnică a muncitorilor şi se mira văzînd ucenicii-marinari sosind înaintea flotei.

Jacquot împinse poarta. O ţîţînă slăbise şi, ca s-o închidă, trebui să salte cu amîndouă mîinile canatul care rîcîia ţărîna. În pragul bucătăriei, maică-sa căra un hîrdău cu rufe muiate.

— Ai şi venit, Jacquot ? Fă-mi loc să clătesc rufele ! Doamne, dar cît o fi ceasul ? Şi eu încă nu sînt gata cu masa !

Sub cazan, gazul ardea din plin. Contorul miorlăia la fiecare învîrtitură a rotiţei. Zgomotul lui semăna atît de bine cu un miorlăit, încît te silea să te uiţi dacă nu-i pisica pe-acolo, pe lîngă dulapul deschis. Mama lui Jacquot se întoarse ştergîndu-şi cu şorţul mîinile pistruiate. După ce se uită la ceasul-deşteptător, ea se miră :

— Păi încă nu e cinci !

— Am lăsat lucru'.

— Te-au dat afară ?

— Nu, am plecat singur. Îţi explic eu. Mai pe urmă. Cămaşa mea albă e curată ? Mîine mă duc la nunta lui Paulin.

Jacquot se urcă în odaia lui şi se tolăni, aşa îmbrăcat cum era, pe pat.

Se aşezară la masă mai devreme decît de obicei. Asta îl făcu fericit pe Ambroise, care nu mai putea de foame.

Ambroise era un bărbat spătos, de vreo patruzeci de ani, cu fruntea năpădită de sprîncene stufoase. Mulţumit că-şi sfîrşise ziua la şantier, el îşi frecă palmele care foşniră ca nişte frunze uscate, apoi îşi turnă un pahar de vin, ca să-şi facă poftă de mîncare.

Mama puse în tigaie un cub de margarină care începu să sfîrîie. Tigaia era încinsă. Mama o prinse de coadă cu un colţ al şorţului, o mişcă făcînd să se învîrtească margarina şi turnă în ea, dintr-un castron în care se scurseseră, cartofii fierţi, curăţiţi şi tăiaţi bucăţi. Presără deasupra sare, piper şi două firişoare de pătrunjel. Şi nu puse pe masă castronul cu supă decît după ce potrivi flacăra gazului.

— Lulu, n-ai auzit ? Am spus : „la masă !"

Micuţul Lucien se lipi de masă şi-şi trase scaunul sub el.

Înainte de a se aşeza şi ea, mama vîrî furculiţa cea mare în castronul cu supă, prinse rasolul şi-l puse alături, pe-o farfurie. Lăsă furculiţa pe carne, aduse un polonic şi umplu ochi cele patru farfurii adînci. Apoi se aşeză şi începu să mănînce. La a treia sorbitură, spuse într-o doară :

— Va să zică, aşa, pînă una-alta ai rămas fără lucru ?

Jacquot suflă în farfurie. Steluţele de grăsime se repezeau unele în altele şi se contopeau în pete mari, gălbui. Pe Jacquot îl frămîntau gînduri rele. Dacă Ambroise i-ar fi fost tată adevărat, nici vorbă că ar fi răspuns mai pe ocolite, mai cu băgare de seamă. Dar aşa, de ce să se ascundă după deget ? Dacă isprava făcută o necăjea pe maică-sa, treaba ei ! Lui îi era ciudă pe toată lumea.

— I-am ars un pumn în mutră contramaistrului.

Mama ridică nasul ; lingura ei ciocni farfuria.

— Uite, eu atîta-ţi spun : n-ai avut dreptate.

Ambroise tăcea. Supa gemea parcă, strecurîndu-i-se printre buze.

— Oricum, n-ai avut dreptate, întări mama.

Ambroise tăcea. Supa era fierbinte. El, cînd sufla în lingura plină, cînd o ţinea un timp în gură, respirînd

tare, pe nas. Coada polonicului nu lăsa capacul să acopere tot golul castronului şi aburul se înălţa drept în tavan. Lulu mînca fără să ridice privirea. Puştiul simţea gravitatea situaţiei şi căuta să treacă neluat în seamă. Lui Jacquot îi era ciudă că Ambroise tace. Un tată adevărat l-ar fi mustrat şi asta i-ar fi făcut bine. O ceartă zdravănă ar fi fost mai bună decît tăcerea asta muiată în suspine de mamă. Ambroise ar fi putut să scoată o vorbă, să facă un gest. Ar fi putut măcar să-l mîngîie pe Lulu, care era copilul lui.

Ambroise e breton sută la sută. Leroux, e un nume breton ca La Floch sau Leguen. Ambroise e tipul muncitorului de terasamente, al „cazmagiului". El, Jacquot, nu simte nici cît negru sub unghie că ar fi breton. Ambroise nu-i e tată. Cine îi e tată ? Jacquot habar n-are. Trebuie c-a fost o istorie întreagă în legătură cu naşterea lui. Dar astea nu sînt întrebări dintre cele care pot fi puse. Totuşi, lumea nici vorbă că ştie. În Mahalaua-Rîioasă trăiesc femei de aceeaşi vîrstă cu mama lui Jacquot. Prietenele ei din copilărie. Dar nici una nu suflă măcar o vorbă în faţa lui. Tot ce poate spune Jacquot e că Ambroise nu-i e tată decît fiindcă într-o bună zi şi-a pus costumul bleumarin (pe care îl îmbracă la ceremonia de „Unsprezece Noiembrie" şi care îi e grozav de strîmt), că s-a dus la primărie şi că i-a declarat funcţionarului de-acolo :

— Puştiul ăsta e al meu. Poartă numele maică-si şi asta nu e bine. De azi încolo, o să poarte numele meu, fiindcă eu sînt bărbatul maică-si.

Uneori însă, cînd trece prin Mahalaua-Rîioasă, lui Jacquot i se pare că lumea îl arată cu degetul de după ferestre : „Nu ştiţi ? Păi e băiatul lui Machin... Ia uitaţi-vă, leit nasul lui Machin... ochii lui Machin şi umbletul lui..."

Au sfîrşit supa. Mama umple iar farfuriile, de data asta cu cartofi rumeniţi.

— Mai ia carne, Jacquot.

Atît a spus Ambroise. Cu glasul lui răguşit ca frecătura raşpelului pe lemn, a spus : „Mai ia carne, Jacquot".

Carnea face bine, dă puteri şi curaj. Ambroise şi-a desfăcut custura. El taie o halcă de rasol, o prinde cu vîrful ascuţit şi-i dă drumul în farfuria lui Jacquot, peste stratul de cartofi.

Aburul supei s-a risipit de tot. În aer pluteşte mireasma cărnii fierte.

— S-a cam lăsat frig astă-seară, spune mama.

— Păi, fiindcă e noiembrie, o lămureşte Ambroise.

— Familia Mounin şi-a şi adus cărbunii...

Capitolul II

MAHALAUA-RÎIOASĂ

Ca să ajungi în Mahalaua-Rîioasă, poţi lua metroul la Luxembourg sau la Denfert-Rochereau. Pentru nouăzeci de franci, trenul de pe linia de Centură te duce în douăzeci de minute la La Palaise. La Palaise e una dintre marile aşezări mărginaşe din sudul Parisului, numite „oraşe-dormitoare" fiindcă locuitorii lor muncesc toată ziua în uzinele capitalei şi nu vin acasă decît seara, ca să plece din nou, în zori.

La Palaise are casele aliniate de-a lungul drumului spre Chartres, care devine astfel artera principală. Ea se compune din trei cartiere, semănînd cu cele trei vagoane ale unei garnituri de tren. La mijloc : cartierul negustoresc, în jurul pieţei Primăriei ; spre Paris : cartierul Champclauson ; spre Chartres : cartierul numit „Mahalaua-Rîioasă".

Cei din cartierul Primăriei şi cei din Champclauson spun despre vecinii lor : „Ăştia locuiesc la marginea tîrgului, la mahala". Unul şi-a bătut joc într-o zi : „Da, în Mahalaua-Rîioasă !" Şi oamenii de pe aici au păstrat numele, ca pe o sfidare.

Mahalaua-Rîioasă e formată din căsuţe scunde, cu unul sau cel mult două caturi, îmbătrînite înainte de

vreme, povîrnite spre drum, cu faţade cenuşii sau gălbejite, zbîrcite sau boite prost. Trotuarele sînt desfundate şi, pe alocuri, devenite dîre de pămînt bătătorit între poala zidurilor şi un chenar de piatră. Trotuarul pentru biciclete, care coboară liniştit din valea Chevreuse, se opreşte descurajat exact la intrarea Mahalalei-Rîioase. Pavajele străzii sînt vestite în tot judeţul Ile-de-France. Fiecare bolovan îşi păstrează distanţele lui şi caută să fie la înălţime. La o înălţime proprie, care nu e şi a celorlalţi. Unii arată de parcă ar fi bolnavi, alţii ies de la înghesuială, alţii se unesc între ei ca să formeze valuri care-i zgîlţîie pe cei ce trec peste ele. Semănînd unor colţi, unor dinţi, unor măsele de minte, bolovanii aceştia îi îmbogăţesc pe proprietarii garajelor instalate la ieşirea din cartier şi se pot lua fără grijă la întrecere cu faimoşii lor confraţi din nord. Locuitorii Mahalalei-Rîioase blestemă pavajele din pricina cărora îşi scrîntesc gleznele, dar nu sînt nerăbdători să vadă strada transformată în biliard asfaltat, căci pavajele silesc să-şi încetinească mersul maşinile care vin cu toată viteza de la Gif sau d'Orsay, mai bine decît le îndeamnă panoul pus de primărie şi pe care e scrisă viteza maximă.

Prin casele acestea construite pe nimica toată, prin barăcile acestea pe care le-au clădit bucată cu bucată, în orele libere, muncitorii, sătui pînă-n gît de hoteluri sau de mansarde, se înghesuie familii cuprinzînd cele mai îndepărtate rude, ducîndu-şi cu greu traiul, de azi pe mîine. Dinapoia acestor duble serii de cuburi prost cioplite se ascund cîteva curţi umede, cîteva grădiniţe în care patru fire de praz şi-un trandafir servesc drept motiv săpatului de duminică dimineaţa şi ascultării sfertului de oră pentru agricultori transmis de Radio Luxembourg. Fiecare cicatrice a cartierului îşi are povestea ei. Zidul acesta e ciuntit în amintirea unei dimineţi cu polei cînd camioneta lăptarului alunecă de colo-colo... Geanta asta de bicicletă, care ruginește atîrnată în cui, a fost odinioară un vis : Berland luase hotărîrea să lucreze ca mecanic, pe contul lui. Oh !... începînd modest

de tot, şi apoi, încetul cu încetul... Berland e şi acum metalurgist la uzinele Billancourt, iar din planurile lui n-a mai rămas decît geanta asta pe care o leagănă vîntul. Dar n-are a face ! Dacă ţi s-a stricat motocicleta, n-ai decît s-o duci la Berland, sîmbăta după amiaza sau duminica dimineaţa.

Poarta asta a fost ciuntită într-o noapte de furtună. Puştiul, care a intrat ultimul în casă, nu i-a rezemat cum trebuie propteaua.

Firma cu reclamă pentru produsele Michelin, scofîlcită, aminteşte că anul trecut recruţii şi-au udat din belşug omologarea desăvîrşitei lor conformaţii trupeşti. Ei şi-au încercat muşchii pe tinicheaua asta lucioasă.

Ici, lipseşte o cărămidă, colo, nu s-au găsit niciodată nici banii şi nici timpul pentru înlocuirea bucăţii căzută din zid. În fiecare iarnă găseşti tencuială lipsă şi olane căzute de pe case. Anii cu sărăcie pătrunzătoare ca acidul şi-au lăsat urmele lor, pentru cine ştie să citească în palma întinsă a acestor magherniţe.

Pe deasupra drumului s-a întins un cablu, sprijinit ici-colo de sîrme transversale, agăţate de cele două şiruri de case. De cînd mătuşa Manie vinde elastic pătrat, cîteva becuri sînt lipsă la apel şi noaptea vîntul face să danseze pe pavaj umbra gheboasă a trecătorilor.

Bucăţica de cer a casei Volpelière e atîrnată la fereastra dinspre drum. D. Volpelière e şofer pe un autocamion. Leafa i-o înghite condica băcanului, chiar în ziua cînd o primeşte. În casa asta sînt mîncaţi şi mistuiţi banii de pe luna viitoare ; dar d-na Volpelière, zbătîndu-se între cei trei ţînci, rufele de spălat şi datoriile de plătit, îşi are micile ei nebunii, ivite ca arsurile de soare care mai întîi te gîdilă plăcut, apoi te împiedică să dormi şi te ustură nopţi întregi, smulgîndu-ţi fîşii de piele. Odată, la un început de lună, ea şi-a cumpărat o luxoasă plăpumioară de învelit picioarele, făcută din satin albastru şi umplută cu puf. De-atunci, în fiecare dimineaţă, de cum se scoală, ea întinde plăpumioara la fereastră, ca s-o vadă toată lumea, şi o lasă acolo pînă se înserează. Aşa înţelege ea să arate ce casă

are. Şi doar cînd plouă cu găleata îşi vîră plăpumioara înăuntru, ba încă şi atunci d-na Volpelière lasă geamurile deschise pentru ca familia Houdon, vecinii de la primul etaj de peste drum, să-i poată admira nepreţuitul obiect aşternut pe patul conjugal. De Crăciun, d-na Volpelière cumpărase o bicicletă în rate, pentru fiusău mai mare. Încă de la 5 decembrie ea a cărat bicicleta la familia Leroux, rudele lui Jacquot care stau peste drum, o poartă mai încolo de Houdoni. „Ştiţi, la mine acasă oriunde aş ascunde-o, tot au să dea copiii peste ea înainte de 24 decembrie". Şi d-na Volpelière venea de mai multe ori pe zi să-i deranjeze, ca să le arate vecinilor bicicleta. Iar în ziua de 25, şi-a echipat primul născut ca pe un eschimos, ca să poată circula prin toată Mahalaua-Rîioasă pe strălucitoarea lui bicicletă. D-na Volpelière umblă ţanţoşă şi-şi dă silinţa să vorbească fără greşeli, rostind cuvintele cît mai corect. În prima duminică a lunii, ea obişnuieşte să facă o prăjitură pe care o pune să se răcească pe pervazul ferestrei, în afară, ca s-o vadă toată lumea. Bărbatu-său o admiră grozav şi-i încuviinţează toate ţicnelile. Pe femeia asta înaltă, lată în umeri, cu sînii mari, cu şolduri pline, el o vede ca pe-o fetiţă necoaptă la minte. D. Volpelière are părul ondulat şi-l poartă lung, iar în zilele cînd iese la plimbare, îşi pune pantaloni strîmţi şi cămaşă de culoare deschisă, ca să capete ţinuta degajată pe care crede el că o are nevastă-sa. Pe copii îi tratează ca pe nişte prinţi. Cînd face vreo cărăuşie prin apropiere, d. Volpelière prînzeşte acasă. Atunci trage camionul în faţa porţii şi copiii au dreptul să meargă să se joace în cabină şi să sune din claxon pînă nu mai pot.

Mouninii par micuţi de tot. Sînt amîndoi mărunţei şi tineri. La început, veneau în Mahalaua-Rîioasă numai sîmbăta şi duminica. Munceau din zori pînă-n noapte să pună la punct parterul casei lipită de casa Volpelièrilor. Dintr-o pivniţă cît toate zilele au scos două odăi potrivite şi s-au instalat în ele. În duminica următoare au fost văzuţi vopsindu-şi jaluzelele cu verde. Căsătoriţi de curînd, trăiesc parcă numai pentru ei, retraşi de res-

tul lumii. El este electrician, ea dactilografă. Lumea le e mărginită la două foi de plată. Banii şi-i preschimbă în bonuri „Semănătoarea". Într-o lună îşi cumpără un scrin, în alta o sonerie. Într-o zi au fost văzuţi punîndu-şi perdele înflorate ; într-o dimineaţă, cînd el a deschis fereastra, a fost auzit, pentru prima dată, un aparat de radio. Primăvara trecută au izbutit să-şi facă rost de-o motocicletă de ocazie. Şi-au luat un Terrot de trei sute cincizeci, model 1938. Doar pornirea era defectă şi el a putut s-o repare singur. Lunea următoare s-au ivit amîndoi în salopete cu fermoar, croite şi colorate la fel. Şi au început să facă mici plimbări pe vale, ca să încerce maşina. De cum străbuta ţeava eşapamentului, toţi locuitorii Mahalalei-Rîioase apăreau la ferestre şi-i întovărăşeau cu zîmbete încurajatoare. Ei se priveau în ochi şi aşteptau ratele lunare. Din pricina ratelor ăstora soţul s-a dus la lucru într-o zi, în timpul grevei generale. Fiindcă nu mergeau trenurile, Mounin a plecat cu motocicleta şi a profitat de ocazie să-şi lase, în trecere, nevasta la birou. Şi în ziua aceea Mahalaua-Rîioasă a ieşit la ferestre, dar n-a mai zîmbit. Nimeni nu le-a mai dat bună-ziua timp de cel puţin o săptămînă. Asta însă părea că nu-i stînjeneşte de loc. Ei trăiesc numai pentru ei. Apoi lucrurile s-au potolit. Doar n-o să te încrunţi cît e lumea !

Deasupra Mouninilor, la primul etaj, locuieşte mătuşa Joly, a cărei fereastră e veşnic deschisă. Ea e supraveghetoarea oficială a Mahalalei-Rîioase. Nu se poate întîmpla nimic în cartier fără ca ea să fie cea dintîi şi cea mai bine informată. Într-o zi, d-na Volpelière i-a spus, întîmplător, pe cînd stăteau la taifas :

— Ieri a venit cumnatu-meu pe la noi.

— Cum aşa ? Păi eu nu l-am văzut nici cînd a venit, şi nici cînd a plecat !

Au trebuit să i se aducă dovezi neîndoielnice că omul venise cu adevărat. Şi timp de două săptămîni i-a purtat pică Volpelièrei.

Mătuşa Joly e un pumn de femeie, de aproape şaptezeci şi cinci de ani. Peste părul cărunt ea poartă o mîn-

dreţe de scufiţă pe care şi-o schimbă zilnic. Toată cochetăria i s-a refugiat în scufiţa asta. Bătrîna îşi petrece întreaga zi la fereastră. Şi-a instalat acolo două ghivece cu flori, un barometru, un termometru, o colivie cu canari şi o javră cunoscătoare a mutrelor omeneşti, care-i urmăreşte cu lătrăturile ei pe necunoscuţii din Mahalaua-Rîioasă, ajutînd-o astfel pe stăpînă-sa, dacă ea are cumva vreo clipă de neatenţie. Familia Leroux şade exact peste drum de casa mătuşii Joly. Într-o bună zi au rămas în pană şi ceasul lui Ambroise, şi deşteptătorul casei, amîndouă o dată. D-na Leroux a deschis geamul şi-a întrebat-o pe mătuşa Joly cît e ceasul. De atunci, de cum se iveşte d-na Leroux la geam, bătrînica joacă, în mod automat, rolul ceasornicului vorbitor.

Bărbatu-său a ieşit la pensie acum vreo zece ani. Ca s-o scoată la capăt de azi pe mîine, el mai pune umărul la unele lucrări din cartier. E un soi de lălîu, uscat ca o scîndură, cu şapca îndesată pe ochi, cu brîul de flanelă ridicat pînă la piept. Ea nu-l mai slăbeşte din „Moş Joly" şi, cînd el pleacă la muncă, îl pisălogeşte de la fereastră :

— Încheie-ţi nasturii la haină, moş Joly, tot eu trebuie să-ţi duc grija. Ţie, nici vorbă, puţin îţi pasă !

Dacă cineva îi intră atunci pe poartă, i se povesteşte în toate amănuntele gripa de-acum zece ani a lui moş Joly.

Trasă puţin înapoi, cam la zece metri de drum, se înalţă o clădire cu trei etaje care se uită de sus la cocioabe. Clădirea asta trebuie să fi fost frumoasă pe vremuri. O casă nobilă, în stil boieresc, pe scurt, o reşedinţă cum se zice în limbajul slugilor de casă mare. Fără doar şi poate că vreun nobil sau vreo curtezană a clădit-o acolo, ca să-şi adăpostească dragostele vinovate, pe vremea cînd de-a lungul drumului spre Chartres, în mijlocul cîmpiilor, nu se auzea zăngănind decît fierăria diligenţelor. Frumosul ei acoperiş, foarte înclinat, îşi mai păstrează încă şi astăzi plăcile de ardezie. Casa are ferestre largi, făcute din carouri mici. În ea se intră printr-un soi de boltă cu cariatide dărăpănate, iar

colţul dinspre nord îi e apărat de-un turnuleţ numit foişor.

Domnul Espérandieu, ţăran bogat din valea Yvette, a cumpărat-o în 1934 ca să-şi plaseze banii în ceva sigur. În anul următor, un incendiu a distrus interiorul, lăsînd neatinse doar zidurile. Mai tîrziu, un ţigan bătrîn, al cărui sălaş pe roţi rămăsese în pană, s-a instalat în clădire împreună cu toată şatra lui, fără să întrebe pe nimeni nimic. Şi s-au cuibărit acolo, cîţiva ani, el, cu fraţii, cu ginerii, cu nepoţii şi cu toţi ai lui. Ţiganul cel bătrîn se numea Kammerberg. Dar Mahalaua-Rîioasă nu s-a putut obişnui în ruptul capului cu numele acesta şi le-au zis celor din şatră „Camemberţii", după numele brînzei numită Camembert. Într-o bună zi, ţiganii au trebuit să plece, nu se ştie de ce, aşa cum veniseră, într-o casă pe roţi nouă-nouţă, dar numele rămase legat de clădire. Şi astăzi i se mai spune acesteia „Castelul Camembert" din pricina foişorului pe care îl are. În timpul războiului, mulţi refugiaţi şi-au găsit acolo un popas de-o noapte. Iar unii dintre ei, istoviţi, deznădăjduiţi, au rămas locului. Cînd au văzut asta, cîţiva oameni din Mahalaua-Rîioasă, care locuiau ca vai de ei, şi-au cărat mobilele în odăile neocupate încă, pe care le-au cîrpăcit mai întîi cu niţel ipsos şi cu var. Astăzi, Castelul Camembert e suprapopulat.

Milou şi-a aranjat aici o cămăruţă îngustă, la mansardă, lîngă odăiţa doamnei Léonie. Tot sub acoperiş mai locuieşte şi o văduvă poloneză, doamna Walewski, împreună cu cei trei copii ai ei. Cel mai mare dintre copii, Ray, e boxer şi, de cînd a devenit profesionist, a izbutit să facă locuibilă partea asta a podului. Cei doi Torin, dl. Martin şi fiul său Riton, îşi împart etajul al treilea. La al doilea locuiesc familiile Khan, Ruffin şi Julien cu nevastă-sa şi copilaşul.

La primul etaj, tavanele sînt joase : etajul acesta trebuie că a fost făcut pentru servitori. Acolo stă Maurice. Taică-său a murit de mult. Maică-sa a rămas cu opt ţînci pe braţe şi-a scos-o la capăt dînd din coate cît a putut. În Mahalaua-Rîioasă, ea se bucură de multă

stimă. Acum, două fiice mai răsărite i s-au măritat şi s-au dus la casele lor. Cel mai mare dintre băieţi îşi face armata. Maurice e cizmar. Cu cît cîştigă el şi cu cît mai adaugă d-na Lampin muncind cu ziua prin unele case, e hrănită întreaga familie : cele trei surioare şi frăţiorul mai mic vor merge la şcoală atîta timp cît vor fi ei doi în stare să-i ţină. Odette îşi pregăteşte lucrarea de diplomă şi faptul că învaţă bine le face multă bucurie.

Berland s-a obişnuit cu vechea odaie a portarului, la dreapta porţii celei mari, ba chiar şi-a rînduit acolo un colţişor ca să poată meşteri cîte ceva şi pe vreme de iarnă. Vara, el îşi scoate sculele afară şi, cînd îl cauţi, are în jurul lui o grămadă de biciclete întinse pe jos.

Victor şi frate-său Jim s-au instalat într-un şopron în care proprietarul îşi adăpostea căruţele, înainte de invazia tribului Camembert.

Cît timp s-au petrecut toate astea, foc, război, refugiu, eliberare, d. Espérandieu n-a dat nici un semn de viaţă. Mahalaua-Rîioasă uitase chiar că el e proprietarul Castelului Camembert. Dar acum, la zece ani după toate frămîntările pomenite, cînd situaţia redevenise normală în ceea ce priveşte menţinerea ordinei, şi cînd criza de locuinţe rămăsese la fel de serioasă, d. Espérandieu ajunsese la ideea că dacă va băga un milion în reparaţiile vechiului conac, ar putea interesa o mulţime de oameni cu dare de mînă. Mai întîi însă, trebuia să scape de ocupanţii aceştia „fără contract". Şi îi amenin-ţase. Ei oferiseră plata unei chirii. El îi refuzase. Ba le refuzase pînă şi mandatele poştale. Trecîndu-i în revistă pe locuitorii Castelului Camembert, dl. Espérandieu ajunsese la concluzia că, dintre toţi, cel mai periculos era Raymond Martin, „comunist pe faţă", în stare să zdruncine cerul şi pămîntul ca să-i ocupe şi de-acum încolo, pe nedrept, încăperile. Dacă izbutea să-l zboare pe ăsta, cu restul ocupanţilor n-ar fi avut prea mult de furcă. De aceea îi trimisese d-lui Raymond Martin o citaţie şi aştepta desfăşurarea evenimentelor, ocolind, cu vechiul lui Panhard, bolovanii necruţători de pe străzile Mahalalei-Rîioase.

Prin dosul Castelului Camembert, strada Coţofenei-Hoaţe, înveşmîntată în iederă şi liliac, urcă spre gară şi spre cimitir. Acolo pot fi văzute nişte vile proaspete şi roze acoperite cu verdeaţă. În ele s-au instalat confortabil cîţiva oameni mai înstăriţi. Cîţiva ingineri, cîţiva negustori retraşi din afaceri, un avocat bătrîn, un editor tînăr, un colonel în retragere. Oamenii aceştia trăiesc la marginea Mahalalei-Rîioase.

În dosul celuilalt şir de case, cum cobori spre Yvette, trei ferme mari stăpînesc pogoanele de sfeclă, vastele plantaţii de salată şi răzoarele de fragi, care se întind pînă la Arpajon.

*
* *

În Mahalaua-Rîioasă, vecinătatea nu înseamnă tihnă deplină.

Gobarzii şi Houdonii se sfîşie între ei pe chestia unui puţ comun. D-na Houdon a învinovăţit-o în faţa lumii pe d-na Gobard că-şi scutură măturile de ghizdurile puţului. Ba, într-o zi, ea a chemat, ţipînd cît o ţinea gura, toată Mahalaua-Rîioasă la faţa locului, să vadă cum a fost spurcată apa.

— Un pieptene ! Ia uitaţi-vă... A aruncat un pieptene înăuntru ! Şi eu beau din apa asta !

Ea aminti durerile de stomac de care suferise. Şi multă vreme după aceea avu mania să se vaiete de scumpetea apei minerale şi să facă socoteala, cui vrei şi cui nu vrei, de cît o costa pe săptămînă „nesimţirea Gobardei".

Cearta cu puţul nu-i decît un exemplu. Nu trebuie însă uitat că toate ciorovăielile astea aveau un caracter particular, că erau afaceri interne ale cartierului. Dar dacă se întîmpla cumva să pice vreo bucurie sau vreo năpastă la care să participe toată Mahalaua-Rîioasă, atunci şi Gobarzii, şi Houdonii dădeau fuga într-acolo, laolaltă, uitîndu-şi certurile personale.

La cele două margini ale Mahalalei-Rîioase se află cele două cîrciumi. În direcţia Parisului, *La Cancan*, e o adevărată cafenea modernă, cu tejghea de zinc, cu jocuri automate, cu biliard, cu aparat de pregătit filtruri şi cu toate băuturile imaginabile ; acolo ţi se serveşte, fără să ai măcar nevoie să ceri, un pahar cu limonadă, de la automat, iar din primele zile ale primăverii, patronul aranjează o masă de ping-pong în curtea din dos. *Cancan* face trecerea între Mahalaua-Rîioasă şi restul ţării, e trăsătura de unire cu Parisul.

Dimpotrivă, la mătuşa Manie, în ultima clădire a Mahalalei-Rîioase spre Chartres, te simţi ca acasă. Aici se face legătura între cartier şi sate. O bucată din perete, deschisă în baraca prefabricată, a fost prelungită printr-un geamlîc deasupra căruia se întinde, încă din mai, o perdea de trestii, ca pe serele proprietarilor de răsaduri din Cachan, care se văd din tren, cum treci pe stînga. Mătuşa Manie e o femeie harnică, grăsună şi bună la inimă. În dugheana ei se găsesc de-ale băcăniei, cîteva articole de patiserie, mărunţişuri, pîine, ţigări ieftine şi mărci poştale. Pentru comisioane, nu-i de loc nevoie să te cari pînă cine ştie unde. Toată ziulica mătuşa Manie aleargă de la tejghea la cîntar. În prăvălie are mese de fier şi scaune pliante, de grădină. Ea dă pe datorie şi nu s-a văietat niciodată că-şi pierde banii. Şi dacă niciodată n-a rămas nimeni fără pîine în Mahalaua-Rîioasă, asta i se datoreşte şi ei, într-o măsură. Mai acum cîtăva vreme, bărbatu-său a fixat un raft deasupra tejghelei. Apoi a venit un specialist care a înfipt în acoperiş o antenă cu braţe întinse şi a pus pe raft un post de televiziune. Pentru treaba asta, mătuşa Manie n-a scumpit paharul de rubiniu, iar spre sfîrşitul lunii, poţi merge să vezi jurnalul televizat fără să consumi, dar şi fără să auzi din pricina asta lucruri neplăcute. Lîngă tejghea e zugrăvit un cocoş tricolor. Sub el stă scris :

Cînd cocoşul ăsta va cînta
Şi eu pe datorie vă voi da.

Dar nici patronii şi nici muşteriii nu par să fi citit vreodată inscripţia asta.

Acum trei ani, un băcan ţinea o prăvălie peste drum. Pe vremea aceea Manie avea doar cîrciumioară. Băcanul dădea pe datorie cît îi cereai, dar urca preţurile şi făcea aşa fel ca să fii nevoit să cumperi numai de la dînsul. Te făcea să-i plăteşti scump favorurile şi te trata ca pe un datornic. Femeile nu mai voiau să meargă la cumpărături, într-atîta de neobrăzat se purta cu ele. Şi nu puteau să-i zică nimic, din pricina condicii de datorii. Bărbaţii erau nevoiţi să facă ei tîrguielile, în locul lor, cînd se întorceau de la lucru. Şi se înjoseau să rîdă la glumele jalnice ale individului ăluia. Băcanul n-a putut face pureci în Mahalaua-Rîioasă. Cînd şi-a luat tălpăşiţa, a deschis mătuşa Manie un raion cu de-ale băcăniei.

În Mahalaua-Rîioasă, casele n-au taine. Dacă în locul cafelei cu lapte obişnuită în fiecare dimineaţă Houdonii beau ciocolată, d-na Volpelière îl întreabă a doua zi pe primul întîlnit din familia lor :

— Aţi băut Phoscao sau Banania ? Miroase al naibii de plăcut !

Canal nu există. Cele două şănţuleţe, săpate între drum şi trotuar, primesc lăturile sosite din fiecare casă prin cîte o ţeavă. După culoarea şuvoiului din faţa porţii cunoşti că în cutare zi familia Mounine spală rufe.

În fiecare lună, la 20, toată Mahalaua-Rîioasă e încordată, nerăbdătoare, nervoasă ; puştii sînt siguri că au să capete bani pentru acadele. Ca de obicei, mătuşa Joly e aceea care, de la geamul ei, dă alarma :

— Uite-l ! Vine !

La strigătele prelungi ale bătrînei, fiecare iese în prag :

— Ah ! Bine-ai venit !

— Nu intri să bei un păhărel ?

— Ia spune, cum o duci cu sănătatea ?

— Să ştii că nu se mai strică vremea...

— Niciodată nu întîrzii de la întîlnire, voinicule !

— Dacă ai şti ce plăcere îmi face să te văd !

— Gustave, leagă cîinele ! N-ai teamă, domnule, nu e rău...

A sosit cel ce plăteşte alocaţiile familiale. E un omuleţ sfios şi retras. S-ar zice că-i e mereu frică să nu supere pe cineva. Şi aduce bani, totuşi. E adevărat că tocmai oamenii care au drepturi sînt cei mai aroganţi.

* * *

În spatele Mahalalei-Rîioase, răsună scrîşnetele şi şuieraturile trenurilor care se opresc sau care pornesc şi zgomotul lor arată cît e ceasul. La două dimineaţa, camioanele zarzavagiilor, mergînd spre Hale, huruie pe drum şi fac să tremure pereţii caselor. Oamenii s-au obişnuit într-atîta cu ele, încît în noaptea de duminică spre luni, cînd Halele sînt închise, nu pot dormi bine. În fiecare duminică dimineaţa, Mahalaua-Rîioasă trăieşte intens. Bărbaţii sînt acasă şi au timp berechet. Îşi dau sfaturi, îşi împrumută scule. Femeile mătură pe dinaintea porţilor, chemîndu-se una pe alta, iar copiii aleargă din grădină în grădină. Aparatele de radio ţipă cît pot, şi Raymond Martin, care vinde *L'Humanité* din poartă în poartă, poate să urmărească toate „Discurile auditorilor" fără să piardă nici un cuvinţel şi nici o notă. În după-amiezile duminicilor de primăvară, are loc defilarea neîntreruptă a vehiculelor care se întorc de la iarbă-verde, sau de la vreo plimbare prin valea Chevreuse. Mahalaua-Rîioasă, aşezată ca la teatru, în stalul întîi, îşi dă grav cu părerea, discută chestii de mecanică sau glumeşte pe socoteala „domnilor şi doamnelor" care trec. Maşinile, frînate de bolovani sau de îngustimea drumului, trec una după alta, ca la o înmormîntare clasa întîi. Femeile se uită cu de-amănuntul la toalete, flăcăii fluieră după biciclistele mai dră-

guţe, iar bărbaţii discută calitatea motoarelor ascultînd bătăile celor de la maşinile care trec. Puştii trag cu urechea la spusele lor, numără încîntaţi automobilele de 4 cai putere şi cele cu tracţiune pe roţile din faţă, iar javra mătuşii Joly urlă atîta, încît îşi iese din sărite, iar biata femeie e nevoită s-o ţină sub braţ ca să nu sară pe geam.

Cine cunoaşte Mahalaua-Rîioasă n-are nevoie de calendar. Plimbîndu-ţi nasul pe lîngă bucătării poţi să ştii dacă e început sau dacă e sfîrşit de lună. După feţele vecinilor, poţi afla dacă e luni sau sîmbătă. După felul cum îşi spun oamenii bună-ziua, deşi cuvintele sînt aceleaşi, poţi ghici dacă lucrurile merg binişor sau merg prost.

Sînt cunoscute tuturor maşinile a cinci medici de prin împrejurimi. Şi cînd vreuna din ele se opreşte în faţa unei porţi, oamenii se duc să afle ce s-a-ntîmplat, dacă nu cumva mătuşa Joly a dat de veste că e mai bine să nu te duci.

Curios e că niciodată n-a venit nimeni de bună voie să se stabilească în Mahalaua-Rîioasă, dar, dintre toţi cei pe care viaţa i-a zvîrlit aici, nimeni şi niciodată n-a plecat de bună voie în altă parte.

Capitolul III

FULARUL DE MĂTASE ALBĂ

A doua zi dimineaţă Jacquot se sculă devreme, ca şi cum ar fi trebuit să se ducă la lucru. Se rase cu mare grijă şi dădu o atenţie cu totul deosebită mustăcioarei şi favoriţilor.

Cînd coborî în bucătărie, maică-sa îl examină:

— Ai fi putut să-ţi perii hainele astea de sărbătoare. (Ea ciupi stofa la genunchi.) Dacă mi-ai fi spus că le îmbraci astăzi, le-aş fi călcat un pic. (Ea oftă.) Stofa se răreşte din ce în ce. Ca mîine o să se vadă prin ea.

Mama îşi îndreptă spinarea, ţinînd mîinile în şolduri. Mîinile îi erau totdeauna puţin umede.

— Sigur, ai lăsat ligheanul sus. Fac prinsoare că nici măcar nu ţi-ai şters briciul şi nu ţi-ai spălat pămătuful. Eu trebuie să le fac pe toate în casa asta.

Jacquot o apucă de gît şi-i spuse, frecîndu-şi obrazul de-al ei:

— Ia te uită ce fain m-am ras!

Apoi se propti la doi paşi de ea.

— Aşa-i că-i gigea băiatul cînd se găteşte clasa una? Ce zici de mustaţa mea? Dar de favoriţi?

— Dacă m-ai asculta ţi i-ai rade. Nu-ţi vin bine de loc.

Jacquot îşi trecu un deget peste mustaţă. I se păru că partea dreaptă e ceva mai lungă şi că un fir le depăşea pe toate celelalte. Urcă iar scara de lemn, sărind cîte patru trepte, şi dădu fuga la dulapul cu oglindă ca să se mai admire o dată în costumul de plimbare.

Apoi se ciocni de maică-sa care urca să facă paturile. cu un maldăr de cearşafuri curate sub braţ şi cu mătura în mînă.

— Ascultă, mămico, ştii ce s-ar potrivi la costumul meu ? Un fular alb. Un fular de mătase albă !

— Atîta-ţi mai lipseşte, ca să pari o haimana ! Mai bine te-ai gîndi să-ţi faci pantofii. Hai, lasă-mă să trec !

* * *

Toată dimineaţa, Jacquot şi Milou alergară să găsească de lucru pe la adresele anunţate în ziare. Apoi se reîntoarseră, plouaţi, la Café du Départ, în susul bulevardului Saint-Michel, în faţa gării Luxembourg.

— Te-ai înţolit la mama lui ! observă Milou.

— Altfel n-aş fi avut timp să mă schimb pentru nunta lui Paulin.

— Ştii, mie nu prea mi-a dat inima ghes să-mi pun hainele gri, pentru nunta lui Paulin. Nu ştiu dacă se face. N-aş fi vrut să fiu mai gătit decît mirii.

— Şi eu m-am gîndit la fel, răspunse Jacquot. Dar mi-am zis că la urma urmei ei au dreptul la cele mai bune dintre hainele mele. Ei, mai mult ca oricine. (Jacquot se privi, peste umăr, în oglinda prinsă pe-o coloană şi adăugă) : Şi-apoi, costumul ăsta albastru nici nu e prea grozav...

— Ba nu-i rău de loc.

— Măi Milou, ştii ce-i lipseşte ca să fie gata ? Un fular deştept, din mătase albă !

Milou făcu ochii mari, în semn de aprobare.

— Ar fi ceva, clasa una ! (Milou îi arătă ceasul din perete.) Mai e timp. Am văzut nişte fulare nemaipomenite, în colţul străzii Cujas. Mergem acolo ?

Ajunseră la una dintre dughenele acelea cu nume englezesc, al căror aspect îţi taie pofta să le deschizi uşa. Pantaloni de călărie, cravaşe, cravate, cămăşi scoţiene cu buzunare largi, din stofă de pardesiu, şi, presărate ici-colo, ca nişte bijuterii, cîte un pinten sau cîte o scară de şa lustruită cu Brillémail.

Jacquot nu mai putea da înapoi ; de aceea împinse vitejeşte uşa. Era o uşă grea, care luneca uşor, ca la o casă de bani. Ea se închise în urma lor, aşa cum se închide uşiţa unei capcane.

„E unul din magazinele în care o dată ce ai intrat, eşti silit să cumperi" — se gîndi Jacquot. Interiorul era sumbru. Rafturi şi mese din lemn lustruit, stil firmă veche şi renumită. Patronul, care stătea în fundul prăvăliei, nu-şi ridică ochii din registrul de socoteli. Vînzătorul îi întîmpină, grăbit :

— Domnii do...

Se opri. Era tînăr de tot şi blond, cu o mutră de păpuşă uitată în ploaie. Şi de-o eleganţă de nesuferit. O cămaşă cu guler tare, italienesc, înalt pînă la urechi. O cravată cu nod cît unghia, fixată de plastron cu un ac în formă de scăriţă de şa, un costum gri-fer atît de bine croit, încît l-ai fi crezut tăiat în tablă. Pantofii îi erau atît de lustruiţi, şi-aveau tălpi din crep atît de groase, încît omul părea că umblă pe vată.

Vînzătorul îşi cîntări din ochi muşteriii. Apoi îşi abătu privirile spre picioarele lui Jacquot. Acesta simţi cum căputa puţin desfăcută a pantofului îi frige degetele. Îşi piti mîinile la spate. Era vădit că vînzătorul gîndeşte : „Ce-or fi căutînd ? Scurgere de gaze nu există, vitrina e curată, n-au fost chemaţi nici instalatorii, nici spălătorii de geamuri, nici parchetarii, nici electricienii, nici..."

— Ei, Jacquot, ce ai...? Eşti nebun ?

Jacquot făcuse trei paşi înainte, îl înhăţase pe vînzătorul înlemnit, strîngîndu-l de reverele hainei lui desăvîrşite, îl săltase în aer, îl lipise de tejghea.

— Ne-fe-ri-ci-tu-le !

Îl mai săltă un pic, apoi îl puse pe tejghea şi, scîrbit, îl lăsă acolo.

— Hai, Milou ! Schimbăm birtul !

În urma lor, uşa alunecă scoţînd un zgomot ca un oftat.

— Ne-fe-ri-ci-tu-le ! mai mormăi o dată Jacquot.

O clipă, se simţi furios pe el însuşi. Apoi îl cuprinse, pe neaşteptate, sila.

— Sigur, noi niciodată n-o să putem fi eleganţi cu adevărat...

Se aruncară amîndoi în tren, ca în braţele unui prieten.

*

* *

Erau doi şi semănau atît de bine unul cu altul, încît atunci cînd i-au găsit, oamenii au priceput imediat că sînt fraţi. Pentru că unul era ceva mai înăltuţ decît celălalt, s-a tras concluzia că el ar fi întîiul născut. Şi fiindcă fuseseră găsiţi la 22 iunie 1943, pe el l-au botezat Paulin. Dar n-a fost de loc uşor să i se dea şi celuilalt un nume. Într-adevăr, calendarul nu cuprinde decît un sfînt pe zi şi nu pare să fi prevăzut faptul că pot fi găsiţi şi doi creştini în decursul aceloraşi douăzeci şi patru de ore. Ziua de 21 iunie era închinată sfintei Alice. Numele ei nu se potrivea însă, fiindcă singurul lucru absolut sigur în privinţa celor doi copii găsiţi era sexul lor masculin. A 23-a zi a lunii purta numele sfîntului Jean-Baptiste. Două nume ar fi fost prea mult pentru un copil găsit. Pînă la urmă, oamenii se hotărîră

pentru sfîntul Prosper (24 iunie). Mai rămînea să li se dea un nume de familie. La 25 iunie era sfîntul Maixent, ceea ce se potrivea de minune.

Primul se numea deci Paulin Maixent, iar al doilea Prosper Maixent.

Se vede că băieţii nu împliniseră nici zece ani măcar în ziua cînd bombardamentul american îi lăsase fără părinţi, fără memorie şi fără acte de naştere. După o şedere prelungită într-un spital supraaglomerat, unde nu le-a lipsit mult să-şi piardă pentru a doua oară identitatea, cei doi copii fură încredinţaţi Asistenţei Publice. De acolo, fură daţi în grija familiei Espérandieu.

Astăzi, prîslea l-a ajuns din urmă pe frate-său mai mare, iar staturile lor, amîndouă egale, au rămas ca la doisprezece-treisprezece ani.

Trăsăturile feţei le au ca de copii, de parcă suflul bombei le-a fixat aşa pentru tot restul vieţii.

În preajma lor pluteşte veşnic miazma mustului de bălegar. În ziua cînd au simţit mirosul ei înşişi — după o glumă nechibzuită făcută de-un oarecare — s-au hotărît să-şi cumpere apă de colonia. Iar lupta necontenită dintre cele două mirosuri dă rezultate sfîşietoare.

Şi-au petrecut zilele pe cîmp şi privirea lor abia dacă putea depăşi înălţimea unui spic în puterea vîrstei. Vara, se sculau de la patru dimineaţa şi se reîntorceau la fermă pe la nouă seara. Ca să ajungă la cîmp, trebuiau să străbată adeseori kilometri întregi. La întoarcere, se aşezau la masă şi înfulecau cu poftă. Apoi strîngeau masa, spălau şi ştergeau vasele murdărite la cină şi la prînz, puse deoparte pentru ei. Abia dacă mai apucau să dea o dată cu mătura înainte de-a merge să se trîntească pe saltelele pe care li se îngăduiseră să şi le aştearnă în şură. Făceau tot soiul de munci. Alergau pe unde îi trimitea stăpîna, de cum prindeau o clipă liberă, sau descărcau carele cu snopi. Văzîndu-i pe flăcăiaşii ăştia ridicînd dintr-o dată, în capătul furcii, grămezile de paie, sau cărînd în spinare sacii de grîne şi de cartofi, Espérandieu îşi proptea degetele mari în brîu şi obişnuia să-i preţuiască :

— Nu-s decît nişte puşti şi ţin locul la doi bărbaţi ! El le zîmbea, iar ei se simţeau mîndri că sînt bărbaţi.

Se bălăceau amîndoi prin noroiul ogrăzii, prin scursorile staulelor, şi puteau să facă tot : să care paie, să ducă bălegarul, să cureţe şi să toace sfecla, să taie lemne. Ca să poţi face faţă dorinţelor stăpînilor, trebuie să ai mintea la fel de sprintenă ca şi picioarele. Cîteodată nici n-apuca bine Espérandieu să termine de poruncit o muncă şi, hop ! nevastă-sa poruncea alta, iar de mulţumit trebuiau mulţumiţi şi unul, şi altul. Dar, ca să fim drepţi, Paulin şi Prosper se alegeau numai rareori cu cîte o palmă, ba cîteodată, cînd munceau pe tarlalele cele mai depărtate, li se dăruia chiar cîte o bucăţică de ciocolată, ca gustare. Asta le mai îndulcea puţin hrana de toate zilele. De cele mai multe ori, cînd se aşezau ei la masă, stăpînii terminaseră de mîncat şi lor li se dădeau resturile. Cînd era vădit că le-au oprit prea puţine rămăşiţe, stăpînii scoteau dintr-o copaie o bucată de carne de porc afumată, păstrată anume pentru ei. Carnea asta dădea puteri. Deşi ei nu cutezaseră niciodată s-o spună cu glas tare, la drept vorbind, carnea era cam rîncedă.

Să dormi în grajd nu e chiar atît de neplăcut pe cît s-ar părea. Înapoia ta stau caii, lîngă stănoagele de lemn. Iarna, ei ţin cald. Li se aude fornăitul sonor. Loviturile pe care le dau cu crupa în stîlpi, clinchetul limpede al potcoavelor care se ating cînd îşi scarpină vreun picior se aseamănă cu clopoţelul unui ornic din basme. Cînd lumina zorilor pătrunde prin gemuleţul podului, e plăcut să le vezi ochii mari, rotunzi şi umezi, gîtul întins pe deasupra stănoagei. Ei îşi aşteaptă gustarea de dimineaţă, în pat. Şi-apoi, de cîte ori vrei, poţi să schimbi paiele de ovăz din saltea : stăpînul nu e zgîrcit.

Duminică dimineaţa trebuiesc mai întîi ţesălaţi caii. Şi-apoi vitele trebuie să mănînce şi-n ziua Domnului, şi-apoi nu poţi lăsa curtea în neorînduială, şi-apoi mai trebuie să dai o mînă de ajutor şi la bucătărie, fiindcă soţii Espérandieu se duc la biserică.

În schimb, după amiaza eşti liber ca pasărea. Poţi să faci o plimbare pe drumul spre Chartres, ba chiar să

intri la bal. Ca să caşti ochii, bineînţeles, fiindcă de dansat nu poţi dansa dacă nu ştii.

La bal, Paulin şi Prosper făcuseră cunoştinţă cu Jacquot, Milou, Riton, Claude, Chanteloube, Ray, Maurice, Victor... E drept că toţi ăştia le vorbeau cam în răspăr sau îi luau peste picior, dar se simţea cît de colo că au inimă bună şi că nu sînt de nesuferit. Cu ei împreună, Paulin şi Prosper s-au dus în Mahalaua-Rîioasă, care i-a primit. Ba chiar au şi fost invitaţi cîteodată la Volpelièri, în zilele cînd făceau prăjitură, sau la familia Leroux ; dar flăcăii nu se simţeau de loc în largul lor cînd nu mîncau la stăpîn. Lucru ciudat, se părea că lui Espérandieu nu-i sînt pe plac mesele astea ale lor în oraş. Totuşi, nu era greu de văzut că-şi urmărea propriul lui interes. Oamenii se simt de cînd lumea ispitiţi să-i judece greşit pe ceilalţi. În Mahalaua-Rîioasă, Paulin şi Prosper auzeau tot felul de năzbîtii : că erau nişte nătărăi şi nişte naivi, că munceau mai mult decît caii şi mîncau mai puţin... Ei luau vorbele astea în glumă. Uneori, răspundeau zîmbind :

— E drept că nu ni se plăteşte cine ştie ce, dar nici n-avem multe cheltuieli de făcut.

Şi apoi, ce alta aţi fi vrut să facă ?

La bal, Paulin o întîlnise pe Rosette. Nici ea nu dansa. Şi nu din pricina frumuseţii fetei se simţise atras către ea, ba chiar s-ar putea spune că o plăcuse tocmai pentru lipsa ei de frumuseţe. După cîte se părea, ea n-avea să-l respingă, n-avea să rîdă de el şi nici de certat n-avea să se certe cu vreun alt băiat pentru ea. De la primele cuvinte schimbate, inimile lor îşi descoperiră o mulţime de amintiri comune. Rosette era la fel de măruntă ca şi el, avea aceeaşi obîrşie ca şi el şi lucra la stăpîn. Trăiră împreună ceasuri ameţitoare. Erau tare frumoşi amîndoi, fiindcă nu se puteau judeca decît în comparaţie cu ei înşişi. Se simţeau parcă în altă lume şi nimic nu li s-ar fi părut mai frumos decît dragostea lor. Să se căsătorească le-ar fi fost, bineînţeles, absolut cu neputinţă,

din motive strict materiale. Şi iată că sosi un al treilea, care înlătură toate piedicile. Iar pentru că povestea copiilor pierduţi nu poate fi repetată la nesfîrşit, nunta fu anunţată.

* * *

Mirii sosiseră la ora care le fusese fixată, deci mai înainte decît ar fi trebuit.

— Luaţi loc.

Ei şovăiră, fiindcă fotoliile erau încăpătoare şi făcute din piele frumoasă, lustruită de haine noi. Un gest îi mai pofti o dată şi atunci se hotărîră amîndoi şi se aşezară, trăgîndu-se cît puteau mai pe marginea fotoliilor, gata să se ridice la prima poruncă.

Primarul era grăbit. Se plecă spre secretar şi-l întrebă destul de tare ca să-l audă aproape toţi :

— E căsătoria Maixent-Roubillet ?

În fundul sălii, o altă nuntă îşi aştepta rîndul. Mirii aveau vreo cincizeci de ani fiecare şi mireasa purta o rochie atît de bogată, un văl atît de uşor, încît părea că înoată în spuma unui lapte gata să dea în foc. Femeile îşi lăudau reciproc rochiile şi mantourile, îşi lungeau gîturile ca să nu-şi murdărească blănurile cu pudră, se sărutau abia atingîndu-şi obrajii, ca să nu li se ia rujul de pe buze. Domnii îşi ofereau ţigări şi-şi povesteau pe şoptite anecdote porcoase, într-o complicitate cum nu se poate mai zglobie. Mirele, un slăbănog îmbrăcat în haine negre cu revere de catifea, în cămaşă scrobită, cu papion şi mănuşi albe, umbla de colo-colo salutîndu-i pe noii-veniţi şi, din cînd în cînd, se plesnea cu pumnul peste palma deschisă, aşa cum fac boxerii înainte de-a se urca pe ring. Uneori, vreo doamnă se uita mînioasă la ceilalţi doi miri care stăteau pe fotolii.

Paulin nu îndrăznea să se uite la Rosette. Îşi privea fix genunchiul şi îşi netezea cu o atenţie exagerată dunga de la pantaloni, prinsă între degetul mare şi degetul ară-

tător. Rosette îşi întindea de zor marginea aşa-zisului ei taior, ca să nu i se vadă pîntecul. Cînd stătea jos, mai izbutea să-l ascundă, dar de cum se ridica în picioare înţelegea oricine ce-i cu ea. Cu gesturile unui jucător de cărţi care arată un careu de aşi, secretarul le întinse patru foi de hîrtie ca să le semneze. Apoi vîrî hîrtiile sub nasul martorilor. Martorul lui Paulin era frate-său, Prosper. Rosette reuşise s-o convingă pe fiica stăpîne-si s-o însoţească. Aceasta venise aşa cum s-ar fi dus la o chetă pentru săraci. Nunta lor era alaiul neclintit şi solemn al scaunelor goale.

Primarul mîrîia printre mustăţi articolele Codului Civil. Paulin şi Rosette căscau ochii mari, ciuleau urechile, se îmbăţoşau, dornici să trăiască din plin clipa aceasta mare a vieţii lor. Şi se cam simţeau cu musca pe căciulă, dîndu-şi seama că sînt pe cale să fure o plăcere de-a oamenilor cu vază, o plăcere de bogătaşi. Paulin pregătise de mai multe zile felul în care să-şi spună „da"-ul. Primarul trebui să repete de două ori întrebarea tradiţională. Soseau noi invitaţi care se duceau s-o salute pe mireasa cea vaporoasă. Pierzîndu-şi răbdarea, cei veniţi pentru nunta de soi făceau tot mai mult zgomot. Primarul îşi lepăda din cînd în cînd aerul plictisit ca să le adreseze, pe deasupra lui Paulin şi a Rosettei, un zîmbet de bun venit noilor sosiţi. Paulin ar fi vrut să le ceară scuze : nu era el de vină dacă formalităţile durau atît. Secretarul îi întinse un livret de familie, cartonat, pe care i se vedea numele caligrafiat cu o scriere frumoasă, rondă. Paulin îl puse în buzunarul de la piept, pe inimă. Nunta se terminase. Mai înainte chiar ca ei să se fi ridicat de pe fotoliile cele mari, primarul îşi întinse braţele larg deschise spre noii soţi care se fîţîiau în mijlocul mulţimii. Secretarul trecu în odaia vecină, să mai aducă scaune. Paulin şi Rosette fură nevoiţi să treacă pe dinaintea unor priviri necruţătoare.

Paulin simţi cum Rosette îşi strecoară braţul sub braţul lui. Şi îi răspunse cu un biet zîmbet, observînd că ea e ceva mai înaltă decît el. N-ar fi trebuit să-şi pună tocuri înalte...

Paulin îşi umflă puţin pieptul.

Bustul de ghips al Republicii îi privea ieşind cu nişte ochi pe care lumina slabă din încăpere îi făcea să pară obosiţi.

*

* *

Afară, fata stăpînei mai făcu o clipă să-i sclipească ceasornicul-brăţară în bătaia soarelui.

— Mă scuzaţi — spuse ea — dar trebuie să vă părăsesc.

Făcu o scurtă pauză şi, privind ţintă în pămînt, bîigui :

— Vă doresc o viaţă fericită şi mulţi... (Ea şovăi.) Şi mulţi... (Ea se stăpîni cu greu să nu se uite la taiorul umflat al Rosettei...) Şi mulţi ani fericiţi.

Le strînse mîna pe furiş apoi porni în fugă. În Piaţa Primăriei se aflau înşirate automobile deschise şi cupeuri, pe ale căror perne se zăreau jerbe de flori. La uşi, atîrnau ghirlande albe.

— Trăiască mirii !

Cuvintele astea s-ar fi cerut strigate, dar ei le rostiră fără să ridice glasul, fiindcă nu erau destul de mulţi. Claude, Jacquot, Chanteloube, Lisette, Jeanne Bursuca şi Bébé o sărutară pe Rosette şi-i strînseră cu putere mîna lui Paulin care acum, după ce stătuse atîta vreme în penumbra trufaşă a salonului de căsătorii, se bucura de soarele luminos al pieţei. Lisette puse în braţele miresei buchetul pentru care fiecare dintre ei dăduse cîte douăzeci de franci.

Rosette privi înapoi zîmbitoare, atinse cu palma vălul imaculat prins de reverul taiorului, văl care arăta că e mireasă, îl făcu să fluture puţin, luă buchetul în braţe şi-l ţinu ca pe un prunc nou-născut. De braţ cu Paulin, ea deschise alaiul. În urma lor, porniră Jacquot şi Bébé, Chanteloube şi Lisette, Claude şi Jeanne Guilbert.

Prietenii se jenaseră să intre în salonul de căsătorii. Se sfătuiseră şi gîndiseră că ar fi mai bine să-i aştepte afară, pe peron. Jacquot tresări zărind costumul nounouţ al mirelui. Îl apuca ameţeala numai gîndindu-se ce însemna cheltuiala asta pentru copilul crescut de Mila Publică. Din fericire, se îmbrăcase şi el cu ce avea mai bun. O clipă îi trecu prin minte să dea fuga la Milou şi să-l sfătuiască să-şi pună costumul gri, înainte de-a se întîlni cu ei.

De cum ieşiră din lumina puternică a pieţei şi pătrunseră în strada unde casele barau drumul soarelui, simţiră frigul. Curenţii de aer ai curţilor şi ai grădinilor se revărsau în strada principală.

Jacquot făcuse tot posibilul s-o aibă ca domnişoară de onoare pe Bébé. El strînse tărişor braţul sub care ea îşi vîrîse mîna. Din două mişcări, Bébé se desprinse, apoi mîna îi alunecă din nou sub braţul lui. Pînă una alta, el nu trebuia să mai insiste.

Bébé nu se fardează. Frumuseţea ei e firească, nefăcută cu dinadinsul. Simplă şi compactă, ca o lucrare de artă. Atîtea fete se fardează ca să pară mai frumoase! Şi se fandosesc ca să pară graţioase, şi ridică vîrful nasului ca să pară mai înalte.

Jacquot o cunoştea de multă vreme pe Bébé. Învăţaseră amîndoi la şcoala comunală din strada Barbier. Se jucaseră împreună de-a tata şi de-a mama. Ea îi arătase păpuşile, iar el o lăsase să umble cu tricicleta lui. Apoi venise vremea cînd băieţii şi fetele nu se mai joacă împreună. El devenise ucenic-strungar. Bébé rămăsese pe lîngă maică-sa care o învăţa croitoria. Apoi ea intrase la o casă de croitorie din Paris. Se vedeau rareori, chiar în metro, fiindcă n-aveau aceleaşi ore de plecare şi de venire. Iar cînd întîmplarea îi aşeza pe aceeaşi bancă, n-aveau nimic să-şi spună. Ea citea o revistă ilustrată pentru fete, el se gîndea la altceva.

La asta nu se gîndise niciodată.

Şi, într-o bună zi...

Lucrul se întîmplase pe la sfîrşitul verii. Bébé se întorcea de la mătuşa ei, de la La Ciotat ; era arsă de soare

şi părea schimbată. Iar lui Jacquot îi veniră în minte toţi tinerii snobi care o admiraseră cît timp se tolănise pe nisipul fin, îmbrăcată doar în costum de baie. Poate că totul data din dimineaţa aceea de sfîrşit de vacanţă cînd ea purta o fustă largă, largă, de culoare deschisă, mai lungă decît de obicei, şi un corsaj alb, ajurat, care atrăgea ochii ca un magnet. De-atunci, se gîndea într-una la ea. Şi-o propusese ca obiectiv şi deocamdată prin felurite aluzii destul de limpezi, vînduse pielea ursului din pădure faţă de prieteni.

— Iată-i ! Iată-i ! Trăiască mirii ! strigă mătuşa Joly, de la fereastră, acompaniată de javra pe care o ţinea sub braţ.

Ajunseseră în Mahalaua-Rîioasă.

Bébé lăsă braţul lui Jacquot.

— Mă întorc imediat.

Mama lui Jacquot veni şi-i strecură un pacheţel sub braţ.

— Uite, le-am croşetat ceva pentru copilaş, cînd n-am avut ce face. Să nu le dai cadoul de faţă cu ceilalţi...

— Trăiască mirii !

Toţi locuitorii Castelului Camembert se iviseră pe la ferestre : Maurice ieşi din casă şi veni să-şi ia locul în alai. D-na Lampin, din poartă, îşi inspecta copiii : Maurice al ei, Lisette a ei, Odette a ei, Yvonne a ei.

Mouninii stăteau lipiţi unul de altul. Zîmbeau. Îşi şi puseseră salopetele, iar motocicleta, proaspăt ferchezuită, îi aştepta pe trotuar, gata pentru plimbarea de sîmbătă după masă.

Sunete de claxon, furioase, ritmate în cadenţa celor scoase de maşinile pompierilor, făcură să tresară Mahalaua-Rîioasă. Autocamionul de zece tone se afla în faţa casei Volpelière, iar şoferul, mişcînd în cadenţă un braţ scos prin portieră, îşi opintea celălalt braţ pe claxon.

O serpentină de hîrtie ţîşni printr-o fereastră. Amintirea asta de la 14 Iulie se răsuci în cablul electric, apoi se desfăşură deasupra alaiului.

Bébé veni din nou lîngă Jacquot. Avea şi ea un pachet în mînă. Îi şopti :

— Mama a croşetat nişte lucruşoare pentru copil.

Jacquot nu-şi putu stăpîni rîsul. Bébé ridică din umeri.

D-na Volpelière se apropie purtînd în braţe un taler rotund, acoperit cu un jurnal împăturit ca un coif.

— V-am făcut o tortă, să mă pomeniţi.

Trînti torta în braţele lui Paulin şi, sărutînd-o pe Rosette, îi spuse la ureche :

— Dacă îţi place, îţi dau reţeta.

— Oh ! Mulţumesc, doamnă !

În urma lor, Mahalaua-Rîioasă se aduna în pragurile porţilor, discuta, se înduioşa, îi căina...

Mătuşa Manie îi aştepta, ştergîndu-şi prosteşte mîinile unsuroase pe şorţul curat, abia îmbrăcat. Bărbată-su prinsese deasupra intrării patru foi duble de caiet, lipite cap la cap. Pe ele scrisese : „Cinste tinerilor căsătoriţi !“ şi le împodobise de o parte şi de alta cu crengi de salcie tăiate de pe ţărmul Yvettei.

În clipa cînd alaiul intra, trecură încet maşinile de lux ale nunţii următoare, legănîndu-se pe arcurile lor perfecte. Fără îndoială că nuntaşii ăştia se duceau să chefuiască în vreun restaurant la modă, pe valea Chevreuse.

— Hai ! Căraţi-vă o dată !... mormăi cineva, în urma lor.

* * *

Cînd aflase că Paulin şi Rosette trebuiau să se căsătorească, Mahalaua-Rîioasă se simţise oarecum responsabilă. „Bieţii copii !“ oftau femeile şi, cu prilejul acesta, îşi rechemau vreo amintire veselă sau duioasă din vremea nunţii lor, apoi se întorceau spre soţi, ca şi cum ei ar fi putut să-i ajute în vreun fel. Bărbaţii ridicau din umeri, dar cînd rămîneau ei între ei, pomeneau cu mînie de căsătoria lui Paulin, îşi băteau joc de datini, se lepădau de legi, dădeau vina pe guvern şi,

mai mult încă, pe regim. Firește, toată povestea asta picase în spinarea tineretului. La urma urmei, Paulin e tovarășul vostru ! Păi noi, cînd eram ca voi, am fi urnit pămîntul din loc ! Și, cu toate astea, nu eram nici noi mai bogați, doar că aveam ceva aici (degetul arăta mușchiul brațului). Și aici ! (Degetul arăta capul). Tinerii parcă vîrîseră vorbele astea în fundul buzunarelor, lîngă pachetele cu țigări, fiindcă de cîte ori își ofereau cîte o țigară, spuneau : „Ar trebui să facem ceva". Pînă la urmă, îl încolțiră pe Chanteloube.

— Ești secretarul U.J.[1]-ului ? Da sau nu ?...

Chanteloube își scărpină cîrlionții negri. Nu pricepea ce urgență politică pot avea toate astea. Șapca de slujbaș la P.T.T. i se clătină timp de cîteva clipe pe deasupra feței lui grave, împărțită în două de un nas lung și gros. Chanteloube purta haina de piele a telegrafiștilor și nu-și lepăda niciodată agrafele care-i strîngeau pantalonii la glezne, ca unui om grăbit, nevoit să alerge într-una de la un capăt la altul al țării. El era secretarul Uniunii Tineretului Republican al Franței, care număra în rîndurile ei și vreo șase flăcăi din Mahalaua-Rîioasă. În cele din urmă, Chanteloube le propuse, timid :

— Ni se mai întîmplă și nouă să călcăm pe la restaurant. Așa, din cînd în cînd. Și lăsăm acolo de fiecare dată cel puțin trei sute de franci. Așa că, hai să punem fiecare cîte trei bilete de-o sută și să dăm împreună o masă, pentru nunta lui Paulin. Cu mătușa Manie, ne descurcăm noi.

Se duseră să discute cu ea.

— Nu-i vorba să ne gătești cine știe ce grozăvenii, am vrea doar să mîncăm pe săturate : un pireu ca lumea sau o omletă. Nu cerem vin extra, am vrea doar să fie de ajuns...

Ea aranjase un rînd de mese, împodobite cu cîteva flori și cu multe frunze verzi. Din bucătărie se înălța mireasma fripturii, iar nuntașii simțeau că le lasă gura apă. Se așezară la mese, strigînd și rîzînd.

---

[1] Union de la Jeunesse Républicaine de France. (n. t.)

— Aperitivul e pe cheltuiala noastră, anunţă moş Manie. Pentru bărbaţi, Pastis. Pentru femei, Martini.

Şi, niciuna, nici două, se instală în capul mesei.

— Doar o picătură ! ceru Rosette, foarte demnă.

Flăcăii ţineau cu sfinţenie paharul cu aperitiv în golul palmei. Îşi oferiseră unul altuia ţigări, foc, şi urmăreau visători primele fumuri. Se pregăteau sufleteşte pentru gustări, dar ele nu se iviră decît o dată cu sosirea lui Prosper. Pesemne că pe el îl aşteptau. Fratele lui Paulin dispăruse, de la ieşirea din primărie. De unde venea acum ? De la fermă, unde s-o fi dus să dea tainul cailor ? Din partea lui Espérandieu te puteai aştepta la orice.

Mătuşa Manie făcuse gustări din belşug : felioare de cîrnaţi, pateuri garnisite cu ridichi, mezeluri şi jambon. Pîinişoarele calde şi rotunjoare scrîşneau sub cuţitul dinţat. Moş Manie, ţinînd în mîini doi litri de vin roşu, umplea paharele, pe rînd.

— Zi, ai rămas fără lucru ? îl întrebă Maurice pe Jacquot.

O asemenea întrebare, nepotrivită cu veselia mesei, n-o putea pune decît Maurice. Maurice Lampin era înalt, slab, puţin adus din spate. În mijlocul tovarăşilor săi, mereu în fierbere, el părea cam prea domol. Îşi întreţinea familia şi povara asta îl încovoiase.

— Sper că n-o să ţină mult, răspunse Jacquot. De luni încolo încep să caut, serios de tot.

— Pî-pî, pî-pî-pînă una-alta ai pă-pă păţit-o ! De lu-lu-lucru nu prea se gă-gă-găseşte uşor !

Orice discuţie cu Claude Berger era un chin, dar băieţii se obişnuiseră într-atîta cu el, încît izbuteau să-i ghicească gîndul şi să-i răspundă de la prima bîlbîială a primei fraze. Le pierise de multă vreme cheful să mai rîdă de infirmitatea asta, iar cînd vreun străin îşi punea în gînd să-şi bată joc de vorbirea hurducată a lui Claude Berger, risca să afle că băiatul ăsta, mărunt dar spătos, cu părul tuns perie, cu faţa turtită, era pasionat după box. Claude Berger visa să calce pe urmele lui Ray Walewski, micul polonez din Mahalaua-Rîioasă, care-şi deschidea drum pe ringurile capitalei.

Jacquot spuse că şi Victor căuta de multă vreme să se angajeze. Dar toată lumea ştia că Victor e un pierdevară.

— Poate că Ju-Ju-Julien nu-i un ter-ter-terchea-berchea, şi totuşi e şi el şo-şo-şomer, răspunse Claude.

— Da — nu se lăsă Jacquot — numai că Julien n-are meserie ! Eu am una !

Claude Berger îşi scuturâ umerii musculoşi ; se supărase şi asta îl făcea să se bîlbîie şi mai tare, explicînd, în cadenţa unei mitraliere care percutează de trei ori acelaşi glonte, că ei toţi aveau o meserie, că ieşeau toţi de la centrele de ucenici şi că sfîrşeau prin a deveni salahori, şi că Jacquot, cel dintîi, oricît de isteţ s-ar crede el, va sfîrşi tot pe şantierul Maisonneuves.

Milou îşi făcu intrarea. Îşi pusese frumosul lui costum gri. Scărpinîndu-şi nasul gogonat, el rosti :

— Doamnelor şi domnilor, îmi cer scuze pentru întîrzierea datorită unui incident tehnic cu totul independent de voinţa mea... Închipuiţi-vă, nu mi-am găsit cheia de contact de la maşină.

După ce hohotele de rîs se potoliră, Milou se apropie de Paulin şi-i întinse un pacheţel legat cu panglicuţă roz. Paulin îl desfăcu încet. Toţi se opriră, cu furculiţele în mîini, înlemniţi de curiozitate.

— O tabacheră, şi încă plină, dacă nu vă supăraţi ! Oh ! Mulţumesc, Milou !

Adrien făcu din nou turul mesei, aducînd două sticle încă neîncepute.

O dată cu friptura, se intră în miezul ospăţului. Cînd mătuşa Manie apăru ţinînd în mîini o tavă atît de lungă încît trebui să treacă pieziş prin uşa bucătăriei, cînd pe tava asta fu văzută o friptură de porc măreaţă, legată în sfori ca o ladă venită din Indii, împodobită cu salată şi cu verdeţuri, stînd în sosul ei ca insula Heligoland în marea Nordului, şi cînd tava fu pusă în mijlocul mesei, veselia izbucni dintr-o dată.

Cuţitele fură ascuţite cu zgomot pe mînerele furculiţelor : se ivi marea problemă a tăierii fripturii. În faţa unei astfel de responsabilităţi, fiecare dădu înapoi.

Cîţiva lăudăroşi se văzură înlăturaţi, în mod ruşinos. În cele din urmă, dînd la o parte, dispreţuitor, cuţitele de masă cu vîrful lor bont, Moş Manie îşi scoase cuţitul de buzunar.

Primele îmbucături fură mîncate cu pioşenie. Fiecare se asculta înghiţind. Maurice Lampin se ridică, grav, îşi ciocni paharul cu furculiţa şi izbuti să obţină o tăcere respectuoasă.

— Doamnelor şi domnilor, pentru bucătăreasă, pentru doamna Manie, propun aplauze triple !

Trei rafale, formate din cîte trei aplauze, izbucniră. Moş Manie plecase fruntea, stînjenit, ca şi cum el ar fi fost aplaudat. O bătaie din palme stingheră, întîrziată, fu aspru criticată. Mătuşa Manie se ivi, mînioasă, pe pragul bucătăriei. Ea bombăni :

— Ştiţi ce ? Eu propun aplauze triple în cinstea mirilor : un, doi, trei...

Se ridicară toţi ca să aplaude mai bine şi fiecare se gîndi că Maurice o făcuse boacănă.

Acum sosiră şi ultimii întîrziaţi. Cei ce lucrau sîmbăta dimineaţa şi care aveau de făcut o oră şi jumătate ca să se întoarcă de la Nanterre sau de la Gennevilliers.

Mimile aduse trei perechi de ciorapi pentru Paulin. Şi îi strigă :

— Te rog să mă ierţi. La bijutierul meu era închis.

Julien scoase din taşcă un ibric de aluminiu. Octave învîrtea în aer o cutie de ţigări, ca pe o sabie.

— Şi dacă nu eşti mulţumit, gata ! Te scoatem pe sus de aici !

Pălăvrăgeau aşa ca să alunge jena pe care-o simţeau şi ca să taie, de la-nceput, recunoştinţa plină de emoţie a lui Paulin.

Fetele dăruiră lucruşoare de-ale lor : o pudrieră, nişte ciorapi, o perie de cap, o broşă fantezi. Băieţii rîdeau de ele şi chicoteau.

În răgazul dintre friptură şi pireu, Riton Martin îşi umplu pipa. La optsprezece ani trecuţi, Riton mai avea încă mutră de copil, de copil bolnăvicios şi visător. Şuviţele de păr i se rostogoleau din belşug pe frunte, iar

ochii lui trişti şi negri erau totdeauna puţin umezi. Riton avea gura mare, cu buze subţiri ; obrajii îi erau pigmentaţi, într-un fel ciudat, cu bubuliţe din acelea roşiatice, cum au bătrînii şi ofticoşii. Riton Martin îi făcea multe griji lui taică-su, care şi aşa nu prea o ducea bine : Riton avea sănătatea şubredă, Riton era distrat, lui Riton nu-i plăceau decît cîntecele şi nu visa decît să compună refrene pe care să le cînte toată lumea, şi din pricina asta nu prea era bine văzut la biroul Ocrotirii Sociale, unde lucra la corespondenţe.

Riton Martin, tăcut, cu gîndul cine ştie unde, mîzgălea ceva cu creionul între farfurie şi feliile de pîine, pe una din colile de hîrtie aşternută peste masă.

Întîrziaţii îşi găsiră loc. Lîngă cele patru mese de grădină aşezate cap la cap mai fuseseră adăugate încă două mese de fier.

Jacquot se uita la Paulin şi la Rosette : erau amîndoi buimăciţi de fericire, de dragostea lor sărbătorită cu atîta prietenie. Jacquot avea o slăbiciune pentru cei lăsaţi totdeauna să treacă pe planul al doilea.

Şi îi şopti lui Paulin, la ureche, pe neaşteptate :

— Ia spune, cum o să se aranjeze cu voi doi ?

— Espérandieu a fost foarte cumsecade. Mi-a spus : „Dacă vrei, o iau şi pe nevastă-ta, împreună cu tine. O să-i ajute prin casă d-nei Espérandieu, care acum e cam obosită. Şi-apoi, totodată, o să dea o mînă de ajutor la cîmp, la sfeclă, la fîn... O să vă las odaia din pod. Dar s-o aranjaţi voi înşivă. Şi nu în timpul orelor de muncă. Eu am să vă dau cu împrumut o masă veche şi un dulap vechi, pe care le ţin în şură. În sfîrşit, o să meargă... Fireşte, n-o să vă pot plăti mult pe amîndoi şi am să vă opresc o chirie pentru odaie. În sfîrşit, după cum ţi-am spus, fac toate astea ca să vă văd aranjaţi ca lumea." Aşa că Rosette o să plece de la stăpînă-sa, fiindcă, îţi închipui, m-am grăbit să primesc.

Jeanne Bursuca era din nou ţinta glumelor băieţilor :

— Doamnă Confort-Bibendum, dă sarea încoace !

— Hei, Jeannette, nu înghiţi cîte trei îmbucături odată...

Ei îi părea rău că e grăsună, dar n-avea destulă voinţă ca să ţină regim de slăbire. De aceea, se resemnase.

Jacquot se întoarse spre Bébé.

— Ai o poftă de mîncare, pe cinstea mea !

— Tu vorbeşti...

Atunci el îndrăzni :

— Ştii că eşti grozav de frumoasă !

Ea zîmbi voioasă, în timp ce ochii-i păreau că spun : „Văd eu unde vrei s-ajungi... cunosc cîntecul !...“

Felul cum îl privea îl zăpăci pe Jacquot. El habar n-avea dacă Bébé e frumoasă. Gura ei semăna cu a cutărei sau cutărei vedete. Nu-şi aducea prea bine aminte cu a cărei vedete anume. Ceva mai mare sau ceva mai mică. După jurnale nu prea poţi să-ţi dai bine seama. Bébé avea o gură mare şi plină de viaţă, cu nişte buze groase, poate prea groase. Dar Jacquot găsea că asta e bine.

— Ai timp liber, cîteodată, seara ?

Îi aştepta, îi aştepta răspunsul, şi la fiecare zvîcnire inima îi trimitea mii de furnici prin tot corpul.

Ea rîse. Încă o dată.

— Timp liber ? Depinde pentru cine...

Jacquot Leroux îşi îndreptă spinarea. Asta are nevoie de cuvinte dulci... Nu-i genul lui. El nu-i specialist în flecăreli de dragoste. Şi, fireşte, tocmai atunci se găsiră şi băieţii să-i întrebe, stăruind cu tot dinadinsul :

— Ei, amurezilor, vă merge după inimă ? Noi nici nu vrem altceva decît nunţi în fiecare duminică.

Jacquot îşi dădu seama că avea să sape, cu o singură frază, o prăpastie între el şi Bébé. Se ridică, îşi lărgi umerii, închise ochii, îşi trecu binevoitor degetele prin claia de păr negru, puse cealaltă mînă, cu un gest de învingător, pe capul fetei, şi rosti nepăsător :

— Păi degeaba sînt eu băiat frumos ?...

Se auziră cîteva rîsete. Dintr-o singură zvîcnire a bărbiei, Bébé îşi desprinse ceafa din mîna lui Jacquot.

Riton, care mîzgălea de zor pe colţul de hîrtie, ridică privirea şi se uită la Jacquot. Timp de o clipă domni o tăcere stînjenitoare.

Uşa fu zguduită de bătăi puternice.

— Hai, intră odată !

— Poftim, poftim...

Ray deschise uşa.

Îl primiră ca pe un om de vază. Mimile, în poziţie de drepţi, strigă, cu mîinile pîlnie la gură :

— La dreapta meaa, se aaaflă : Ray Walewski, şaptezeci şi două de kilograme şi două sute ; campion al Franţei la categoria semi-mijlocie, amatori, în 1952 ; campion al Parisului la categoria mijlocie, profesionişti, în 1953 ; cincisprezece meciuri ca profesionist, douăsprezece victorii dintre care nouă prin K.O. ; învingător al lui Bob Kallardin...

— Hip ! hip ! hip !

Între fiecare enunţare a titlurilor de laudă ale boxerului, strigătele asurzitoare de ura ! ! îi tăiau cuvîntul.

— Învingător al lui Stan Panquet...

— Hip ! hip ! hip !

— Challenger la titlul de campion al Franţei !

— Haide, Ray !

Ray primi numaidecît să intre în joc. Îşi scoase impermeabilul aşa cum şi-ar fi scos halatul, pe ring. Salută împreunîndu-şi mîinile deasupra capului şi întorcîndu-se de jur-împrejur, în salturi mici, ca şi cum s-ar fi aflat în faţa publicului din strada Wagram.

Emile ridică un taler de aramă :

— Atenţiune la gong !... (Lovi puternic în taler, cu mînerul cuţitului.) Prima rundă !

Ray se lansă, rămînînd în gardă, cu bărbia în pumni. Începu prin directe largi, urmate de retrageri ale capului, apoi acceleră ritmul prin croşeuri scurte, la corp, şi prin dubleuri rapide, la flanc.

Ray boxa în gol, îşi urmărea umbra, mima un meci extraordinar împotriva unui campion cu neputinţă de prins, mereu dîndu-se înapoi, mereu atacînd un adversar invincibil. Înainta şi se retrăgea de la un capăt la altul al sălii, se lăsa încolţit de fantasticul său adversar, apoi se degaja printr-o mişcare dibace şi contra-

ataca puternic, cu upercuturi trase în bărbia invizibilă şi care zguduiau pereţii barăcii prefabricate.

Toţi cei de faţă trăiau din plin lupta aceasta împotriva unei fantome. Cei mai mulţi dintre ei se ridicaseră în picioare, se băteau pe umeri, strîngeau pumnii, nu se puteau stăpîni să-şi întindă braţul atunci cînd Ray trăgea vreo directă. Cunoşteau atît de bine nobila artă a boxului, încît le erau suficiente poziţiile luate de Ray ca să-şi închipuie numaidecît reacţiile adversarului, strîmbăturile şi ripostele lui. Îi strigau tînărului campion să se ferească şi acesta, adeseori, se eschiva sau ataca după indicaţiile lor. Regăsiseră vechiul limbaj al sălilor de sport în care bărbiei i se spune „berbec", stomacului „cratiţă cu tocană", boxerului prost „maşină de încasat" sau „punching-ball", iar celui bun „tehnician".

Iluzia era atît de puternică, încît simţeau în nări mirosul ringului, amestecul acela obsedant, de eter, sudoare, medicamente şi pansamente. Fetele ţipau ca la Sala de Serbări sîmbăta, la box, cînd se sparge vreo arcadă a sprîncenelor şi curge sînge. Băieţii le priveau dispreţuitori, rîdeau de ele şi le strigau să se ferească :

— Atenţie ! Curge borş, feriţi-vă boarfele !

Şi, deodată, începură loviturile finale. Scandau toţi în cor : — Ray ! Ray ! Ray ! Ray ! Adversarul era acum la cheremul lui : ameţit de loviturile primite, nu se mai putea apăra. O stîngă la ficat, un upercut la bărbie, şi, în clipa cînd se prăbuşea în genunchi, Ray îl dădu gata, aproape fără să-şi întindă braţul, printr-un croşeu de dreapta, năprasnic de scurt.

Simţiră toţi că li se taie respiraţia. Ray se îndreptă demn spre colţul lui, aşteptînd rezultatul : K.O. Mimile numără cu o simplitate dramatică, coborînd braţul întreg la fiecare număr :

— ... opt... nouă... zece...

Îşi încrucişă braţele şi strigă :

— Out !

O furtună de aplauze salută victoria-fulger. Ray se duse mai întîi să-i ureze noroc curajosului său adversar

şi să-l îmbărbăteze, apoi strînse mîna managerului şi se înclină spre cele patru colţuri ale ringului.

Oaspeţii rîdeau cu hohote.

— Stai cu noi, Ray. Ai mîncat?

— Da, am fost invitat la o masă, pentru aranjatul unor treburi, la Paris. Scuzaţi-mă că am întîrziat.

— O să bei cu noi cafeaua şi ce-o mai fi după ea...

— Aş bea cu plăcere, dar trebuie să ţin regim. Daţi-mi o limonadă, vă rog.

Paulin era fericit de cinstea pe care i-o făcea campionul. Un meci numai pentru el! Rosette se ghemuise la pieptul lui, speriată de-atîta brutalitate. Se discuta despre agilitatea lui Ray, despre ochiul lui căruia nu-i scăpa nimic.

El zîmbea, în mijlocul suporterilor. Cei patru dinţi metalici din faţă îi sclipeau; în jurul ochilor mai avea aureola vînătă a loviturilor primite în ultimul meci şi, pe tîmplă, un cucui nu i se resorbise încă. Cafelele se răciseră. Le sorbiră toţi, dintr-o înghiţitură, iar moş Adrien turnă rom, cîte o jumătate de ceaşcă pentru fiecare. Fireşte că tocmai atunci pică şi Victor. Victor ăsta e nemaipomenit: e de ajuns să se desfunde o sticlă la un kilometru depărtare, şi numai ce-l vezi că apare şi el... Nu mîncarea îl atrăgea.

— Ei, cine începe să cînte? întrebă moş Manie, tradiţionalist.

— Riton, fireşte! Hai, Riton, leagănă-ţi ultimul prunc!

— Să-cîn-te-Ri-ton! Să-cîn-te-Ri-ton!

Riton făcu semn că nu e încă gata. Ceva mai tîrziu... Şi începu să mîzgălească din nou coala de hîrtie.

Maurice anunţă:

— Şi-acum, cu ocazia căsătoriei prietenului nostru Paulin, René Chanteloube, de la U.J. din Mahalaua-Rîioasă, o să vă spună cîteva cuvinte.

Asta o făcuse Maurice cu de la sine putere. Nimic nu fusese pus la cale dinainte, iar Chanteloube nu se pregătise. El tuşi, se ridică şi, pentru a-şi face curaj, roti privirea în jurul mesei, numărînd membrii cercului

aflaţi de faţă ca să-l sprijine. Erau acolo Maurice Lampin, desigur, şi Riton Martin, şi Mimile, şi Octave, şi Victor, dar ăsta... Erau doar cinci, fiindcă pe Victor îl socotea printre ceilalţi douăzeci de nuntaşi. Problema atragerii de membri noi îi trecu prin minte. Ar fi putut deveni membru oricare dintre cei de faţă. Jacquot, de pildă, da... dar el e cu neputinţă de prins, alunecă printre degete ca un peşte cînd vrei să-l scoţi din apă. Pe ăsta să-l supui unei discipline? Mai bine te laşi păgubaş de la bun început. Şi cu ceilalţi e la fel, aceeaşi muncă, deşi în genuri diferite.

Îi avea lîngă el, laolaltă, voioşi, stînd jos. Prilejul mult visat sosise, iar Chanteloube simţea că i se taie suflarea. Nu ştia cum să înceapă.

Anunţul lui Maurice produsese cîteva mişcări felurite, apoi se făcuse tăcere. Erau cu toţi cam miraţi că vor asculta un discurs, cînd se aşteptau la cîntece şi la bancuri, dar îşi ziceau că, pentru nunta lui Paulin, ar merge şi un discurs. Se aşezară cît putură mai bine, îşi prinseră frunţile în palme sau îşi rezemară braţele de spătarele scaunelor, lăsîndu-se puţin pe spate.

— Ei, îi dai drumu' o dată, Chanteloube?

El începu, cu voce cam prea înceată, ca oratorii care vor să-şi asigure o tăcere deplină. Ray se căznea cu dopul sticlei de limonadă, iar mătuşa Manie stătea, binevoitoare, pe pragul bucătăriei.

— Dragi prieteni şi dragi tovarăşi... cu ocazia nunţii prietenului nostru Paulin şi a prietenei noastre Rosette, cercul U.J. din localitatea noastră ţine... ţine să le aducă felicitări şi urări de fericire.

„Căsătoria aceasta... (îşi aduna cuvintele ca să-şi dea timp, întrebîndu-se desperat cum să atingă problema, cum să lege cuvintele ca să arate tot ce avea în cap) ... această căsătorie atît de simpatică, de care noi ne bucurăm din toată inima... cunoaştem greutăţile... greutăţile pe care le vor întîlni în calea lor...

Victor căsca fără să-şi pună mîna la gură. Milou desena cu furculiţa, peste hîrtia aşternută pe masă, şine

de cale ferată sau linii electrice, perfect paralele, Jeanne îi şoptea ceva la ureche Rosettei.

Chanteloube, pierdut, înşira la formule cunoscute, pe care le ştia juste, încercate, deşi simţea că ele nu sînt în stare să biruie cît de cît indiferenţa generală, şi cărora, în clipa aceea, nu le pătrundea nici el însuşi sensul adînc.

— Noi sîntem tineretul, speranţa ţării...

Vorbe, nimic altceva decît vorbe care nu explicau de loc mustaţa lui Jacquot.

Pietricele rotunjoare, netezite frumos, dar lăsate prea multă vreme pe ţărm şi uscate de-acum.

— ...N-o să-i lăsăm să-şi facă de cap pe cei ce adună norii întunecaţi deasupra capetelor noastre...

Ei aplaudară. Politicoşi.

— ... Noi sîntem viitorul.

Chanteloube ridică tonul şi rosti, pe nerăsuflate :

— Vom lupta din toată inima, cu înflăcărare, pentru o viaţă fericită în... fericire, pace şi... Pace şi Libertate.

Chanteloube prelungi mult ultima silabă, ca pe un punct final. Fu aplaudat îndelung : i se dădea să înţeleagă că a vorbit destul. Ascultătorii îşi schimbară poziţiile, întinseră mîinile spre prăjituri. Asta însemna că trebuie să stea jos, şi totuşi el nu se putea hotărî s-o facă. Era nesatisfăcut şi trist. Rămînea mai departe în picioare, în mijlocul zgomotului care creştea cu încetul, trecîndu-şi mereu vîrfurile degetelor peste pielea tîmplei şi a obrazului.

Mimile îşi aprinse ţigara şi Riton pipa. Riri îşi freca ochii, se întindea. Julien îşi golea ceaşca, iar Victor şi-o ciocnea pe-a lui de sticla cu rom, în semn de timidă rugăminte.

Închizînd ochii Chanteloube îşi luă ceaşca şi sorbi dintr-o înghiţitură tot ce se afla în ea. Îl trecură fiori. Uitase că o umpluse cu rom. Ochii i se tulburară.

Un strigăt de bucurie salută intrarea lui Ignace şi a instrumentului său muzical acoperit cu lustrină nea-

gră. El se aşeză pe-un taburet, desfăcu acordeonul, îşi puse curelele pe după umăr.

— Iată pianul săracilor !

Ignace sorbi romul care i se turnase, ţuguie buzele, primi o ţigară între ele, i se întinse o brichetă aprinsă. El trase un fum, mută ţigara în colţul gurii şi, dintr-o mişcare, desfăcu burduful acordeonului, apoi, dintr-o altă mişcare, îl strînse la loc.

Cu două suspine prelungi şi răguşite, java îşi făcu loc.

— Hei, mai lăsaţi gura ca să-l putem auzi pe Ignace !

— Dă-i drumu', Ignace ! O java !

Acordeonistul domnea, sfios şi mîndru, cu faţa lui lucitoare, cu mustăcioara lui reglementară şi cu sunetele tulburătoare care păreau că-i curg din degete. Acompaniamentul başilor sublinia cu ritmul lui greoi zig-zagurile melodiei.

Jeanne Guilbert şi Claude Berger se ridicară ca să înceapă dansul. Riri Houdon şi Yvonne Lampin îi urmară. Ceilalţi se înghesuiră pe o singură parte a meselor, iar moş Manie trase scaunele lîngă pereţi. Cîntau toţi cuvintele. Acordeonul îi făcea să se creadă în cine ştie ce decor luxos. Victor, la al patrulea pahar, avea privirea grea, o privire care trecea de la unul la altul, părînd că spune : „Ne înţelegem bine, nu-i aşa, dragă ?"

Iar acordeonul avea clapele murdare, cu urme de degete pe ele, cu urme de note în ele.

* * *

Jacquot nu se putea abţine să nu se uite pe furiş la Bébé. Ea vorbea cu Lisette şi dansase două valsuri cu Ray şi un tango cu Julien. Jacquot ar fi vrut s-o invite, dar nu voia să rişte un refuz în faţa băieţilor. Fă-

cea pe nepăsătorul cu ea, iar pe băieţi îi lăsa să înţeleagă că a dat-o gata, dar că ştie să fie discret. Victor se plecă spre el.

— Jacquot, se pare că cei din Champclauson au să vină mîine la dans, la Cancan.

— Minunat!

Jacquot închise ochii, zîmbi şi-şi trase un pumn în golul palmei.

Obosiseră. Acordeonul sfîrşea cu *Povestiri din pădurea vieneză*. Paulin desfăcuse cutia cu ţigări şi o dăduse din mînă în mînă.

Jacquot savura fumul ţigării de lux.

— Ascultă, Riton, ce s-aude cu cîntecul tău? Vine odată?

Riton se ridică, după ce rupse o fîşie din coala de pe masă. Făcea nazuri. Încă nu pusese la punct tot cîntecul. Mai ales sfîrşitul.

— N-are a face! Hai, Riton, s-auzim cîntecul!

Riton îşi sprijini palma de masă şi începu:

Ca să-i unească pe Paulin şi pe Rosette
Oţ, inima, piciorul, ochiul meu discret,
Acordeonul le vrăjeşte-încet,
Ca să-i unească pe Paulin şi pe Rosette...

Ignace îl opri:

— Stai niţel...

Prinsese melodia şi o încerca pe acordeon.

— Asta e, nu-i aşa? O să te acompaniez, apoi îi zic de unul singur după refren.

Şi acordeonul gunguri în liniştea adîncă:

Paulin de zestre a rămas orfan,
Oţ, capul meu, piciorul meu sărman,
O inimă şi nici un gologan,
Paulin de zestre a rămas orfan...

— Oţ, capul meu, piciorul meu sărman.

începu Mimile vesel, răsucindu-se pe scaun.

— Lasă gura, neghiobule! La sfîrşit trebuie repetat primul vers. Ascultă bine!

— Lăsaţi-l să cînte mai departe ! Cîntă, Riton, ai făcut un cîntec deştept de tot !

Dea dumnezeu mîncare, mai cu rost,
Of, ochiul meu şi capul meu cel prost
Să vă-ndopaţi şi să uitaţi de post...

Riton se opri ca să comande :
— Cîntaţi în cor, băieţi !

Dea dumnezeu mîncare, mai cu rost !...

Dar jumătate din băieţi se încurcau cînd ajungeau la „Of, ochiul meu şi capul meu..."

Cînd te îmbraci de la talcioc...

— Fiţi atenţi aici... — sublinie Riton înainte de a continua :

Cînd te îmbraci de la talcioc,
Of, inimioară, inimă cu foc.
Te lepezi de bancheri pe loc...

Riton ridică braţele ca să conducă corul :

Cînd te îmbraci de la talcioc...

Nu reuşiră să cînte cu adevărat bine decît ultimul cuplet :

Şi fericirea s-a uscat puţin,
Piciorul meu şi ochiul meu blajin,
Multă sudoare la un strop de vin
Şi fericirea s-a uscat puţin.

Corul ultimului vers se dovedi a fi perfect. Băieţii îl repetară cu poftă :

Şi fericirea s-a uscat puţin !

— Ai dreptate. S-a cam uscat, întări cu o voce moale Victor, profitînd de ocazie să-şi mai toarne un pahar.
Apoi, întorcîndu-se spre Jacquot, îi şopti făcîndu-i apăsat cu ochiul :

— Cei din Champclauson, mîine, la dans...
— N-ai grijă, o să-i primim ! Oficial !

Jacquot simţea cum îl pătrunde o tristeţe de nespus. Ţigara era grozavă. Cîntecul lui Riton era deştept, romul îl făcea să se simtă uşor şi Ignace cînta la acordeon mai bine decît un profesionist. Muzica şi aburul zilelor de sărbătoare învăluiau încăperea într-un văl de feerie. Prietenii erau minunaţi. Paulin şi Rosette erau fericiţi. Era prea bine acolo şi Jacquot se simţea trist. Totdeauna i se întîmpla aşa. Cînd se ducea la cinema şi abia înghiţise documentarul iar jurnalul se terminase, cînd deci nu gustase încă din ce era mai bun, cînd mai avea în faţă o oră şi jumătate de plăcere curată, el se şi simţea nefericit, pentru că ştia, simţea că filmul se va termina curînd. Ideea sfîrşitului de neînlăturat al oricărei plăceri pe care o gusta îi răpea fericirea. Fuma, bea, cu urechile vrăjite de acordeonul lui Ignace, şi era trist :

— Zău, e deştept cîntecul lui Riton... Fericirea e cam uscată !

* * *

Un pui de ger şi noaptea făceau să lucească pavajul de parcă ar fi plouat. Jacquot îşi ridică gulerul hainei şi-şi înfundă mîinile în buzunare.

— A fost frumos la nuntă ? îl întrebă maică-sa, de cum intră pe uşă.

Jacquot mormăi ceva. Ea urmă :

— Nu ştiu ce are băieţaşul. De la prînz tuşeşte într-una. O tuse ciudată. Se face roşu ca focul. De n-o fi răcit jucîndu-se în curent ! A ! Uite, Jacquot... am găsit ceva pentru tine.

— Ce-i asta ?

— Am găsit la o haină veche de-a mea, căptuşeala asta de mătase care nu e stricată de loc. E mătase ade-

vărată. Uite, pipăie... E de pe vremuri. Şi m-am gîndit să-ţi fac un fular...

— Păi nu e albă...

— Nu e albă ? Ai să vezi tu cînd oi spăla-o ca lumea. O să fie albă ca hîrtia. Pe urmă o calc. O să-i fac şi-un tiv.

— Zău, mamă, mi-l faci pînă mîine, pentru bal ?

— Păi nu vezi cît e ceasul ? Ar trebui să spăl mătasea acum, s-o întind în bucătărie ca să se usuce şi să încing soba, şi-apoi să cos, mîine dimineaţă.

— Ştii, mămico, mîine nu plec devreme.

— Dar nu-ţi dai seama ce muncă e asta ? Azi n-am stat o clipă. Nu-mi mai simt braţele...

— Oh ! Mămico... mămicuţo...

Jacquot se vîrîse în pat, cînd o auzi pe maică-sa punînd căzănaşul de rufe pe foc. Ea ofta şi-l ocăra încetişor. În pătuţul lui, Lulu dormea respirînd greu.

Capitolul IV

GLOBUL ÎNSTELAT

Raymond Martin, tatăl lui Riton, era curăţitor de canale al oraşului Paris. Mărunţel, dar uscăţiv şi cioturos, cu părul lui des, cu sprîncenele stufoase, cu trăsăturile pronunţate, cu ochii lui întunecaţi, el ar fi putut trece lesne drept un nord-african. Dar mai ales tenul lui uimea. Raymond Martin era atît de palid, încît lumea se întreba dacă nu cumva îşi dă pe faţă cu cremă sau cu pudră. Pielea lui moale, încreţită de riduri adînci, semăna cu pielea de pe vîrful degetelor unor mîini ţinute multă vreme în apă caldă. Pricina carnaţiei acesteia erau poate bolile de piele, urticariile şi frigurile cu spuzeală care nu-i mai dădeau pace. Cînd mîinile, cînd obrajii, cînd fruntea îi erau veşnic chinuite de coşuri, de băşici, de pecingeni, de degerături, de negi. Îl chinuiau tot soiul de mîncărimi ascunse şi voinţa lui avea de luptat într-una cu ele. Doctorii îi dăduseră medicamente, îl asiguraseră că boala asta ciudată era obişnuită pentru cei ce-şi petrec zilele prin canalele de scurgere mari şi mici, în tovărăşia şobolanilor, şi-i semnaseră o groază de certificate care trebuiau să îndemne administraţia să-i acorde felurite avantaje. Dar nici

medicamentele, nici certificatele nu-l duseseră la nimic: nu prea foloseşte să te îngrijeşti de-o boală dacă tot te mai afunzi patruzeci de ore pe săptămînă prin canale, iar curăţitorii n-au dreptul la nici o boală profesională recunoscută oficial.

Raymond Martin suferea mai mult sufleteşte decît trupeşte: se credea dezgustător, şovăia să întindă cuiva mîna lui umflată, era gata să admită că oamenilor le poate fi scîrbă să ia ceea ce le oferea el. Şi suferea, căci avea mult de oferit. Suferea din pricina bubuliţelor care-l desfigurau pe cîte o săptămînă, pentru că îşi spunea că numai el are o asemenea faţă.

Într-o bună zi, pe cînd luase cuvîntul împotriva unui consilier general care ţinea un discurs în salonul de dans de la Cancan pregătit pentru o întrunire electorală, oratorul, strîns cu uşa, crezuse că poate scăpa bătîndu-şi joc de înfăţişarea lui Raymond. Dar nu i-a mers căci, făcînd asta, şi-a ridicat în cap toată sala, ba chiar şi pe cei care aveau alte păreri politice decît Raymond Martin.

Raymond Martin se găsea totdeauna de faţă cînd era vorba să păţească ceva. În 1937, la naşterea lui Riton, Raymond Martin avea douăzeci de ani. Ca şi ceilalţi flăcăi de vîrsta lui, el făcu doi ani armata, fu demobilizat la 10 august 1939, rămase cincisprezece zile acasă şi plecă iar, în „războiul ciudat“ [1]. Luat prizonier, evadă. În Rezistenţă, fu arestat şi deportat. La întoarcere nu mai avea nici casă, nici lucruri; într-o zi, cînd La Chapelle fusese bombardat, o torpilă aeriană alesese tocmai căminul lui. Îşi culesese nevasta şi băieţaşul adăpostiţi pe la vecini şi nimeriseră toţi trei la Castelul Camembert. În 1951, nevastă-sa rămăsese însărcinată. Ea muri din naştere, lăsîndu-i doi gemeni vioi şi sănătoşi. Martin dădu gemenii la doică. Cu douăzeci de mii de franci pe lună. Şi el, şi Riton aveau de lucru. Izbutiseră să plătească datoriile rămase de la

[1] „Drôle de guerre“ — aşa numesc francezii perioada războiului din septembrie 1939 pînă în mai 1940, perioadă cînd armatele hitleriste nu atacau linia Maginot. (n.r.)

înmormîntare şi chiar s-o scoată la capăt cu plata la timp a cumplitei dări lunare pentru cei doi sugaci, cînd le sosise „ordinul de evacuare" de la dl. Espérandieu.

Raymond Martin era comunist militant. Îl vedeai pretutindeni : la întruniri, în pichetele de grevă, la împrăştieri de manifeste, la lipitul afişelor. După fiecare belea care îi cădea pe cap, Mahalaua-Rîioasă credea că, de data asta, Martin avea să se dea bătut, dar el, dimpotrivă, spre mirarea tuturor, îşi sporea activitatea politică, de parcă ar fi fost îmboldit cu biciul.

Raymond Martin era, de asemenea, foarte îngrijorat din pricina fiului său. Mai întîi fiindcă Riton avea sănătatea şubredă, şi apoi din pricina curioasei lui patimi pentru muzică. Acasă, Riton stătea ore întregi cu urechea lipită de radio ; pe stradă, în tren, unde îl vedeai, îngîna un cîntec, cu un soi de bolborosire mută şi nezărită, singurul semn al neîncetatului şuvoi de melodii care clocotea în el. Degeaba aderase Riton la U.J., căci nu se ducea pe-acolo cu prea mare înflăcărare şi nu-l vedeai însufleţindu-se decît atunci cînd venea vorba despre vreo vedetă sau despre vreo romanţă. Cu toate astea, Raymond Martin nu-şi dojenea niciodată fiul.

Cînd sosi al doilea aviz de evacuare, Riton spuse :

— Nu cumva o să ne lăsăm zvîrliţi în stradă ?

— Nu, asta nu se poate, răspunse tatăl.

— Dacă vin, nu ne lăsăm de loc, ne baricadăm.

— Revolta individuală nu duce niciodată la mare lucru, răspunse Raymond Martin, vorbind ca din carte.

El se gîndea că ar trebui organizată o acţiune de masă, că ar trebui alarmată populaţia. Cu cîtă înflăcărare s-ar fi aruncat în luptă, dacă n-ar fi fost vorba de el însuşi !

— Mai ales că, după noi, Espérandieu o să-i ia pe toţi la rînd, ca să pună iar mîna pe Castelul Camembert, spuse Riton.

Raymond Martin zîmbi. Îşi prinse taşca plină cu ziare şi coborî. Cînd vindea *L'Humanité-Dimanche*, Raymond Martin se îmbrăca totdeauna cu hainele de

sărbătoare, fiindcă avea conştiinţa că-şi reprezintă partidul. Puţin stîngaci din pricina hainelor, cu faţa lui palidă, el părea un actor gata să intre în scenă.

Maşinile goneau spre sud, căci iarna îngăduia această ultimă duminică însorită. Puştii din Mahalaua-Rîioasă, aşezaţi pe marginea trotuarului, cu bărbia pe genunchi şi cu picioarele în şuvoiul de apă, ascultau pneurile scrîşnind la cîteva degete de tălpile lor. Duminica dimineaţa, băieţii cei mari se întîlneau la garajul lui Dujardin. Garajul se afla în penultima casă din Mahalaua-Rîioasă, cum mergi spre Chartres, chiar în faţa cîrciumioarei mătuşii Manie. Acolo, discutau despre automobilele pornite la plimbare duminicală, dădeau tîrcoale capotelor desfăcute ale maşinilor în reparaţie şi îşi permiteau să-i dea sfaturi lui Tienne, ucenicul lui Dujardin. Mai fluierau după fetele plecate să tîrguiască în piaţa Primăriei, mai vorbeau despre box sau despre cîntece, după cum aducea vorba Claude Berger sau Riton Martin, şi puneau la cale cum să-şi petreacă timpul de duminică după masă. Prin faţa lor defilau tot soiul de vehicule, ca un catalog viu.

— Grozav mi-ar plăcea o motocicletă Vespa, ofta Jacquot.

Iar Milou, arătînd cu bărbia o mobiletă al cărei motor de-o jumătate-cal pîrîia între picioarele păroase ale vreunui excursionist gătit ca un căutător de aur, răspundea :

— Eu m-aş mulţumi şi cu o tocilă de-asta.

Victor nu voia decît o motocicletă mare, fie ea şi de ocazie, dar cel puţin o cinci sute. Îşi mîngîia visurile ascultînd distraţi zgomotele Mahalalei-Rîioase. Ceva mai încolo, moş Volpelière zbiera cît îl ţineau plămînii.

Vocea batjocoritoare a lui moş Houdon i-o lua înainte, dusă de vînt. Moş Houdon împărţea manifeste şi glumea la toată lumea. El nu semăna de loc cu fiu-său. Pe cît părea Riri de adormit şi de molîu, pe atît era de vioi şi de firesc moş Houdon. El sosi tropăind vesel pînă-n faţa băieţilor, care stăteau rezemaţi de gărdu-

leţul lui Dujardin. Jacquot aruncă o privire spre foaia trasă la gheştetner, pe care i-o întindea, citi: „Şantierele de la Maisonneuves ameninţate cu închiderea" — şi i-o dădu înapoi.

— Pe mine nu mă priveşte.

— Ia-o, totuşi, îi răspunse Houdon. O să i-o dai lui taică-tu. Ambroise lucrează chiar la şantierele astea.

Jacquot luă manifestul cam în silă, îl împături şi-l vîrî în buzunar. Ceilalţi îi imitau nepăsarea plictisită. Houdon plecă bodogănind împotriva tineretului ăstuia, pe care nu-l interesa nimic, bun de nimic şi bun la toate. Riri îşi ieşi o clipă din toropeală, fiindcă era vorba de taică-său şi fiindcă el însuşi lucra la Maisonneuves.

— Babacu' are dreptate, făcu el, căscînd. Aproape toţi de la Maisonneuves riscăm să fim zburaţi afară.

— Şi crezi c-o să schimbi ceva cu hîrţoagele tale? i-o tăie Jacquot, împingîndu-l din nou pe Riri în amorţeala lui.

Moş Volpelière cînta în bucătărie, prin ferestrele larg deschise:

Noapte de China,
Noapte divină,
Noapte de-amor...

Noapte de China, Paloma şi *Greva mamelor* erau cele trei mari succese ale lui. Avea o voce de o tărie nemaipomenită. E drept că nu era nici plăcută şi nici justă, dar pentru el a cînta bine însemna a cînta cît mai tare. În Mahalaua-Rîioasă, oamenii gîndeau că Volpelière ar fi putut face carieră pe scenă. Se spunea: „Volpelière are plămîni zdraveni!" În fiecare duminică, între prăjitură şi cafea, el dădea drumul la romanţe pentru familie, iar d-na Volpelière deschidea fereastra, ca să aibă toată lumea parte de ele.

— Mi-e rău, şopti Riton, trecînd pe sub macatul întins la aer, ca un drapel.

Se întorceau acasă, tîrşindu-şi picioarele. Ambroise îşi curăţa hîrleţul cu vîrful bocancului. Duminica dimineaţa, ca să se mai odihnească, cazmagiul îşi mai fră-

mînta puţin pămîntul lui, din grădină. O motocicletă Vespa cotea pe după colţul de la Cancan. Motociclistul avea o şapcă albă şi nişte ochelari de soare cît toate zilele. O fată se ţinea încleştată de el. Ea călărea ca o amazoană, cu amîndouă picioarele atîrnînd pe aceeaşi parte. Vîntul îi flutura uşurel fusta albastră şi scotea la iveală un jupon fin, alb, cu margini de dantelă.

— Mare baftă mai au unii ! mormăi Jacquot.

Martin intră după el. O salută pe d-na Leroux. Ea îi răspunse bombănind, după cum avea obiceiul :

— Ce mai faci ? Noi sîntem bine ! Ar putea fi şi mai bine, nu-i vorbă. Lulu al meu e bolnav. Mi l-au prins căldurile. Azi dimineaţă a vărsat în pat. Chiar acum spăl cearşafurile, după cum vezi. O corvoadă în plus ! Dacă am avea măcar cişmea în casă ! Zău, poate că aţi putea să faceţi ceva ca să fie apă în cartier...

Lăsîndu-şi hîrleţul, Ambroise se apropie. Martin îl întrebă ce se mai aude cu istoria de la şantierul Maisonneuves. Vorbiră împreună cîteva clipe, apoi Martin îi dădu un ziar. Stînjenit de taşcă, de vraful cu *L'Huma*, de portofel, de punga cu mărunţiş, Martin scăpă hîrtia de-o sută pe care i-o dădu Ambroise, şi Ambroise scăpă restul pe care i-l dădu Martin. Se plecară amîndoi odată, şi-şi priviră zîmbind mîinile greoaie care păreau că nu pot să păstreze banii în ele.

Din bucătărie se auzea zăngănitul tacîmurilor. Mama punea masa şi în casă mirosea a varză.

Cele două mîini, ca nişte maiuri, ale lui Ambroise, săpătorul breton, păreau împărţite în parcele, ca hărţile cadastrale. Nişte rînduri negre, dîre cu neputinţă de curăţat, tăiau acolo triunghiuri şi pătrate de diferite culori. Ambroise îşi desfăcea palmele parcă sub o lumină tulbure. Cînd îţi dădea mîna, simţeai, atingînd-o, o mîngîiere aspră ca mîngîierea unei limbi de pisică.

Pe vremuri, o maşină îi tăiase lui Jacquot un deget : arătătorul. Sîmbăta, cînd îşi punea mănuşi, degetul gol al mănuşei flutura printre celelalte degete şi-l făcea să se simtă prost. Într-o zi, se gîndise să umple teaca asta

de piele cu hîrtie de ziar. Dar soluţia nu-i plăcuse multă vreme ; ba chiar ideea i se părea nesuferită, ca o slăbiciune.

Julien îşi lăsase inelarul şi degetul mic de la mîna dreaptă sub o presă. Cînd dădeai mîna cu el, aveai impresia că prinzi între degete o mînă micşorată. O mînă de copil, dar neobişnuit de lungă. Ca atunci cînd simţi pe neaşteptate, în beznă, că o treaptă a scării îţi lipseşte de sub tălpi. Julien îşi dădea seama de asta şi-şi trăgea repede mîna.

Cu toată dorinţa lor de-a avea mîini ca lumea, albe şi netede, nici un săpun, nici o măsură de prevedere, nici o îngrijire nu putea să redea moliciunea omenească palmelor acestora de lemn.

Iar duminica, în hainele de sărbătoare, mîinile se simţeau stînjenite, ca săracii într-un salon.

Şi mîinile fetelor, mîini născute să fie fine şi delicate ! Păreau chinuite şi negre, ca nişte mici sălbăticiuni prinse pe neaşteptate de bătaia crivăţului, cu unghii prea scurte, încovoindu-se ca să prindă vîrful degetelor gata de fugă.

La dans, mîna dreaptă pusă pe spatele partenerei se potrivea ca nuca-n perete cu mătasea corsajului ; dar de cum mîna stîngă prindea mîna dreaptă a fetei, contactul se stabilea de-a dreptul, piele pe piele, şi ei îşi zîmbeau unul altuia, de la înălţimea săptămînii de lucru sfîrşite.

*
* *

Viaţa începe sîmbăta. Anul nu îngăduie decît cincizeci şi două de popasuri !

De sîmbătă la amiază pînă luni în zori, se scurg orele cînd, în sfîrşit, eşti tu însuţi, şi e bine. Lumea asta e a lor. Ei şi-au clădit-o, fărîmă cu fărîmă. După planurile lor i-au croit şi legea.

La bal există fetele, prietenii şi acordeonul. Şi-apoi mai există bătaia. Dorinţa asta de-a te destinde, de-a plesni, de-a te răzbuna de toate, pe nu importă cine. Băieţii dansează, beau şi se bat. Eroismul şi cavalerismul ţin pas cu vîrtejul javei. La bal există un anumit fel de-a oferi o ţigară, de-a comanda un rînd, de-a invita o fată la dans, printr-o mişcare a umerilor, şi mai există felul în care o cuprinzi. Şi-apoi începe curtea savantă a băieţilor şi a fetelor ăstora ai căror strămoşi au inventat de multă vreme tot ce poate fi inventat în privinţa asta, şi care, totuşi, vor ceva nou. Obrazul lipit de obraz, răsuflarea lîngă ureche, gîdilatul cu o şuviţă de păr peste pleoape, mîna strecurîndu-se spre talie. Un întreg alfabet secret, telegrafiat pe piele. Fiecare dintre cei doi ştie unde vrea să ajungă celălalt. Fiecare ştie precis pînă unde vrea să meargă şi limitele fixe sînt de nezdruncinat. Înaintea lor, dumicatul ăsta a fost mestecat atîta vreme, încît şi-a cam pierdut gustul.

Ei simt nevoia să reinventeze puritatea. Fiindcă, de cum le vine pofta, li se şi face lehamite. Pentru ei, plăcerea aperitivelor şi bucuria mezelicurilor a fost scurtată sau suprimată cu totul. Lacomi nu mai există.

Nu mai există nici iluzie şi nici vis. Mai bine decît cinematograful şi literatura nu poţi face.

Iar tinereţea lor crudă e plină de ştiinţa drăcească a satanei.

Fiecare trebuie să reinventeze dragostea pe socoteala lui.

Dar cum nimic nu se reinventează, sînt amestecate toate, de-a valma, ca să dea iluzia noului. Romeo vorbeşte ca Scarface, bombîndu-şi pieptul de Tarzan, cu pumnii lui Joe Louis, cu îndrăzneala lui Marco Polo şi cu susceptibilitatea Vulturului din Sierra.

Ca să pară mari, ei se bat, cu pumnii, cu mesele, cu picioarele. Ca să iubeşti, trebuie să urăşti ; ca să fii iubit, trebuie să învingi. Sfîşiaţi şi desfiguraţi, însîngeraţi şi tremurînd, sînt îndrăgostiţi şi mîndri. Brute şi inimi duioase.

Ei îşi fac intrarea într-o lume haină şi nu pot trăi fără poezie.

Viaţa lor începe sîmbăta. Luni, vor avea timp să muncească, să caute de lucru, să-şi spargă capul, să-şi zdrobească inima. Azi e duminică. Volpeliére cîntă :

Noapte de China,
Noapte divină,
Noapte de-amor...

E duminică, şi ei se cred liberi.

*
* *

— Mă Jacquot, ai un fular deştept de tot, ştii...

— De, mă Milou, l-a dibăcit bătrîna printre boarfe. E practic, ţine cald.

La Cancan e cîrciuma încăpătoare de la cealaltă margine a Mahalalei-Rîioase, spre Paris. După sala barului, e o curte, apoi un salon de dans, cu încă un bar. În zilele şi nopţile de bal, Cancan, patronul, ţine deschis mai ales al doilea bar, căci e mai bine să serveşti băutură unui om atunci cînd java e stăpînă.

De cum calci în salonul de dans, acordeonul te şi înşfacă. Ignace se pricepe să dibuie în străfundurile burdufului nişte gemete tulburătoare şi, cît ai clipi, sare la sunetele ascuţite ca o maimuţă în vîrful unui arbore, şi învîrteşte acolo o mie de şmecherii, în jurul trilurilor, în timp ce, cu degetele mîinii stîngi, continuă să frămînte liniştit başii. Îţi taie parchetul de sub picioare, nu alta !

De cum călcă în salonul de dans, banda din Mahalaua-Rîioasă începu să-şi bîţîie şoldurile, să-şi sucească gleznele, să-şi clatine umerii.

Băieţii cercetau cu privirea peretele lîngă care aşteptau fetele. Imediat, Jacquot o zări pe Bébé.

Fără discuţie, prietenii i-o lăsau lui. De aceea el nu se grăbi. Înaintă pe lîngă bar, legănîndu-se în ritmul valsului şi mormăind cuvintele :

Pe strada Lappe,
Pe strada Lappe,
În vremurile vesele...

Jacquot ajunse în dreptul ei.

— Sal'tare... vrei ? o întrebă el peste umăr.

Ea se apropie, indiferentă.

Şi, de îndată, el o simţi în braţe, caldă, fremătătoare.

Claude Berger se oprise lîngă Jeanne Bursuca, mijindu-şi ochii, înţepenindu-şi braţele depărtate de corp. Făceau amîndoi pe soţii învechiţi.

Începură şi ei să danseze, cînd se ajunse la refren.

Riton Martin înaintă ca din întîmplare, spre Odette Lampin. Odette îşi plecă privirea şi făcu gura mică, mică de tot.

— Ia te uită... Bună ziua, Odette. Cum merge ?

— Mulţumesc, Riton. Bine.

Încă nu îndrăzneau să se tutuiască, dar cum erau amîndoi tineri şi amîndoi din Mahalaua-Rîioasă, nu puteau nici să-şi vorbească unul altuia cu „dumneavoastră" sau „dumneata" ; de aceea îşi spuneau fraze impersonale.

Riton îşi aranjă nodul de la cravată, apoi îşi întinse mîna spre ureche şi începu să-şi smucească părul tuns scurt.

— S-ar putea dansa...

Odette şi făcuse cîţiva paşi, cînd Riton bolborosi, grăbit :

— Adică... Dumneata... Eu nu prea ştiu java, aşa că... dacă am aştepta un tangou ?

— Da. Aşa e. Se poate aştepta şi tangoul. Pe mine java mă ameţeşte.

Riton se rezemă de perete, lîngă ea. Era fericit. Îi aruncă Odettei o privire galeşă, ca şi cum ar fi vrut să-i

spună ceva foarte serios, dar se abţinu. Claude Berger şi Jeanne Guilbert, strîns îmbrăţişaţi, ajunseră în dreptul lor. Riton îi întrebă, în treacăt :

— Hei, îndrăgostiţilor, vă simţiţi bine ?

Claude înălţă din umeri, rîzînd, şi îşi învîrti partenera în refrenul grăbit al javei.

Pune gologanul
Pune gologanul
Şi se învîrtea
Parcă ce costa ?
Parcă ce costa ?...

Notele erau strînse şi minuţioase, goneau în şir indian, ţopăiau ca o ceată de ştrengari la ieşirea din şcoală. Perechea Bébé-Jacquot nu mai atingea pămîntul decît prin vîrful pantofului din piciorul drept al lui Jacquot. Toată greutatea dansatorului şi a partenerei sale se sprijinea pe acest vîrf şi pivota pe el. Vîrful uşor al pantofului femeiesc se aşeza cu regularitate lîngă el, atingîndu-l uşor. Piruetele javei îi contopeau pe cei doi dansatori, făcîndu-i să formeze o singură sfîrlează pe care melodia, cu un avînt amplu, părea că o porneşte, ca o sfoară. Java trebuie s-o poţi dansa pe o mescioară rotundă, cu diametrul de treizeci de centimetri, fără să-ţi pierzi echilibrul. Muzica îţi întăreşte aerul din preajmă şi te învîrţi, proptit de pereţii unei firide înguste şi invizibile. Strîngi tot mai aproape fata, pentru aerodinamică, şi nu mai desparţi cele două mîini legate ; braţele se lungesc de-a lungul coapselor ; pînă la genunchi cele două trupuri sînt de marmură, şi nu se mişcă decît pulpele, gleznele şi tălpile. Singura improvizaţie admisă e aceea a călcîielor, şi o uşoară avîntare a piciorului stîng. Toată personalitatea dansatorului e comandată de o gleznă şi, printre adevăraţii dansatori de java, nu găseşti doi care să se asemene. Java face capetele atît de uşoare, încît ele ridică trupurile. Şi te învîrteşte.

Pune gologanul
Pune gologanul

Şi te învîrteşte pe loc, în tropăieli delicate şi repezi. O piruetă strînsă în ea însăşi şi reîncepută mereu înainte de a se sfîrşi, o piruetă care îţi închide ochii, vrei nu vrei, o piruetă ghemuită în ea însăşi. Trupurile contopite se sucesc în aerul colorat de cîntec şi ceilalţi dansatori se depărtează, se micşorează în zare, pier în norii celor patru puncte cardinale, pereţii sălii se depărtează la infinit, iar tavanul se topeşte în cer. Atunci perechea, ea singură în mişcare, se înşurubează în aburii fericirii satisfăcute.

— Mulţumesc.

Cînd acordeonul se opreşte, cauţi pămîntul cu vîrful piciorului timp de cîteva clipe, iar mintea se căzneşte să regăsească gîndurile mai aproape de pămînt, de realitate.

— Mulţumesc, Jacquot.

Atunci, ca să-şi dea răgaz, cad, de pe buzele uscate, fîşiile unei politeţi tăgăduite.

Respiraţia e gîfîitoare fiindcă, la ultimele măsuri, cînd simţi că acordeonul se apropie de sfîrşit, grăbeşti vîrtejul, te învîrţi cu maximum de viteză, apoi te opreşti dintr-o dată, fără nici o mişcare în plus. Iar cînd piepturile şi coapsele se dezlipesc şi cînd mîinile îşi dau drumul, se face un mare gol.

Băieţii se strînseră din nou, la bar.

Cancan cercetă grupul cu o privire neliniştită şi scoase sticla de monbazillac din gaura de zinc.

— Ce doresc domnii ?

— Vin alb, pentru toată lumea !

Cu mîna stîngă el întinse dintr-o dată patru pahare ale căror picioare şi le strecurase printre degete.

Milou plescăi din limbă, apoi îi spuse lui Jacquot :

— Plecăm împreună mîine dimineaţă să căutăm de lucru ?

— Lasă, mai e pînă atunci ! Azi e duminică !

Chanteloube îndrăzni :

— E-adevărat că l-ai făcut K.O. pe meşter ?

— Mda...

— Şi-ai ajuns departe de tot, acum...

Jacquot sorbi dintr-o înghiţitură vinul alb, ca să nu-i răspundă, dar Chanteloube stărui :

— Te laşi dus, ca un fraier. Ia spune, la urma urmei, ce-ai cîştigat cu asta ?

Jacquot se întoarse spre el atît de brusc, încît o şuviţă de păr, rebelă, îl plesni peste nas. Ochii lui lunguieţi părură că se măresc :

— M-a uşurat ! Mi-a uşurat inima ! Atîta tot... pricepi ?

Zvîrli o hîrtie de-o sută de franci pe tejghea şi se îndreptă spre mijlocul sălii unde Bébé stătea de vorbă cu Odette Lampin.

— Ştii, a avut dreptate, spuse Milou.

— Dreptate... dreptate... bombăni Chanteloube.

Apoi îşi trecu de două ori arătătorul pe sub nas cu atîta brutalitate încît îşi zbîrci nasul de la nări pînă la sprîncene şi vorbi mai tare :

— Muşchii nu dovedesc nimic. Există alte mijloace de a te apăra. L-a doborît pe contramaistru. Dar poate că e un pîrlit contramaistrul ăla. Ascultă şi el de patron. O fi un lingău, un ţucălar, un turnător pentru cîteva piţule în plus, dar nu-i el profitorul. La urma urmei, cred că nu-i decît un prăpădit.

— Un prăpădit ! Un prăpădit !

Milou se aprindea şi el, la rîndul lui.

— După voi, toţi sînt nişte prăpădiţi ! Şi-atunci ticăloşi nu mai există, ai ? Dacă nu mai există ticăloşi, ce să mai vorbim !...

Mimile apăru, foarte agitat.

— Au sosit tipii din Champclauson. Sînt în cîrciumă. E cu ei şi Charbin, ăla lungu'...

— Ştii, se lasă cu bătaie, se bucură Milou.

Tangoul îşi desfăşura primele măsuri.

Baisa-mé
Baisa-mé moucho...

În mijlocul tavanului atîrna un glob mare, cît o minge de polo pe apă. Un glob a cărui suprafaţă era formată dintr-un mozaic de oglinjoare. Pentru tangou,

sala fusese cufundată în întuneric şi două proiectoare mici îşi îndreptau razele spre feţele globului. Iar globul se rotea încet. Pereţii şi oamenii păreau ciuruiţi de petele luminoase care se învîrteau în toate direcţiile. Cînd se schimbau sticlele proiectoarelor, sala de bal şi dansatorii erau bombardaţi cu verde, galben şi roşu.

Baisa-mê
Baisa-mé moucho...

Riton şi Odette înaintau încet, înlănţuiţi de departe. Şovăiau asupra pasului şi cînd, în sfîrşit, găsiră un ritm potrivit, începură să facă aceeaşi figură, într-una, ca să nu piardă ritmul.

Dar acordeonul lui Ignace sărea de la o gamă la alta şi asta îi deruta. Picioarele li se izbeau. Riton zîmbea, palid.

— E vina mea...

Ea îşi ridica ochii spre el.

— Nu face nimic...

Şi îşi cobora îndată privirile. Reflexele globului îi împodobea cu o licărire bălaie părul castaniu. Cînd trecură prin faţa barului, uşa se deschise larg şi un curent de aer zvîrli cîteva şuviţe din părul Odettei peste nasul lui Riton. El se înfioră şi-şi coborî pleoapele, încercînd să-şi stăpînească bătăile inimii.

Tocmai intraseră Paulin şi Rosette. Se aşezară amîndoi la una din măsuţele puse de-a lungul pereţilor pînă spre mijlocul sălii.

Claude Berger şi Jeanne Guilbert ocupau centrul careulul de dans şi arătau ce pot. Născoceau figuri complicate, îşi dădeau braţul, mergeau unul lîngă altul, se opreau brusc la cîte o notă finală, se îmbrăţişau ca la teatru ; Jeanne Bursuca îşi lăsa capul pe spate şi Claude Berger îşi răsucea piciorul. Se învîrteau după ritm, depărtîndu-se cît îi ţineau braţele, apoi strîngîndu-se la piept, se zvîrleau cît colo, îşi izbeau coapsele şi se depărtau de tot, cu mîinile la spate, timp de cîteva măsuri, înainte de-a se arunca iar unul spre altul ca să-şi încurce picioarele. Îşi îndoiau genunchii, îşi înţepeneau

braţele şi-şi lipeau umărul de obraz. Claude avea mutra gravă a unui maestru de dans, iar Jeanne, cînd muzica îi răscolea prea mult inima, gungura cele cîteva cuvinte pe care le reţinuse din refren :

Baisa-mé
Baisa-mé moucho...
Lala lalalala lalala la la la...

Tangoul e un dans molatic. N-ai decît să te laşi legănat de el, ca într-un hamac. Jacquot o înfăşurase cu totul pe Bébé, gura îi ajunsese în mod cu totul firesc la urechea fetei şi lăsa să-i cadă acolo cuvintele, în pauzele melodiei, cînd trupurile rămîn în suspensie, în echilibru, între două fraze muzicale :

— Ia uită-te la Paulin şi la Rosette : ei, da, sînt fericiţi.

Baisa-mé
Baisa-mé moucho...

El o strînse pe neobservate şi îşi apropie buzele de vîrful urechii ei. Cu o mişcare bruscă, Bébé îşi trase capul.

— Ascultă, Jacquot : eu ştiu ce vrei...

El îşi îndreptă spinarea şi, umflîndu-şi pieptul, o împinse uşor mai încolo.

— Ce ?

Ea îi căută privirea, i-o găsi, şi-i spuse foarte rece :

— Ascultă-mă bine, Jacquot : n-o să mă culc niciodată decît cu acela care îmi va fi soţ.

Jacquot o luă iar în braţe şi o avîntă furios în tangou. O învîrti de trei ori făcînd-o aproape să-şi piardă suflarea, o opri brusc la capătul refrenului şi spuse ironic :

— Zău, oi fi vreun alt soi de fată. Pe cinstea mea !

Bébé îi răspunse cu blîndeţe :

— Ascultă, Jacquot... La ce bun toate astea ? Mereu, mereu, se ajunge la aceleaşi trucuri. Şi „te iubesc" şi „întîlnire pe podul de cale ferată" şi „plimbare pînă la cimitir cînd se lasă noaptea"... Nu. Astea nu-s de mine.

Jacquot o opri scurt, ca într-un vals lent, o răsuci ca-n valsurile de pe vremuri, zvîrlindu-şi înapoi călcîiul stîng, şi-i rîse în nas cu un rîs metalic, înainte de-a o învîrti din nou în ritmul tangoului.

— Dacă-i aşa, trimite măsurile şi o să ţi se facă un omuleţ cumsecade, după plac, în trei probe!

Ea înălţă din umeri.

— Te rog, Jacquot, nu mai rîde aşa!

El răspunse şi mai ţîfnos:

— Rîsul ăsta... de, oi fi avînd dreptul la el, doar l-am plătit destul de scump!

Tangoul se sfîrşise, luminile sălii se aprindeau, şi din stropii luminoşi ai globului de oglinzi nu mai rămăseseră decît vreo cîteva licăriri, în ochi.

La bar era mai puţină gălăgie. Două grupuri consumau fără să se slăbească din ochi. Grupul celor din Mahalaua-Rîioasă şi grupul celor din Champclauson. Între amîndouă: un *no man's land*[1] de un metru. Băieţii din fiecare grup vorbeau între ei, dar unele fraze, care păreau sfidări, le rosteau cu glas tare.

Cei din Mahalaua-Rîioasă plătiră un rînd pentru toată lumea în cinstea lui Paulin şi a Rosettei. Jacquot îl întrebă pe Chanteloube:

— Ştii la ce combinaţie s-a gîndit Espérandieu, ca să-i aranjeze?

— Da.

— Parcă m-ar bate gîndu' c-o să pună laba pe amîndoi...

— Şi eu cred că...

— Ar trebui să faci ceva. Ocupă-te mai îndeaproape de ei, tu care eşti mereu vîrît prin sindicate şi prin toate chestiile astea...

— Grozavi mai sînteţi voi, ăştia! Cînd e vorba să cereţi ceva, aici sînteţi, dar de cum trebuie să daţi o mînă de ajutor, nu vă mai prinde nimeni, zău aşa!

Dar Jacquot se şi depărtase. O zărise pe Bébé începînd un paso-doble în braţele altuia.

[1] „Ţara nimănui" — expresie militară, arătînd terenul neocupat dintre două fronturi. (n.r.)

— Ştii cine-i tipul ? Unul din Champclauson : Roşcovanu.

— Mă duc la el !

— Ei ! Mai stai !

Milou îl opri de braţ.

— Nu sînt încă toţi băieţii aici. Lipsesc Maurice şi Octave. Mai bine să aşteptăm cu asaltul. Vino, fac eu cinste...

Jacquot se lăsă dus, în silă, spre bar. Victor, care venea din cîrciumă, intră în sala de dans. El se îndreptă imediat spre tejghea, cu un aer foarte grav. Şi le şopti celor din Mahalaua-Rîioasă :

— Ascultaţi, băieţi, ăstora din Champclauson le-au venit întăriri.

Îşi strînse buzele o clipă, apoi lăsă să-i scape :

— Trei para...

— Ce ?

— Mda. Trei paraşutişti din Champclauson. Trebuie că sînt în permisie. Fac parte din trupele „Extremului-Orient". Acum sug nişte rachiu, dincolo, în cîrciumă. Sînt de-ăia cu berete roşii şi cu banane de aici şi pînă aici...

Şi arătă locul cuvenit decoraţiilor, de la umărul stîng la centiron.

Jacquot îl înhăţă pe Victor de reverul hainei şi-i strigă în obraz :

— Şi de ce crezi tu că ne-ar păsa nouă de ei ?

Apoi îşi goli paharul, dintr-o sorbitură.

— Jupîne ! Un rînd de vin alb, pentru toată lumea !

Tocmai intraseră Maurice şi Octave. Jacquot şi Milou se uitară unul la altul.

Jacquot îl luă pe Chanteloube deoparte.

— Caută să-i scoţi pe Paulin şi Rosette de-aici. N-aş vrea să se aleagă cu un ciob de sticlă în luna de miere.

— Nu cumva aveţi de gînd să faceţi iar pe tîmpiţii ?

— Păi, dragă, eu n-am rămas în viaţa mea la urmă.

— Ascultă, Jacquot, potoleşte-te !

— Măi, Chanteloube, sînt sătul pînă-n gît de predicile tale ! Dacă ţi-e teamă să n-o-ncasezi, ia-ţi valea !

Paso-doble-ul scotea ultimul suspin. Dansatorii se despărţeau. Bébé zîmbea şi, pe cuvîntul meu, aproape că făcea plecăciuni, dînd drumul din mînă unui soi de sparanghel nesfîrşit, împodobit cu o chică roşie. Jacquot se îndreptă spre cavaler şi-i puse mîna pe umăr.

— Dom'le, aş vrea să-ţi cînt vreo două vorbe despre clopotele pe care i le-ai tras dumneaei...

Dar se întoarse. Cineva îl bătuse pe umăr. Era Charbin cel lung.

Se măsurară din cap pînă-n picioare. Purtarea li se schimbase dintr-o dată. Ar fi fost de ajuns să schimbi decorul şi costumele, ca să te crezi la cow-boys, la muşchetari, la piraţi, la Chicago sau în insula Broaştei Ţestoase. Charbin rosti, cu noblеţe :

— Jos laba, te rog. 'Mnealui e prietenul meu.

Jucau teatru.

Ignace, care se pregătea să înceapă un vals-musette, îşi strînse acordeonul, îl puse la adăpost în dosul estradei şi făcu vreo cîteva mişcări ca să-şi dezmorţească braţele.

Cei din Mahalaua-Rîioasă şi cei din Champclauson se apropiaseră unii de alţii. Fetele se lipeau de pereţi. La început, Bébé se împotrivise :

— Jacquot ! Ce te bagi ?

Dar, la privirea necruţătoare a tînărului, ea tăcu şi se duse lîngă celelalte fete. Tăcerea era desăvîrşită.

Odette Lampin îşi văzu fratele amestecîndu-se printre cei din Mahalaua-Rîioasă.

— Maurice — îl rugă ea — nu te duce ! Tu !

Maurice bătu pasul pe loc. Cu bărbia în piept, el îşi privi dunga de la pantaloni, apoi haina de duminică. Cu mîna stîngă îşi mîngîie reverele. Apoi ridică fruntea şi se duse lîngă Jacquot.

Riton şopti :

— Scuzaţi o clipă...

Odette îşi înălţă spre el ochii larg deschişi.

— Nu-mi plac băieţii care se bat.

Riton se rezemă din nou de zid, lîngă ea. Îşi vîrî de-

getul arătător pe după ureche şi începu să se scarpine, gînditor.

Chanteloube îşi întortochea limba :

— Paulin, mi se pare că noi am putea, împreună cu Rosette, în fine, noi trei, să mergem aşa, să luăm puţin aer.

— De ce ? se miră Paulin, cu ochii aţintiţi la cele două grupuri care se înfruntau în mijlocul careului de dans.

Chanteloube se uită lung la Rosette. Paulin îi surprinse privirea şi se ridică.

Jacquot şi Charbin, cu pumnii în şolduri, îşi întindeau gîtul unul spre altul. Nasurile aproape că li se atingeau. Privirile păreau că li se proptesc una în alta. Fiecare încerca să-l facă pe celălalt să-şi plece ochii. În spatele lui Jacquot se afla Mahalaua-Rîioasă. În spatele lui Charbin : Champclauson.

După o clipă de tăcere, Jacquot vorbi rar :

— Zău, mă plictiseşte că sînt aşa de solid !

— Da ? Şi de ce ?

Jacquot, explică, morocănos :

— Fiindcă, dacă-l ating pe vreunul, cît de uşor, îl fac praf.

Răspunsul ăsta, bine ticluit, bine ţintit, fu primit pe de o parte cu hohote de rîs, pe de alta cu rînjete batjocoritoare.

Pe deasupra umerilor celor doi campioni, Mahalaua-Rîioasă şi Champclauson, începură schimbul de insulte. Asta dură timp de trei minute întregi.

Cei doi şefi erau acum împinşi unul spre altul de către oamenii lor.

Atunci intrară în faza a doua.

Jacquot puse mîna dreaptă pe umărul stîng al lui Charbin, şi-l îmbrînci cu putere :

— Vrei ceva ?

Apoi îi dădu drumul, cu un aer dezgustat. Charbin cel lung, îmbrîncit, se dăduse înapoi cu o jumătate pas. Înaintă şi el şi, la rîndul lui, îl apucă pe Jacquot de umăr, silindu-l să dea înapoi.

— Da' tu ce vrei ?

Îşi dădeau aşa, rînd pe rînd, cu palma peste umăr, ghionturi care îi făceau să se clatine puţin şi se sfidau într-una :

— Vrei ceva ?

— Da' tu ? Hai, dacă ai curaj, dă !

— Dă tu întîi, să te văd...

Se pocneau din ce în ce mai tare. Dar era nevoie de-o insultă mai neobişnuită ca să se stîrnească bătaia. Charbin îşi molfăi o clipă buzele, cu dibăcie, ca şi cum ar fi vrut să scuipe, apoi şuieră :

— Copil al nimănui !

Jacquot se făcu alb ca varul. Se plecă înainte şi-şi repezi pumnul. Dar Milou îl ţinea de braţ.

Charbin cel lung îşi luă banda ca martoră :

— A vrut să dea, nu-i aşa ?

Cei din Champclauson, însă, îl ţineau şi pe el de umeri.

Cînd Jacquot şi Charbin se simţiră bine stăpîniţi de-ai lor, începură să se smucească şi să zbiere :

— Lăsaţi-mă, să-l strivesc...

— Daţi-mi drumu', să-i arăt eu lui...

Dar băieţii făceau pe împăciuitorii şi profitau de ocazia asta ca să se sfideze unii pe alţii.

— Voi aţi vrut bătaie...

Parcă ar fi jucat jocul acela de plajă în care două grupuri trag de capetele unei funii, căutînd să se clintească din loc unii pe alţii.

— Jac-Jac-Jacquot, dă-dă-dă-i drumu'... — gîngăvi Claude.

Charbin cel lung rînji şi, întorcîndu-se spre ai lui, se maimuţări făcînd pe bîlbîitul :

— I s-a stri-stri-stricat placa...

Întregul Champclauson pufni în rîs. Claude Berger se năpusti la Charbin cel lung şi-i arse un upercut. Şeful celor din Champclauson se clătină ; pe buza de jos i se iviră stropi de sînge.

De data asta, era gata.

Riton îi aruncă Odettei Lampin o privire deznădăjduită. Ea întoarse capul. Atunci Riton dădu fuga spre învălmăşeală. Uşa sălii de dans se deschise. Chanteloube îşi vîrî capul, privi o clipă, apoi intră. El simţi uşa deschizîndu-se iar, se întoarse, şi-i văzu pe cei trei paraşutişti strecurîndu-se în sală, pe urmele lui.

— De data asta o să iasă cu bucluc ! îi spuse Cancan, în treacăt, părînd că-l face pe el răspunzător pentru toate.

Mulţimea forma un cerc, la distanţă respectuoasă, în jurul învălmăşelei. Chanteloube îşi croi drum printre fete şi începu să-i roage pe luptători :

— Nu mai terminaţi odată ? Căzăturilor ? Ce tot vă snopiţi atîta ? Doamne, la ce vă foloseşte asta ?

Încercă să-i găsească pe membrii cercului său şi să-i convingă :

— Riton ! Doamne ! Termină, Riton ! Maurice, ascultă-mă ! Maurice, vino încoa', vreau să-ţi spun ceva...

Se răsucea, se apleca, vrînd să recunoască feţele prinse sub braţe sau între picioare, se învîrtea plesnindu-şi palmele de şolduri, cu gesturi largi, în semn de desperare. Se ruga de băieţi, de tovarăşii lui :

— Opreşte-te, Mimile ! O să iasă bucluc ! Octave, ascultă, măcar tu ar trebui să fii mai cu judecată...

Ţîşnit din ghemul acesta în care mişunau trupuri încîlcite, ţîşnit ca un scăunel scăpat din învîrtirea unor lanţuri în plină viteză, un pumn strîns veni să-l pocnească. Chanteloube îşi duse mîna dreaptă sub nas, o retrase şi o privi : mîna îi era pătată de sînge proaspăt. Avusese timp să vadă, la capătul braţului, umărul şi, după umăr, faţa unuia din Champclauson, care se ivea iar între umerii a doi boxeri, de cealaltă parte a învălmăşelei. Chanteloube îşi linse buza de sus pe care i-o gîdila un firişor de sînge cald.

— Atîta pagubă !

Şi se avîntă în luptă.

*
* *

— Jaquot !

— Jaquot !

Dintr-o răsucire a cefei, Jacquot îşi desprinse capul pe care lunganul de Charbin reuşise iar să i-l prindă în centura lui de braţ, vestită în tot cartierul. Din două figuri cu umerii, îl îmbrînceşte cît colo pe şeful celor din Champclauson.

— Ţie... îţi arăt eu, mai pe urmă !

Cel mai spătos dintre cei trei paraşutişti a înghesuit-o pe Bébé într-un colţ al estradei. O acoperă cu braţele, cu picioarele, şi-i cotrobăie cu rîtul pe după urechi. Bereta roşie cu cele două panglici negre şi înguste i se rostogoleşte pe podea.

Jacquot îl apucă pe paraşutist de umeri şi-l trage înapoi, dar acesta s-a prins de Bébé ca o lipitoare. Atunci Jacquot se dă înapoi un pas. Îşi face vînt, ţinteşte lovitura, şi-şi aruncă piciorul cu toată puterea, în fesele militarului. Degetele piciorului îl dor, iar pantoful a răsunat şi a vibrat ca şi cum ar fi izbit numai în os.

Paraşutistul a dat drumul prăzii. S-a întors, strîmbîndu-se. Se uită ţintă la Jacquot. Îl măsoară din tălpi pînă în creştet. Apoi rînjeşte.

Jacquot, cu pumnii strînşi, cu bărbia în piept, cu umerii la urechi, cu picioarele uşor îndoite, se pune în gardă.

Paraşutistul îşi descheie nasturii care îi strîng mînecile bluzei la încheieturi. Îşi desface cravata şi-şi descheie cămaşa. Apoi îşi freacă bucuros, cu palma stîngă, creasta pumnului drept şi rosteşte, calm :

— Acuşica o să vedem carne lipită pe zid !

E scund, lat în spate, îndesat, sigur de greutatea lui.

— Da — răspunde Jacquot — ...şi încă grasă !

Paraşutistul, tot frecîndu-şi pumnul, a făcut o jumătate de întoarcere şi şi-a zvîrlit piciorul. Jacquot, cu ochii închişi, se încovoaie ducîndu-şi mîinile la burtă. Simte cum alunecă înainte, spre pămînt, dar o nouă lo-

vitură de genunchi, primită în bărbie, face să-i clănțăne dinții și-l răstoarnă pe spate. Ceafa i se pocnește de podea. Jacquot se zvîrcolește o clipă, ținîndu-și mereu mîinile la burtă, dar se ridică ; paraşutistul îi apucă brațul drept, i-l trece peste umeri și, dintr-o lovitură de șold subliniată cu un „hm", îl zvîrle pe Jacquot peste cap, în peretele sălii. Apoi se uită o clipă, foarte mulțumit, la tînărul chincit pe genunchi și pe coate, care își scutură capul și încearcă zadarnic să se ridice.

Paraşutistul respiră adînc, își umflă pieptul. Își pune cravata la loc, își încheie mînecile, se întoarce și le strigă celorlalți, ca și cum ar fi iscălit un act :

— Gata lupta !

În mijlocul sălii, păruiala s-a oprit. Învălmășeala s-a spart. S-au apropiat toți.

Acum nu mai e joacă.

Bătăile, rituri ale balurilor de la *„Cancan"*, se supun unor anumite reguli care le fac să aparțină totodată și sportului, unde anumite lovituri sînt interzise, și duelului unde, dacă se cuvine să-ți împungi adversarul în antebraț, e cît se poate de urît să-l măcelărești.

Charbin cel lung, Roşcovanul și ai lor, Milou, Chanteloube, Claude și Riton, Champclauson și Mahalaua-Rîioasă, au rămas locului, ca niște dulăi împietriți de mirare că descoperă lupul în poiată.

Paraşutistul își trece brațul pe după gîtul lui Bébé, își pune pumnul lui mare pe corsajul ei ; dar o mînă pe umăr îl silește să se întoarcă.

Jacquot, abia ținîndu-se pe picioare, se află iar în fața lui.

— Cum ? De-ăsta-mi erai ? 'Mnealui i s-a făcut iar de cucuie ? ! De data asta o să-l bumbăcesc rău de tot ; mare cotonogeală, s-o vadă toată lumea, ban la ban sau dublu, potu' liber, chiar de trei ori, pînă la curățire completă !

Felul cum se propteşte, tonul și limbajul lui nu sînt de împrumut. Ura asta e autentică.

Tot vorbind, el îşi trece piciorul pe după călcîiul lui Jacquot şi, dintr-un brînci, îl dă peste cap. Capul tînărului răsună din nou, izbindu-se de podea.

Dar paraşutistul n-apucă să scoată decît un strigăt, primind drept în falcă ţeasta lui Charbin cel lung :

— Paraşutişti, săriţi !

Cei doi camarazi ai lui sosesc, învîrtind din umeri. Dar băieţii din Champclauson şi cei din Mahalaua-Rîioasă sînt acolo, umăr la umăr.

Paraşutiştii le fac faţă, ameninţînd :

— Atenţie, puştime, o să se lase cu sînge !

Ei vin de la adevăratul război. De-acolo unde riscurile nu se mărginesc numai la o haină ruptă sau la un ochi învineţit. Puştimea asta care, la mii de kilometri de junglă, se joacă de-a aventura închipuită, îi fac să turbeze.

Unul dintre ei a scos un cuţit ciudat ; apăsînd pe-un buton a făcut să ţîşnească tăişul rapid, vibrant, ca o limbă de şarpe.

Dar şişul a zburat în aer. Mahalaua-Rîioasă şi Champclauson au pornit la asalt. Jacquot îl dă la o parte pe Charbin.

— Nu, nu ! Lasă-mi-l mie pe ăsta !

A reuşit, în sfîrşit, să-şi plaseze directa de dreapta la falcă şi paraşutistul cade.

Cei trei paraşutişti, copleşiţi, sînt zvîrliţi afară.

Cînd băieţii se întorc în sală, după ce i-au luat la goană pe paraşutişti, Paulin şi nevastă-sa îi întovărăşesc. Rosetta, speriată, se uită la vînătăile şi la rupturile lor. Haina cea frumoasă a lui Maurice e numai zdrenţe.

— Plăteşti un rînd ?

Cei din Champclauson rămîn la bar, pe cînd cei din Mahalaua-Rîioasă fac roată în jurul lui Bébé şi a lui Jacquot. Tînărul îşi scutură haina, îşi aranjează gulerul.

— Vino încoace, Jacquot !

Bébé scoate o batistă din geantă, o udă cu scuipat şi tamponează buza umflată a lui Jacquot pe care luceşte un strop de sînge.

— Lasă, nu-i nimic... am mai văzut eu şi altele.

În jurul lor, Mahalaua-Rîioasă se înduioşează :

— Hai, Jacquot, dă-i o guriţă ! Noi închidem ochii !

Jacquot prinde bărbia fetei între degetul mare şi arătătorul mîinii drepte şi, cu un zîmbet de triumf, se plecă spre ea. Dar Bébé strînge dinţii şi, cu o mişcare bruscă a capului, se desprinde, îşi face loc, apoi, din zbor, îi trage lui Jacquot două palme zdravene. În tăcere, Jacquot, palid, rînjeşte :

— Ia te uită, alt soi acum !

Apoi respiră, îşi reveni în fire şi, întinzîndu-şi obrazul spre Bébé, mormăie :

— Şi crezi că asta e tot ? Îţi închipui cumva că „femeia nu trebuie atinsă nici măcar cu o floare" ? Ai citit asta în tîmpeniile tale de cărţi ? Află, fetiţo, că ai greşit adresa. Cu mine nu-ţi merge aşa.

Şi, cu o mişcare a mîinii, cumpănită din plin, balansîndu-şi mîna înainte şi înapoi, cu un gest care striveşte aerul, îi lipeşte pe obraji o palmă largă şi un dos de palmă la fel de larg, două lovituri care o fac pe fată să se clatine.

Lacrimile au ţîşnit cu atîta putere din ochii fetei, încît i-au pătat corsajul rochiei. Bébé îşi ia geanta, străbate sala cu paşi repezi şi iese, fără să se uite înapoi. Jacquot, cu pumnii în şolduri, a rămas locului, încremenit, bolborosind :

— Nu zău... stai să vezi... şi eu.

Milou îi atinge braţul.

— Na !

Şi-i întinde o otreapă murdărită de praf.

— Ştii, fularul tău, Jacquot...

Cancan, cu „gestul măreţ al semănătorului", împrăştie răzătură de săpun pe duşumea, iar Ignace, stînd iar în dosul acordeonului, îmbracă în dantele ameţitoare un vals-musette.

*

* *

Bébé tresări : un vîntuleţ uscat îi mîngîia faţa umedă. Ea îşi încheie haina, îşi scoase batista şi-şi şterse obrajii. Un grup de băieţi, gata să intre la Cancan, se uitau la ea. Bébé îşi puse batista la loc, în buzunar, şi se afundă în strada Mahalalei-Rîioase, în bătaia vîntului uscat. Pavajele încercau să-i prindă tocurile înalte. Uneori i se sucea o gleznă, dar ea strîngea din dinţi şi nu încetinea pasul. Cînd uşa de la Cancan se deschidea pentru vreun nou venit, un val de sunete de acordeon, purtate de vînt, venea s-o lovească în ceafă.

Era ora liniştită dintre plecarea şi întoarcerea maşinilor de la week-end. Ultimii întîrziaţi trecuseră şi cei mai grăbiţi să se întoarcă la Paris încă nu sosiseră.

— Ce-i, Bébé ? S-a şi sfîrşit balul ?...

Bébé nici nu ridică măcar capul.

Garajul era închis, pentru reparaţii, dar Dujardin, gătit ca de duminică, tot mai dădea benzină. Bébé îl privi, îi zîmbi, apoi se uită în altă parte.

O maşină marca „Aronde", neagră, se opri legănîndu-se uşor. Un tînăr sări jos din ea.

Era blond, cu părul foarte ondulat, aproape creţ. El o zări pe Bébé, o privi, îi zîmbi, apoi se uită în altă parte.

Bébé nu-şi putu stăpîni un început de zîmbet. Tînărul îi plăti lui Dujardin, îşi reluă locul la volan, dar nu închise portiera. Cu mîna pe volan, el îi vorbea distrat garajistului, uitîndu-se din cînd în cînd la Bébé. Era singur în maşină.

Bébé traversă strada Coţofenei-Hoaţe şi continuă să meargă agale, pe drum. Din spate, auzi închizîndu-se portiera. Maşina, înainta încet după ea. Bébé începu să meargă ceva mai repejor.

Bébé avea douăzeci de ani şi simţea, în mod nedesluşit, că trăieşte pe seama capitalului ei. Un capital nefolosit, care nu-i aducea nici o dobîndă şi care se cheltuia an de an. Ştia că, începînd de acum, trebuia să

prindă prilejul, prilejul cel mai bun, ca să se aleagă cu ceva din capitalul ei.

Bébé avea douăzeci de ani şi era frumoasă, iar frumuseţea îi era singurul capital.

Fetele din Mahalaua-Rîioasă sînt mărunte. Tot spunîndu-li-se „micuţe lucrătoare", „mîini micuţe", „midinete" sau „micuţa" pur şi simplu, ele eu fost micşorate. Mîngîiate mereu cu o milă binevoitoare, le-a fost oprită creşterea. Li s-au pus mîinile pe umeri ca să nu mai poată creşte.

Una poartă o fustă prea strîmtă şi tocuri prea înalte. Ea merge cu paşi mărunţi, legănîndu-şi braţele, ca şi cum s-ar teme să nu-şi spargă ceva de prin buzunare. Alta şi-a strîns taiorul atît de tare, încît i s-a lăbărţat pe şolduri ca o umbrelă prost închisă. Dacă vi se spune că le e de ajuns un petic de pînză ca să se îmbrace, răspundeţi că nu-i adevărat. Ele se ţin anevoie de modă, cu puţină aţă şi cu multă durere de şale. Doar nu poţi să-ţi întorci haina pe dos, la nesfîrşit!

Soarele de primăvară le mai deschide un pic frumuseţea. Fiindcă ţesăturile de vară sînt mai puţin scumpe decît cele de iarnă, fetele îşi croiesc din ele fuste largi şi nebuneşti. Atunci un petic de pînză le dezbracă. Ele privesc prea mult fotografiile, citesc prea multe romane, se duc prea des la cinema. Îşi pun prea mult roşu pe buze şi imită prea multe mişcări de umeri sau de şolduri. Ştiu să-şi plece genele şi să zîmbească scoţînd bărbia înainte, într-un fel care nu e al lor. Se pricep să se maimuţărească şi să facă mofturi, dar uneori sînt cuprinse de mînii sau de emoţii adevărate. Atunci cenuşa se dă la o parte, cade jos ca o pulbere, şi flacăra izbucneşte, limpede şi arzătoare.

Bébé era înaltă.

Ea îi ajungea lui Jacquot pînă la bărbie. El ar fi putut s-o sărute fără să-şi încovoaie spinarea. Să hoinărească la braţ, amîndoi, ar fi însemnat o adevărată plăcere. Ca înălţime, Bébé fusese croită parcă după măsura visurilor lui.

Buzele îi erau groase şi pale. Nu se farda. Pielea îi era roz-albă. Nu se parfuma. Mirosea a fată tînără. În liniile trupului ei rămăsese ceva parcă neterminat, îndreptăţind toate speranţele.

Bébé părea un fruct pe care ţi-ar fi plăcut să-l ajuţi să se coacă.

— Dai un rînd ?

Băieţii sfîrşiseră de băut sticla cu vin alb şi masa li se năclăia sub degete. Cancan mai aduse o sticlă de montbazillac.

Jacquot se uită cum e luată sticla goală. Îşi puse portofelul în buzunar. O sută de franci mai puţin. Un dus-întors cu trenul ; un drum de alergături după ofertele de serviciu.

Îşi sorbi vinul dintr-o înghiţitură. Fără plăcere şi fără silă. Fiindcă aşa trebuia. Băutura curgea ca într-o ţeavă de plumb. Jacquot simţi o durere în ochi şi trebui să facă eforturi ca să-şi descleşteze buzele.

— Ştii, cînd o să te duci după lucru n-o să fii prea frumos cu ochiul ăsta învineţit...

Blazat, Jacquot îşi lăsă capul pe umărul drept. Îşi umplu iar paharul şi-l duse la buze. Apoi, aşteptă. Ignace îşi tărbăcea acordeonul, cu multă pricepere. Ai fi zis că după *Privighetoarea din Montmartre* n-o să mai poată cînta cu el ; trilurile se încolăceau fără speranţă de dezlegare, perechile dansau ameţitor, ca să se ţină în tact şi totul părea frumos ca ultimul dans.

Jacquot îşi privi cu luare-aminte paharul. Îndrăgostiţii de băutură îşi moaie mai întîi limba în vin, şi o plimbă aşa, umedă, prin fundul cerului gurii. Apoi sorb o picătură, pe care o plimbă prin gură, închizînd ochii, înainte de-a o scuipa. Îşi beau paharul cu înghiţituri grijulii, ca să nu-şi vatăme nici cerul gurii, nici omuşorul, nici gîtlejul, nici stomacul.

Jacquot îşi sorbi paharul dintr-o dată.

Valsul făcea să se învîrtească pereţii : horcăia încetişor, apoi sălta molatic, ungînd inimile. Şi se sfîrşea cu trei note ascuţite ca un ultim ţipăt, apoi renăştea din

desperarea asta, prin scîncete grăbite şi sincope înnebunitoare.

Pe cînd băieţii beau, multe fete dansau împreună. În vîrtejul dansului fustele li se înfoiau, egal, ca penele unei săgeţi. Parchetul lucea ca o lamă. Uneori acordeonul îşi surghiunea başii pînă la cel mai de jos şi sfida încetineala sărind cu îndrăzneală pe coarda foarte întinsă, din vîrful gamelor. Bărbiile se ridicau, ochii se închideau, mîinile se crispau şi picioarele parcă nu mai existau.

Milou puse la îndemîna lui Jacquot pachetul cu tutun ieftin şi foiţele. Să răsuceşti o ţigară e una din bucuriile vieţii. Şi răsucitul ţine tocmai cît trebuie ca să-ţi aduni gîndurile şi să-ţi pui picioarele pe pămînt. Foiţa de ţigară e o sculă preţioasă. Răsucirea unei ţigări e o ştiinţă pentru un bărbat şi o plăcere la fel de stînjenitoare şi de inutilă ca şi aperitivul.

Jacquot îşi apăsă pumnul pe colţul ochiului. Puse palma peste mîna lui Milou şi, cu pleoapele strînse, îi spuse :

— Să bage de seamă !

Milou îşi retrase mîna.

— Cine ?

— Nu ştiu !

Îşi mai turnă un pahar de vin alb.

— Nu ştiu ! Ceilalţi... Cei care sînt cu zece, douăzeci, treizeci de ani mai mari decît noi.

Apucă iar mîna lui Milou şi o strînse.

— Dacă plîng într-o zi... Uite, numai o lacrimă...

Dar îşi reveni în fire :

— Observă că n-o fac de multe ori : ştiu să mă abţin...

Milou se ridică.

— Unde te duci ?

— Să dansez.

Îşi pusese ochii pe Sylvie Tonin, care şedea la masa vecină şi, înainte de-a o invita, îi spuse lui Jacquot, cu un glas ciudat, aproape blînd :

— Ştii, cîteodată, eşti prea... eşti prea...

Milou nu isprăvi. Zîmbea cu zîmbetul lui obişnuit, strîns, ca un „V", dar închisese ochii. Sub privirea tăioasă, faţa lui ascuţită luă o expresie de durere modestă, penibilă.

Riton îi vorbea la ureche Odettei Lampin :

— ...Aş vrea să fac nişte cîntece. Aşa... nişte cîntece... nişte cîntece cum nu mai sînt altele. Cu nişte cuvinte care să nu fie de loc uşor de spus. Adică... nu... Cu nişte cuvinte care să te împingă la ceva. Nişte cuvinte pe care să nu le poţi cînta dacă nu ţi-e gîndul la ele sau măcar să-ţi schimbe ceva din lăuntrul tău. Nişte cîntece care i-ar plictisi pe mulţi. Acum încă nu ştiu cum să le fac, dar în ziua cînd o să ştiu...

Se uită la Odette. Ea zîmbea. Pesemne că nu-l înţelegea, altminteri n-ar fi zîmbit. Şi repetă :

— În ziua cînd o să ştiu...

Ca să-şi vină în fire, scoase muzicuţa din buzunar şi o duse la gură, dar acordeonul era mai puternic. Ignace îi înşela cu melodia, se depărta de ea, improviza, adăuga note de la el, se prefăcea că-l interesează alt ritm, pînă cînd refrenul se întorcea iar ca să se răsfeţe în burduful lui. Atunci, cu un hohot de triolete, el începea iar şi punea perechile să se învîrtească, pînă le ieşea sufletul.

În sfîrşit, Ignace începu un tangou lent. Cancan stinse luminile din sală şi dădu drumul proiectoarelor. Globul de oglinzi începu să se rotească.

El răspîndea stele pe toţi pereţii, şi pe tavan, şi pe podele. Stele atît de apropiate, încît păreau că pot fi culese cu mîna. Stelele astea făceau să-ţi clipească ochii şi să-ţi freamăte pielea, dar de prins în palmă nu le puteai prinde.

Pentru că nu erau stele.

Erau oglinzi înşelătoare. Maşină de aruncat praf în ochi.

— Plătesc eu un rînd, propuse Milou.

Capitolul V

SEZON MORT

Milou mai bătu o dată la uşa familiei Leroux, apoi ciuli urechile. Îşi ridică pe ceafă gulerul impermeabilului, strînse cele două capete sub nasul său cîrn şi suflă. Aburul îi încălzi pometii obrajilor şi buzele. Milou scoase din buzunar un cuţit de o formă ciudată, îl trecu prin ferecăturile uşii cu geam şi ciocăni. Zgomotul se răsfrînse înăuntru, pe culoar, în bucătărie, în sufragerie. Milou nu mai ciocăni, ci aşteptă. Îşi puse cuţitul la loc, în buzunar, şi încercă să sucească ivărul uşii. Uşa familiei Leroux era bine închisă. El se plecă, se uită prin gaura cheii, dar nu putu să vadă nimic. Cheia era în broască, pe dinăuntru.

Se întoarse pe unde venise. Poarta n-avea broască şi o deschisese uşor. Era de ajuns să-şi vîre mîna prin crăpătura a două scînduri şi să ridice zăvorul.

— Nu ştiu ce se petrece la alde Leroux în dimineaţa asta, îi spuse mătuşa Joly, de la fereastră.

Bătrîna se întoarse şi se uită la ceas.

— E şapte jumătate şi ea încă n-a aprins focul. Şi nici Ambroise nu s-a dus azi dimineaţă la lucru. Nu l-am auzit nici măcar pe Jacquot cîntînd. El tot-

deauna cîntă cînd se rade... Să fi plecat astă-noapte toţi, nu se poate, că i-aş fi simţit !

— Nu, tuşă Joly ; cheia e pe dinăuntru.

D-na Volpelière se ivi şi ea, îngrijorată :

— E ceva care nu-mi place, la Leroux.

Moş Houdon cobora dinspre gară.

— Ambroise n-a fost la tren. E prima dată, de trei ani încoace, cînd lipseşte.

D-na Berger se oprise cu garniţa de lapte în mînă.

Intrară toţi.

Moş Houdon şi Milou forţară uşa. În sufragerie, lîngă sobă, zăcea pisica. Houdon o ridică de coadă şi-o lăsă apoi să cadă. Animalul se pocni de podea, cu zgomot.

Atunci porniră în grabă spre celelalte odăi.

Jacquot, zgîlţîit de umeri, deschise ochii ;

— Ei ? Ce s-a... ?

Se ridică dintr-un salt, coborî treptele în goană şi fu auzit cum vomita, în curte.

Lulu începu să plîngă. D-na Volpelière îl luă în braţe. Printre lacrimi, copilul gemea :

— Mă doale... oh ! mă doale...

Îşi apăsa pieptul cu amîndouă mîinile. Pielea i se înveneţise. Deodată fu zgîlţîit de-o tuse violentă şi d-na Volpelière abia avu timp să tragă de sub pat, cu piciorul, oala de noapte şi să-l plece pe Lulu deasupra ei.

Ambroise, în izmene lungi, se simţea stînjenit. Le văzu pe cele două femei, întoarse capul şi-l întrebă pe Houdon, care deschidea larg fereastra :

— Ce s-a întîmplat, Gaston ?

— Ai lăsat soba aprinsă astă-noapte... Trebuie că n-a tras bine şi atunci...

— Păi... nu miroase de loc.

— Oxidul de carbon n-are miros.

Doamna Leroux deschise ochii, cu greu.

— Nu-i nimic grav, doamnă Leroux. V-a jucat soba o festă.

Ea încercă să zîmbească :

— Nu trebuia să vă deranjaţi... toţi... sînteţi prea cumsecade...

Şi leşină. Ambroise pornise după Jacquot, în curte, şi se auzea cum vomitau acolo amîndoi, în cor.

D-na Volpelière îl înfăşă pe Lulu într-o pătură.

— Băieţelul îl iau la mine, astăzi. Ei or să aibă şi aşa destule pe cap...

Houdon îi strigă lui Milou :

— Dă fuga după doctor, repede !

Trecînd prin curte, Milou îl încurajă pe Jacquot care, cu fruntea lipită de zid, cu picioarele răscrăcărate, vărsa.

— Nu te lăsa, Jacquot, fac eu cinste !

În stradă, camioneta lui moş Manie hurducăia printre bolovani. Milou sări pe scară şi-şi vîrî capul prin portieră:

— Sal'tare, moş Manie ! Mergi la Hale ? Lasă-mă şi pe mine la vreun doctor, în drum. Alde Leroux s-au asfixiat, de la sobă.

— De la ce ? strigă moş Manie, în mijlocul huruitului, şi apăsă cît putu mai tare pe accelerator. Străvechiul Citroën săltă, gîfîind ca un astmatic.

Houdon deschise cu vătraiul uşiţa sobei. Cîteva ouşoare de cărbuni, care nu arseseră, astupau gura coşului.

Prin fereastra deschisă, frigul năvălea în odaie. Doamna Leroux se ridică sprijinindu-se în coate şi încercă să se aşeze pe pat. Se uita de colo-colo, prin cameră, cu o privire mîhnită.

— O să vină doctorul ? Cu dezordinea asta...

Şi se lăsă iar să cadă pe pernă.

Doamna Berger căuta mătura.

— Mulţumesc, doamnă Berger, oftă d-na Leroux. Ah ! Sărăcie afurisită... Apoi adăugă : În dulapul de colo sînt nişte cearşafuri curate...

*
* *

Arborii sînt goi şi netezi ca vinele de plumb dintr-un vitraliu ; totul e prins într-o reţea groasă şi fiecare bolovan de pe drum pare îndoliat.

Natura moare. Tulpinile ruginesc de mîhnire. Sînt nemîngîiate din pricina pierderii frunzelor. Ploaia e un musafir obişnuit, însoţită de neostoita ei tristeţe. Arborii, casele, stîlpii şi gazometrele stau ţepeni în veşmintele lor sumbre, iar vîntul funerar le face să geamă. Mahalaua stă în cîmp, ca un alai în cimitir, jur-împrejurul gropii.

Şi mîhnirea asta universală îmbibă toate corpurile, pe dinăuntru, aşa cum o lacrimă intră în gură.

Tăcerea îţi face rău.

Zăpada şi frigul înseamnă tăcere. Peisajul, zăvorît ca o cameră de tortură, închide, înăbuşă orice chemare.

Atunci, simţi nevoie de zgomot.

Iarna se întinde cît vezi cu ochii, iarna care trebuie străbătută ca un deşert. De la agonia ultimei frunze pînă la primii muguri de primăvară, în grădinile pleşuve.

Cărbunii sînt o minunăţie pentru unii şi o vorbă pentru alţii, care le-au uitat pînă şi înfăţişarea. Pentru aceştia din urmă cărbunii sînt doar un amănunt la care e de ajuns să te gîndeşti, un telefon de dat, un cec de semnat. Pentru Mahalaua-Rîioasă, cărbunele e ceva cu luciu frumos, care îţi lasă pe degete urme suple şi calde. Un huruit liniştitor în găleată, un oftat tulburător în vatră. Cărbunele e o fiinţă vie care toarce ca o pisică, locuieşte într-o odaie, o mobilează, poleieşte pereţii şi mîngîie obrajii cînd te apropii de răsuflarea lui.

Iarna micşorează fiinţele, sugrumă viaţa. Omizile stau la căldură, în crisalidă.

Iarna ia casele cu asalt. Îi laşi grădina şi curtea, pentru a te baricada în casă ; îi laşi coridorul, apoi sufrageria, şi pînă la urmă eşti alungat în bucătărie, ghemuit lîngă foc.

Ca să te duci să cauţi ceva prin celelalte încăperi, trebuie să ieşi repede, să alergi gîfîind, şi să te întorci abia suflînd, dar cu mulţumirea că ai scăpat şi de data asta. Dimineaţa, celor ce pleacă li se dă ce e mai bun în casă ; ei sînt însoţiţi cu sfaturi şi cu priviri pline de spaimă ; seara, parcă ar fi adunarea ostaşilor, în ultima redută.

Se face apelul, sînt socotite ciocnirile din cursul zilei, sînt pansate rănile, în timp ce pe vatră cîntă băuturile fierbinți.

De cum treci pragul intri în țară dușmană. Te pomenești în bătaia vreunei artilerii de gheață, iar mitralierele nemiloase își încrucișează focurile la toate răspîntiile. Alergi cu luare-aminte peste cîmpul de polei, îți încovoi spinarea, gata oricînd să te trînteşti la pămînt, şi te gîndeşti deznădăjduit la bivuacul serii.

Mai rezişti încă o noapte, ghemuit în tine însuți, hrănit de propria ta căldură, dar a doua zi dimineață trebuie să te scoli în beznă, să încerci plecarea zilnică.

Ziua se trezeşte tîrziu. Îşi are orarul ei, ca un bogătaş.

Totul e negru.

Poți să ai cît vrei experiența primăverii, nimic nu-ți îngăduie să speri că natura va ieşi din somnul ei. Nimic nu-ți îngăduie să crezi că soarele nu e şi el mort pentru totdeauna.

Şi cînd n-ai cunoscut decît cincisprezece, optsprezece sau douăzeci de luni ale lui mai, nu eşti încă sigur de primăvară. Iarna e atît de puternică, atît de mîndră de izbînda ei... O să se prelungească, o să profite de ocazie, o să dureze. Va fi ultima iarnă, pentru că va fi iarnă veşnic.

Şi speranța se face fragilă ca paharul cu apă uitat pe marginea ferestrei.

* * *

În Castelul Camembert, d-na Lampin cîrpeşte ciorapi vechi cu lînă scoasă din ciorapi şi mai vechi. D-na Berland croieşte o căptuşeală pentru impermeabilul soțului ei, dintr-o pătură roasă pe margini. Raymond Martin, între munca şi întrunirile lui, găseşte timp să bată în ținte tîrşîne de cînepă pe canaturile uşii şi ale ferestre-

lor, fiindcă, uite, Riton a început iar să tușească. Familia Ruffin, de alături, se mulțumește să vîre niște ziare vechi care se mișcă de cîte ori deschizi ușa și sînt puse la loc printr-un gest mașinal, cu călcîiul. Cei care merg la gară obișnuiesc să-și tragă brațele în sus, spre umeri, lungindu-și astfel mînecile pînă la vîrfurile degetelor, ca să înlocuiască mănușile. Marile buzunare calde sînt folosite pînă în fund, ca și buzunarele găurite, în comunicație cu căldura corpului. În Mahalaua-Rîioasă oamenii habar n-au ce-i caloriferul care transformă viața, habar n-au de senzația aceea mîngîietoare pe care o ai cînd se curăță cazanul și cînd toată casa cloncăne parcă, gîdilată în vinele ei de fier. Dar, în schimb, sînt cunoscute toate necazurile pe care ți le poate aduce o sobă ramolită.

„Au scăpat ieftin alde Leroux..." spuneau muncitorii urcînd spre gară prin strada Coțofenei-Hoațe, înghițită de o ceață înăbușitoare ca fumul unui coș de sobă. Jacquot, Milou, Riton, Victor și Maurice se întîlniseră în compartimentul din capul vagonului, pentru „fumători", din pricină că trebuiau să prindă legătura la Denfert-Rochereau. După ce Jacquot dădu vești despre familia lui : „Ambroise și cu mine n-avem nimic. Mama își revine cu încetul. Lulu tușește rău, dar tușea și mai înainte..." băieții se întoarseră la discuțiile lor obișnuite :

— Eu — spunea Victor — aș vrea o motocicletă mare. Ce să faci cu una mică ? E mai bună o bicicletă ! Dar una de doi cilindri, cu transmisie la axa cardanică...

— Știi, mi-e silă de poveștile tale despre motociclete mari, rosti Milou, nepăsător.

— Cum ? Ți-e silă ? Victor era furios. Adică tu crezi că eu n-o să am niciodată o motocicletă a mea ?

— De toți mi-e silă, se mulțumi să spună Milou.

Băieții îl priveau mirați și supărați. Îl obligară să se explice. Da, era sătul de toate poveștile lor. Și de Victor, care nu visa decît să-i lase cu gura căscată, apărînd pe-un Harley-Davidson, și de Riton, cu cîntecele lui, care se credea Yves Montand, și de Claude, de

Claude Berger, care se şi vedea pe ring, încins cu centura de campion al lui Marcel Cerdan. Ăsta, mai ales, era poate cel mai caraghios dintre toţi, fiindcă făcea în fiecare dimineaţă, de douăzeci de ori, turul curţii, în pas gimnastic...

— Şi eu aş vrea să ştiu de ce ţi-e silă de toate astea ? îi strigă Jacquot, prin mugetul trenului care se năpustea pe pod înainte de-a se opri, cu trei gemete articulate, în gara Massy. Valul călătorilor care schimbau trenul îi despărţi de tovarăşii lor.

— Îmi faceţi silă — urmă Milou — fiindcă mie nu-mi plac oamenii care vor să se întindă mai mult decît le e plapuma. Vrei o ţigară ?

Jacquot luă ţigara şi aprinzînd-o de la bricheta lui Milou, spuse :

— Va să zică tu nu vrei să te-ntinzi mai mult decît ţi-e plapuma, ai ?

De cîte ori schimba viteza, locomotiva zguduia vagoanele. Cu trei smucituri, trenul îşi pusese lumea la loc. Milou îşi lipi fruntea de geam. Nu vedea peisajul. Ceaţa se prelingea peste Fontaine-Michalon şi zorile îi dădeau un luciu vînăt-verzui. Ceea ce dorea el, Milou, era să-şi găsească o meserie bună. Un loc în care să poţi rămîne multă vreme, chiar dacă nu cîştigi mii şi sute. Şi-apoi să întîlnească o fată bine. Nu una cu premiu la vreun concurs de frumuseţe, ci pur şi simplu o fată drăguţă. De zestre nici nu vorbea, fiindcă în zilele noastre şmecheriile astea nu mai există. Şi, împreună cu ea, să se mute într-o casă, cu contract în regulă, într-o casă de unde să nu poată fi daţi afară. O viaţă, acolo, modestă şi tihnită.

Îşi suflă fumul pe sticlă. Fumul se răsucea făcîndu-se ghem, ca şi cum ceaţa de-afară l-ar fi împins înapoi.

— Ştii, o să ne luăm şi-un aparat de fotografiat. O să lipim pozele într-un album şi o să le arătăm prietenilor, cînd i-om invita la noi. Eu n-am avut în viaţa mea un album de-ăsta... iacă tot ce-mi doresc !

Îşi suflă scrumul de la ţigară şi rămase cu ochii la vîrful incandescent. Atunci Jacquot izbucni :

— Află că şi tu-mi faci silă ! Ba încă ce silă...

— De ce ? Eu nu sînt nici Cerdan, nici Yves Montand, ştii.

— Nu, tu eşti o zdreanţă, o sărăcie, şi aşa o să rămîi, pe cinstea mea. Ai să crăpi de foame, nevastă-ta o să-ţi dea răbdări prăjite iar zgîmboii tăi au să aibă şira spinării uite aşa !

Pe aburul geamului, cu degetul, Jacquot desenă cu grijă un „S" mare.

— Nu, zău, dar tu ce-ai vrea să faci ?

Milou îşi pironi prietenul cu privirea aceea fixă şi holbată care îl făcea totdeauna să pară uluit sau aiurit.

— Habar n-am, răspunse Jacquot posac şi, sub mustăcioara lui neagră, buzele îi tremurară puţin.

— Spune, Jacquot, ce-ai vrea tu să faci ?

— Habar n-am. Jacquot trase un ultim fum de ţigară. Cînd am să ştiu, o să fac.

Îşi zvîrli chiştocul şi-l strivi cu o pasiune furioasă.

Pipele şi ţigările îngroşaseră aerul. Ceaţa se învîrtoşase şi înăuntru : o ceaţă călduţă şi cu valuri mai străvezii sau mai compacte. Oamenii tuşeau, oftau, răsuflau greu. Unii scuipau în batiste largi pe care le strîngeau ţinînd palma ca pe o limbă de vită, apoi le vîrau în buzunarul de la pantaloni, îndoind puţin piciorul. Prima ţigară a zilei făcea apelul mucozităţilor strînse în timpul nopţii. De la celălalt capăt al vagonului se auzea tusea acută a lui Riton.

Ziarele desfăcute presărau în compartiment pete cenuşii care vibrau la fiecare încheietură a şinelor liniei ferate. Capetele se legănau şi pleoapele, păstrînd pe ele restul somnului nespălat pe deplin, se închideau încet, cu regularitate.

Maurice Lampin, înalt şi uşor încovoiat, cu faţa prelungă şi palidă şi cu pleoapele pe jumătate închise, purta, pînă şi în înfăţişare, grijile fratelui mai mare dintr-un cămin fără tată. El observă :

— Zău, Riton, tuşeşti cam mult !

În discuţii, Maurice aducea totdeauna subiecte de care

prietenii lui abia dacă se atingeau, lăsîndu-le pe seama părinţilor.

— M-a ciupit primul frig. Nu-i nimic, doar că o s-o duc aşa, toată iarna. Mă ştiu eu.

Riton îşi ţinea în dinţi pipa goală, nepotrivită cu faţa lui copilăroasă, şi se uita cu drag la Maurice.

— Dar nici tu, Maurice, mi se pare că n-o duci prea grozav.

— La mine meseria e de vină. Vine sezonul mort.

Riton, cu ochii în tavan, spuse :

— Sezonul mort !

Şi repetă expresia asta de mai multe ori, din ce în ce mai încet, într-un fel ciudat, ca şi cum ar fi vorbit despre un sezon mort cu adevărat.

Victor, fără să-i pese, ca totdeauna, citea de cîtva timp pe deasupra umărului unui bătrîn distins, cu guler tare şi mustăţi sure.

— Hei, Maurice, Riton, aţi văzut ce zice ziarul ?

Sprijinindu-se de Victor, ei se plecară spre *Aurora.*

NOI LOVITURI PUTERNICE DATE DE OSTAŞII DIN „NAVARA" IMPOTRIVA VIETNAMEZILOR — MII DE PARAŞUTIŞTI PUN STĂPÎNIRE PE DIE-BIEN-FU, ÎN ŢINUTUL THAI LA 229 KILOMETRI DE HANOI

Omul cu ziarul se întoarse cu totul, ca unul care s-ar teme să nu-i prindă cineva, în bătaie de joc, vreo coadă pe spate. Se uită la cei trei tineri şi începu să citească iar, furios. Şi, pe cînd citea, bombănea cuvinte de felul acestora : „...Nu mai există tinereţe... în ziua de astăzi..."

Riton observă, blajin :

— Ce moşulică aiurit !

Mustăţile se zbîrliră.

— Ascultă, băieţaş, eu am făcut războiul, am făcut Marele Război...

— Nu-i nici o scofală, îi răspunse Riton, pe acelaşi ton, fără să se uite la el.

— Eu am făcut războiul, haimana ce eşti, Marele Război !

Vorbea din ce în ce mai tare, cu gînd să-şi atragă simpatia vecinilor de compartiment: „Eu am făcut războiul din nouă sute paisprezece!"

— L-aţi făcut atît de prost, încît a trebuit să-l reîncepeţi după douăzeci de ani, răspunse Riton, pe acelaşi ton, făcînd şi el un apel, indirect, la cei din compartiment.

— Mai lăsaţi-o moartă cu războaiele astea pe care ni le tot aruncaţi în nas!

Cei din compartiment îşi păstrau indiferenţa lor adormită. De după ziare, abia dacă se zăreau cîteva zîmbete sau dacă se auzeau cîteva mormăieli. Jacquot îi spuse lui Milou:

— E unu' aici care vrea să se ia de Riton. Ne dăm la el?

— Aiurea! Nu-i timp! Am ajuns.

Călătorii se înghesuiau spre uşi. Fiecare îşi lua poziţia de plecare, cu tichetul în mînă sau în dinţi, cu un picior înainte.

Trenul frînă, făcînd să clănţăne dinţii tuturor pasagerilor, apoi se opri cu totul. Toate uşile se deschiseră în acelaşi timp. Într-o clipă, cheiul staţiei Denfert se înnegri de lume. Trenul rămase pe linii, ca un cartuş golit de explozie.

— Ştii, mi s-a dat o adresă pentru lucru! strigă Milou.

— La ce? întrebă Jacquot, gonind pe scară.

— La calorifere... nu mă pricep de loc, dar se pare că nu-i mare lucru de învăţat.

*
* *

Dimineaţa strada Belleville îşi avea mutra ei zbîrlită, după visele posomorîte din timpul nopţii. Maurice, făcîndu-şi loc cu umerii, se strecura printre oamenii care

se îndreptau spre metrou. Negustorii de zarzavaturi îşi propteau cărucioarele pe trotuar. Bicicletele coborau în grupuri şi pneurile lor şuierau pe pietrişul pătat de grăsime. Cinematograful „Belleville" juca *Omul ăsta e periculos* şi anunţa pe curînd *Femeia fără bărbat*, afişînd fotografia monumentală a Ginei Lollobrigida, cu sînii în vînt. Pe trotuarele străzii Belleville, în diminetile zilelor de lucru, oamenii se poticnesc, cu ochii în gol. Maurice împinse cu genunchiul poarta de afară, muiată din pricina putrezirii. Din partea de sus a porţii, făcută din fier forjat, nu mai rămăsese decît un soi de pată ruginie. Un gang ca o galerie de mină părăsită şi, în gang, o curte. Deoparte, după cuvîntul scurt şi mohorît HOTEL, se afla un zid scund, avînd deasupra un geamlîc peticit cu tinichea şi carton, pe unde ieşeau în afară burlanele sobelor. Se auzeau prunci scîncind, puşti ciripind şi oameni în toată firea bombănind. În faţă, înalte cît un stat de om, aliniate în poziţie de drepţi, cu ferestrele lor mici tăiate în formă de inimi erau înşirate toate closetele imobilului. Şi apoi o galerie îngustă, şi mai strîmtă încă din pricina scîndurilor pe care blănarul din dreapta şi-a întins pieile la uscat. Cineva cobora o scară, cu o găleată goală, făcînd să geamă fiecare treaptă, şi la cotituri, rampa nelipită ca lumea vibra din parter pînă în pod.

Maurice împinse cu genunchiul partea din stînga pe care se cojea o firmă : „Încălţăminte Fleurette". Mirosul de urină, de sudoare şi de tutun ieftin făcu loc mirosului de piele.

D-na Ripol îşi ridică nasul din cutiile ei.

— Bună ziua, Maurice. Ce mai faci ? Patronul a zis că vrea să te vadă. O să treacă iar pe aici, îndată.

— Aha... Ştiu eu ce vrea să-mi spună.

— Da. Mie o să-mi vină rîndul peste o săptămînă.

E o adevărată minune să poţi vîrî paisprezece lucrători şi şase lucrătoare în atelierul ăsta ! Pereţii sînt de lemn, tavanul de sticlă. Un balcon prevăzut cu o balustradă de scînduri îl taie pe din două. Maşiniştii şi operatorii care lucrează la etaj trebuie să-şi plece capul

cînd vor să se ridice. Cureaua prea lungă care învîrteşte axul de la ştanţă pleoscăie.

Maurice se îndreptă spre cuierul lui. Îşi scoase impermeabilul, haina, pantalonii. Îşi pune pantalonii de lucru şi o cămaşă atît de strîmtă, încît îl face să pară bolnav. Meseria nu-i prea murdară, dar te poţi mînji prin toate colţurile, atingînd mesele celor ce lipesc meşină şi care lucrează cu pap. Pe stradă, Maurice e totdeauna pus la punct. Costumul îi e atît de îngrijit încît pare nou, cămăşile lui, totdeauna curate, au guleiul scrobit. Maică-sa nu iartă cea mai mică ruptură, cea mai neînsemnată cută.

Tocmai punea pingeaua la primul pantof „balerină" cînd patronul intră şi-i făcu semn să-l urmeze în colivia cu geamuri care îi servea de birou.

Cînd se reîntoarse la masă, d-na Ripol îl întrebă pe şoptite, din treacăt :

— D-aia te-a chemat ?

— Da.

— A spus pentru cît timp ?

— Nu. Mi-a spus doar că afacerile merg prost.

— Anul trecut a durat patru luni.

— A spus că acum e mult mai rău decît anul trecut... Atunci, nu m-a dat afară pînă la 4 decembrie. Anul ăsta, a început mai din vreme.

D-na Ripol oftă :

— Anul trecut a ţinut tot decembrie, tot ianuarie, tot februarie, tot martie...

— Toată iarna, ce mai !... rezumă Maurice.

La masă, el puse mîna pe maldărul de pingele pentru „balerine", fără să se hotărască să ia vreuna. „Balerina" e un pantof de damă, plat, fără toc, dintr-o singură bucată, fără podoabe şi uşor de tot. „Balerina" încalţă piciorul ca o teacă. Îi e familiar şi plăcut, îl face simplu, lung şi drăgălaş. „Balerina" le dă fetelor o uşurinţă delicioasă.

Maurice închise pleoapele. Între gene i se formă o dungă lucitoare, ca atunci cînd ai pus prea mult pap între marginile pe care vrei să le lipeşti. Îşi redeschise

ochii şi îşi înghiţi saliva. La stînga lui se aflau pingelele, în faţa lui căputele, la dreapta „balerinele" montate. I se păru că atelierul se umple de ceaţă. Închise şi deschise de mai multe ori pleoapele, ca nişte ştergătoare automate ale unui geam de maşină. Cu un gest greoi, apucă o pingea cu mîna stîngă şi o trase în faţa lui. Atunci observă că mîna dreaptă mîngîia o „balerină" gata montată.

Patronul se ivi din cuşca de sticlă.

— Lampin, ia ascultă...

Maurice se apropie repede.

— Ia spune, Lampin, ai aceeaşi adresă ?

— Da, domnule.

— Te întreb, fiindcă am să-ţi scriu cînd o să meargă iar.

Întorcîndu-se la masă, Maurice se opri la ştanţă. Lucrătorul de acolo plecase după nişte bucăţi de talpă. Maurice îşi vîrî mîna sub maşina de ştanţat şi apăsă pedala. Îşi trase mîna tocmai la timp. Oţelul tăios decupase o nouă talpă de „balerină", perfectă ca un picior de femeie.

Maurice îşi duse mîna la frunte, porni spre masa lui şi începu să lucreze.

* * *

Reprezentantul vorbea prea mult.

— Va să zică, nimic ? Oh ! nu face nimic. Absolut nimic, ştiţi, eram în treacăt. Nu-i cu supărare...

Apoi tuşi cu sîrguinţă, făcînd să-şi lunece înecăciunea din gît în stomac. Şi continuă, îndată :

— Nu ştiu dacă aţi băgat de seamă ce voce frumoasă am în dimineaţa asta. Habar n-am de unde am cules-o, dar am păstrat-o bine. Va să zică... nimic ?

Nu-şi aduna în grabă toate celelalte cuvinte decît ca să le aducă, încadrate, pe acestea : „Va să zică... nimic ?...“

Cîrciumarul clătina liniştit din cap, fără să se întrerupă din ştersul paharelor.

— Va să zică, nimic ?

De data asta, între primul şi al doilea cuvînt, balamaua scîrţîi. Reprezentantul îşi opri potopul de cuvinte ca să-şi cureţe gîtul. Cîrciumarul ridică privirea, se uită la el şi ochii i se holbară. Reprezentantul era lung cît o zi de post. Şi îmbrăcat cu o eleganţă de om sărac... Ţinînd o batistă largă în loc de geantă, el făcea să lucească, prin gesturile studiate ale mîinii drepte, un inel de alamă lustruit cu Kaol. Îşi şi scosese chitanţierul cu cotor, îşi aranjase indigoul, scosese capacul de la stiloul cu bilă. Ca înfăţişare amintea de cîinii vagabonzi întîlniţi pe la colţurile străzilor, la orele cînd lăzile de gunoi sînt goale.

— Nimic... Bun. N-aveţi de comandat nici măcar un butoi ? Nu ? Bun. De !... O să aşteptăm să meargă mai bine. La fel e şi cu bistrourile din strada Orillon : s-au prăbuşit toate. Şi cărbunarii s-au dus pe copcă. Ei, însă, din alt motiv : muncesc prea mult ! Înainte se plîngeau că nu muncesc destul. Şi acum, tot se mai vaietă...

Un client intră şi ceru un grog.

— Ei, la revedere ; te las să lucrezi... La revedere şi mulţumesc.

Îşi împachetase iar catrafusele. În clipa cînd să-şi pună în buzunar stiloul cu bilă, i-l întinse patronului.

— Uite, e un stilou de-al firmei. Scrie pe el „Ricard“. Păstrează-l. Ţi-l dăruiesc. (Îşi îndreptă spinarea.) E un cadou de-al firmei ! Pe curînd...

Înainte de a închide uşa, se întoarse ca să se asigure că nu e rechemat şi îşi înţepeni în uşă surîsul sfîşietor.

Unul din cei trei clienţi, sprijinit cu coatele pe tejghea, spuse :

— E cam într-o ureche...

Jacquot îl privi furios.
Noroc că patronul bistroului rectifică :
— Aş, e un vai de capul lui !

* * *

La trenul de 18,45 e nebunie curată, în fiecare zi. La Denfert-Rochereau, culoarele de legătură dintre gările metroului şi peroanele liniei de centură sînt despărţite în două prin grilaje cu vîrfuri ascuţite. Ai zice că sînt tunelurile cu grilaje care leagă menajeria de arena unui circ. Şi poţi jura că prin ele vine un puhoi de fiare, mîrîind şi frecîndu-se unele de altele, la intervale tot atît de regulate ca sosirea trenurilor pe liniile Clignancourt, Etoils sau Italia. Parisul îşi goleşte sîngele, la răstimpuri egale, prin artera scurtă a subteranei acesteia care se revarsă în valea Chevreuse.

Ora şase.

Parisul şi-a atîrnat în cui şapca murdară şi-şi scutură coama spre cele patru puncte cardinale.

Milou trecuse de ultima limită posibilă a portiţei care se închidea. Pe Jacquot, mulţimea care se înghesuia spre intrarea îngustă îl împinse în placa de tinichea. Dînd cu spatele, el reuşi să se elibereze ; se ridică deasupra portiţei, aruncă o privire, apoi sări peste ea şi alergă spre vagon. Uşa ar fi fost zăvorîtă dacă din compartimentul supraaglomerat n-ar fi atîrnat în afară picioare şi coate omeneşti. Jacquot se năpusti cu spatele înainte, calm. Îşi prinse amîndouă mîinile de mînerele uşii şi, cu faţa spre chei, se încordă. Folosindu-şi ca tampon şalele şi fesele, el împinse cu putere.

Uşa se închise cu zgomot, la un deget de nasul lui.

În seara aceea, Jacquot se reîntorcea din zadarnica lui goană după lucru. Îi povestea lui Milou cum şefii personalului notau adresa unde lucrase pînă atunci.

— Înainte de-a te angaja, ei telefonează, şi-ţi închipui, după povestea aia cu pumnul...

În aceeaşi seară, Bébé se urcă în tren la staţia Bourg-la-Reine. Zărindu-l pe Jacquot lîngă uşă, ea îi zîmbi, oarecum răutăcioasă.

— Te pomeneşti că mă aşteptai ?...

El îi răspunse mişcîndu-şi capul, pieziş :

— Na, bravo !... Te cred, maiestate !

Şi-i întoarse spatele demonstrativ.

Milou fusese împins de mulţime în celălalt capăt al vagonului. Se pomenise lîngă Maurice şi citeau amîndoi titlurile scrise cu litere mari ale ziarelor de seară, desfăcute : „Asalt al paraşutiştilor asupra oraşului Dien Bien-Fu. Oraşul e cucerit. Acest prim succes schimbă situaţia în favoarea trupelor noastre..."

— Ai idee cît cîştigă paraşutiştii ? întrebă Maurice. O primă de peste o sută de miare, cînd se angajează, o altă primă cînd se îmbarcă. Şi-acolo, peste cincizeci de cearşafuri pe lună.

— Başca negustoria şi combinaţiile, comentă Milou.

— Chiar fără negustorie. Îţi dai seama : peste cincizeci de miare pe lună... ?

Tăcu o clipă, visător.

— Cînd eşti militar, n-ai, ca să zic aşa, pe ce cheltui banii. Doar să fii un pic serios...

Milou începu să-l privească, mirat. Maurice întoarse capul şi se cufundă în noaptea pe care felinarele o dungau cu fulgere.

— Ştii, cînd eşti militar, nu eşti niciodată serios.

Maurice ţinea mereu capul întors. Milou scoase un pachet de ţigări.

— Na, ia.

Maurice luă o ţigară. Aprinseră. Maurice se uită la Milou, apoi la vîrful ţigării. În sfîrşit, rosti :

— Azi dimineaţă mi-au dat preaviz.

— Ce-ai făcut ?

— Nimic. E sezon mort.

— Ah, da !... sezon mort.

Deodată începu să glumească :

— Ei, păi ştii, atunci eşti ca noi, ca Jacquot şi ca mine. În căutare de lucru...

Maurice nu rîdea de loc. Milou îşi dădu seama că rîde singur şi spuse încet :

— Da, sigur, pentru tine...

Maurice nu-l auzise.

— Ce spui ?

— Nimic. Nu te necăji. Îl înghionti cu cotul. Eu mi-am şi găsit de lucru. Am să lucrez la calorifere.

Maurice nu se însenina de loc. Milou îl mai înghionti o dată :

— Calorifere... îţi dai seama, doar pentru iarnă ! Nimic nu-i de lepădat.

Tăcură amîndoi, pînă la sosire.

— Cît ţi se plăteşte ?

— O ! nu-i mare lucru. Nouăzeci...

Se înfundară în noapte. Luminile de pe străzi nu fuseseră încă aprinse. Luminatul electric al Franţei păstra încă orarul de vară.

*
* *

Lui Jacquot, trezirea, în fiecare dimineaţă, îi era neplăcută. Ziua i se deschidea în faţă, neagră de tot, cu nesfîrşită goană după lucru. Trebuia să se bărbierească în casa îngheţată, dar, mai întîi, trebuia să încălzească oala cu apă ca să dezgheţe cişmeaua. Şi unde mai pui că dormea prost. Lulu tuşea toată noaptea. Avea accese de tuse de-ar fi trezit pe oricine.

— Pari ostenit, Jacquot. A tuşit mult Lulu, nu-i aşa ? îl întrebă maică-sa.

— A tuşit într-una.

Rămase pe gînduri o clipă, cu pămătuful în aer, apoi începu să explice :

— Din cînd în cînd, la răstimpuri aproape egale...

— La fiecare jumătate de ceas, pînă la două noaptea. Pe urmă, cam la un ceas.

— Ah, l-ai auzit şi tu, mămico?

— Da, n-am putut să închid ochii toată noaptea.

— Nu-ţi face griji, mămico, nu-i nimic... o fi răcit.

Ea rîcîi zahărul de pe fundul cănii, sorbi ultima înghiţitură, puse cana şi linguriţa în ligheanul de vase şi oftă:

— Îmi spune inima că e ceva mai grav...

Auziră uşa veche scîrţîind.

— E Ambroise, îl recunoscu mama.

Trecură două minute bune pînă cînd Ambroise intră în casă. Ambroise obişnuia să bată pasul cînd trecea prin grădină. Mai aruncă o privire, de jur-împrejur, în zare. Înainte de-a se închide în casă, voia să se sature de natură.

Ambroise le spuse bună-ziua, sfios, mamei şi lui Jacquot.

— Nu ţi-a fost frig astă-noapte, Ambroise? îl întrebă ea.

— Hm... nu.

Îşi atîrnase taşca în cuier şi se legăna de pe un picior pe altul, agale, lovindu-şi cu un gest maşinal mîna mare de golurile şalelor.

— Săptămîna viitoare o să fiu de zi.

Un acces de tuse, ca un urlet de sirenă, se auzi din odaia puştiului, de sus. Mama tresărise îndată. Dar Jacquot se şi repezise pe scară.

— Lasă, mămico, mă duc eu să văd...

— Na, ia ligheanul, dacă vrea cumva să verse...

Lulu stătea în pat, încovoiat, sprijinindu-se în coate, cu gîtul şi ceafa întinse, cu bărbia în piept. Avea ochii închişi iar pe obraji îi curgeau şiroaie de lacrimi. Faţa îi era acoperită de pete roşii. Accesele de tuse îi scuturau tot corpul lui plăpînd. Ele se vesteau printr-un tremur al picioarelor care făcea să se zguduie aşternuturile, şi se terminau printr-un şuierat răguşit, care îi clătina capul.

— Lepede ! Lepede !

Fără să deschidă ochii, el arăta ligheanul. Jacquot i-l ţinu sub bărbie şi Lulu vomită, cu horcăieli seci şi dureroase, cu părere de rău parcă. Iar cînd socoti că a isprăvit, îşi ridică ochii umezi spre Jacquot, încercă să-i zîmbească, dar aproape imediat tusea îi împinse iar nasul în lighean.

Peste umăr, Jacquot, mîhnit, o zări pe maică-sa care aştepta cu un prosop curat în mînă.

Bocancii ţintuiţi ai lui Ambroise scîrţîiau pe scara îngustă, de lemn.

Lulu, stînd pe pat, după ce-l lăsase tusea, se ştergea cu prosopul. Acum era livid. Văzînd toată familia adunată în jurul patului, i se făcu frică.

— Sînt niţeluş bolnav... — murmură el, ca să se liniştească.

Se uită mai întîi la Jacquot, apoi la maică-sa, apoi la taică-său, dar cînd îl văzu pe acesta, îi pieri zîmbetul de pe buze. Atunci Jacquot se uită şi el la Ambroise, iar mama îşi privi şi ea bărbatul.

— Trebuie chemat doctorul, spuse Ambroise.

Lulu începu să scîncească.

— Nu vleau... Nu vleau doctolul... O să-mi facă lău...

Ambroise se uită la Jacquot. Văzu că e gata de plecare. Îi privi impermeabilul şi fularul. Întrebă :

— Pleci la Paris pentru ?... Încă n-ai... ?

Ambroise nu-şi termina frazele decît în împreiurări deosebite. Îşi tîrîia cuvintele aşa cum îşi tîrîia încălţămintea veche, şi le pierdea totdeauna pe drum.

— Milou a şi găsit de lucru, se grăbi să spună Jacquot.

Ambroise îl privea mereu, clătinînd din cap.

— La calorifere, preciză Jacquot.

— Aha !... făcu Ambroise.

— Numai că nu prea cîştigă cine ştie ce la...

— Bun, spuse Ambroise.

Şi ieşi din odaie. Ţintele bocancilor lui jupuiau treptele de lemn. Jos, el făcu să sune o linguriţă într-o cană, făcu să şuiere gazul şi iscă o mică explozie cînd apropie chibritul.

— Zău, nu vleau să vie doctolu...

Jacquot îl mîngîie pe păr, apoi se îndreptă spre uşă.

— Hai, Jacquot, tu lămîi cu mine... îl rugă Lulu.

— Nu plec. Cobor doar puţin şi pe urmă vin iar la tine.

— Bine. Atunci lasă-ţi paltonul aici.

— Da, acum... făcu Jacquot, cu jumătate glas, ieşind pe uşă.

— Va să zică, pleci ! Da ! Pleci ! Vezi că pleci !

Şi Lulu îşi începu iar refrenul :

— Nu vleau să-l văd pe doctol ! Nu vleau eu să vină ! Nu vleau eu !

Mama clătise ligheanul la pompa din curte. Ea ofta :

— Dacă am avea măcar apă în casă !

Şi trase după ea uşa care se izbi fără să se închidă.

— Jacquot, o să trebuiască totuşi să reparaţi broasca asta, ori tu, ori taică-tău...

Ieşind, Jacquot cercetă clanţa. Partea de fier nu se stricase, dar canatul de lemn plesnise şi se depărtase de zid, cojindu-se.

*
* *

Aveau deci să schimbe capetele scîndurilor, să le bată în cuie, să le chituiască. În toată baraca asta nu există măcar un metru pătrat care să fie întreg. Nu există piatră, nu există pervaz, nu există ţiglă care să nu fie lovită de boală sau de bătrîneţe. Toate uşile se închid numai cu aproximaţie, toate ferestrele sînt strîmbe, toate sobele trag anapoda. Tencuiala suferă de-o pecingine de nelecuit, zidurile sînt tatuate de crăpături şi burlanele se rup bucată cu bucată. Podelele se umflă, împiedică uşile sau le lasă prea mult gol. Pe tapete, pe spoiala cu var, s-au ivit pete noi cărora nu li se poate ghici originea, care par născute chiar din pereţi. Prima treaptă a scării se cufundă fără milă. Ca s-o sprijine,

au vîrît o cărămidă sub ea, dar şi cărămida se cufundă. Acoperişul are răni deschise spre cer. Igrasia moaie toată clădirea. Clădirea suge apa din pămînt, ca o sugativă. Apa urcă printre pietre, printre cărămizi, datorită capilarităţii, iar magherniţa se umflă de scîrbă. Ea e greoaie şi fleşcăită : hidropică. Culuarul lăcrămează mereu şi iarna se îmbracă într-un luciu îngheţat. Cuiele intră ca în unt, dar pereţii subţiri le împing înapoi, cu perfidie, şi, într-o bună dimineaţă, cînd mături, le găseşti căzute pe duşumea. Rîia zidurilor cuprinde şi mobila. Trei zile după ce a fost adus, un scaun nou dă semne de senilitate precoce. Şi începe să geamă, îi crapă lemnul, paiele îi putrezesc. Veşmintele scoase la reformă, aranjate în pod, pantofii făcuţi ferfeniţă, aruncaţi sub scară, se acoperă de-un mucegai subţire, verzui. Mobilele cumpărate una cîte una, în culori cum s-au nimerit, sînt desperecheate şi mîhnite că au nimerit prost. Reparaţiile improvizate par zadarnice. Înceata descompunere a clădirii îl descurajează pe omul cel mai iscusit, pe gospodina cea mai harnică. Nimic nu pare serios, durabil. Totul rămîne netemeinic, nesănătos, copilăresc. Aici se trăieşte între două trenuri. Perdeaua, care-ţi face cu ochiul în prăvălie, atîrnă jalnic de cum a fost pusă la fereastră, ca o zdreanţă. Totdeauna şovăi cînd e vorba să vîri ceva curat în văgăuna asta a morţii încete a lucrurilor, unde totul pare că-şi dă sfîrşitul. Săracul şi lucrul nou nu se potrivesc.

Şi în tăcerea nopţii, magherniţa pîrîie ca un portmoneu gol.

Cele două canaturi ale intrării au început să se lase, ca ameţite, în jos, printr-o mişcare înceată, sincronizată de-a lungul timpului. Scîndurile din care erau formate s-au depărtat unele de altele puţin cîte puţin, iar cele trei scînduri transversale s-au îndoit în afară. Barele de fier, care ţin canaturile neclintite, au început şi ele, la rîndul lor, să se plece ameţite, în veriga atrasă spre sol. Într-o zi, o scîndură din stînga s-a crăpat de-a curmezişul şi una din bucăţile ei a dispărut. Un puşti din Mahalaua-Rîioasă şi-a făcut o sabie din ea. Uşiţa de la

cutia de scrisori şi-a pierdut balamalele. Pînă cînd s-o găsi timp să fie înlocuite sau pînă cînd îi va da cuiva prin minte să cumpere o cutie nouă şi nişte şuruburi, capacul e folosit ca tavă. Veriga broaştei cu cheie a dispărut de mult. Zăvorul s-a depărtat atît de fierul care îl sprijinea, încît nu mai există nădejde că au să ducă vreodată trai bun împreună. Pentru ajutorarea panourilor dizlocate au fost bătute ici-colo scînduri, smulse de la lăzi vechi. O mulţime de cuie s-au îndoit înainte de a răzbate prin lemn. Şi au fost lăsate acolo, ca nişte virgule, pînă cînd se vor găsi cleşti ca să le scoată. O ţîţînă s-a desprins, dar asta e mai mult din pricina peretelui şi-l priveşte mai mult pe zidar decît pe dulgher. Ca să deschizi sau să închizi uşa trebuie acum să o salţi cu mîna, lucru care îi enervează pe oameni, atunci cînd intră.

Ca să fie înlocuite cele două broaşte lipsite de orice dorinţă de a mai închide, a fost înşurubată o plăcuţă de fier care cade, prin propria ei greutate, într-o verigă improvizată, prinsă la repezeală în partea de jos şi căscată în partea de sus. De afară, vîri mîna prin căscătura de nereparat şi ridici plăcuţa : aşa, oamenii par mereu că-şi arată mîna goală !

Intrarea se macină singură, de ani îndelungaţi, şi partea de jos i s-a destrămat de parcă ar fi fost smulsă cu forţa.

Intrarea şi casa sînt însufleţite de-o ură tainică împotriva celor ce le bîntuie şi, încetul cu încetul, îi otrăvesc.

*
* *

— Cînd o să am de lucru, îmi cumpăr ceva... spuse Milou.

Jacquot îşi vîrî cu dibăcie degetul mare de la mîna stîngă prin locul lăsat gol de arătătorul lui dispărut.

— Şi ce-o să-ţi cumperi ?

Stăteau amîndoi la mătuşa Manie. Soba era încinsă. Mîinile şi picioarele se destindeau, gîndurile se mişcau încet.

— Mai ţii minte paraşutiştii de la bal ?

— Ce-au mai încasat-o paraşutiştii ăia, de la noi !

Cu ochii în tavan, Jacquot zîmbea fericit.

— Ştii, unul din ei, la un moment dat, a scos un soi de cuţit...

Cuţitul acela automat îi plăcuse grozav lui Milou. El explică amănunţit toate foloasele pe care le poate aduce un astfel de cuţit. Paraşutiştii folosesc cuţitele astea care se pot deschide cu o singură mînă, ca să-şi taie funiile paraşutei, cînd se încurcă în ele. Şi apoi, ca să se bată. Cînd sare lama, ţi se zbîrleşte pielea pe tine !

— Schimbăm locul ? întrebă Jacquot.

Se întoarseră cu partea cealaltă spre sobă. Se uitau atenţi la vîntul îngheţat care spulbera pietrişul, în colţul străzii Coţofenei-Hoaţe. Milou oftă, cu glas amorţit :

— Afurisită vreme !

Jacquot mormăi ceva, frecîndu-şi cu multă plăcere şalele. Milou urmă :

— Se zice că pe ţărmul Mediteranei oamenii se scaldă tot anul. Ştii, eu am fost pe-acolo...

Atunci Jacquot îşi strînse sub şezut piciorul stîng. Îşi puse braţele cruciş, pe masă, îşi lăsă capul peste ele şi rămase în aşteptare.

Milou ascultase greierii care fac o zarvă nemaipomenită. Cînd te plimbi pe sub măslini, nu-ţi mai auzi glasul din pricina greierilor. Ai zice că sînt o mie de tipi care şuieră printre dinţi şi limbă.

Mătuşa Manie tocmai ieşea din bucătărie. Ea se aşează într-un colţ al mesei, ca să cureţe cartofii, şi le spuse bună ziua celor doi tineri. Vorbea cam din gît, cu un glas care mîngîia urechea. Şi zîmbea la sfîrşitul fiecărui cuvînt. Ca să-i facă să se simtă bine, ea îi întrebă dacă găsiseră de lucru, arătîndu-le astfel că nu erau obligaţi să consume şi că le dăruia căldura cu dragă inimă.

— Eu încep de mîine, se zborşi Milou. Încep de mîine să lucrez la calorifere. Şi anunţă : de-aia fac cinste !

Sorbeau îndelung cîte o duşcă. O ascultau cum se ducea pe gît. Apoi Jacquot îşi reluă iar poziţia de aşteptare şi atunci Milou, cu ochii închişi, începea să caute în afundul său priveliştile iubite.

— *Les mas.* Aşa li se spune caselor pe acolo, prin Provence. Sînt nişte conace lungi şi albe, cu o grămadă de clădiri mici lipite de ele : hambare, grajduri, coteţe pentru păsări. De obicei, gospodăriile astea n-au decît un etaj. Nişte odăi joase, cu ferestre înguste. Pe-acolo e atîta soare, încît oamenii se feresc de el. Şi au nişte sobe cît toate zilele. Cum se face puţin frig... ştii, frig dacă asculţi la ei... aprind un maldăr de coarde de viţă şi cît ai clipi se face cald, lumină, coardele scînteiază şi miros cît se poate de frumos. Oamenii din partea locului au nişte mobile mari, simple, joase şi greoaie, nişte mese lungi şi largi ca paturile, şi pe mesele astea îţi taie cîrnaţi şi brînză de capră învelită în frunze de smochin, şi-ţi toarnă nişte poşircă ; pe-aici ţi l-ar da drept beaujolais.

Îşi muiau buzele în vin alb, închizînd ochii.

— Sînt ceva locuri frumoase în Franţa... — constată Jacquot.

— Peste tot, ar putea să fie la mama lui, ştii...

Şi Milou adăugă :

— Numai dacă s-ar găsi de lucru !

Deodată se supără :

— De lucru ! De lucru ! Dacă ar vrea ei, s-ar găsi atîta, că n-ai avea oameni de ajuns ca să-l facă !

— Măi, Milou, acum cînd te-ai căpătuit, o să alerg singur după anunţuri.

— Lasă, n-avea grijă, n-o să fii niciodată singur în chestia asta. Şi Maurice e pe liber acum, fiindcă e sezon mort pentru cizmari.

Vorbiră de Maurice. Pentru el, şomajul era o tragedie fiindcă îşi avea toată sfînta familie în spinare. Maurice discutase cu Milou, ieri seara, în tren, despre

paraşutişti, despre cît cîştigau ei în Indochina. Avea un glas ciudat. Părea că-l munceşte un gînd.

— Ascultă, Jacquot, n-o să-mi cumpăr cuţitul automat, fiindcă îl am. Ştii, l-am ciordit atunci, de la paraşutişti...

— Stai, să schimbăm locurile.

Schimbară scaunele, îşi întoarseră cealaltă parte spre foc. Milou, cu un gest larg, scoase mîna din buzunar. Se auzi un ţăcănit şi o lamă ţîşni scînteietoare.

* * *

În mohorîtul tren de dimineaţă, Jacquot se simţea străin. Era şomer. Purta hainele de duminică, hainele de prezentare ca semn exterior al mizeriei, printre salopetele şi halatele liniştitoare ale tovarăşilor săi. Se simţea ca scos dintre cei vii. Intrase într-o boală lungă, care putea să devină de nelecuit, aşa cum intrase şi Julien, care de-un an nu găsea de lucru.

La început, lui Jacquot nu prea îi venise să creadă.

Avea cîţiva gologani strînşi : fără să le ceară prea mult părinţilor, putea s-o ducă destul de uşor pînă şi-o găsi de lucru. Din obişnuinţă, continua să se scoale tot la cinci dimineaţa, lua acelaşi tren, glumea cu prietenii, şi dădea apoi o raită prin capitală. Gonea prin birourile de angajare, de plasare sau de mînă de lucru. Se istovea prin ganguri nesfîrşite, pe bănci tari, în faţa unor uşi veşnic închise. Îşi făcea raita zilnic mereu atent, gata să dea fuga la celălalt capăt al Parisului după vreuna din informaţiile care străbat prin mulţimea celor fără de lucru, aşa cum străbate vîntul prin crăpături.

„Se pare că la Citroën se angajează oameni..." şi el pornea în goană. Metrou, cursă, coadă. „Eşti prea tî-

năr... o să te ia curînd la armată... nu eşti destul de specializat... n-avem nevoie de lucrători cu specialitatea dumitale... n-ai recomandaţii...", sau, mai simplu : „lasă-ne adresa şi o să-ţi scriem noi".

Şi nici nu era măcar sigur dacă chestia asta cu adresa însemna un refuz definitiv, fiindcă, uneori, ei scriau.

Jacquot căuta de lucru. În fiecare zi. Cheltuia cu metroul, îşi tocea pingelele. Şi prima lună trecu. Jacquot se miră foarte că trecuse o lună fără să-şi găsească de lucru. Încetul cu încetul îi intră în cap că putea să fie la fel şi în a doua lună, şi în a treia, şi apoi... şi apoi nu exista motiv să se sfîrşească vreodată. De altfel, şomerii erau din ce în ce mai numeroşi. Jacquot căpătă obiceiuri noi.

Îşi oprea cele mai bune adrese pentru aceeaşi zi. Îşi păstra gologanii pentru metrou, ca să-şi cruţe pantofii. Se scula din ce în ce mai tîrziu. Dimineaţa, zăbovea la căldură, sub pătură. Uneori rămînea în pat pînă tîrziu de tot. Alteori, se ducea să aştepte pe peronul gării reîntoarcerea celor care aveau de lucru, ca să mai respire adierile muncii. Îi vedea pe şomerii fără familie suferind de foame, de frig, de singurătate, iar el suferea din pricina familiei. Credea că aude mustrări în fiecare cuvînt şi simţea că mănîncă de pomană. Nu-i plăcea să stea singur. Se înhăita cu cetele de şomeri tineri care-şi tîrau prin cartier visurile, ura şi hainele de duminică devenite haine de toate zilele.

Devenise neglijent.

Nimic nu-i mai îndărătnic decît praful pe care nu-l ai de la lucru. Jacquot nu mai simţea neplăcerea fizică pe care i-o pricinuia mai înainte vreo ruptură sau vreun nasture descusut. Se schimba. Pe stradă, toate afişele astea militare, cu făgăduielile lor de ospeţe ale aventurii, arătînd unde pot fi născocite piepturi omeneşti, îl plesneau peste ochi. În faţa unui astfel de afiş, auzise un şomer tînăr, tovarăş de-o zi, scuipîndu-şi mînia, dorinţa de-a se bate nu importă cu cine, nu importă unde, de a „se lăsa măcelărit cu burta plină". Jacquot

se gîndise atunci la Maurice. Nu se gîndea la el însuşi. El se mai simţea încă destul de tare. Încă...

Doctorul venise acasă, pentru Lulu, şi Jacquot se simţise nespus de prost. Maică-sa aştepta verdictul. Doctorul şovăia : nu-i o anghină, poate că e un început de pojar, dacă nu-i cumva o răceală straşnică, o congestie sau vreo boală molipsitoare... Prescrisese nişte picături, un leac pentru clătit gura...

— Domnule doctor cît... ?

— O mie de franci.

Coborînd scara, doctorul atinse cu degetul pereţii.

— E umezeală aici... nu prea e recomandabil pentru sănătatea copiilor. Dacă aţi putea duce bolnavul în altă parte... N'-aveţi prieteni ?

— Ba da, însă n-au nici ei locuinţe mai bune.

În pragul uşii, ea îl opri :

— Aş vrea să vă întreb... Boala copilului, nu e cumva de atunci, de cînd cu oxidul acela de carbon ?

— N-are nici o legătură, fii pe pace.

* * *

Chanteloube trecu pe dinaintea dughenei mătuşii Manie. Coti pe din dos şi ajunse la portiţă. Îşi scoase mănuşa cu un singur deget, vîrî mîna deasupra uşii, între pervazul de sus şi perete şi luă cheia. După ce deschise, întoarse comutatorul. Lumina brutală a becului fără abajur îl făcu să clipească. Îşi puse pe nas şapca albastră de poştaş, descheie haina de piele, făcu un gest s-o lepede...

Închise uşa, se zgribuli de frig, îşi frecă braţele şi păstră haina pe el.

— Măcar dacă s-ar putea aprinde focul !...

Privirea lui făcu încet ocolul încăperii. Camera era mică şi îngustă ca o bucătărie. În jurul mesei se aflau

trei scaune cu fundul de paie mai mult sau mai puțin jumulit, și o bancă. Cînd te așezai, atingeai totodată și masa, și zidul. Într-un colț, un pachet de ziare nevîndute se înălța pînă la jumătatea peretelui. În alt colț, papul și o pensulă se uscau într-o cutie uriașă de zaharicale, ciuntită cu foarfeca. Pe ziduri, fotografii, tăieturi din ziare se îngălbeneau între piunezele ruginite. O hartă cu turul ciclist al Franței, de-acum trei ani. Și chiar în mijlocul peretelui cel mare : un steag roșu.

Un steag măreț.

Steagul data din primele luni ale U.J. Pînza fusese dibuită prin vreun pod miraculos. Era deasă, grea, dar suplă, de-un roșu luminos, ca o cortină de teatru. Fetele dăduseră o mînă de ajutor. Ele brodaseră în semicerc, cu fir de aur, literele mari : UNIUNEA TINERETULUI REPUBLICAN DIN FRANȚA. Și cususeră ciucurii de argint aurit. Băieții se ocupaseră de prăjină și de capătul ei. Aduseseră două cozi de lopeți și le prinseseră una de alta cu o scoabă lată de metal. Așa, făcuseră o prăjină zdravănă, lesne de purtat. Lucraseră cu ferăstrăul de tăiat metale o placă de fier groasă de patru milimetri și o decupaseră după harta Franței. Pirineii îi fixaseră prin sudură electrică pe o altă scoabă, pictaseră totul cu vopsea roșie, și astfel făcuseră un vîrf de steag pe măsura ambițiilor lor.

Steagul era prins de zid cu două cuie lungi, dulgherești, întoarse printr-o lovitură de ciocan, iar stofa îi era fixată prin trei piuneze.

Chanteloube făcu ocolul încăperii, trecînd printre masă și pereți, cu pași mici și elastici, suflîndu-și în pumni. În sfîrșit, se trînti pe-un scaun care îl primi cu un scîrțîit de mirare. Își vîrî mîna sub haina de piele și scoase un caiet de școală, îndoit. După ce mai făcu o călătorie pe sub haina de piele, de lîngă inimă, mîna scoase la iveală un stilou cu pastă și cu vîrful ros. Apoi, din buzunarul lateral al haine scoase un ziar pe care îl desfăcu și-l îndoi în patru în așa fel, încît să rămînă

vizibilă o pagină interioară. Chanteloube puse ziarul lîngă caiet, se uită la ceas, oftă şi începu să lucreze.

Amurgul tăcut al văii Yvette nu era tulburat decît de trecerea vreunei camionete a cărei carcasă, zdruncinată de pavaj, făcea să tremure şandramaua mătuşii Manie. Din cînd în cînd, răzbăteau din cîrciumă răbufniri de glasuri tinereşti şi Chanteloube, fără să-şi ridice privirea de pe ziar şi de pe caiet, înălţa din umeri.

Uşa se deschise scîncind şi lăsînd să pătrundă aerul îngheţat. Chanteloube, cu sprîncenele încruntate, mormăi :

— Noroc, Riton !

— Noroc, René !

— Închide uşa, ce naiba !

Chanteloube puse palma pe masă. Sprijinit în cot, cu capul plecat înainte, el se uită la Riton.

— Şi ceilalţi ?

— Mimile şi Octave vin îndată.

— Au mai rămas să bea ceva ?

— Da.

Chanteloube se uită la ceas.

— Nouă şi jumătate. Şedinţele sînt fixate la nouă. Şi pe urmă tot ei au să se vaiete că le sfîrşim prea tîrziu !

— Ce vrei... se scoală devreme, ca să meargă la lucru.

— Dar eu ? Crezi că eu nu mă scol ?

Riton, încurcat, îşi scoase armonica, o apropie de buze, dar o puse iar în buzunar.

Rămaseră o clipă tăcuţi, cu ochii în gol. Pe urmă, Chanteloube rosti :

— Eu nu-i înţeleg.

Îşi frecă un colţ al frunţii şi ochiul stîng, cu brutalitate, de cîteva ori, de la rădăcina părului pînă la pomeţii obrazului.

— Zău, nu-i înţeleg de loc.

— Dacă-ţi spun că sînt acolo ! Vin îndată.

Cu cotul pe masă, Chanteloube îşi prinse bărbia în pumn.

— Eu mă gîndesc la ăia care nu vin.

Se lăsă o tăcere pe care o întrerupse Riton :

— O, asta nu înseamnă că sînt împotriva noastră.

Deodată se sufocă, scuturat de tuse. Îşi scoase batista şi îşi acoperi nasul şi gura cu ea.

Chanteloube se ridică :

— Doamne ! Îngheţi aici !

Îşi vîrî mîinile în buzunarele hainei de piele, îşi înfundă bărbia şi urechile între umeri şi începu să umble de colo-colo.

— Mă gîndesc la Milou, şi la Claude Berger, şi la Riri Houdon, fără să-i mai pun la socoteală pe Tienne, şi pe Julien, şi pe Joseph Khan, şi pe alţii...

— Şi pe Jacquot, adăugă Riton.

Chanteloube se opri în faţa steagului. Scoase o piuneză şi aranjă o cută. Adîncitura pînzei era mult mai închisă decît restul steagului pus în lumină. Chanteloube îndreptă cuta în aşa fel încît să ascundă dîra întunecată, înfipse piuneza la loc, în zid, şi-şi vîrî repede mîinile în buzunare.

— Da, Jacquot. Uite, pe ăsta dacă l-am putea atrage, i-ar aduce pe toţi după el.

— E dat dracului... aprecie Riton, zîmbind încîntat.

Chanteloube se întoarse spre el, serios :

— Un anarhist !

— Aiurea ! Glumeşti, René !

Chanteloube se apropie de Riton.

— Mdaa... Toţi holbaţi ochii la el, fiindcă e gata oricînd să ardă un pumn sau să behăie un cîntec.

— Jacquot nu-i un tîrîie-brîu, observă Riton, blînd.

— Şi la ce ajunge cu asta, mă rog ? Revolta individuală nu e o soluţie. Trebuie să ştii să pui problemele, ce naiba ! Îi rupe gura contramaistrului şi rezultatul : uite-l în stradă. Un terchea-berchea, ca şi înainte.

Riton recapitulă :

— Şi Milou e şomer, şi Maurice la fel. Mimile nu găseşte de lucru fiindcă trebuie să-l ia la armată şi nu angajează nimeni un băiat care mai are doar cîteva luni

înaintea lui ; Julien tot n-a găsit nimic. Sînt luni de zile de cînd durează asta...

— Ar trebui organizaţi şomerii.

— Nu-i prea uşor.

— Nu-i uşor ? Nimic nu-i uşor. Şi de ce nu-i uşor ?

Riton se gîndi o clipă, apoi continuă :

— Băieţii rămaşi fără lucru ştiu doar una şi bună : să caute de lucru şi să găsească.

— Păi ? Dacă se organizează, cred că asta nu poate decît să...

— Şi-apoi, vezi tu, René, trebuie să-i înţelegi. Să se organizeze ca şomeri, înseamnă oarecum că starea lor o să dureze. Şi ei nu se pot obişnui cu ideea asta.

Chanteloube începu să se plimbe din nou, cu turbare, printre masă şi pereţi. Deodată îşi înălţă pumnii, strîngîndu-i şi bîţîindu-i pe lîngă obraji.

— Doamne, Doamne, Doamne ! Ar trebui să priceapă odată ! Toţi tragem la aceeaşi căruţă. Pe toţi ne striveşte regimul ăsta. O ştiu prea bine toţi ; sau măcar o simt. Asta e sigur. Cînd le explici, nu te contrazice niciunul, nu-ţi spune niciunul că te înşeli, doar te privesc cu ochii în gol, ca şi cum s-ar gîndi la altceva. Nu-i chip să-i atragi. Te întrebi, ce i-o fi interesînd ?

Îşi lăsă pumnii în jos, îi vîrî în buzunare şi se opri în faţa lui Riton :

— Ei, dac-ar fi vorba de dans sau de cotonogeală !

Uşa se deschise, aducînd o pală de vînt îngheţat.

— Închideţi uşa, repede ! strigă Riton. Apoi îşi scoase batista şi tuşi în ea, îndelung.

Chanteloube se uită la Mimile şi la Octave care intrau, se dezmorţi, se uită ţintă la ceas. Mimile şi Octave coborîră privirile.

— Noroc, Chanteloube !

— Noroc, René !

Fără să le răspundă, Chanteloube spuse, adresîndu-i-se lui Riton :

— Uite, ăştia doi se-nfig şi ei, cu plăcere, cînd e vorba de bătaie, ca nişte pomanagii. E deajuns să-şi repeadă Jacquot pumnul, că ei se şi aprind, imediat.

Jacquot vă duce de nas pe toţi. Şi ştiţi unde o să vă ducă ? Ştiţi ?

Mimile îndrăzni :

— Ştii, René, de fapt Jacquot e băiat de treabă.

— Sigur, aprobă Octave.

— Ia spune, René, — întrebă Riton, zîmbind — şi tu ? Tu nu te-ai înfipt la bătaie, duminica trecută ?

Chanteloube îşi îndreptă spinarea, mirat :

— Cu mine era altceva. Eu încasasem un pumn.

Riton începu să rîdă :

— Şi ai dat doi înapoi.

Chanteloube mormăi :

— Ei, şi ? Eu nu sînt bisericos, nu-mi întind şi celălalt obraz.

Băieţii tocmai încercau să-i spună ceva, dar Chanteloube găsi explicaţia :

— Şi-apoi, erau acolo paraşutiştii ăia trei. Chestia devenise politică...

Băieţii îl priviră ironici. Octave remarcă, blajin :

— Numai că tu te-ai înfipt la bătaie mai înainte de-a intra paraşutiştii în sală.

Ca să redevină stăpîn pe situaţie, Chanteloube opri discuţia.

— Sîmbăta viitoare e o manifestaţie la Paris. O mare manifestaţie populară împotriva reînarmării germane. Trebuie s-o pregătim cu grijă. Nu numai că toţi membrii U.J.-ului sînt datori să meargă, dar trebuie să-i aduceţi şi pe toţi bătăuşii voştri faimoşi...

Lăsaseră gluma la o parte.

— Nu-i uşor, obiectă Mimile.

— Trebuie plătit trenul, dus şi întors ; băieţii n-au un ban ; mulţi sînt şomeri, explică Riton.

Chanteloube zîmbea cu un aer de cunoscător. Ceilalţi îşi priveau mîinile sau se uitau la masă. În cele din urmă Octave întrebă :

— E sigur, sîmbăta viitoare ?

— Mda...

— Te întreb, fiindcă... sîmbăta viitoare boxează Ray la Salle des Fêtes.

— Aha! Va să zică asta era! făcu Chanteloube triumfător.

Un nou acces de tuse îl zgudui pe Riton.

— Ei, miroase-a coşciug! glumi Mimile.

— Aş! N-avea grijă, o să mai facem o plimbare, continuă Octave. Mimile adăugă, mai încet:

— Mai bine te-ai uita la Riton: n-are măcar o zdreanţă de tricou sub haină, pe frigul ăsta!

Riton se ştergea la gură, ca şi cum n-ar fi auzit. După ce îşi strînse batista, spuse:

— Au să crape destui în iarna asta, dacă mai ţine tot aşa. Bătrînii care n-au cărbuni. Poate ar trebui ca U.J.-ul să facă ceva...

— Noi nu sîntem Armata Salvării! i-o reteză Chanteloube. Dar, numaidecît, îşi reveni: Trebuie ca bătrînii şi cei slabi din punct de vedere economic să se unească şi să-şi organizeze acţiunea pe lîngă guvern, pe lîngă primărie, ca să obţină cărbuni şi ajutoare. Noi, noi avem datoria să-i ajutăm. Să strîngem semnături pe cereri, să pregătim delegaţii pe lîngă deputaţi. Delegaţii largi. Iată adevărata acţiune care trebuie dusă. Noi nu sîntem pentru milostenie, ci pentru solidaritatea proletară. Asta ar trebui făcut!

— Sigur, ai dreptate — se învoi Riton — numai că ar fi poate ceva şi mai grabnic de făcut. Ceva... din solidaritate.

Chanteloube se uită la ceas.

— Ar trebui să începem şedinţa. Cu-atît mai rău pentru Maurice şi pentru Victor, dacă n-au venit.

— Oh! Victor... Mimile înălţă din umeri.

— Pe Maurice cred că ar trebui să-l scuzăm din oficiu, propuse Riton. Toată ziua aleargă după lucru. Se întoarce acasă tîrziu şi o mai ajută şi pe maică-sa. Cu situaţia lui familiară, nu prea stă pe roze.

— Un motiv în plus, rosti Chanteloube. Cred că i-ar fi prins bine dacă ar fi venit la şedinţă.

— Trebuie să-l înţelegi, René, mai spuse o dată Riton.

— Să-l înţeleg ? Păi eu îl înţeleg. Poate tu îţi închipui că eu nu muncesc ? Îţi închipui că eu nu mă întorc acasă tîrziu ? Numai că eu n-am decît o idee în minte : să schimbăm cît mai repede lumea asta putredă, în care o să crăpăm cu toţii dacă ne lăsăm ! Şi de-aia nu-mi dau un minut de răgaz, activez în Mahalaua-Rîioasă, activez la Centrală, pregătesc o grevă cu băieţii de-acolo. Şi ştiţi bine că la poştă nu prea merge uşor... Ştiţi ce risc eu dacă nu se aranjează cu greva ?

Ceilalţi plecaseră capetele, stînjeniţi.

— Bun, să începem şedinţa. Mimile, vrei să prezidezi tu ? propuse Chanteloube. Riton o să facă pe secretarul. Eşti de acord ? Uite, Mimile, ia caietul, citeşte procesul-verbal de la ultima şedinţă. Pe pagina asta ţi-am notat ordinea de zi pentru astăzi...

* * *

Cocoţată sus, pe soclul ei peste măsură de mare, statuia sfintei Geneviève stă şi se uită neobosită la apele Senei.

— Ştii, parcă s-ar întreba dacă nu-i mai bine să se arunce în apă...

Milou şi tovarăşul lui de lucru au ajuns în insula Saint-Louis.

— Ştii la cine mergem în dimineaţa asta, puştiule ? La Mario Manuelo.

— Nu mai spune ! La cîntăreţ ? Grozav ! I-am văzut toate filmele : *Aventurierul din Jamaica, Hoţul iubit, Necunoscutul din Samarcanda, Neapoli, Napola,* toate. Cîntă mereu la „muzică cerută de ascultători".

La zgomotul soneriei, o subretă cu bonetă albă veni să le deschidă.

— Ce doriţi ?

— Pentru calorifer. Firma Botton-Verducreux.

— Intraţi, vă aşteptam. Cazanul e în oficiu. A fost lăsat să se răcească.

Bucătarul îi priveşte nepăsător, pe deasupra unei cratiţe uriaşe, de aramă. Lucrătorul îşi trece mîna, maşinal, peste fonta cazanului.

— Nu merge radiatorul din salon. Aşteptaţi puţin, să văd dacă puteţi intra.

Ea se întoarce după o clipă, cu o urmă de zîmbet pe buze.

— Poftiţi după mine.

Covorul gros le înăbuşe zgomotul paşilor.

Salonul are peste douăzeci de metri lungime şi peste doisprezece metri lăţime. Planşeul dintre etajul al şaselea şi al şaptelea a fost suprimat. Înălţimea salonului e deci de două etaje, plus ce mai e deasupra, fiindcă acolo nu există nici tavan, nici acoperiş, ci un fel de geamlîc. Sub geamlîc, un imens văl cerne şi încălzeşte cerul cenuşiu.

De-a lungul peretelui dinspre curte se întinde o canapea de piele, nesfîrşită, presărată cu perniţe. În mijlocul peretelui din faţă, un foc pîlpîie între doi buşteni puşi pe grătare lucrate frumos, în monumentalul cămin din lemn sculptat.

Acest hol-salon e împărţit în două printr-un grilaj greu, din fier forjat.

— Ce e asta? îl întreabă Milou pe tovarăşul său. Amîndoi întind gîturile.

Peretele lateral din fund a fost suprimat cu totul şi înlocuit printr-un geam cît toate zilele, dinapoia căruia e apă. Şi înăuntru, alge, scoici, peşti mari şi mici, lungi şi scurţi, cu înotătoare sucite, cu aripioare în formă de văluri, peşti tropicali, bărboşi, cu ochii holbaţi, peşti subţiri şi supli, peşti-reptile, peşti de toate culorile, şi toate astea mişună în dosul peretelui de sticlă pe care-l străbat, cu un clipocit necurmat, două dungi punctate, din bule de aer.

— Radiatorul stricat e acolo.

Tovarăşul îşi dă taşca jos.

— Staţi puţin, să aduc hîrtie.

În faţa radiatorului, subreta întinde ziare vechi, pe care ei se aşază şi-şi întind sculele.

Pe cînd îi ajută tovarăşului său la demontat, Milou se uită pe furiş, în jur, la tapiserii, la tablouri, la masa joasă cu picioare enorme şi împopoţonate, la statuile de abanos, în mărime naturală, reprezentînd două sclave purtătoare de torţe...

— Să vezi şi să nu crezi, ştii...

— Dă cheia de paisprezece şi lasă gura.

— Ascultă...

Subreta s-a întors şi le şopteşte :

— O să vină conaşul. Nu cumva să-i cereţi autografe, că nu-i place. Lucraţi ca şi cum n-ar fi aici. Dar fără zgomot. Faceţi aşa fel ca să uite de voi...

Mario Manuelo a intrat, înfofolit într-un halat jaguar. Pare mult mai bătrîn decît pe ecran şi e ceva mai chel. Are zbîrcituri pe obraji, dar pielea îi e atît de îngrijită, încît s-ar zice să e făcută din alt material decît pielea tuturor oamenilor.

El se instalează într-un fotoliu şi oftează. În spatele lui stă un tip uscăţiv, cu papion şi cu haine bleu-petrol, dungate în alb. Tipul strînge sub braţ un caieţel lung şi răsfoieşte un vraf de scrisori desfăcute. Fiecare scrisoare e însoţită de plicul prins cu un ac, în colţ.

— Aveţi reuniunea de gală de la Chaillot... spune tipul.

— Nu. N-am timp.

Tipul mîzgăleşte ceva pe colţul unei scrisori, apoi o vîră sub celelalte.

— Fă o scrisoare drăguţă. Un refuz nuanţat...

— Fireşte, spune tipul, luînd iar scrisoarea, făcînd alt semn pe ea şi punînd-o definitiv sub celelalte.

Milou e numai urechi. Şi-i şopteşte tovarăşului său :

— Ia uite drăcie ! Nu vorbeşte de loc cu „r", ca în cîntece.

Un valet îmbrăcat în negru se opreşte la trei paşi de Mario Manuelo, înclină capul şi, privindu-şi vîrfurile pantofilor de lac, glăsuieşte :

— A venit coaforul, conaşule.

— Bine. O să mă aranjeze aici.

Valetul face stînga-mprejur.

Coaforul şi-a ţintuit şervetul, cu ghemotoace de vată, pe gîtul vedetei.

— Tot de trei centimetri, domnule Manuelo ?

— Puştiule, dă fuga şi cere un lighian de la bucătărie, să nu udăm covoraşul.

— Crezi că pot ?

Telefonul are o sonerie voalată.

— Aşa devreme ! se vaietă Mario Manuelo.

Secretarul a zburat la aparat.

— E dl. Colin Brunal. Vrea să vă vorbească în legătură cu Olympia.

— Ah ! Fie... dă-mi-l ! şi-şi întinde mîna lui lungă spre aparatul de sidef alb.

La oficiu, bucătarul deschide un dulap lăcuit, scoate o sticlă de bordeaux şi-i face cu ochiul lui Milou :

— Vrei să tragi şi tu o duşcă ?

*

* *

Castelul Camembert îşi avea zgomotul lui, deosebit de toate celelalte. Calitatea pietrelor de construcţie, dimensiunile încăperilor, arhitectura boierimii căzută în dizgraţie dădeau sunetelor obişnuite o rezonanţă aparte : ciocanul lui Berland nituind vreo bucată de fontă (în sezonul acesta, el meşteşugea mai mult calorifere decît biciclete), cratiţele d-nei Khan, rîşniţa de cafea a d-nei Walewski, puştii silabisind tabla înmulţirii, vreun sugaci căruia nu i s-a dat să sugă la timp... Întorcîndu-se la treburile ei casnice, d-na Lampin luase, în trecere, o găleată cu apă de la cişmeaua de-afară. Cu mîna rămasă liberă, ea îşi apăsa genunchiul, la fiecare treaptă, pe scara sonoră.

René Chanteloube bătu la etajul trei, la Martin. Cîteva clipe trecură, ca o şovăire. Apoi un glas înăbuşit întrebă :

— Cine-i acolo ?

— Chanteloube !

O nouă clipă de şovăire, apoi cheia fu răsucită şi uşa se deschise.

Chanteloube tresări.

Silueta care se ivise în fîşia de lumină n-avea cap.

— Intră, spuse vocea.

După ce uşa fu închisă, vocea continuă :

— Iartă-mă că te primesc în halul ăsta, René, dar am iar o erupţie...

Raymond Martin îşi apăsă cu amîndouă mîinile compresele şi bandajele care îi înfăşurau capul. Pe masă erau puse sticluţe cu eter, cu alcool, tuburi cu alifii, pacheţele de tifon şi un lighean. Lîngă şervetul care folosea drept faţă de masă pentru toată farmacia asta, se afla o broşură deschisă, pusă peste un creion şi un caiet. Pe maşina cu gaz şuşotea o oală mare.

— Ia loc, René.

Vocea i se strecura printre pansamentele care nu lăsau decît o crăpătură pentru ochi şi una pentru gură.

— Păcătoasă mască de înfrumuseţare ! urmă vocea. Încerc un tratament tare, fiindcă mîine iau cuvîntul la mitingul pentru apă. Şi atunci, înţelegi, ca să te urci la tribună...

Turnă în lighian o parte din apa fiartă, pentru comprese, iar restul îl puse în ibricul de cafea. Apoi umplu din nou oala, pentru spălat vasele.

— Raymond, nu mai ştiu ce să fac, oftă Chanteloube. Îi povesti şedinţa din ajun, greutăţile lui zilnice ca să însufleţească U.J.-ul, necazurile pe care le îndura, legăturile cu ceilalţi băieţi.

— Nu mai ştiu ce să fac, Raymond, încheie el.

— Bea puţină cafea.

Fantoma servi două ceşti.

— Va să zică, băieţii ăştia nu sînt aşa cum ai vrea tu să fie !

— Sînt înăcriţi.

Prin cele două găuri negre ale bandajului trecu o sclipire.

— „Înăcriţi" e un cuvînt reacţionar, René. Noi zicem „revoltaţi".

— Dar ce-i de făcut ? repetă Chanteloube. El îşi dădea seama de importanţa luptei împotriva reînarmării germane, dar nu izbutea să-i convingă pe ceilalţi. Între gala de box de la Salle des Fêtes şi marea manifestaţie de la Paris, băieţii nu stăteau să aleagă, asta se vedea cît de colo. În faţa unei asemenea stări de spirit, în faţa unei asemenea situaţii, ce atitudine trebuia să ia el, Chanteloube, tînăr activist de răspundere ? În cel mai bun caz, putea să aducă unul sau doi, trăgîndu-i de poale, dar, în acest timp, cîteva sute s-ar afla la Salle des Fêtes, ca să-l vadă pe Ray schimbînd la ghionţi cu „nu ştiu cine".

— Ar trebui să ştii, îl întrerupse vocea.

Chanteloube nu mai scoase o vorbă.

— Da, ar trebui să ştii. Ar trebui să ştii cel puţin cît ştiu şi ei despre lucrurile care îi pasionează atît.

Chanteloube nu mai înţelegea nimic. Se scărpină la ceafă ; cozorocul de piele presată alunecă peste nasul lui mare şi el îl împinse spre frunte, cu un bobîrnac.

Important, după Raymond Martin, nu era să te duci spre ceilalţi cu idei preconcepute, ci să rămîi în mijlocul lor. Important nu era să străbaţi kilometri întregi de unul singur, ci să faci trei paşi înainte, laolaltă cu toţi ceilalţi. Chanteloube ar fi vrut ca activistul comunist să-i explice cum pot fi puse în practică principiile acestea în organizaţia tineretului, dar Martin rămînea la experienţa lui de vîrstnic, lăsîndu-i toată libertatea de transpunere a problemei, de „întinerire". De pildă, mitingul de mîine, din sala Cancan... Totul începuse duminică dimineaţa, pe cînd vindea „L'Huma". De la fiecare poartă culegea plîngeri în legătură cu apa, le auzea pe gospodine oftînd, cu cîte o găleată în fiecare mînă, şi el, însuşi, pînă la urmă, şi-a dat seama de asta. Ajuns aci, Martin rîse, apăsîndu-şi bandajele cu amîndouă mîinile. El pusese problema la şedinţa de celulă, şi acolo se hotărîse întocmirea listelor de semnături. Toată Mahalaua-Rîioasă semnase. O delegaţie plecase

la Versailles, unde fusese primită de către şeful de cabinet al prefectului.

— Şi ştii cine făcea parte din delegaţia asta ? D-na Gobard şi d-na Houdon.

— Tocmai ele, care nu se pot suferi una pe alta !

— Da. Există fîntîna aia între ele. Apa era singura problemă asupra căreia puteau să se înţeleagă ca să acţioneze împreună.

Şi mîine ele vor sta pe aceeaşi bancă, veghind ca să nu fie una mai înflăcărată decît alta în luptă. Va veni şi reacţionarul de consilier general.

— Da, dar reînarmarea germană ? spuse Chanteloube. Ai să vorbeşti despre ea ?

— Nici n-o să fie nevoie. Vor fi atraşi alţii s-o facă în locul lui. Lucrările pentru instalarea apei curente în Mahalaua-Rîioasă va face să fie amintită problema creditelor, şi sigur că va trebui să se ajungă la bugetul de război, iar asta nu-i de loc departe de reînarmarea germană. Dacă va încerca să evite lucrurile astea, consilierul general riscă să fie pus la punct chiar de gospodinele care ţipă de atîtea ori să fie lăsate în pace cu politica.

— Pentru că — sublinie bandajatul — una din părţile uimitoare ale poveştii ăsteia minunate, cu apa curentă, este că toată hărţuiala e dusă de femei.

— Femeile ! exclamă Chanteloube. Cu ele e şi mai greu decît cu tineretul.

— Ca să-i schimbi pe tineri, René, trebuie mai întîi să-i accepţi aşa cum sînt.

Cu coatele sprijinite de masă, Raymond Martin vorbea apăsîndu-şi obrajii şi vocea lui părea înăbuşită de toate bandajele pe care le purta. Îşi expunea cu un fel de pasiune calmă toate ideile pentru care, cu puţină vreme înainte, privise moartea în faţă. Pe oameni nu-i ajuţi cu aere de superioritate. Trebuie mai întîi să-i iubeşti. El nu se simţea prea în drept, după părerea lui, să-l sfătuiască, dat fiind că adeseori se găsea foarte la ananghie cu Riton, care nu era tocmai cum ar fi dorit el să-i fie copilul. Dar se căznea să-l înţeleagă. Începu-

se să-i placă şi lui „muzica cerută de ascultători" şi descoperea cu mirare că felul acesta de cîntec era un mijloc de expresie populară. Că era o forţă care nu trebuia neglijată.

Se scuza că trece de la una la alta : nu prea era tare la teorii, mai ales cînd nu pregătise problema şi cînd nu-şi făcuse un plan. Ideea principală, la urma urmei, era că discuţiile nesfîrşite nu duceau niciodată înainte. Ceea ce conta era acţiunea. În terenul acesta prinde rădăcini ideea, creşte, înfrunzeşte, dă roade şi seminţe. Cu vorbe simple, cu vorbe necioplite, de muncitor, el arăta că nu există reţetă care să poată fi aplicată mecanic, să servească de cheie universală pentru deschiderea conştiinţelor. Dacă ar fi trebuit neapărat să se rezume, atunci poate că ar fi zis : principalul e să faci ceva laolaltă cu ceilalţi.

— Dar boxul, Raymond ?

El refuza într-una să dea îndrumări precise. Era treaba lui, a lui Chanteloube, să se gîndească. Doar Chanteloube era secretarul U.J.-ului...

Vorbiră aşa, multă vreme. Încetul cu încetul, noaptea învăluise cu tăcerea ei Castelul Camembert. Chanteloube spuse, ridicîndu-se :

— Zău, e foarte bine că putem totuşi să vorbim aşa, de la om la om, noi doi, cu toată diferenţa de vîrstă...

— Ăsta e Partidul, spuse vocea.

— Asta-i ceva nou, stărui Chanteloube.

— Totul e nou, René. Datorită Partidului.

Cu mîna pe clanţă, Chanteloube zîmbi, mişcat. Şovăi puţin, căută cu privirea cele două puncte negre din mijlocul pansamentului, apoi, frecîndu-şi stomacul, spuse :

— E grozavă cafeaua ta.

Şi ieşi.

*

* *

Iarna strînge Mahalaua-Rîioasă în pumnul ei de marmură. Şi Mahalaua-Rîioasă se încolăceşte, se destinde, se scutură ca un iepure ridicat de urechi.

Maurice Lampin deschide uşa Primăriei şi de îndată căldura îl învăluie. Îşi scoate mîinile din buzunare, îşi coboară gulerul, îşi aranjează haina, îşi îndreaptă cravata.

— Dacă nu vă supăraţi, domnule, pentru şomaj...

Aplecaţi peste clapele sau peste registrele lor, îmbrăcaţi în bluze albe sau în bluze gri, slujbaşii sînt foarte ocupaţi. Ei ţin capetele plecate, de parcă s-ar ruşina de ceva.

— Duceţi-vă la domnul secretar general, uşa din fund...

Înaintea lui mai e cineva : d-na Léonie, o bătrînă curăţică, cocîrjată şi zîmbitoare.

Maurice se aşază pe bancheta de lemn pusă lîngă perete. Îşi întinde picioarele, îşi înţepeneşte mîinile, palmă pe palmă, între genunchi, şi-şi freacă urechile de umeri, cu voluptate. Se simte bine : e cald.

Secretarul general traversează anticamera, discutînd cu un funcţionar municipal. Deodată o zăreşte pe bătrînă şi vine spre ea :

— Nu ştiam că eşti aici. Te primesc imediat.

Funcţionarul intervine :

— E aici de două ceasuri, domnule secretar general. Zicea că-i e bine aici.

— Ascultă, am să-ţi dau un bon de cărbuni, din partea biroului de binefaceri, propuse secretarul. Dar îşi dă seama că ea nu l-a auzit. Repetă mai tare : Mă duc să-ţi fac un bon !

Bătrîna clătină din cap :

— Îmi pare rău cînd cer ceva, fiindcă sînt surdă şi trebuie să strig tare.

Secretarul general, stînjenit, îşi vîră degetul mare la subsuoară şi-şi ciocăneşte cu vîrfurile celorlalte degete nasturii de la jiletcă.

Şi ies amîndoi, dînd din cap.

Maurice se plimbă de colo-colo, prin anticameră. În spatele lui uşa se deschide. El se întoarce :

— Ia te uită ! Noroc, Paulin ! Nu te-am mai văzut de mult. Ce mai faci ?

Paulin e în saboţi, şi din pricina asta picioarele lui par enorme, în disproporţie cu statura. Poartă pantaloni de dril albastru-spălăcit, cîrpiţi, în valuri succesive, cu petice multicolore care se încalecă. E înghiţit pînă mai jos de brîu de-o haină grea, din catifea, cu poale largi, căreia el i-a sucit mînecile ca să-şi poată folosi mîinile.

— Dar tu, Maurice ?

— Bine... Frate-tău, Prosper, cum o mai duce ? Şi Rosette, ce mai face ?

— Rosette a născut.

— Nu vorbi ! Aşa curînd ?

— Da. A născut o fetiţă. Voinică de tot. I-am pus numele Catherine.

— Te felicit, dragul meu. Dar zău, puteai să ne faci un semn şi nouă, celor din Mahalaua-Rîioasă, ca să bem un păhăruţ pe chestia asta...

— N-am putut, fiindcă, ştii... În fine, am avut mult de muncă. Necazuri...

Se aşezară unul lîngă altul, punîndu-şi palmele pe genunchi şi aţintindu-şi privirile spre podea. Apoi, după o clipă de tăcere, Paulin întrebă :

— Ai venit la secretarul general ?

— Da. Pentru înscrierea la şomaj. Şi tu ?

— Eu... am avut o mică ceartă cu Espérandieu. De cînd a născut Rosette... naşterea a istovit-o şi apoi, ce vrei, e nevoită să vadă de copil. A trebuit să mai lase puţin munca. Espérandieu ne-a luat-o în nume de rău. Se uită urît la noi. Ne bodogăneşte. Cînd îl cauţi, se leagă de noi. Ieri, ne-am certat.

— Nu trebuie să te laşi.

— Sigur ! Mai ales acum, cu Rosette şi cu copilul. Îţi dai seama ! Şi-am venit aici să mă interesez ce drepturi am.

— Ar fi trebuit să te duci la sindicat.

— M-am gîndit eu. Dar... de... vreau mai ales să văd drepturile mele, după lege, înţelegi ? Aici, au toate cărţile.

Paulin îşi frecă încet şi cu putere palmele, ca şi cum s-ar fi pregătit să apuce coarnele plugului. Şi adăugă :

— Pe urmă, înţelegi, Espérandieu nu poate să-mi facă gură că am venit la Primărie.

Îşi ridică bărbia spre Maurice şi conchise :

— Totuşi !

*

* *

Milou avea capul plin, gura plină de vizita lui la Mario Manuelo. Degeaba îi dădea Jacquot ultimele lui noutăţi de şomer : aştepta un răspuns de la Citroën, dar se putea să dureze mult pînă să-l primească ; ajunsese pînă la urmă să creadă că nu-i nimic de făcut în metalurgie, mai ales cu toate uzinele astea de avioane care se închideau... Milou revenea mereu la povestirea lui : vă daţi seama, acum îl cunoştea pe Mario Manuelo ! Acasă, la Manuelo, să fi văzut, telefoanele erau albe de tot ! Adăuga amănunte, adăuga „ştii"-urile, preciza, şi apoi le adăuga din nou.

— Acum, dacă îl cunoşti pe Manuelo, poate c-ai fi în stare să-i pui o pilă lui Riton, îşi dădu părerea Jacquot.

Milou se încurcă, dar se feri să refuze.

Băieţilor le plăcea să se adune în cocioaba lui Victor. Decorul era departe de-a fi plăcut, camera era departe de a fi confortabilă, dar sub streşinile astea care nu datorau nimănui nimic, se simţeau ca la ei acasă.

Jacquot, Roton, Milou, Maurice şi Cayenne se aflau acolo ; aşezaţi pe pat, doi pe o parte, trei pe alta, spate în spate, ei vorbeau fără să se privească.

Riton tuşi.

— Aicea crăpi, spuse el, ca o concluzie.

Băieţii mormăiră.

— L-am întîlnit pe Paulin, povesti Maurice. La Primărie. Acu' e tată. Are o fetiţă.

— Bietul om ! oftă Jacquot.

— Poate ar trebui să facem ceva pentru el, cu ocazia asta... propuse Milou.

— Mi se pare că Espérandieu îi cam face zile fripte, continuă Maurice.

Riton fu iar zguduit de-un acces de tuse.

— Aicea crăpi, nu alta, oftă Maurice. Ar trebui să ne mai mişcăm un pic.

Dar nu apucau să se ridice. Înălţau capetele, îşi scuturau umerii, apoi îşi plecau din nou frunţile şi recădeau în contemplarea propriilor lor picioare.

— De, nu-i chiar aşa rău ! glăsui Victor, care era gazdă.

Ca să spună ceva, Milou întrebă :

— Tot n-ai găsit nimic, Jacquot ?

Jacquot clătină din cap.

— Ieri, m-am văzut cu un tip care voia să mă angajeze să-i fac comisioanele, pe o bicicletă cu trei roţi. Păi nu te-ai uitat la mine, şefule ? Eu am făcut şcoli, centre de ucenicie... Sînt strungar în fier. Dar lui i se rupea de strungarii în fier. La toţi li se rupe-n paişpe de strungarii în fier.

— Afurisită mai e viaţa, aprobă Maurice.

Şi recăzură, tremurînd de frig, în tăcerea lor.

Milou zgîria gînditor noroiul uscat de pe vîrful pantofului. Victor scoase un pachet cu tutun negru, mototolit, îşi răsuci o ţigară şi-l dădu mai departe. Maurice îşi suflă în palme şi le vîrî în buzunare, Jacquot îşi săltă călcîiul pe somiera de metal, îşi prinse genunchiul sub braţ şi-şi rezemă fruntea de el.

— Sînt pe cale să fac un cîntec, începu Riton. Încă nu l-am terminat. Ia ascultaţi puţin !

Şi fluieră cîteva măsuri.

— E deştept, aprecie Jacquot, ca să-l încurajeze.

— Dar ce cuvinte are? întrebă Maurice.

— Încă nu le-am terminat, se scuză Riton. Ceva cam aşa...

Începu să fredoneze:

Am două braţe ca moştenire
Şi două palme harnice de tot
Şi-un cap plin de gînduri înalte.
Tu ai la fel,
El are la fel
Şi sînt atîţia
Care au la fel.

— E deştept! rosti Jacquot apăsat, cu un accent de sinceritate.

— Dar nu rimează de loc! obiectă Maurice.

— Ştiu asta, recunoscu Riton cu tristeţe. Am încercat să caut rime, dar cînd le găsesc, ele nu mai spun ce vreau eu să zic:

Şi fredonă încetişor:

Am două braţe ca să-mi dau curaj,
Şi două palme harnice, ca apanaj,
Şi am în plus un creier ca bagaj...

— Vezi?

— Ai dreptate, interveni Jacquot.

— Ce-i aia „apanaj"? întrebă Cayenne. Riton se simţi încurcat.

— E greu de spus: ceva la care ai dreptul.

— O alocaţie?

— Da, în fine, cam aşa ceva, dar în mai mare.

Ei îşi clătinară capetele.

— Şi-apoi — urmă Riton — aş spune că de cele două braţe şi de cap n-are nimeni nevoie şi că nu ştiu ce să fac cu ele, şi pe urmă ar veni ceva cam aşa:

Eu n-am cerut
Să vin pe lume...

— E deştept ! aprobă cu căldură Jacquot.

— Numai că mi-e greu să-l dibui. Asta ar trebui într-un fel, în fine... ar trebui să-l poţi zice aşa cum îl ai în cap. Şi eu nu reuşesc...

— Sînt faine de tot cîntecele tale, observă Milou cu drăgălăşenie, apăsîndu-şi vîrful degetului pe vîrful nasului, ca pe o sonerie.

În semn de aprobare, mîrîiră în cor, cu toţii.

Jacquot îl ghionti cu cotul pe Milou, în văzul tuturor.

— Riton, tu ar trebui să le faci vînt la cîntece...

— Cum adică să le fac vînt, Jacquot ?

Jacquot îl ghionti iar pe Milou.

— Milou îl cunoaşte pe Mario Manuelo.

— Ah...

— A fost la el...

— Ştiu unde stă, ştii...

Milou se zbătea, dar Jacquot era pornit :

— Ar trebui să-ţi copiezi cîntecele pe curat, într-un caiet, apoi Milou să i le ducă lui Mario Manuelo. Sînt sigur că o să ţi le cînte şi-o să fii lansat, şi-o să ai gologani... şi-o să fie deştept de tot.

Urmă o clipă de tăcere, după care Riton rosti clar :

— Asta nu mă interesează.

Se priviră, uluiţi.

— Ei, — na ! făcu Jacquot. Ţi-ar plăcea mai mult să zgîrii hîrţoagele în biroul tău de la Ocrotirile Sociale, cu douăzeci de mii de franci pe lună !

Şi se adresă celorlalţi, revoltat :

— Am mai auzit-o şi pe asta ! Pe cinstea mea !

Milou adăugă, cu răceală :

— E de ajuns să-ţi cînte Mario Manuelo doar un cîntec la radio, că nu mai auzi altceva săptămîni întregi, de dimineaţă pînă seara.

Se opri puţin, apoi aprecie :

— Mario Manuelo nu-i un fitecine.

Se uitară toţi la Riton. El le răspunse simplu :

— Manuelo nu cîntă decît tîmpenii.

Şi cum Victor, Jacquot, Maurice şi Milou, înlemniţi, continuau să-l privească, el le explică :

— Cîntecele mele, n-o să le aibă niciodată Manuelo. Ele nu sînt încă puse la punct, dar înseamnă de pe acum ceva şi n-o să le dau oricui. Chiar cînd au să fie gata de tot ! Şi mai ales atunci !

Tăcu o clipă, apoi zise, ca să încheie orice discuţie :

— Manuelo mi-ar nimici cîntecele.

Şi se ridică.

Atunci, ei îşi dădură seama că Riton era cineva.

Ieşind pe uşă, Jacquot îi şopti la ureche lui Milou :

— Totuşi, ar trebui făcut ceva pentru el, cu Manuelo.

Milou îi făcu cu ochiul. Pe urmă, adresîndu-se celorlalţi, reîncepu :

— E grozav la Manuelo, nu-ţi vine să crezi ! Are telefoane complet albe. Covoare, uite aşa de groase... Şi telefoanele, ai zice că sînt de alviţă, ştii...

În faţa cîrciumii mătuşii Manie, pe trotuar, era trasă o motocicletă, un B.S.A. de două sute cincizeci.

— Pe ce, că fac un tur ? îi sfidă Victor.

— Te bărbiereşti ! făcu Jacquot, neîncrezător.

Victor sări pe motocicletă, apăsă frîna, făcu să zbîrnîie motorul, vîrî într-a întîia şi porni pe pavajele Mahalalei-Rîioase. Maurice, Riton, Milou, Jacquot îl priviră pornind şi dispărînd la turnantă. O auziră pe mătuşa Joly strigînd de la fereastra deschisă în grabă, şi-i auziră javra, care-i sărise pe umăr, asmuţind populaţia. Cîteva ferestre se şi deschiseră...

Băieţii nu se liniştiră decît după ce îl văzură, după un timp destul de îndelungat, pe Victor, venind în goană, dînd drumul ghidonului, ridicînd mîinile în sus şi cîntînd cît îl ţinea gura, printre ferestrele înmărmurite din Mahalaua-Rîioasă.

* * *

Lui Lulu îi pierea din ce în ce mai mult pofta de mîncare. Puţinul pe care primea să-l înghită îl vomita imediat. Acum doctorul venea regulat. El vorbea despre o epidemie de tuse măgărească. Mama era copleşită văzînd cum i se stinge copilul. Într-o seară, după ce plecă doctorul care prescrisese o serie lungă de injecţii, ei se aşezară la masă, toţi trei.

— Cu toate belelele astea, s-a răcit supa. Aşteptaţi puţin.

— Cine o să-i facă injecţiile ?... întrebă Ambroise.

— Infirmiera. O să vină zilnic. Două sute de franci de injecţie. Asta, în afară de fiole. Două mii patru sute de franci cutia cu şase bucăţi... E un lux să fii bolnav.

Jacquot îşi vîrî nasul în farfuria goală. Peste o clipă, spuse şi el :

— Astăzi m-am dus la patru adrese. Nimic de făcut...

Maică-sa i-o tăie :

— Nu vorbeam de tine. Pînă la urmă, găseşti tu de lucru. Dar acum, pică prost... Asta e.

— Ba e greu să dai pînă şi de adrese. Şi-apoi, să vezi cum te mai măsoară, cum se mai poartă cu tine ; cîteodată simţi că te-apucă furia. În metalurgie, nu se mai poate...

Ambroise îşi desfăcu şervetul, şi-l legă pe după gît şi, cu ochii în jos, începu să povestească :

— La şantier e un flăcău care tocmai pleacă la armată. Dacă ai veni... (el şovăi)... cu mine. În sfîrşit, dacă ai vrea... Adăugă foarte repede : Bineînţeles, numai deocamdată... pînă găseşti de lucru la uzină, bineînţeles !

Ambroise nu-şi sfîrşea niciodată frazele ; de altfel nici n-avea nevoie s-o facă. Ascultîndu-l, ai fi zis că oamenii care îşi termină frazele spun totdeauna cuvinte de prisos.

Cînd deschise bufetul, mama scoase un strigăt :

— Am uitat să cumpăr brînză. Am atîtea pe cap, acuma...

— Să dau eu o fugă pînă la tuşa Manie, mămico? propuse Jacquot, care se şi ridicase.

— Dacă vrei! Cumpără un camembert.

Jacquot porni, bucuros.

— Şi grăbeşte-te, că-ţi pun supa în farfurie, îi strigă maică-sa, pe cînd el trîntea uşa cu pervazul stricat.

* * *

— Bună seara, doamnă Manie, bună seara, Jacquot. Un camembert, vă rog!

— Noroc, tuşă Manie, noroc, Bébé! Un camembert, vă rog!

Jacquot zîmbi. Bébé ridică din umeri. Intraseră aproape amîndoi odată.

Rafalele de vînt, reci ca gheaţa, chelălăiau prin coridorul Mahalalei-Rîioase. Vitrina cîrciumii-băcănie se cutremura, iar cei care intrau trebuiau să ţină uşa cu amîndouă mîinile.

Bébé şi Jacquot tocmai se întrebau cine va ieşi primul şi cine îl va urma.

Uşa fu izbită de-o rafală grăbită şi Raymond Martin intră. Abia suflînd, el îi strigă mătuşii Manie:

— Telefonează repede după doctor, să vină imediat la tuşa Léonie, că-i e rău de tot! Da' repede!

Raymond Martin porni iar, în noapte. Uşa, neînchisă bine, îşi desfăcu din nou, lovindu-se cu zgomot, dreptunghiul de întuneric prin care Bébé şi Jacquot, cu camembertul în mînă, se repeziră pe urmele lui Martin.

Cînd intrară în mansardă, Martin se şi afla la căpătîiul bătrînei. El îi descleştă pumnul, îi vîrî din nou mîna micuţă sub pătură şi, fără să-şi dea seama, aranjă marginea cearşafului. Mirat, Martin se uită la Bébé şi la Jacquot, şi le şopti:

— E moartă !

Băiatul şi fata îşi întoarseră privirile de la faţa îngustă, înfundată în pernă. Bătrîna îşi trăsese pătura pînă la bărbie. Îşi pusese o scufă de lînă albă. Închisese ochii şi păstrase pe buze un fel de amintire a unui zîmbet. Mai rămăsese din ea doar faţa aceasta micuţă, pierdută în pînză. Băiatul şi fata nu mai puteau s-o privească fiindcă acum ştiau : faţa asta căpătase pentru ei o înfăţişare cu totul deosebită.

Mansarda era îngustă şi patul înalt, de lemn, un soi de pat ţărănesc, o umplea aproape în întregime. Bătrîna o aranjase, de-a lungul anilor, cu o grijă de maniacă. Era supraîncărcată cu calendare de pe vremuri. Pe etajeră şi pe cămin se înghesuiau bibelouri demodate, care n-au altă valoare decît că-ţi amintesc de ceva : o fotografie pe lemn înfăţişînd Promenade des Anglais, un Turn Eiffel-termometru ; o scoică, amintire de la Lion-sur-Mer ; două globuri strălucitoare, de la un pom de Crăciun; două dulii de obuze din nouă sute paisprezece ; o călimară în formă de corabie ; nişte fotografii ovale ; două sfeşnice de porţelan ; un şerveţel brodat ; o scrumieră, reclamă de aperitiv ; o lădiţă pentru biscuiţi ; o bomboniera de faianţă ; două scoici Saint-Jacques ; nişte fructe artificiale ; două farfurii pictate ; o rădăcină colorată ; o cutie de lucru din percal ; o geantă din mărgele negre... Toate, proaspăt scuturate, curăţate pînă în cele mai mici amănunte. În golul gemuleţului rotund se află o plantă înverzită. Şi tot acolo, fluturau două perdeluţe învechite şi cîrpite, dar spălate proaspăt. Totul era pus la punct. Înainte de-a se culca, mătuşica Léonie întorsese cele două rame ovale spre pat, îşi pusese portofelul scorojit pe mescioara cu un picior şi-şi deschisese livretul de familie, la zi. Alături, erau rînduite cheile : cea de la uşă împreună cu perechea ei, cea de la dulap, cea de la cufăr. Pe singurul scaun din odaie aştepta un cearşaf curat, împăturit cu grijă.

Totul era în ordine.

— N-avea familie ? întrebă Martin cu vocea înăbuşită pe care o au oamenii cînd vorbesc de faţă cu un mort.

— Nu cred să fi avut, şopti Jacquot.

Şi privi prosteşte pacheţelul cu camembert, apoi, deodată, îl trecu la spate.

— Atunci nu ne avea decît pe noi, încheie Martin.

Sosiră d-na Walewski, d-na Lampin şi Gibon.

Bébé şi Jacquot coborîră încet. Pe scară, Bébé se împiedică. Jacquot îi luă braţul şi i-l ţinu.

Înaintau agale prin Mahalaua-Rîioasă. Vîrtejurile de vînt le trimiteau părul în ochi. Trecură pe dinaintea porţii lui Jacquot, dar nu se opriră. Becurile, clătinate pe firele lor, îşi jucau umbra. Trecură pe dinaintea porţii lui Bébé, dar nici nu şovăiră măcar. După ce străbătură strada Coţofenei-Hoaţe, Jacquot strînse ceva mai tare braţul lui Bébé. Palele de vînt le biciuiau necontenit obrajii. Ieşiră din Mahalaua-Rîioasă. Trecuseră, fără să-şi dea seama, de-a lungul dughenei mătuşii Manie. Înaintau, pas după pas, cu încăpăţînare, ca şi cum ar fi vrut să nu se lase învinşi de vînt. Un camion îi întrecu, vîjîind. Ei porniră pe dîra lui de lumină galbenă şi roşie care sălta pe pavaje şi se micşora în zare, înghiţită de beznă.

— Colo e Chartres. Colo, departe... şopti Jacquot, ca să spună ceva.

— Şi după Chartres ? întrebă Bébé.

— După, vine Orléans, răspunse Jacquot, care nu prea era tare la geografie.

— Şi după Orléans ?

— După Masivul Central, Le Puy...

— Şi după Le Puy ?

— După ? După... Nîmes, Montpellier, Marsilia.

— Şi după Marsilia ?

— Marea. El oftă : Marea !

— Şi după mare ?

— După mare ?... Ţinuturi, şi iar ţinuturi, unde e cald. Totdeauna cald.

— Şi după ţinuturile calde ?

— Mări, şi apoi ţinuturi reci, şi iar mări, şi iar ţinuturi reci.

Se opriră, faţă în faţă.

Abia îşi desluşeau chipurile şi, după ce trecu un camion cu farurile aprinse, nu se mai văzură de loc, timp de cîteva clipe. Jacquot o luă pe Bébé în braţe. Ea îşi vîrî capul în scobitura umerilor lui şi atunci el se plecă şi o sărută. Un camion de cincisprezece tone trecu zgomotos, pe aproape. Şoferul le strigă, de la fereastră :

— Hei, îndrăgostiţilor !

Jacquot se dădu înapoi, mirat :

— Ce-a zis ?

Bébé rîse, cu un rîs gingaş. Şi porniră iar. De data asta, vorbind.

— Tu nu eşti totdeauna drăguţ cu mine, Jacquot.

El îi trecuse braţul peste umeri şi, cu palma, îi sprijini capul de al lui.

— Ai bicicletă ? o întrebă el, ca să schimbe vorba. Ştia că are. Am putea să hoinărim, duminica, spre Dampierre, nu prea departe. Ştii că sînt nişte locuri deştepte de tot, pe-acolo. Aşa am auzit.

— De ce te porţi aşa cu mine, Jacquot ? Ca să faci pe grozavul faţă de băieţi ?

El făcu un gest de parcă ar fi vrut să dea înapoi, şi îngînă :

— Nu mă pricep să fac curte ! Aşa sînt eu, şi gata ! Şi dacă tu...

— Vezi ! Vezi !

De data asta, îl strînse ea în braţe. El bîigui ceva, ca : „of, nu mai ştiu !". Se sărutară. Acum, din cînd în cînd, se opreau ca să se sărute. Noaptea le prelungea drumul la infinit şi vîntul, care-şi schimba mereu direcţia, îi împingea înainte.

— Ştiu că aşa eşti tu — spuse Bébé, zîmbind — dar ştii, mie îmi placi aşa cum eşti, Jacquot. Se opriră iar. Erau beţi de fericire.

— Nici eu nu eram prea drăguţă cu tine, recunoscu Bébé.

Peste o clipă, ea adăugă :

— Nu din cauza sentimentelor, dar mă gîndeam la viitor. Noi n-avem nimic : nici situaţie, nici bani, nici casă.

— Ei şi ? Sîntem tineri, răspunse Jacquot, încet.

Se opri, o prinse de umeri şi o ţinu aşa, la capătul braţelor.

— Adevărul e că nu mă iubeai.

— Prostule ! Mare prost mai eşti !

Ea i se aruncă în braţe.

— De altfel, acuma am de lucru.

— Ce bine ! Şi ce lucrezi ?

— În construcţii. La Maisonneuves, pe şantierul de locuinţe.

— Ah !...

Porniră iar, dar tăcură multă vreme. Deodată, Jacquot chicoti.

— De ce rîzi ? îl întrebă Bébé.

— Mă gîndeam că acasă la tine şi la mine, ne aşteaptă cu camembertul.

Se îmbrăţişară iar. Vîntul se învîrtea prin preajmă, ca să-i mîngîie, iar Mahalaua-Rîioasă rămăsese departe, în urma lor.

Capitolul VI

UN BIET CÎINE

Era un cîine rîios. Un cîine cu urechile pleoştite, cu ochii umezi, cu blana rărită, cu falca de jos atîrnîndu-i spre pămînt. Primise atîtea lovituri de picior, încît coada i se răsucea între picioare, şalele şi bucile i se strîngeau, labele dinapoi îi alunecau spre înainte, şi toată partea dindărăt i se rotunjea de cum venea vreo adiere de vînt să-i atingă şira spinării. Se lipea de ziduri, şi ca să se pitească, şi ca să se scarpine. Era plin de cicatrice. În fiecare zi, o rană nouă venea să dovedească adevărul că lupta pentru viaţă e zilnică. El n-avea nici căpuşe, nici pureci : paraziţii nu putuseră rezista la viaţa pe care îi făcea el s-o îndure. Pielea îi era atît de întinsă pe coaste, încît animalul părea că a înghiţit un coş de nuiele. Din pricina postului aspru şi îndelungat, pîntecele îi dispăruse de mult, iar partea dindărăt nu-i mai era prinsă de restul scheletului decît prin coloana vertebrală. O lovitură pe care n-o zărise venind îi crăpase laba dinainte şi asta îl silea să economisească un pas din trei, dar nu-i micşora cu nimic uluitoarea viteză de retragere. De spaimă, de frig şi, de asemenea, fără îndoială, din pricină că bătăile inimii îi zguduiau trupul devenit

prea uşor, era scuturat de-un tremur neîntrerupt. Doar vîrful nasului, lucios ca un boţ de tăciune, vădea cu obrăznicie o sănătate triumfătoare. Era totdeauna în poziţie de plecare şi arunca deseori în urmă privirea scurtă a fiinţelor hăituite.

Apropierea măcelăriilor îi era interzisă, pe după cutiile cu gunoaie era pîndit cu ciomagul, iar automobiliştii juraseră să-l strivească. Căţelele fugeau de el, ţipînd groaznic, iar cîinii se strîngeau în haite, ca să-l înfrunte.

Luase obiceiul să vină pe şantier în pauza de prînz. Se oprea la şase paşi depărtare, hipnotizat de gamele. Muncitorii îl botezaseră Laniel, după numele primului-ministru.

Jacquot se uită la dreapta, apoi la stînga, apoi spre cerul nespus de albastru, dar privirea lui întîlnea mereu privirea cîinelui. Cu furculiţa, el desprinse din linte bucăţica de cîrnat, îi tăie vîrful, şi-l zvîrli ca din praştie, cu aţă cu tot, spre Laniel. Tirul nu se vădi a fi precis. Cîrnatul era să aterizeze la trei metri spre stînga de Laniel, dar nu căzu, căci animalul îl prinse dintr-un singur hăpăit al fălcilor sunînd a gol. Şi nici nu mestecă măcar, de parcă ar fi înghiţit aer. Apoi îl privi din nou pe Jacquot în albul ochilor. Tînărul gustă o îmbucătură de linte, apoi se uită cu coada ochiului la tovarăşii săi, ghemuiţi ca şi el de-a lungul zidului, şi privirea îi căzu din nou pe cîine. Rupse o bucată de pîine cu multă coajă, o înţepă cu briceagul, o muie în linte şi o zvîrli. Tirul fu mai precis. Laniel n-avu altceva de făcut decît să-şi întindă gîtul lung, apoi, nepăsător, se uită din nou ţintă la Jacquot, cu ochii lui în stare să tulbure conştiinţele. Dezamăgit, tînărul căută prin gamelă şi se grăbi să înfulece tot ce mai rămăsese din cîrnat. Dădu gata lintea, apoi smulse un smoc de iarbă şi şterse uşor fundul de aluminiu al gamelei. Îşi revizui gamela, o puse în taşcă şi scoase litrul de vin roşu şi o banană. Îşi duse sticla la gură, sorbi două înghiţituri, se uită la cele patru degete de vin rămase pe fund, şi o întinse lui Claude.

Apoi îşi curăţi de coajă banana. Între două dumicaturi, zise :

— Ce şantier !

Claude gîndea că acolo era de lucru pentru cel puţin doi ani. Doi ani ! Jacquot s-ar reîntoarce de la armată... Chiar Victor lăuda liniile clădirii şi Riri Houdon îl aproba, cu ochii pe jumătate închişi, clătinîndu-şi capul, somnoros. Cele paisprezece etaje ale imobilului se profilau deasupra lor, cu albeaţa sigură a lucrului nou. Uriaşa macara interioară îşi întindea în afară cablul, ca o spînzurătoare înainte de execuţie. Claude îi dădu o ţigară lui Jacquot, care îi admiră tabachera din piele, ilustrată cu poza unui boxer pe ea. Era un cadou de-al Jeannei. Bineînţeles, Claude la şantier, Jeanne la maşina ei de scris, cîştigau amîndoi din ce să trăiască şi îşi puteau face cadouri...

Victor îi întinse bricheta. Jacquot n-avu nevoie să ferească flacăra în palme. Nu bătea pic de vînt. Era un pui de soare clasa-ntîi. Trebuiau să profite cît mai mult de el. O baracă de lemn, la intrarea şantierului, servea drept cantină, dar tinerii preferaseră să se instaleze afară, la poalele primului imobil în construcţie.

Acum, se aşezaseră cu totul pe jos, întinzîndu-şi picioarele pînă atunci ghemuite sub ei. Se tolăneau gemînd de plăcere şi sorbeau conştiincioşi din ţigările ale căror valuri lente de fum cenuşiu le primea cerul, colorîndu-le în albastru.

— Ai văzut motocicleta tipului de azi dimineaţă ?

— Dar tipul cine era, Victore ?

— Habar n-am. Cred că vreunu' de-ăştia cu metru' la ei. Avea un Harly-Davidson. Ce maşină ! Şapte cai şi o sută patruzeci...

— Eu, dacă ar fi să am una, aş vrea o Vespa, oftă Jacquot.

Un clopot, departe, bătu ora unu. Băieţii încercară să se ridice, se uitară spre cantină. Observaseră că muncitorii nu ieşiseră încă de-acolo. Atleticul Claude Berger le explică, vorbind cu greu, că pesemne s-a ţinut vreo întrunire „sin-sin-sin-dicală", după masă, şi că

n-ar fi fost rău să fi mers şi ei acolo dacă le-ar fi dat prin minte.

— Ei aş... O să se descurce ei şi fără noi ! i-o reteză Jacquot.

De altfel, muncitorii ieşeau acum şi se îndreptau spre clădire. În fruntea lor mergea Charbin cel lung. Cînd trecu pe lîngă ei, Jacquot rînji, dar şeful celor din Champclauson nu catadicsi să primească provocarea, mulţumindu-se să-i răspundă că dacă Mahalalei-Rîioase i se făcuse de bătaie, avea să găsească prilej să se bucure din plin. Cum Jacquot îi ceru amănunte, Charbin cel lung îi răspunse tăios că, atunci cînd lucrau pe un şantier, cel mai neînsemnat lucru pe care îl puteau face era măcar să asiste la întrunirile sindicale. Apoi porni, călcînd peste scîndurile înclinate care ţineau loc de peron.

Muncitorii mergeau în urma lui, vorbind de una şi de alta. Ambroise se opri. Întinse mîna, ca şi cum ar fi vrut s-o pună pe umărul lui Jacquot, dar acesta, cu o mişcare abia zărită, se trase înapoi.

— Ei, Jacquot, îţi place aici, în... ?

— Aiurea ! Mi-ar place mai mult să fiu acolo, sus ! răspunse Jacquot, înălţîndu-şi bărbia lată spre vîrful clădirii.

— De, o să vină şi asta... trebuie să începi de la...

Ambroise Leroux făcu o strîmbătură ca să înlocuiască sfîrşitul frazei şi porni, la rîndul lui, peste puntea de scînduri.

— Nu puteai să-l întrebi ce s-a spus la întrunire ? mormăi Riri, căscînd.

— Ia lasă ! făcu Jacquot, cu un gest de dispreţ, şi plecă de lîngă ei.

Claude, gînditor, porni alături de el.

— Totuşi, îţi e ta-îţi e ta-îţi e tată, observă el blînd. Jacquot se opri scurt şi, privindu-l pe Claude cu ochii scăpărători, îi răspunse :

— Nu. Nu mi-e tată !

Claude nu-i mai ceru alte lămuriri.

Jacquot lucra la elementele prefabricate, în primul şopron, la marginea drumului.

Şantierul Maisonneuves era un şantier mare. Automobilele îşi măreau viteza trecînd de-a lungul lui şi, în tren, departe, călătorii şi-l arătau unul altuia şi discutau cît a mai crescut. Mulţi dintre ei spuneau cu tristeţe în glas : „Uite ce mi-ar trebui mie şi familiei mele !" Alţii se consolau : „Parcă ar fi nişte cazărmi !"

Patru clădiri de cîte patrusprezece etaje. Cam două sute de locuinţe. Prima clădire, aproape terminată, ajunsese la etajul al doisprezecelea, a doua era la parter, celorlalte două li se turnau temeliile. Primul imobil dădea de pe acum o idee despre ce vor fi cele patru paralelipipede albe, înălţate ca nişte dealuri de piatră pe terenul acesta gol, unde buldozerele trasau începuturile desişurilor de verdeaţă, parcurile pentru copii şi drumurile noi. Faţadele erau făcute din pătrate ; din două pătrate, unul era o fereastră largă, celălalt fiind o placă de zid prefabricat.

Baraca în care se găsea cantina se afla cam la cincizeci de metri de prima clădire, pe povîrnişul drumului. În ea se mai afla o încăpere pentru păstrat hainele de oraş şi încă o încăpere, mai mică, unde era biroul sindicatului. Apoi, tot pe marginea drumului, se găsea imensul şopron sub care se pregătea betonul şi se montau plăcile prefabricate. La capătul acestui şopron, o cabană cu geamuri de jur-împrejur servea drept birou conducătorului lucrărilor şi drept casierie în zilele cînd se făcea plata. În al treilea şi ultimul şopron ţipau ferăstraiele mecanice şi circularele. Acolo era domeniul dulgherilor care tăiau din lemn tiparele pentru beton.

Jacquot lucra la preparatul betonului, în primul şopron. După ce-l făcea, îl turna cu lopata într-o roabă şi-l căra pînă la un tovarăş care umplea cu beton un tipar mecanic. Un vibrator electric făcea să tremure şi să pîrîie tiparul acela, pînă ce betonul se îndesa bine. Pus la uscat şi apoi demontat, stîlpul de beton obţinut astfel era cărat la grămada celorlalte elemente prefabricate.

După ce dădu drumul roabei, Jacquot îşi îndreptă spinarea. Îşi rezemă palmele de şale, îşi trase coatele

înapoi şi-şi mişcă, sprijinit astfel, gîtul şi pieptul, de mai multe ori.

— E greu, ai ? Cînd... nu eşti obiş... şi...

— Ce zici ?

Pocăniturile dese ale vibratorului îngreunau orice discuţie. Tovarăşul strigă, peste motor :

— Ziceam : e greu cînd nu eşti obişnuit !

— Eh !... o să meargă... merge !...

Jacquot îşi puse degetul mare şi arătătorul pe mustaţă. Simţea sub firele de păr un scrîşnet ca de nisip. Senzaţii asemănătoare mai simţea la subsuori, între degete şi chiar, uneori, cînd închidea ochii, la colţurile pleoapelor. Cînd respira dintr-o dată, prea tare, simţea un gust de ciment pînă în fundul gîtlejului. O pulbere albă sau cenuşie, foarte fină, îi pătrundea prin toţi porii. Betonul pornise să-i întîlnească sîngele, ca să se contopească cu el. Pe măsură ce creştea grămada de elemente prefabricate, un schelet de beton armat se forma în el însuşi şi, zi după zi, mişcările îi deveneau mai încete, mai greoaie. Mai solide.

— Cine-i ăla ?

— Ce zici ?

— Cine-i ăla ?

— La Source, delegatul.

Un om în salopetă albastră, lung, slab, puţin adus de spate, venea spre ei, uitîndu-se la dreapta şi la stînga, cercetînd împrejurimile. Îşi ţinea mîna dreaptă pusă de-a latul, în buzunarul pieziş al salopetei şi în mîna stîngă ţinea un caiet de şcoală, răsucit. Ochii îi avea mici, rotunzi şi negri, lucitori şi vioi, dar nasul lui mare, subţire, triunghiular, subliniat de-o mustăcioară neagră, îţi fura privirile. Jacquot încercă zadarnic să-şi ia ochii de la el.

— Ei, flă... ge ?

— ...nişor...

Tovarăşul se plecă, învîrti maneta. Vibratorul sughiţă parcă, respiraţia i se încetini, se lungi şi pieri în trei suspine.

— Nu prea-i cald. E un afurisit de curent sub şoproanele astea ! Ia spune, La Source, e ceva nou în chestia de la S.A.C.I. ?

— Deocamdată, nimic.

La Source se aşează pe grămada de scînduri, dincolo de vibrator. Îşi vîrî palmele sub genunchi, îşi balansă picioarele în gol, se uită la ele, apoi ridică privirea. Jacquot şi tovarăşul său, cu mîinile în şolduri, stăteau în faţa lui. Cei trei se priviră o clipă în tăcere, mulţumiţi.

— Ia spune, Flandrin, eşti mulţumit de noul tău ajutor ?

— De — spuse tovarăşul lăsînd mîinile să-i lunece moi pe coapse — ar putea să meargă...

— Şi tu, puştime ? Cum zici că te cheamă ?

— Leroux Jacques.

— Ei, Jacques, o să meargă ?

— Da, dar...

Jacquot tăcu. Făcînd gestul lui obişnuit, îşi frecţionă cu degetul mare de la mîna stîngă locul rămas gol al arătătorului amputat, de la mîna dreaptă.

— Dar ce ? făcu La Source cu un zîmbet care-i săltă mustăcioara în cele două părţi ale apendicelui său nazal.

Jacquot termină frecarea cu degetul mare şi începu să facă acelaşi lucru cu degetul următor, cu arătătorul.

— Mie, oricît, mi-ar plăcea mai mult să lucrez colo, sus...

Şi arătă spre al doisprezecelea etaj al clădirii. Schimbă iar degetul, îşi frecă cicatricea de la mîna dreaptă cu inelarul stîng şi schiţă un zîmbet ca să preîntîmpine rîsul lui La Source. La Source nu rîse ; dimpotrivă, deveni foarte serios.

Se uită gînditor la clădirea cea nouă şi începu să-şi legene picioarele, în gol. Apoi murmură :

— Ai dreptate. Adevărata muncă de constructor o faci cînd simţi casa cum te împinge sub şezut şi cînd, cu cît munceşti mai mult, cu atît te ridici mai spre cer.

Acum Jacquot şi Flandrin se lipiseră de vibratorul tăcut. Toţi trei priveau cu atenţie şi totodată cu nepăsare clădirea cea nouă. Ca nişte turişti.

— E gigea, rosti La Source, ca pentru sine.

— E deşteaptă, întări Jacquot. Pe cinstea mea !

— N-ar strica mai multişoare ca asta ! fu de părere Flandrin.

— Ar putea să fie destule. Cîte o locuinţă curăţică pentru fiecare. Dacă ar vrea măcar să dea mai mulţi gologani pentru armatul betonului şi mai puţini pentru înarmatul oamenilor !

— Lua-i-ar naiba de afurisiţi !... bombăni Flandrin.

— Aici se încearcă o metodă nouă — îi explică La Source lui Jacquot. Stîlpii, pereţii laterali, toate elementele sînt prefabricate. Macaraua cea mare e înăuntru, montată pe troliuri, în ceea ce va fi cabina de distribuire, rezervată pentru conductele de gaz, electricitate şi apă şi pentru contoare. Casa creşte văzînd cu ochii. Şi poate chiar că e mai solidă...

La Source se dădu jos de pe vraful de scînduri. Îşi scutură turul pantalonilor.

— Şi cînd te gîndeşti că nu se ştie sigur dacă o s-o terminăm măcar pe asta.

Apoi se întoarse deodată spre Jacquot.

— Ia spune, flăcăule, la urma urmei de ce n-ai venit adineauri la întrunire ? Nu eşti sindicalizat ?

— Sînt, dar mîncam cu băieţii, la soare. Şi-apoi, nici nu ne-a dat prin minte să venim...

— Păcat.

La Source dădu mîna cu ei. Flandrin întinse degetele spre întrerupător, le trase deodată înapoi şi strigă :

— Hei, La Source ! Uitasem să-ţi spun : e ceva care nu merge cum trebuie în cutia vibratorului. Cîteodată, trebuie să scot laptele de ciment pînă nu mai pot !

— Bine. O să-i spun lui Bourvil.

Cu o lovitură de călcîi în manetă, Flandrin dădu drumul motorului electric.

— Ia spune, Flandrin, despre ce s-a vorbit la întrunirea sindicatului ?

— Cum ? Ce zici ?

— Nimic. Delegatul ăsta are un nas ca o felie de brînză, tocmai în mijlocul mutrei...

*

* *

În seara aceea, Jacquot luă banii pentru prima săptămînă. Hîrtiile noi îi foşneau în cimentul mîinilor. Îndoi două de cîte cinci mii şi le vîrî în buzunăraşul cu clapă al portofelului. Hîrtia de o mie şi cele trei de cîte o sută le puse în celălalt buzunar, pentru el. Îşi sună mărunţişul în buzunarul pantalonilor, apoi îşi scărpină pieptul, de plăcere. Mîinile i se umflaseră. Palmele i se bătătoriseră. Amprentele digitale păreau scobite în sidef. Îşi legănă taşca pe şold şi porni la drum, după ceilalţi. Mergeau împreună, voioşi, spre gară.

— Astă-seară plătesc eu, oficial ! anunţă Jacquot.

Se lăsa noaptea. Şi se lăsa cu un nou înveliş de gheaţă. Claude îşi strînse fularul. Le spuse celorlalţi că el se duce la sală.

— Te antrenezi deseară ? îl întrebă Victor, batjocoritor. Nu-ţi ajunge cît ai muncit azi ?

— Nu e a-a-a-celaşi lucru.

Un urlet tăie aerul îngheţat. Laniel traversă strada, cu coada între picioare, şi dispăru la cotitură.

Trenul intra în gară. Charbin cel lung nu se urcă în acelaşi vagon cu ei. Ca să ajungă la Champclauson, el cobora după ei şi se ducea acasă pe şosea. Jacquot cercetă în grabă vagonul. Victor îl urmări din ochi şi spuse răutăcios :

— Ea nu-i.

Trenul îşi închise scurt uşile automate şi, printr-o serie de vibraţii, îşi îndesă betonul omenesc.

*

* *

De trei ori pe săptămînă, lunea, miercurea şi vinerea, seara, de la opt la unsprezece, salonul de dans al lui Cancan se transforma în sală de box. Se înfigeau ţăruşii în găurile din cele patru colţuri ale estradei orchestrei. Se întindeau corzile şi se aşternea pe ring un covor vechi. Un sac de nisip, un punching-ball, o planşetă de scînduri, un ceas de nisip cu durata de trei minute şi cîteva perechi de mănuşi pentru antrenament atrăgeau aici vreo doisprezece băieţi fanatici veniţi din Mahalaua-Rîioasă, din centru, din Champclauson şi chiar din cîteva cătune de prin împrejurimi. Ray Walewski devenise acum profesionist. Se antrena zilnic într-o sală din cartierul Saint-Denis, la Paris, dar venea cîteodată şi în sala lui Cancan, unde făcuse primii paşi. Şi venea mai ales cînd urma să aibă vreun meci la Salle des Fêtes.

Băieţii din Mahalaua-Rîioasă se aliniaseră pe lîngă pereţi. Ray începuse prima fază : încălzirea. Cu o mişcare ca de pendulă, el îşi balansa capul de la dreapta la stînga, lovindu-şi umerii cu urechile. Apoi dinainte înapoi, bărbia în golul stomacului, ceafa între omoplaţi... În sfîrşit : rotaţia capului într-un sens, apoi în celălalt. Braţele, unul după altul, apoi împreună, suferiră aceleaşi balansuri ca şi capul. După asta, urmară mişcările pentru piept, mîinile pe coapse, braţele întinse spre vîrfurile picioarelor...

Ray se lungi pe planşetă, cu braţele după ceafă, şi îşi săltă picioarele, unul după altul. Pielea pîntecului i se întindea peste un strat de muşchi mărunţi şi fremătători. El se înţepeni stînd nemişcat, îşi reluă timp de cîteva secunde respiraţia, apoi pedală din ce în ce mai repede, în aer, deasupra burţii. În sfîrşit, se ridică dintr-un salt, fără să se sprijine nici în coate, nici în palme.

O dată în picioare, începu să alerge pe loc, cu paşi mici, foarte scurţi, extraordinar de rapizi.

Spectatorii îl admirau, neclintiţi şi muţi.

Claude ieşi de după draperia instalată în celălalt colţ al scenei. Purta pantaloni scurţi şi tricou. Se puse în gardă, cum făcuse şi Ray mai înainte, şi începu încălzirea prin balansarea accelerată şi progresivă a capului. Podeaua răsuna sub greutatea celor doi atleţi. Bloch, profesorul, supraveghea patru băieţi care boxau cu umbra într-un colţ al sălii. În pauza dintre încălzire şi runda la sac, Ray îşi puse pe umeri halatul cel vechi, ca să se odihnească puţin, şi se aşeză printre prieteni. Vorbiră despre Al Dubois, vedeta de la „Ring Montreuillois", viitorul adversar al lui Ray. Doi ani cu douăzeci şi opt de meciuri profesioniste, douăzeci şi şase de victorii, nouăsprezece prin K.O. Meciul nu i se oferise lui Ray ca un dar şi pentru el lupta avea să fie hotărîtoare. Putea să-i închidă cariera sau să-i deschidă poarta unui viitor campionat. Lui Bloch nu-i plăcea discuţia asta pe care o socotea în stare să slăbească un boxer în ajunul meciului. Ray ţopăia acum în jurul sacului, alternînd două croşete de stînga şi una de dreapta. Milou sosise şi luase loc. El îl anunţă pe Jacquot :

— Ştii, iar sînt pe liber...

Milou trecuse din nou pe la Mario Manuelo, cu intenţia să-i vorbească despre Riton şi despre cîntecele lui. Un servitor îi dăduse paşaportul. Cînd se întorsese la atelierul de întreţinut calorifere, fusese dat afară. „Dumneata foloseşti adresele clienţilor noştri în scopuri personale".

Jacquot îl trimise la toţi dracii pe denunţător. Cît despre Milou, el descria plăcerea pe care ar fi avut-o dacă ar fi putut să pună mîna pe vedetă şi „să-i întindă un pic maţele la soare..."

— Măcar dacă ar fi soare...

Se bătea cu palma peste buzunarul pantalonului îngreunat de cuţitul automat. Jacquot îl sfătui să încerce să se angajeze la şantierul Maisonneuves, dar Milou avea alte planuri. Îi făcea cu ochiul şi, din pricina bărbiei lui ascuţite şi a nasului rotund, semăna grozav cu un pisoi :

— Am o chestie, cu niște peruci... Lasă că-ți explic eu...

Claude terminase cu sacul. Acum își boxa umbra, ca să nu se răcească prea repede. Bloch frecționa cu înflăcărare umerii lui Ray. El îi strigă lui Claude :

— Ce-ar fi dacă ați face o rundă amîndoi ?

Claude ezita. Întoarse capul spre cei din Mahalaua-Rîioasă. Prietenii se ridicau de pe scaune. Puștii încetară antrenamentul. Ușa se deschise. Intră Riton, tușind în pumni.

— Bine. Primesc.

Claude își scoase mănușile lui și-și întinse amîndouă mîinile spre profesor, care îi legă mănușile de antrenament.

Riri, Tienne, Mimile, Riton, Milou și Jacquot se apropiară de ring. Dădură la o parte puștimea, care ocupase cele mai bune locuri.

— Ascultă, Milou...

Milou își apropie urechea de gura lui Jacquot.

— ...nu cumva ai văzut-o pe Bébé, din întîmplare, astă-seară ?

Milou își înălță privirea spre Jacquot, apoi o lăsă în jos. Deschise gura, dar o închise și făcu „nu" din cap. Sosi și Chanteloube. Îi salută pe băieți și veni lîngă Jacquot.

— Ascultă, aș vrea să te întreb ceva...

— Mai așteaptă puțin. Acum o să înceapă, i-o reteză Jacquot arătînd cu bărbia spre Claude și Ray, care treceau peste corzile ringului.

Profesorul îi chemă la el.

— O să vă încălziți un pic mușchii, atîta tot. Să nu vă ciocăniți prea tare.

— N-are decît, răspunse Claude, foarte palid. Mie nu mi-e-mi-e-mi-e-mi-e frică.

— Îi spun asta mai mult lui decît ție. Dacă îi deschizi arcada, n-o să poată lupta sîmbătă.

În cele două colțuri opuse, Ray și Claude țopăiau, dînd lovituri scurte în gol.

— Dați-i drumul !

Ei se întîlniră în mijlocul ringului, îşi atinseră cele patru mănuşi, se întoarseră, şi deodată Claude îşi repezi stînga. Ray abia dacă putu să pareze cu cotul.

Cei doi boxeri, în gardă, îşi dădeau tîrcoale, încercînd cîteva svinguri sau upercuturi, foarte scurte, şi punîndu-se în gardă imediat.

Băieţii se topeau de plăcere văzînd agilitatea, rapiditatea reflexelor lui Ray şi supleţea lui.

Jocul devenea din ce în ce mai viu. Deodată, ca ripostă, Claude plasă în falca lui Ray o directă de stînga, foarte bruscă. „Profesionistul" se clătină o secundă, Claude îşi coborîse mănuşile ca să se scuze, cînd Ray, recuperînd şi ripostînd cu o iuţeală uluitoare, îl pocni la ficat şi-i trimise două upercuturi, la faţă. Mahalaua-Rîioasă îşi pierduse suflarea. Claude se clătină pe picioare.

— Hai, Claude! Nu te lăsa!

Amatorul îşi ascundea obrajii în mănuşi şi-şi vîra bărbia în umeri sub grindina tare, aprigă, a pumnilor lui Ray. Se învîrtea în loc, încerca să se degajeze, dar celălalt îl urmărea fără cruţare.

Profesorul părea neliniştit; îşi şi ridicase braţul ca să oprească lupta, cînd, deodată, Claude trecu la contraatac; cu un croşet de stînga, neaşteptat, el opri brusc atacul lui Ray şi tăbărî pe el cu amîndoi pumnii. Alternînd stîngile şi dreptele, dublînd totdeauna stîngile, îl înfundă pe Ray într-un colţ şi-l înghesui atîta încît profesionistul, sub ploaia de lovituri, nu putea face altceva decît să se apere.

Mahalaua-Rîioasă ţopăia de bucurie. Îl aclama pe Claude, îl aţîţa, urla.

Bloch opri lupta.

Profesorul sări peste corzi, dădu fuga la Ray, îi scoase bucata de cauciuc care îi apăra dantura, îi pipăi faţa, umerii. Ray zîmbi:

— Nu-i nimic. Atîta doar că nu mă aşteptam...

Respiră adînc, se îndreptă spre Claude, îl atinse cu mănuşa peste ceafă şi-i zise lui Bloch:

— Face parale, puştiul!

Mahalaua-Rîioasă nu mai putea de bucurie. Milou îi fricţiona spatele lui Claude.

— Îţi curge sînge ! se nelinişti Tienne.

Profesorul veni în grabă, îl întoarse pe Claude spre lumină, îi ridică bărbia.

— Nasul. O mică hemoragie. Pe-aicea intră meseria.

Jacquot se duse la bar să-şi ude batista, se întoarse şi i-o lipi de nări lui Claude. Mimile îi ceru boxerului să stea jos. Tienne dădu fuga să-i caute pardesiul ; Mimile, îngenuncheat în faţa lui, îi bătea repede pulpele, aşa cum îi văzuse făcînd pe îngrijitori, iar Milou continua să-i fricţioneze la sînge omoplaţii, cu şervetul cel aspru şi gros.

— Cred că în curînd o să avem un alt campion în Mahalaua-Rîioasă, îi spuse Jacquot profesorului, în timp ce Ray şi Claude se îmbrăcau după perdea.

— Vrei să-mi dai o mînă de ajutor să demontez ringul şi să pun toate la locul lor ? se mulţumi să-i răspundă Bloch.

Riton fu zgîlţîit de-un acces de tuse, amarnic. Se întoarse cu faţa la perete, se încovoie şi îşi acoperi gura cu batista. Jacquot, trecînd prin spatele lui cu ţăruşii ringului în braţe, îi şopti :

— Să treci pe la mine pe-acasă. Mama vrea să te vadă.

Cînd totul fu pus la punct, Jacquot se bătu în piept :

— Băieţi, astă-seară plătesc eu !

Îşi trecu degetul pe sub mustaţă, îl opri într-un punct precis şi se scărpină puţin. Ceva îi pică pe buze. Dădu cu limba : era ciment. Chanteloube îl luă deoparte.

— Vream să te întreb... uite... la Paris e o mare manifestaţie împotriva reînarmării germane...

— Ei şi ?

— Ar trebui să mergem toţi. Eşti de acord ? Ştii ce înseamnă ameninţarea unui nou Wehrmacht ; atunci, uite... manifestaţia are loc sîmbătă seara...

— Sîmbătă ? Păi sîmbătă boxează Ray la Salle des Fêtes !

Chanteloube se supără ; doar n-o să se schimbe data manifestaţiei, pentru meci ! Două războaie, nu-s glumă, fără să mai vorbim de cel care ne ameninţă ; taică-său s-a prăpădit în treizeci şi nouă. Dar şi Jacquot se supără :

— Asta-i bună ! N-o să mă înveţi tu pe mine ce e războiul ! Doar l-a făcut şi tata...

Rămase o clipă cu gura căscată : Tata... în sfîrşit... Ambroise. Şi se duse lîngă ceilalţi care se întrebau ce-o mai fi cu Maurice Lampin, fiindcă nu-l mai văzuseră cam de mult. Ieşiră împreună.

În fruntea lor mergeau Ray şi Claude, tăcuţi, legănîndu-şi umerii. Simţeau amîndoi, în bicepşi şi în antebraţe, tremurul acela uşor pe care îl dă excesul de antrenament. În urma lor, Jacquot şi Milou mimau poziţia în gardă, trimiteau scurte upercuturi în gol, îşi ştergeau vîrfurile nasurilor, săltau cu paşi mărunţi pe de lături şi se poticneau de pavaj.

Tienne şi Mimile făceau pronosticuri pătimaşe, însă cu voce înceată :

— Sigur, Ray e ştiinţific, dar şi Al Dubois are eschivă, şi-apoi are o contră grozavă...

Riri Houdon se trezise acum, cu totul. Se căznea toată ziua să-şi iasă din toropeală şi nu izbutea s-o facă pe deplin decît la ora cînd se ducea la culcare. El îl luă în primire pe Riton :

— Poate că Claude o să ajungă mai ceva decît Ray. Fie vorba între noi, cred că are mai multă stofă decît el. N-ai văzut cum l-a dezechilibrat, cu stînga ?

Riton se uita la el, fără să-l vadă. Buzele i se dezlipeau şi i se lipeau ritmic, ca pentru a da drumul muzicii pe care o avea în cap.

Chanteloube venea după ei, mergînd încovoiat, cu mîinile la spate. Din cînd în cînd sărea cîte trei paşi ca să-i ajungă.

Coborau pe caldarîmul Mahalalei-Rîioase. Ici-colo, cîte o lămpiţă de noapte îşi strecura printre jaluzele razele luminoase. În urma lor, o fereastră se deschise discret şi o umbră pătă dreptunghiul de dungi albe zvîr-

lite pe pavaj. O discuţie zgomotoasă se opri brusc: oamenii ciuleau urechile la trecerea cetei de viteji. Un post de radio mai cînta încă o muzică lină.

Coborau pe caldarîmul Mahalalei-Rîioase şi mersul le devenea din ce în ce mai solemn, cuvintele din ce în ce mai sonore, eroismul din ce în ce mai semeţ. Ar fi dorit din toată inima să dea peste vreun duşman, ca să-şi desăvîrşească antrenamentul. Două pisici, întrerupte cu brutalitate din discuţia lor amoroasă, o rupseră la fugă sub ploaia de înjurături.

Milioanele de stele, prea sus puse ca să simtă cît e de frig, se înmulţeau pe cerul senin de parcă ar fi fost vara.

* * *

Cineva bătu la uşă. Jacquot zise:

— E Riton. Mă urc în odaia mea. Spune-i că nu sînt acasă.

Riton aştepta în vestibul, jenat.

— Intră, dragul meu, îi spuse mama.

— Doamna Leroux, mi-a spus Jacquot aşa, că aţi vrea să mă vedeţi...

— Da. Aşteaptă o clipă.

De pe bufetul din sufragerie, ea luă un pachet, îl desfăcu şi scoase un pulover gros, albastru, cu guler răsfrînt.

— Ia încearcă-l.

— Dar, doamnă Leroux...

— Îţi spun să-l încerci.

Riton îşi scoase haina, lăsînd să se vadă o cămaşă de culoare albastră-spălăcită, cu un cîtă mai peticul în spate. Îşi puse puloverul. Mama i-l trase la spate, îi aranjă sub bărbie gulerul răsfrînt. Apoi făcu doi paşi înapoi, se plecă înainte, închise un ochi.

— Ia întoarce-te. Aşa, bine, merge. Acum pune-ţi haina.

— Dar, doamnă Leroux...

— Ce doamnă Leroux ?... Puloverul e pentru tine.

— Dar nu pot să-l primesc.

— I l-a trimis lui Jacquot o mătuşă. Numai că ea nu l-a văzut de vreo trei ani pe Jacquot, şi i l-a ales prea mic. Am căutat pe cineva din cartier, căruia să-i vină bine. Şi m-am gîndit la tine. Zău, îţi vine ca turnat. Ce spui ? Mă pricep, nu ?

— Da, vă pricepeţi.

Ea se umflă în pene.

— Eu nici n-am nevoie de măsuri !

— Dar, doamnă, cum aş putea să vă...

— Ascultă, acum ai să fii drăguţ să-ţi iei catrafusele şi să mă laşi să-mi fac mîncarea.

Şi îl întovărăşi, îmbrîncindu-l uşurel, pînă la poartă.

— Spune-i salutări tatălui tău. Frăţiorii cum o mai duc ? Sînt bine ?

— Da, am primit veşti de la ei. Tata s-a dus duminică să-i vadă...

Cînd mama se întoarse în casă, îl găsi pe Jacquot aşteptînd-o.

— Urcă-te pînă la Lulu.

Copilul abia se mai putea mişca în pătuţul lui strîmt, cu cearşafurile mototolite, încălzite de febră. Tuşise atîta, vomase atîta, încît fiecare muşchi îl durea pînă la os. Dar nu se văieta. Numai ochii lui, adînciţi de neodihnă, aveau nişte priviri umede, răscolitoare. Puştii se obişnuiesc uşor cu boala. Puştii se obişnuiesc cu toate. El tuşea în pumni, scuipa în şervet, vărsa în ligheanul pus la îndemînă. Învăţase să cunoască de la primul spasm dacă va vomă, va scuipa sau dacă avea doar să tuşească şi, după caz, lua ligheanul, şervetul sau numai batista. Fără să se plîngă, fără să ceară nimic, în plină noapte, se scula să tuşească, să scuipe sau să vomeze, făcea cît mai puţin zgomot, şi adormea iar, gemînd numai pentru el. Cînd tuşea, se înroşea de tot ; apoi devenea imediat alb ca varul. Accesele de tuse îl scuturau

unul după altul. Cu o sonoritate aspră, care te rodea la inimă. Tot corpul lui micuţ i se zguduia, faţa slăbită i se schimonosea, din ochi îi şiroiau lacrimi tăcute. Cînd tusea i se potolea, copilul se uita în preajmă şi, dacă era cineva prin cameră, dacă vedea în jurul patului feţe îngrijorate, zîmbea.

Mama se plecă deasupra sobei, rîcîi focul.

— Jacquot, du-te jos după cărbuni.

Cînd Jacquot se întoarse din pivniţă, Lulu stătea pe pat şi rîdea.

— Zău, Jacquot, mămica e Albă-ca-Zăpada, ial tu eşti Plinţul Călbune. Se opri o clipă, se gîndi. Tu eşti bun, Jacquot, fiindcă te duci meleu după călbuni, aşa că eşti Plinţul Călbune. Da' eu, ştii cine sînt ? Ştii ?

— Nu, nu ştiu... am uitat, răspunse Jacquot, ca să-i facă pe plac.

— Eu sînt piticuţul. Ial mămica e Albă-ca-Zăpada şi tu eşti Plinţul Călbune !

— Lulu, pune-ţi picăturile, îi spuse mama.

Copilul îşi turna singur picăturile în nări. I se umplea pipeta, i se dădea, el îşi răsturna capul pe pernă, îşi vîra sticla lunguiaţă în nară, închidea ochii, apăsa cauciucul, făcea o strîmbătură. După ce-şi turna în amîndouă nările, ţinea capul răsturnat, ochii închişi, dădea înapoi, pe dibuite, pipeta şi se bucura :

— Eu singul mi-am pus picătulile !

Jacquot şi maică-sa coborau scara. Lulu îi chemă înapoi :

— Ascultă, mămico, ştii...

— Da...

— Mămica e şi Cenuşăleasa.

— Da.

— Mămica e şi Albă-ca-Zăpada, şi Cenuşăleasa.

În bucătărie, mama luă portmoneul, scoase o hîrtie de cinci sute de franci şi i-o dădu lui Jacquot.

— Ce-i cu ăştia ?

— Să-i ai de buzunar.

— Păi...

— Trebuie că nu ţi-a mai rămas nici un ban.

— Ba mai am cîţiva... destui. Milou, şi-apoi Claude, şi Riri, şi Tienne, au pus fiecare cîte ceva ca să cumpărăm puloverul pentru Riton. Aşa că ne-a costat puţin pe fiecare.

— Ia, totuşi, cinci sute de franci ăştia.

— Nu, mai bine păstrează-i tu. Mai ales că Lulu o să plece la spital. Ia spune, cînd vine ambulanţa ?

— Mîine dimineaţă. O să-l putem vedea în fiecare zi, de la unu la unu şi jumătate.

— N-o să fie uşor, din cauza lucrului.

* * *

Riton continua să-i facă Odettei Lampin curtea lui timidă. În fiecare dimineaţă, în metrou, uitîndu-se la peisajul lucitor din pricina îngheţului, ştiau amîndoi să-şi descopere mărturisiri tulburătoare sub frazele banale pe care le schimbau între ei. Odette îi spunea lui Riton că are un pulover frumos. Riton întorcea vorba, cerîndu-i veşti despre fratele ei. Maurice căuta mereu de lucru. Situaţia devenea din ce în ce mai grea în familia Lampin. Odette avea să se întoarcă mai devreme seara, fiindcă nu mai putea să rămînă la orele de meditaţie cu plată, de după orele de clasă. Maurice părea din ce în ce mai îngrijorat. Alaltăieri seara adusese acasă nişte prospecte pentru înrolarea în trupele coloniale şi făcuse observaţia că numai prima de angajare i-ar fi ajuns să plătească datoriile pe care le făcuse de cînd era şomer. Riton se gîndea, îşi făgăduia să le spună băieţilor toate astea, să vorbească cu Chanteloube şi cu taică-său. Odette îl ruga atunci să nu dea de gol ce-i spusese, şi Riton îi primea cererea aceasta ca pe o dovadă de dragoste.

În tren, prietenii se întîlneau şi povesteau ce-au mai făcut în timpul zilei. Milou băgase de seamă că Jacquot era tot mai posomorît. Îl vedea că nu mai ştie în care

vagon să se urce, îl vedea răscolind cu privirea compartimentul şi era sigur că o caută pe Bébé. Atunci făcea pe paiaţa, ca să-l distreze. Într-o zi, se ivi cu o mustaţă falsă „tip Vercingetorix, numărul 53 bis..." şi-i povesti despre munca lui în văgăuna aceea din foburgul Montmartre, unde se găseau toate soiurile de peruci, din timpurile preistorice şi pînă în zilele noastre. Milou le ducea de colo-colo. Alerga toată ziua prin culise. La teatrul de Varietăţi, unde se repeta *Cei trei muşchetari*, aducea pletele lui d'Artagnan ; la *Capucines*, aducea peruci „englezeşti" în lojile femeilor goale. Povestea de pomana asta care dăduse peste el, cu ochii holbaţi, cu nările în vînt, ca să-şi facă praf prietenii şi mai ales ca să-i distreze. Altminteri, recunoştea că meseria de cărător al perucilor, chiar dacă se ţine seama de ţinuta uşoară a spectacolelor pariziene în momentul de faţă, era destul de grea. Drumurile îi erau drămuite cu minutul şi n-avea nici măcar bicicletă. Dacă ar fi avut măcar o motoretă ! Atunci Jacquot vorbea iar despre Vespa aceea pe care o dorea atît. După cîte se părea, existau posibilităţi de credit, interesante, dar, chibzuind mai adînc, dacă puteai economisi ceva parale, era mai bine să le păstrezi pentru planuri mai serioase. Despre planurile acestea mai serioase, Jacquot nu vorbea decît foarte vag şi chiar cu tristeţe. Milou suferea văzîndu-şi prietenul amărît ; într-o zi, el nu se mai putu abţine şi-i vorbi deschis : Jacquot nu trebuia să-şi mai facă iluzii. N-o mai întîlnea pe Bébé în tren, fiindcă ea nu mai lua trenul. De altfel, aproape că n-o mai vedea nici prin Mahalaua-Rîioasă. Un tip venea s-o ia cu maşina în fiecare dimineaţă şi o aducea seara. Un tip bine, cu o maşină mare neagră, marca Aronde.

Jacquot tăcea. Ţinea capul plecat şi îşi păstră ţigara între buze ; fumul i se ridica în ochi, pleoapele i se umezeau...

*

* *

— Mă întorc imediat.
— Cum ?
— Mă întorc imediat.

Pe deasupra vibratorului. Flandrin se uită o clipă după Jacquot şi-l văzu îndreptîndu-se spre intrarea şopronului. Acolo, delegatul stătea de vorbă cu un tînăr îmbrăcat într-o canadiană kaki, cu o taşcă la spinare. Jacquot se apropie de ei. Se opri în spatele lui La Source, se uită la noul venit, ascultă.

— ...M-am săturat pînă-n gît să tot gonesc pe cine ştie ce coclauri, unde nu poţi găsi decît ce cauţi, explica tipul. Eu, de lacom nu sînt lacom. Vreau doar să mă pot îndopa la cantină şi cu asta basta !

— Bine. Mă duc să-i spun o vorbă lui Bourvil. El e şeful şantierului. Cînd ai să dai ochii cu el, o să pricepi de ce i se spune Bourvil [1].

La Source făcu o jumătate de întoarcere ca să se îndrepte spre birou. Celălalt se ţinu după el. Se pomeniră nas în nas cu Jacquot. El le aţinea calea.

La Source îşi ridică nasul lui mare.

— Sal'tare, Jacques. S-a întîmplat ceva ?

Jacquot stătea înfipt, cu picioarele uşor depărtate, bine proptite pe pămînt. Îşi trecu palmele, una după alta, peste braţe, ca şi cum ar fi vrut să-şi suflece mînecile bluzei zdrenţăroase pe care o purta. Îşi umflă pieptul şi-şi ridică mult capul, înţepenindu-şi ceafa. Fără să-l slăbească din ochi pe omul în canadiană, îl arătă cu bărbia şi întrebă :

— Ăsta ce mai vrea ?

— E un flăcău care caută de lucru. Dar de ce ?

— E un paraşutist, izbucni Jacquot.

— Ştiu, spuse liniştit La Source. Mi-a explicat. E demobilizat şi caută de lucru.

Şi delegatul porni iar spre birou, dar Jacquot îi aţinu din nou calea.

---

[1] Actor comic francez. (n.t.)

— Ascultă aici ! Ăsta vine din Indochina. N-are decît să se întoarcă acolo !

Jacquot ridicase glasul.

Paraşutistul, cu o mişcare brutală a umărului, îşi puse taşca la locul ei şi-i spuse lui La Source :

— Ce tot mă sîcîie ăsta ? Dacă mă caută, o să dea de mine !

Delegatul îl luă pe Jacquot de braţ şi-i spuse cu seriozitate :

— Ascultă-mă...

— Nu, nu ! strigă Jacquot, desfăcîndu-şi cu putere braţul. Nu, nu !

La Source îi privi pe cei doi tineri porniţi unul împotriva altuia. Îl apucă iar pe Jacquot de braţ, de data asta însă destul de tare, îl trase înapoi şi-i spuse, fără să strige, dar apăsînd pe fiecare cuvînt :

— Ai să te întorci, frumuşel de tot, la betonul tău.

Atunci Jacquot se căzni iar să-şi desprindă braţul, îşi întinse gîtul şi-i zvîrli în obraz :

— Atunci de ce ne-aţi mai trăncănit de pomană, la întrunirea sindicală, despre războiul murdar din Indochina ? Aţi trăncănit de pomană, pe cinstea mea !

Îşi înfundă mîinile în buzunare, făcu trei paşi spre vibrator, dar, deodată, se întoarse, întinse arătătorul stîng spre paraşutist şi urlă spre La Source :

— Pe tipul ăsta eu îl cunosc ! M-am încăierat eu cu el !

— Drace, de data asta...

Paraşutistul făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să se năpustească spre Jacquot, dar delegatul îl opri şi strigă :

— Ascultă aici, Jacquot, dacă nu poţi să înţelegi singur că nu-i un motiv să-l laşi să crape de foame fiindcă şi-a risipit viaţa trei ani de zile acolo, n-ai decît să vii la mine, şi-am să-ţi explic totul de la *A* la *Z* ; dar dacă e vorba de bătaie, apoi n-aveţi decît să vă descurcaţi amîndoi.

Îl împinse înaintea lui pe paraşutist, dar mai strigă, furios :

— Numai că o să faceţi asta în afara şantierului, vă garantez eu !

Jacquot le întoarse spatele. Mergea tot cu capul sus, cu pieptul bombat şi-şi tîrşîia pantofii vechi pe pietriş. Apucă, plin de furie, roaba goală.

— Ce s-a întîmplat ?

— Nimic.

În faţa barăcii, care servea drept birou conducătorului lucrărilor, La Source spuse :

— Aşteaptă-mă puţin. Mă duc să pipăi terenul.

Bătu în geam şi deschise uşa.

— Bună ziua, La Source ; închide uşa repede că altfel ne afumă soba.

— Dom' le Lachenal, vă aduc un flăcău care ar vrea să fie angajat, şi cum ştiu că e nevoie de un salahor la clădirea a doua...

— Încă un protejat de-al dumitale, la Source ? Ales pe sprînceană ? Pe sprînceana roşie ?

Delegatul înălţă din umeri, fără să răspundă.

— Bun. Vedem noi... — urmă Bourvil — dar o să trebuiască să mai aştepte o leacă prietenul dumitale. Vreau să-ţi vorbesc ceva...

Se lăsă pe vine, curăţă soba, o îndopă cu lemne, apoi se întoarse şi se aşeză iar pe scăunel, lîngă planşa pusă pe patru picioare, încărcată de planuri.

— Ia loc, La Source.

Delegatul se aşeză pe celălalt scăunel.

— Ia o ţigară, îl îndemnă Bourvil, întinzîndu-i pachetul.

— Mulţumesc, făcu delegatul.

Dar îşi scoase tabachera din buzunar, desfăcu o cărticică de foiţe şi începu să-şi sucească o ţigară uimitor de subţire. Bourvil îl privea cu atenţie, netezindu-şi părul tuns scurt care îi cădea peste frunte. Se dădu puţin înapoi, îşi încrucişă picioarele... Purta pantaloni de catifea roşcată şi ghetre, o haină prea strîmtă, pusă peste un pulover tricotat, fără doar şi poate, de nevastă-sa. Era aproape roşcovan şi pistruii îi pătau pielea, palidă cum e pielea ţăranilor care şi-au părăsit pămîntul.

— Ascultă, La Source, chestia mă priveşte pe mine, dar îi priveşte şi pe muncitori.

Delegatul îşi scoase bricheta. Era o brichetă mare, de aramă roşie, şi lui La Source părea că-i place nespus de mult s-o mînuiască, s-o sucească, s-o răsucească, s-o netezească cu degetul mare.

— Gîndeşte-te bine la asta, La Source.

Delegatul scuipă des şi mărunt pe brichetă, apoi prinzîndu-i mînerul cu vîrfurile degetelor, începu să o frece. În sfîrşit, se hotărî să-i scoată capacul şi să-şi aprindă ţigara scheletică.

— Vedeţi dumneavoastră, dom' le Lachenal, azi nu sînt împuternicit să vin şi să discutăm despre chestia asta.

Se opri, îşi privi ţigara :

— E o şmecherie, ca să mă las de fumat : pun din ce în ce mai puţin tutun în ţigară. E aproape o lună de cînd urmez tratamentul. În curînd n-am să mai fumez decît foiţă.

Oftă :

— Numai că se stinge mereu.

Îşi reaprinse cu grijă ţigara subţire ca o sforicică şi, începînd iar să se joace cu bricheta, adăugă :

— O să-mi spuneţi, timpul cît o aprind, e timp cîştigat...

Bourvil se ridică şi începu să umble de colo-colo.

— Şi-apoi, mai e flăcăul ăla care aşteaptă afară ca să fie angajat.

— Bine. Sînt de acord ! i-o reteză Bourvil.

— Şi-apoi — urmă La Source — n-am venit decît eu, şi sîntem doi delegaţi aici : mai e şi Barrot.

— O să trimit după el, numaidecît.

Bourvil deschise uşa şi se poticni de prag. Laniel scoase un urlet sfîşietor şi-o luă la goană, schelălăind.

— Iar javra asta de cîine ! ocărî Bourvil. Uite-o că ascultă şi pe la uşi acum ! Şi doar aici nu-i cantina. Te întrebi, ce-o fi căutînd ?

— Căldură, răspunse La Source, care venea în urma lui.

Bourvil dădu cu ochii de fostul paraşutist.

— Ăsta ce mai vrea ?

— E flăcăul... pe care l-ați angajat.

Pe cînd conducătorul lucrărilor trimitea un muncitor să-l caute pe Barrot, La Source îi şopti flăcăului :

— Vino mîine dimineaţă la şapte, cu gamela.

— Te-ai priceput, care va să zică ; eşti şmecheros...

La Source intră iar în birou. Peste o clipă se întoarse şi Bourvil.

El închise uşa cu grijă.

— Brr... E de ajuns un minut ca să se facă aproape la fel de frig ca afară.

Luă o ţigară din pachet, şi-o vîrî între buze, se plecă peste sobă, ridică ochiul din mijlocul plitei, cu vătraiul, întinse gîtul, dar se pomeni cu o pală de fum negru. Atunci astupă repede soba.

— Şi soba asta care nu se mai hotărăşte o dată să tragă ca lumea !

Apoi se întoarse spre La Source.

— N-oi fi avînd foc ?

— Ba da ! Ba da !

Şi delegatul îşi scoase mîndru bricheta.

* * *

În gara d'Antony, cînd lua trenul de seară, Jacquot nu mai şovăia să-şi aleagă vagonul. Nu mai căuta. Se ducea de-a dreptul la „fumători", în capătul trenului, unde ştia că o să dea peste Milou. Înghesuiţi în mulţimea de muncitori, obosiţi şi mohorîţi, ei abia dacă schimbau cîteva cuvinte.

În seara aceea, Milou îl anunţă vesel : „Ştii, sînt din nou pe liber..." Zăbovise prea mult prin culisele teatrelor. În dosul scenei de la Châtelet e un adevărat labirint şi Milou se rătăcise prin el ; dar ce-l scosese definitiv din meserie, fusese *Revista de-o sută de milioane*, de la Folies-Bergères. Acolo trebuise să se ducă de mai

multe ori, să care perucile; numai că perucile erau aproape singura îmbrăcăminte a actriţelor. Ei numeau asta „nud artistic" şi Milou simţise totdeauna că are puţină fire de artist în el.

O dată mai mult, Jacquot încercă să-l convingă să vină la şantierul Maisonneuves. De altfel, acum dacă nu-l angajau pe Milou, el, Jacquot, spunea că o să facă „prăpăd, pe cinstea mea!" Dar Milou avea totdeauna o meserie pusă deoparte şi se şi vîrîse în altă combinaţie.

— Păcat, se văietă Jacquot. Tare mi-ar fi plăcut să văd ce-ar fi răspuns cei de la Maisonneuves. Ar fi fost siliţi să te primească!

Avea atîta arţag în glas, încît Milou îi atrase atenţia asupra lucrului acestuia.

— Da, făcu Jacquot, după o clipă de gîndire. Mă înrăiesc.

Tăcură amîndoi, pînă la sosirea în gară. Funcţionarul care cerea biletele îşi sufla în degete pînă cînd sosea alt grup de călători. Milou şi Jacquot se pierdură în valul înghiţit de îngusta stradă a Coţofenei-Hoaţe.

În beznă, oamenii orbecăiau pipăind cu piciorul, ca să evite lunecuşul format peste şanţul de scurgere, şi vuietul lor părea vuietul unui rîu cu apele umflate de ploaie.

— Mă întreb cine o fi telefonat data trecută de la Mario Manuelo? Poate vreun slugoi. Dar ce-aş vrea să ştiu mai ales e dacă a făcut-o singur sau dacă a primit ordin de la stăpînu-său...

— Poate că a făcut-o singur, bombăni Jacquot. Turnatul oamenilor devine repede obicei. Dacă nu ne-am mînca unii pe alţii, ei nu şi-ar mai putea bate joc de noi, aşa cum o fac. Pe cinstea mea, în ziua cînd o să fim toţi uniţi, în ziua cînd de s-ar atinge careva de unul ar lua foc toţi, ca un singur om, în ziua aia, pe cinstea mea, în ziua aia!...

*

* *

Jacquot săltă poarta, ca s-o închidă bine. De cum intră, simţi mirosul supei cu pîine.

— Merge, Jacquot ?

Maică-sa îl privea cu coada ochiului, punînd farfuriile pe masă.

— Mda.

— Ţi-am încălzit un lighean cu apă, să te speli. Du-te de-ţi ia o cămaşă curată din dulap.

El se urcă pînă la jumătatea scării, călcînd încet, ca să-şi înăbuşe scrîşnetul ţintelor de la pantofi, apoi, deodată, îşi aduse aminte că puştiul nu mai era acolo.

— Ai fost la spital să-l vezi pe Lulu ?

— Da. Tuşeşte mereu ; din cînd în cînd îl pun sub camera cu oxigen, ca să-l ajute să respire.

*
* *

D-na Espérandieu broda un cearşaf, la gura sobei. Ea abia îşi ridică privirea de pe lucru cînd îşi auzi soţul urlînd :

— Şi dacă nu-ţi place, n-ai decît să te cari de-aici !

Espérandieu, proptit în mijlocul bucătăriei, cu degetele mari ale mîinilor vîrîte la curea, cîntă :

„Aerul e curat, drumul e larg !"

Paulin se îngălbenise. El răspunse simplu :

— Bine !

Străbătu bucătăria largă, pînă ajunse la jgheabul unde Rosette spăla vasele. Rosette muncea de zor, nu-şi ridica privirea din castronul de supă pe care îl cufunda şi iar îl cufunda în apa grasă şi fierbinte. Paulin îi zise :

— Hai, vino !

Ea şopti, cu glas plîngător :

— Lasă, Paulin, lasă...

Espérandieu, din mijlocul bucătăriei, îi privea atent.

— Ia te uită la ei, la ăştia doi ! îi spuse el nevesti-si.

Dar d-na Espérandieu lucra o broderie fină şi nu putea, nici pentru o clipă, să-şi lase lucrul.

— Hai, vino !

— Lasă, Paulin ! mai spuse o dată Rosette, cu voce şi mai slabă.

Atunci Paulin o apucă de braţ cu o mişcare bruscă şi castronul de supă, făcut din faianţă albă, ţîşni din jghiab şi se făcu ţăndări pe podeaua de lespezi ; se lăsă o tăcere adîncă. D-na Espérandieu se ridicase dintr-un salt şi cearşaful fin îi alunecase la picioare. Espérandieu amuţise.

Rosette suspină adînc, pe cînd Paulin o trăgea după el. Abia se trînti uşa că îl şi auziră pe Espérandieu răcnind.

În cîteva minute îşi îndesară boarfele într-un sac de făină pe care Paulin şi-l zvîrli la spinare. Rosette îşi înfăşură pruncul într-o pătură şi-l strînse în braţe.

Trecînd pe lîngă grajd, auziră nechezatul unui cal şi zgomotul unei găleţi cu ovăz, lovită de lespezi.

— Frate-tău e la vite, şopti Rosette.

Paulin nu încetini pasul.

— Ar trebui să-i dai de veste lui Prosper, şopti iar Rosette.

— Vedem noi, mîine.

Rosette oftă din greu :

— Spune, Paulin, unde mergem ?

Paulin nu-i răspunse, grăbi pasul şi-şi mută sacul de pe un umăr pe altul.

— Spune, Paulin — se rugă Rosette — spune, unde putem să ne ducem ?

În golurile pămîntului, apa îngheţase şi gheaţa crăpa sub paşii lor. Ei se afundară în noapte. Pruncul nu se trezise.

Capitolul VII

MARE GALĂ

Pe soba de faianţă din odăiţa mansardată, putea fi văzut tronînd ceva care în vocabularul loteriilor de bîlci se numeşte un „obiect de artă" : doi boxeri, gălbejiţi şi ţepeni, încleştaţi într-o directă proastă, rău parată. Ray ţinea la obiectul acesta : era premiul primei sale victorii ca amator. La dreapta şi la stînga statuetei se aflau două cupe. Deasupra lor, peretele era tapisat cu fotografii, tăiate din ziare sau din reviste de sport. O pereche de mănuşi uzate şi un extensor se învecinau cu nişte haltere de model redus. Pe noptieră : vată, plasture, o sticluţă cu Synthol, cîteva aspirine, şi cartea cu amintirile lui Théo Médina : *Cele 421 de lovituri ale mele*, în care pagina era însemnată printr-o invitaţie la un cocktail cu reprezentanţii presei. Deasupra patului se afla o fotografie uriaşă a lui Marcel Cerdan, al cărei colţ din stînga, de sus, era îndoliat.

Ray îşi controlă conţinutul valizei. Cercetă chiloţii de mătase albă cu bandă neagră şi zări trei pete de sînge pe ei. Îi aruncă la picioarele patului, luă alţii din sertarul scrinului şi încuie valiza. Dar se răzgîndi, şterpeli de pe noptieră vata şi Syntholul şi le vîrî între burete şi halat.

Nici vorbă, odaia rămînea tot o mansardă, dar fusese aranjată fără zgîrcenie. Zugrăveala în ulei a pereţilor

de culoare crem era de cea mai bună calitate. Într-un colţ fusese trasă apa, iar lavaboul era încăpător şi modern. O perdea de nylon prinsă pe o bară nichelată încerca să pară un cabinet de toaletă. Partea aceea nefolositoare a peretelui, care se afla sub panta acoperişului, în mansarde, fusese prevăzută cu uşi fixate în metal, formînd un soi de dulap culcat de-a lungul. Un colţ al odăii, lîngă uşă, fusese tăiat şi aranjat ca dulap pentru haine.

Ray ridică perdeaua de nylon şi aprinse lampa de deasupra oglinzii. Îşi aranjă cravata, apoi îşi apropie faţa de oglindă şi o cercetă cu de-amănuntul. Îşi prinse şi îşi desfăcu pleoapele cu degetul arătător şi cel mare. Îşi examină ochii, unul după altul, rotindu-şi capul. Mai apoi, îşi ridică bărbia, îşi desfăcu larg nările, închise gura, inspiră şi expiră îndelung. Ascultă sunetul aerului în nas, în gît, în plămîni şi reîncepu de mai multe ori operaţia aceasta. În sfîrşit, ridică şi depărtă buza de sus, îşi examină gingia şi-şi mişcă gura în toate direcţiile, ca şi cum ar fi vrut să-şi lustruiască dinţii. După o ultimă privire în oglindă, stinse lampa, dar o reaprinse îndată. Îşi apropie de oglindă tîmpla stîngă, cît s-o atingă. Îşi puse degetul mare şi arătătorul de o parte şi de alta a cicatricei proaspete care-i tivea arcada şi apăsă pielea, încercînd s-o desfacă. Dunga albă se roşi uşor. Faţa lui Ray se posomorî. El luă o sticluţă, îi scoase dopul, puse în locul lui degetul mare şi o răsturnă; îşi trecu apoi degetul umezit peste arcada care, imediat, luci ca şi cum ar fi fost pusă sub celofan.

Ray făcu un pas înapoi şi zîmbi. Luă o altă sticluţă, îşi turnă pe păr o părticică din conţinutul ei şi se pieptănă de cîteva ori. Apoi se depărtă de oglindă, îşi întoarse capul ca să prindă răsfrîngerea luminii în păr, trase la loc perdeaua de nylon şi-şi luă valiza. O puse în faţa uşii, deschise dulapul de haine, îşi scoase pardesiul gros şi gălbui, din păr de cămilă, şi se îmbrăcă. Apoi îşi luă din nou valiza şi ieşi.

În mansarda-sufragerie, maică-sa, Lucette şi Janot îl aşteptau în picioare, tăcuţi şi mohorîţi, aşa cum îl

aşteptau înaintea fiecărui meci ; d-na Walewska, slabă şi serioasă în rochia ei neagră, părea nepăsătoare. Ea ştia că trebuie să te scoli în picioare cînd bărbatul pleacă la lucru, cînd bărbatul pleacă să înfrunte pericolul. Soţul ei plecase astfel într-o dimineaţă, ca în fiecare zi, la mină, şi nu se mai întorsese.

Stătură cîteva clipe faţă în faţă, privindu-se cu ochii aceia pe care îi ai cînd te uiţi pentru ultima oară la cineva.

D-na Walewska îi arătă lui Ray o compotieră, pe masă.

— Ţi-am făcut salată de fructe.

— Mulţumesc, mamă, dar e mai bine să nu-mi încarc stomacul.

Dintr-o pungă, dinapoia ei, ea luă două portocale şi două banane, pe care i le vîrî în buzunarele pardesiului.

— Astea tot ia-le. Pentru după...

— Mulţumesc, mamă. Phanie a şi plecat ?

— Da. Vrea să ocupe un loc bun.

Cineva bătu la uşă.

Era Claude. Băieţii se aflau în urma lui, pe scară.

Ray întinse fruntea spre maică-sa. Ea îşi apucă fiul de umeri, îl sărută, închise ochii, murmură cîteva cuvinte, în poloneză, apoi îi dădu drumul.

Mahalaua-Rîioasă îşi escorta campionul.

Ray mergea în frunte, între Claude, care îi luase valiza, şi Jacquot, al cărui fular de mătase lucea în noapte. Ceilalţi veneau grămadă după ei, gălăgioşi, înfocaţi. Cu toate că era frig, ferestrele se deschideau, iar puştii, care izbutiseră să scape de sub paza părinţilor, zburdau în jurul cetei, aşa cum fac la defilarea pompierilor, de sfîntul Ion.

La Salle des Fêtes era îmbulzeală. Se aflau acolo o mulţime de camioane, automobile, biciclete. La casă răsunau proteste şi ţipete. Mahalaua-Rîioasă îl însoţi pe Ray pînă la intrarea dintre culise, luîndu-şi rămas bun de la el cu încurajări şi cu sfaturi.

Rotind umerii, dînd din coate, băieţii ajunseră la intrarea principală, îmbrînciră controlorul, necăjiră plasatoarea şi-şi făcură o intrare demnă de luat în seamă.

Vestiarul boxerilor se afla în cabine. Firește că Ray avea cabina vedetei. Portarul, pentru că ținea la renumele sălii, se ferise să șteargă vechea inscripție făcută cu creta deasupra ușii : Doamna Lili Fayol. În celelalte cabine, boxerii care aveau să lupte în meciurile de deschidere erau gata. Unii alergau cu pași mărunți prin culoare, boxau în gol, sau se lăsau pe vine și se ridicau de mai multe ori la rînd, repede, ca să-și încălzească mușchii. Mirosuri amestecate, de farmacie și de ulei pentru masaj, îngreunau aerul. Ray se făcu îngrozitor de palid și își înghiți cu greu, de mai multe ori, saliva. Se așeză pe un scăunel și își întinse picioarele. Managerul său intră.

— Noroc, Ray. Merge ?

— Bună seara, dom'le Charles. Merge.

— Ești în formă ?

— Hm ! Eu...

— Ah ! Nu începe să-ți umfli capul. Dezbracă-te, vin eu mai pe urmă să-ți bandajez mîinile. Acum îi am pe Morbert și Antérieux, în cele două meciuri de cîte șase runde, înaintea ta. Mă întorc curînd...

Cineva bătu la ușă.

— Cine e acolo ? urlă managerul.

Ușa se deschise ; timid, Chanteloube își vîrî capul și bîigui :

— E... eu sînt.

— Ascultă, nu prea ai nimerit momentul potrivit... Tu îl cunoști, Ray ?

Boxerul făcu semn că da.

— E un prieten de-al tău ?

Boxerul mai făcu o dată semn că da.

— Bine. Atunci...

Ieșind, managerul îi șopti la ureche lui Chanteloube :

— E mai bine să nu-l lași singur. Vorbește-i despre orice, doar să nu se gîndească la meciul lui...

Chanteloube rămase locului, nemișcat, singur, în fața lui Ray.

— Iartă-mă... Știu că nu e timpul tocmai potrivit...

Ray, tot palid, privea ţintă, cu ochi ca de mort, o floare murdară de pe tapet.

— Aş vrea să-ţi cer un serviciu...

Chanteloube îşi îndreptă spinarea.

— În sfîrşit... un serviciu ! Un serviciu pentru întreaga omenire. Uite despre ce-i vorba...

Se uită la Ray.

— Dar... dar tu nu mă asculţi ? Fireşte, acuma ai altele în cap. Ia spune, nu mă asculţi, Ray ?

Boxerul clătină din cap în semn de aprobare. Se ridică, îşi puse deoparte pardesiul, îşi scoase haina, pantalonii, tricoul, cămaşa şi pantofii. Îşi fricţionă muşchii pieptului, făcu vreo cîteva morişti cu braţele.

— Ascultă, Ray, la ora actuală o mare primejdie ameninţă Franţa, o foarte mare primejdie. Abia am ieşit dintr-un război. Un război groaznic.

— Prinde-mi ăsta şi întinde-l bine, la spate.

Ray îşi scosese suspensorul din valiză, îl pusese peste slip şi acum îşi întindea dosul spre Chanteloube.

Stîngaci, secretarul cercului din Mahalaua-Rîioasă se căzni să-i prindă catarama. Şi profită de ocazie, ca să explice :

— Vor să le dea iar arme naziştilor...

Desfăcu centura suspensorului şi o încătărămă iar, strîngînd-o şi mai tare.

— Aşa e bine, spuse Ray.

— Ascultă, tu ştii ce e războiul. Iartă-mă că-ţi aduc aminte de el, dar e lucru sigur că tocmai gestapoul s-a dus de l-a arestat pe taică-tău în mină, de-aia nu s-a mai întors el acasă. De-aia tu, cu maică-ta, cu fraţii şi cu surorile tale, aţi fost nevoiţi să plecaţi din nord şi să veniţi în refugiu la Castelul Camembert ; toate astea, din cauza războiului. Şi uite că iar vor să-l readucă, e lucru sigur...

Ray se depărtă. Îşi apucă suspensorul cu amîndouă mîinile şi trase de el, ca să-l aşeze cît mai bine. Luă chiloţii albi din valiză şi-i îmbrăcă. Trase de centură şi se plesni cu elasticul peste buric. Făcu trei mişcări ghemuit-în picioare, respirînd îndelung, apoi veni la Chanteloube.

— René, eu sînt de acord cu tine, ştii foarte bine. Dar de, dragul meu, asta mi-e meseria.

Îşi deschise palma stîngă şi o pocni cu pumnul drept.

— Ce pot face eu ? Cînd se vor reîntoarce SS-iştii, vino de mă caută. Data trecută eram un ţînc, dar am o socoteală de aranjat cu ei. Atunci, René, crede-mă, poţi veni să mă cauţi.

Cu şi mai mult avînt el îşi pocni din nou pumnul în palma deschisă.

Chanteloube îl apucă de umeri şi-i spuse, cu patimă în glas :

— Ray, trebuie ca SS-iştii să nu se mai reîntoarcă niciodată.

Rămaseră tăcuţi. Ray se aşeză, îşi puse şosetele albe, le netezi cu grijă la călcîie, îşi luă din valiză ghetele uşoare şi le încălţă.

— Vrei să-mi legi şireturile ?

Boxerul îşi puse piciorul drept pe genunchii lui Chanteloube, care se aşezase. Cu umerii rezemaţi de măsuţa pentru machiaj, cu braţele moi, cu capul ridicat spre tavan, el se destindea.

Ghetele unui boxer au patruzeci de găuri prin care trebuiesc trecute şireturile, iar şireturile au peste un metru lungime.

Ray spuse :

— Cînd a trecut Martin pe la noi, am semnat împotriva reînarmării germane. Toată Mahalaua-Rîioasă a semnat. Aşa că nu văd ce-aş putea face mai mult...

După fiecare gaură, Chanteloube întindea şiretul ; era atent ca nu cumva să se formeze vreo cută la limba lungă a ghetei.

— Chiar în clipa asta, Ray, are loc o mare manifestaţie la Paris. Am încercat să-i duc pe băieţi acolo. Dar n-am putut să fac nimic, fiindcă au vrut să vină toţi aici, să te vadă boxînd.

Cineva bătu la uşă.

— Intră !

Era un tînăr, tare subţire. Purta un costum de gabardină gri deschis, peste o cămaşă şi o vestă de culoare în-

chisă, luminate de-o cravată galbenă. Zîmbetul lui strălucitor scoase la iveală patru dinţi de aur, în faţă.

— Noroc, Ray!

— Noroc, Al!

— Merge? Eşti în formă?

— În plină formă. Dar tu?

— Şi eu.

Îşi zîmbiră, ochi în ochi.

— Sper că o să facem o luptă frumoasă, spuse Al Dubois, înainte de a ieşi.

— Şi eu sper că toată lumea va fi mulţumită de noi, întări Ray, dîndu-i mîna.

Chanteloube terminase de încheiat prima gheată.

— Ce spuneai?... îl întrebă Ray, punîndu-i piciorul pe genunchi.

— Iată... Băieţii voiau să vină la box. Am încercat tot, dar n-am putut să fac nimic. Atunci m-am gîndit, uite...

Trase de amîndouă capetele şiretului:

— E destul de strîns aşa?

— E foarte bine.

— M-am gîndit că au fost destui boxeri arestaţi, torturaţi, împuşcaţi, deportaţi, iar alţii au murit pe front... speranţe a căror carieră s-a sfîrşit la Buchenwald sau la Dachau. Am tăiat o pagină din *Ring*, cu lista boxerilor victime ale naziştilor, cu numele lor, cu titlurile şi cu tot. O am în buzunar. Atunci m-am gîndit că s-ar putea păstra un minut de tăcere, în amintirea lor. Înainte de meciul principal, de pildă. Aş putea să iau cuvîntul, un minut sau două, nu mai mult. Numai cît să citesc lista, să reamintesc primejdia şi să chem oamenii să se ridice împotriva reînarmării germane. O să fie foarte pe scurt, dar cum Salle des Fêtes geme de lume, o să fie formidabil. Sînt sigur. Numai că trebuie să-mi dea voie organizatorul galei. Dacă mă duc eu la Martignon, plin de speranţe oarbe, să-i cer să mă lase, abia dacă o să mă asculte...

Chanteloube făcu o fundă dublă şi puse jos piciorul lui Ray.

— Gata, le-am legat.

Se ridică.

— Dar, dacă i-ai cere tu...

Ray sări de cîteva ori, făcu vreo cîteva mişcări pentru piept şi spuse simplu :

— Du-te de-l caută pe Martignon ; spune-i că vreau neapărat să-i vorbesc, la vestiar. O să-l găseşti la microfon.

Chanteloube ieşi, dintr-un salt. Ray sărea de zor şi dădea lovituri în dreapta şi în stînga, învîrtindu-se pe loc.

Uşa pe care Chanteloube abia o împinsese se întredeschise.

— Noroc, Morbert, îi dai drumul ?

— Da, eu încep.

— Cu cine tragi ?

— Cu Bahmouche, de la Ring de Pantin, în şase de cîte trei.

— Aiurea, îl termini în trei runde.

— Crezi, Ray ?

— Sigur, dragă, sigur ! Totuşi, nu căuta lovituri tari, ia-l cu încetul, în serii de corp. Tipii ăştia de la Pantin au burtica delicată.

— Şi tu, cu Dubois ?

— Eu ? A, da ! adevărat, uite că nu mă gîndeam la Dubois !

Îşi dădură amîndoi o dată cîte o palmă prietenească şi zdravănă pe umeri, privindu-se în ochi şi rîzîndu-şi prieteneşte. Apoi Morbert ieşi.

*

* *

Martignon îl ascultă pe Ray, se scărpină în cap, apoi spuse, foarte repede :

— Păi sigur, dragă Ray, e foarte firesc. Ba chiar e foarte bine. Se vorbeşte într-una despre boxerii morţi pe

ring şi nu se pomeneşte niciodată despre cei ucişi pe front. Ar trebui să ne gîndim mai des la ei. Excelentă idee. Aranjăm noi totul...

Îi strînse mîna lui Ray.

— Scuză-mă, dar mă întorc în sală, vreau să văd meciul Morbert-Bahmouche. Îmi miroase a K.O.

Îl luă de braţ pe Chanteloube.

— Vino, domnule, o să stai lîngă mine, în fotoliile de ring, şi am să-ţi trec microfonul înainte de meciul-vedetă. Pe curînd, Ray, şi fă-ne un meci frumos!

Nu trecuseră nici zece minute încă şi Ray, gata să-şi bandajeze mîinile, îşi şi pregătise tifonul. Lăsase uşa deschisă spre coridor ca să poată urmări trecerea boxerilor care îl precedau pe ring.

Deodată, auzi zgomotul greu al unor paşi tîrşiţi. Se repezi afară. Morbert se întorcea cu picioarele moi, sprijinit de un îngrijitor şi de dl. Charles. Între nări şi bărbie, toată carnea îi era năclăită cu sînge proaspăt şi gros. Urechea stîngă îi sîngera, un cucui în plină creştere îi umfla fruntea, în partea dreaptă. Avea ochii tulburi ai celor ce nu reuşesc să iasă din K.O. Ray se trase la faţă şi se făcu alb ca varul. Reintră în cabină şi managerul veni aproape imediat. Îi bandajă repede mîinile cu tifon. Se asigură de tăria bandajului.

Prin peretele subţire, îl auzi pe Morbert care, în cabina vecină, gemea din greu.

* * *

Nu mai era marea sală clocotind de respiraţii şi de transpiraţii, de vuiete îndignate şi de deznădejdi, marea sală care, după al treilea meci, începe să fiarbă la maximum. Din pragul uşii culiselor, Ray descoperi uimit o tăcere neobişnuită. Nu mai răsuna zarva comentariilor pătrinitoare asupra luptelor precedente şi a ipoteze-

lor înflăcărate cu privire la meciul vedetă. Nu se mai auzea înfricoşătorul zumzet al mulţimii cu poftele stîrnite de aperitivul ringului. În jurul cubului magic al luminii, pivot pentru zvîcnirea celor două mii de pasiuni ale spectatorilor aflaţi la meci, domnea o tăcere adîncă. Între corzi, vorbea Chanteloube, ţinînd în mînă microfonul fără suport. Lîngă el, stătea Martingnon, în poziţie de drepţi. Spectatorii, care se ridicaseră pentru pomenirea boxerilor morţi pe cîmpul de onoare şi pentru păstrarea unui minut de tăcere în memoria lor, nu se aşezaseră încă. Ei ascultau. Ray auzi sfîrşitul discursului lui Chanteloube:

— ...Războiul e mult mai ucigător decît ringul. Respingîndu-l cu toate forţele noastre, servim sportul, căci servim omul.

Chanteloube îi înapoie microfonul lui Martignon şi sări peste corzi, ca să-şi reia locul în fotoliu. Se auziră cîteva aplauze, răzleţe, dar celor mai mulţi dintre spectatori nu le venea să aplaude în acelaşi fel o astfel de cuvîntare şi un meci.

În cele din urmă, oamenii se aşezară şi tăcerea se evaporă, treptat. Acum se discuta despre discursul lui Chanteloube.

Cei doi boxeri se urcară în acelaşi timp, fiecare în colţul lui, putînd astfel să-şi împartă în mod egal ovaţiile prelungite care li se adresau. Dar acestea se precizară: Mahalaua-Rîioasă, urcată în picioare, pe bănci, scanda: Ray! Ray! Ray! Şi toată sala porni să vuiască pentru boxerul local. Al Dubois nu-şi pierdu cumpătul. Veni în mijlocul ringului, se învîrti în loc de două ori, cu pumnii strînşi deasupra capului, făcu să i se răsucească repede halatul stacojiu, pe spatele căruia îi era scris numele, cu litere mari, aurite. Fu întîmpinat cu o ploaie de ocări şi fluierături. El salută zîmbind şi se întoarse la locul lui.

— La cinema! La cinema! urla într-un glas Mahalaua-Rîioasă.

— Marrre luptă naţionaaală la categoria mijlocie, în

opt runde, anunţă Martignon cu vocea lui de zile mari. Al Dubois...

Martignon aşteptă să se potolească ploaia de ocări şi adăugă :

— ...şaptezeci şi două de kilograme şi două sute, contra...

Fu nevoit să aştepte iar, căci aplauze nebuneşti izbucniră deodată.

— ...contra lui Ray Walewski...

Făcu încă o pauză şi, cînd sala se mai potoli puţin, termină :

— ...şaptezeci şi două de kilograme.

— Îi dă două sute de grame, oficial ! aprecie Jacquot.

— Primul arbitru-judecător, dl. Styman.

— Ray Walewski... urlă Martignon, arătînd spre boxerul care se ridică în picioare.

— El e ! vui sala într-un glas.

— Al Dubois !

— E ălălalt ! răspunse sala, glumeaţă.

Cei doi boxeri îşi dezbrăcară halatele şi le puseră pe umeri. Doctorul veni să-i pipăie pe după urechi şi să-i privească sub pleoape. Făcu apoi un semn de consimţămînt spre arbitru, care, atunci, îi chemă la el.

Arbitrul îi retrimise în colţurile lor, după ce le mormăi la urechi recomandările obişnuite. Boxerii îşi scoaseră halatele şi le dădură managerilor. Apoi se întinseră, agăţaţi de corzi.

Gongul sună.

* * *

A fost o luptă frumoasă, care cu greu va putea fi uitată de cei din Mahalaua-Rîioasă. Al Dubois era înalt şi suplu, periculos în atac, neaşteptat în replici. Ray nu făcea nici un gest inutil. Fiecare mişcare a bra-

ţelor sau a picioarelor lui avea un rost. Cel mai neînsemnat gest îi era justificat de necesităţile atacului sau ale echilibrului. Cei doi tineri îşi dădeau tîrcoale, se repezeau unul la altul, atacau, eschivau, cu o vioiciune, cu o uşurinţă care-ţi obosea privirea. Îşi trimiteau cu turbare lovitură după lovitură ; nu lăsau să le scape nimic şi ochii nu li se despărţeau nici o clipă, ca şi cum pumnii, şi braţele, şi picioarele, şi ringul, şi sala asta, ca şi cum totul s-ar fi petrecut în ei, în afundul ochilor. Gata să se repeadă şi neîncrezători, ca fiarele, strîngîndu-şi fălcile peste cauciucurile învîrtoşate, puse să le apere dinţii, ei încasau loviturile cele mai zdravene cu o nepăsare măreaţă.

La un moment dat, pumnul lui Dubois, lunecînd peste o gardă, îl atinse pe Ray sub centură.

Sala se şi ridicase cu un urlet ca să înfiereze lovitura nepermisă, dar Dubois lăsă braţele în jos şi se scuză, clătinînd din cap. Ray răspunse cu un zîmbet care însemna : „Mă rog, nu-i nimic". Apoi îşi atinseră mănuşile şi se năpustiră din nou unul asupra altuia, şi mai înverşunaţi încă.

Spectatorii se aşezară pe locuri, aplaudînd îndelung acest gest cavaleresc.

Fiecare sfîrşit de rundă era aplaudat din răsputeri, iar în timpul minutului de pauză, sala fremăta.

Şi aşa, pînă la runda a şaptea, penultima.

De la începutul ei, Ray primi în tîmplă o lovitură seacă, de dreapta, care îl dezechilibră şi-i deschise dintr-o dată arcada. De cum zări sîngele pe ochiul adversarului, Dubois se încăpăţînă să-l lovească peste rană.

— Arde-i o contră la ficat !

— Atinge-l la stomac, Ray !

— Ray ! Ray ! Dă-i la plex ! urla Mahalaua-Rîioasă care observa că boxerul din Montreuil îşi descoperea pieptul ca să-şi lovească adversarul la cap.

Ray îşi pierduse controlul. Nu mai trimitea lovituri, încerca să se apere, stîngaci. Se părea că toată ştiinţa lui despre ring îl părăsise. Se bălăbănea de colo-colo. Lovituri neîntrerupte îi zdruncinau capul. Sîngele îi

curgea şiroaie pe piept, pătînd covorul. Spectatorii din primul rînd scoteau ziare din buzunar şi le desfăceau, ţinîndu-le în faţă, ca să-şi apere cămăşile. Ochii lui Ray se înecaseră în sînge. El îi închise pentru o clipă. Şi chiar în clipa aceea, pumnul lui Dubois sosi în plină viteză, cu toată forţa, lovindu-l în vîrful bărbiei.

Ray se prăbuşi înainte, izbind covorul cu umărul. Se răsuci pe spate şi se ridică în genunchi, cu pumnii sprijiniţi în podele. Adversarul îl privise cum se prăbuşeşte, apoi trecuse în colţul opus şi rămăsese acolo, cu mănuşile rezemate de corzi, cu un picior uşor îndoit, gata să se năpustească iar.

Ray încercă să se ridice, reuşi să-şi salte un genunchi, să-şi pună o talpă pe podea. Arbitrul număra, în tăcerea celor două mii de respiraţii tăiate.

— ...cinci... şase... şapte... opt....

Cînd rosti numărul acesta, gongul sună.

Dl. Charles se repezi pe ring ; îl luă pe Ray de umăr, îl ridică, îl tîrî pînă la colţul lui, îl aşeză pe scăunel. Şi de îndată începu ritualul înzdrăvenirii omului rănit. Un îngrijitor îi scălda faţa lui Ray într-un lighean, un altul îi ţinu la ceafă o pungă de cauciuc plină cu gheaţă, un altul îi împinse sărurile sub nas. Dl. Charles uscă repede faţa boxerului, strînse între degete arcada deschisă şi o astupă cu collodium. Acum îl masau pe Ray cu Synthol, îi vîrau o pensulă în nas, îi tamponau ochii...

Mahalaua-Rîioasă îşi plecase fruntea, amărîtă.

— Ştii, ar face mai bine să abandoneze...

— O să-l omoare ! se văieta Mimile.

— Doamne, Doamne, Doamne ! făcea Riri, uimitor de treaz.

Cînd, deodată, Jacquot începu să-i ocărască :

— Mă otrepelor ! Lăturilor ! Neputincioşilor ! Cîrpelor ! Zdrenţelor ! Bocitoarele dracului ! Ce mare lucru ? Doar să se trezească trîntorul ăla şi să se înfigă în ălălalt ! Doamne ! Nu-i voie ! Da' stai că-ţi arăt eu ţie !

Era cît pe-aci să se năpustească pe ring. Băieţii abia îl puteau ţine. Spectatorii începură să-i arate cu degetul pe cei din Mahalaua-Rîioasă. Sala nu se mai uita la ring :

toţi ochii se aţintiseră asupra celor două rînduri de scaune răzvrătite la zece paşi de boxeri.

Din două mişcări, spumegînd de furie, Jacquot scăpă de Mimile şi de Riton, care îl înhăţaseră de umeri, îl răsturnă pe Claude în spaţiul gol dintre scaune, se săltă în picioare şi, ridicîndu-şi braţele lui lungi, începu să strige cît îl ţinea gura :

— Ray ! Ray ! Mă auzi, Ray ? Ei, nepricepuţii ăia de-acolo, daţi-vă puţin la o parte !

Îngrijitorii se dădură la o parte, fără să vrea. Ray se întoarse încet spre tînărul ridicat în picioare.

— Mă vezi, Ray ? Sînt eu, Jacquot ! Jacquot ! M-auzi, nu ? Spune, o să mi-l faci praf pe ăla, da sau nu ? O să mi-l faci praf ? Da sau nu ? Doamne !

Lui Jacquot îi ieşiseră ochii din cap. Gongul sună. Toată Mahalaua-Rîioasă stătea în picioare, pe scaune. În spatele lor, spectatorii protestau :

— Staţi jos ! Nu se vede nimic !... Staţi jos ! Jos !

— Lăsaţi gura ! răspunse simplu Riri, abia întorcîndu-se.

Deodată, din gîtlejul lui Jacquot ieşi un glas nemaipomenit, care acoperi întreaga sală, făcînd să se cutremure zidurile.

— Ray !... Ray !... Gîndeşte-te la maică-ta ! La maică-ta ! Ray ! Ray !

Toată Mahalaua-Rîioasă începu să strige în cor :

— Ray ! Ray ! Ray ! Ray !

Şi după asta nu se mai opri.

Boxerul se năpusti asupra lui Al Dubois. Acesta îl primi cu două lovituri în piept, dar era ca şi cum ar fi dat într-un zid. Ray, fără să încerce să se acopere, îl potopea cu lovituri. Braţele lui se avîntau din plin şi pumnii cădeau cu un ritm din ce în ce mai rapid pe braţele, pe umerii, pe fruntea adversarului încovoiat sub avalanşa aceasta neaşteptată. Celălalt nu încercă decît o directă, dar mişcarea aceasta îi descoperi tîmpla pe care ateriză, cu toată puterea, stînga lui Ray. Dubois se clătină, cu braţele depărtate. O dreaptă la ficat îl trimise cît colo şi, înainte de-a se întinde pe covor, Ray

mai avu timp să-i plaseze în bărbie două croşeuri scurte dar definitive.

Reîntoarcerea a fost triumfală. La vestiar, doctorul prinse arcada lui Ray în patru agrafe. Boxerul fu purtat pe umeri de prietenii săi care ţopăiau pe caldarîmul Mahalalei-Rîioase. De bucurie, aruncau cu pietricele în becurile de pe străzi, făcîndu-le să se legene, iar cei care îndrăzniseră să se culce cu ferestrele închise şi cu perdelele trase aflară în noaptea aceea, cu de-a sila, fără să se dea jos din pat, rezultatul meciului.

În culmea bucuriei, Jacquot îi trase lui Chanteloube o palmă prietenească, de mai-mai să-i scrîntească umărul.

— A fost deşteaptă de tot şmecheria aia a ta...

— Care ?

— Discursul...

D-na Walewska încă nu se culcase şi, pe cînd punea comprese pe frunte lui Ray care se întinsese pe pat fără să se dezbrace, îi auzea pe Jacquot, pe Claude, pe Riri şi pe toţi ceilalţi, ale căror răgete se înălţau pînă la fereastra mansardei.

*

* *

Duminica nu mai trec maşini, iar oamenii sînt amărîţi că nu le mai pot drăcui.

Zilele săptămînii sînt şi mai posomorîte încă.

La fiecare casă, deşteptătorul clănţăne în frigul dimineţilor întunecate. Deşteptătorul clănţăne, ţipă la ore fixe, prosteşte, smulgînd oamenii de la odihnă şi de la căldură.

Şi trebuie să te scoli, în casa îngheţată, trebuie să aprinzi focul, să pui la încălzit gustarea, şi-apoi începe grozăvia spălatului zilnic.

La familia Leroux cişmeaua trebuie dezgheţată în fiecare dimineaţă, cu apă pusă la păstrare în ceainic, dar

asta era într-adevăr ceva prea practic, de aceea cişmeaua şi-a ales toiul iernii, ca să se strice cu totul. Astfel, Jacquot şi ai săi au devenit muşteriii fîntînii din curtea Houdonilor şi a Gobardilor. De două ori pe zi, trebuie să se ducă acolo, cîte doi o dată, ca să umple cazanul de rufe. Mama apare ducînd în braţe cazanul gol şi atunci începe, care mai de care, să umble de colo-colo prin casă, căutînd ceva urgent de făcut. Pînă la urmă, un voluntar îşi leagă fularul de gît, îşi pune pardesiul pe umăr şi apucă bombănind de cealaltă toartă a cazanului. Papucii sînt tîrşîiţi pe polei pînă la gura fîntînii, unde lanţul argintat şi încondeiat de ger frige degetele. Găleata cade gîlgîind în fîntînă; adeseori pluteşte, şovăind să se scufunde, ca şi cum apa i s-ar părea într-adevăr prea rece. Şi mai trebuie să o salţi o dată goală, la doi sau trei metri, s-o laşi să cadă pieziş, dar uite că lanţul s-a încurcat în roată; atunci te caţări pe ghizdul fîntînii, îţi zgîrceşti degetele ca să-ţi fereşti picioarele de ameţeala care le apucă pe marginea golului. Apa e turnată de sus, în cazan, şi te udă pe şolduri, pe picioare şi înjuri. D-na Houdon deschide uşa şi vine grăbită, tuşind, cu felinarul în mînă. O certi că a ieşit pe frigul ăsta, o întrebi cum o duce cu afurisita de gripă şi stai cîteva clipe mai mult în ploaie, ca să-i mulţumeşti, să-i dai veşti despre familia ta, să-i ceri noutăţi despre a ei, s-o asculţi văietîndu-se de iarnă şi de guvern. Găleata a folosit momentul acesta de neatenţie, ca să cadă în gol, şi roata rînjeşte de sus, fiindcă ea ţine lanţul. Mai faci puţină acrobaţie, în dezechilibru pe marginea prăpastiei, năucit de torţa luminoasă şi, pînă la urmă, ultima găleată umple cu vîrf cazanul. Nu cutezi să torni înapoi nici un strop de apă, fiindcă te-ai căznit să umpli cazanul, şi atunci îţi stropeşti picioarele cărîndu-l. La cotitură, îţi mai moi o dată gioarsele din picioare, cînd laşi cazanul jos, ca să schimbi mîna. Dai zor, prin noroi, prin întuneric, prin ploaie. Te izbeşti, îţi tragi sau îţi întinzi prea mult mîna, şi fiecare greşeală e binecuvîntată cu cîţiva stropi vărsaţi pe pantalonii pijamalei. Mai pui cazanul jos, penultima oară, ca

să deschizi poarta, şi ultima oară ca s-o închizi, ridicînd-o cu amîndouă mîinile. Ultima oară dacă ai avut grijă să laşi uşa deschisă, dar atunci te iau în primire cei rămaşi înăuntru. Ai mers încovoiat tot drumul, spunîndu-ţi furios: „parcă n-am locui la numai cincisprezece kilometri de Paris!"

— Parcă n-am trăi în secolul al XX-lea!

— Şi toate astea pentru nişte apă, care nici măcar nu e bună de băut!

Împingi găleata sub jgheab, udînd podeaua. Scoţi apa cu un ibric, ca să umpli oala, şi gemi:

— Uitaţi-vă cît e de limpede!

Mama lui Jacquot face tot ce poate ca să amăgească soba. A inventat amestecuri savante. A pus la punct un aliaj de cenuşă şi de praf de antracit pe care îl moaie şi îl mestecă cu lingura. Momeşte, îmbunează soba cu o lopată plină cu cărbune curat şi, cînd o aude sforăind mulţumită, îi pune pe ascuns un cîtămai căluşul din pasta inventată de ea. Cu ceasul în mînă, toată operaţia asta durează cinci ore. Soba e înaltă, rotundă şi neagră, de tipul celor care de o jumătate de secol e probată prin şcoli, comisariate de poliţie şi alte locuri unde combustibilul e plătit de stat. O sobă ieftină, econoamă şi ştearsă ca un funcţionar. Familia Leroux a vorbit despre ea, dîrdîind, săptămîni întregi înainte de-a se hotărî s-o cumpere. Cînd oamenii de la Bazarul Primăriei au adus-o şi s-au apucat s-o instaleze, Jacquot, Ambroise şi mama s-au strîns roată în jurul lor, pîndindu-le cele mai neînsemnate mişcări. Le-au făcut cinste, şi s-au înfiorat de plăcere văzînd văpăile albăstrui care pîlpîiau pe de margini. S-au lăsat convinşi de vorbele liniştitoare ale tehnicienilor şi, cît timp au durat primele flăcări, în casă a plutit un aer sărbătoresc. Apoi trei zile în şir a duhnit a vopsea arsă.

Dar familia Leroux îi iartă totul.

Soba e personajul cel mai important din locuinţa lor.

Negustorul de cărbuni din piaţa Primăriei e mereu ţîfnos. Cînd îl cauţi, dă cu palma într-un vraf de hîrtii.

— Numai comenzi de un sac! Vinzi cîte cincizeci

de kilograme o dată. Alergi, alergi, alergi... pentru nimica toată! Astăzi oamenii nu mai pot comanda cărbuni cu tonele.

Şi cînd rabla lui de camion se opreşte în faţa porţii, doamna Leroux plăteşte cu mărunţiş.

Mahalaua-Rîioasă îşi măsoară viaţa cu milimetrul; pînă la cincisprezece e leafa; la cincisprezece, vin avansurile, apoi, la douăzeci, trece funcţionarul care plăteşte alocaţiile de familie. La Ocrotirile Sociale, în faţa ghişeurilor unde se face plata, e o coadă impresionantă.

Toţi copiii Mahalalei-Rîioase sînt bolnavi.

Şi Lulu, şi Riri Volpelière, şi Jeannot Berger au tuse măgărească. Iar anul ăsta, parcă dinadins, tusea e mai afurisită decît în alţi ani. Pierrette Volpelière are o congestie. Copiii lui Berland abia au scăpat de vărsat şi i l-au dăruit lui Jeannot Walewski, jucîndu-se pe scara uriaşă a Castelului Camembert. Copiii din familiile Berger, Guilbert, Godard, tîrăsc cu ei guturaiuri, răceli, rino-faringite, gripe. Sînt unşi din cap pînă-n picioare cu tinctură de iod şi miros cale de-o poştă a vaselină gomenolată. Lumea spune că acum copiii sînt mai plăpînzi decît pe vremuri şi că e de ajuns un curent ca să-i doboare la pat. Femeile se întîlnesc la farmacie, în celălalt capăt al cartierului, ca să se vaiete şi, cînd se face bine vreun puşti, se găseşte totdeauna altul, de prin vecini, ca să termine ce-a mai rămas prin sticluţele cu medicamente.

Pe trotuare, gheaţa prinde un luciu ca de metal vechi. La Denfert-Rochereau, în culoarul de schimbat trenul, funcţionarii adună toate mănuşile pierdute la înghesuială de călători şi le înfig pe ţepii grilajului, ca la expoziţie. Acolo, mănuşile se sucesc, ca nişte mîini de înecaţi.

Mimile glumeşte, ca să-şi mai schimbe gîndurile:

— Deşteaptă vreme! Măcar nu ne mai strică ţînţarii somnul!

În fiecare zi oamenii cred că mai frig de-atîta nu poate să fie, iar a doua zi, află cu uimire că termometrul a coborît şi mai mult şi observă cu mirare că au putut îndura frigul.

Dar iarna îi seceră în mod sistematic pe cei care nu-i pot ţine piept. Pe cei care îşi încovoaie spinarea.

Bătrînele intră pe furiş la măcelărie, cumpără de-o sută de franci bojoc, pun pe tejghea o hîrtie îngălbenită şi fug, scuzîndu-se: „E pentru pisică". Bătrînii trag din pipele lor stricate, reci ca şi sobele. Şi pomenesc despre ierni mult mai grele decît asta, fără să-şi dea seama că asta e mult mai grea, pentru că sînt ei mai bătrîni. Îşi drămuiesc cei şaisprezece mii de franci, pensia pe trei luni, gologan cu gologan, nu cred în ruptul capului că sînt săraci şi-şi poartă cu ei jumătatea de veac de muncă, plus cei cîţiva ani pierduţi pe la armată, privindu-te plini de măreţie. Îi vezi cerînd unul pentru altul vreun bon de alimente la Biroul de Binefaceri, dar niciodată nu cer pentru ei înşişi, iar dacă-l primesc unul de la altul, e numai ca să-şi facă plăcere, apoi, uitîndu-se în preajmă, rup în patru bucăţica de zahăr. Bătrînii au ochii uscaţi, glasurile răguşite şi piepturile găunoase. Se învîrtesc într-una, de colo-colo, prin odăile reci şi întunecoase, ca nişte lei bătrîni care nu vor să renunţe la măreţia lor. Şi se agaţă de orice, ca să vieţuiască. Să supravieţuiască. Îşi spun că au trăit ierni şi mai groaznice, că acum nu-i decît un moment greu, care trebuie trecut. Trag într-una din pipele lor stinse, rîcîie cu vătraiul, din obişnuinţă, în sobele reci...

Şi mor.

Mor, aşa cum se zice că ar muri elefanţii. Se dau la o parte, singuratici şi demni. Se ascund ca să-şi dea sufletul. Nu vor să deranjeze pe nimeni.

Şi mor, cu un aer de parcă ar vrea să-ţi prezică viitorul, şi îi îngropi la iuţeală, gîndindu-te la tine.

Iar gerul continuă să ucidă, fără teamă, pe la colţurile străzilor. Pe lîngă crimele săvîrşite, el mai lasă loc şi pungăşiilor, şi glumelor, ca un regizor priceput. De pildă, tînărul ăsta care duce mărfuri pe bicicletă foşneşte, la fiecare mişcare, de parcă e o hîrtie mototolită.

— Dă-mi o bomboană!

El rîde, îşi descheie puţin canadiana tocită şi-ţi arată ziarele vechi cu care şi-a împachetat pieptul. În rîsul lui parcă ar pluti un norişor. Gerul îngreunează sculele şi lungeşte ziua de muncă — socotind şi drumul. „Să mă scoli cu un sfert de ceas mai devreme. E polei pe drumul spre gară".

În dimineţile de lucru, caravane întregi trec, bîjbîind prin mahalalele învelite în cristale, cînd ultimele dîre de întuneric mai stăruie în lumina alburie a drumurilor desfundate.

La fiecare din cele patru colţuri ale şantierului e instalată cîte o sobă de tuci cu gratii, ca să-ţi dezmorţeşti degetele, din jumătate în jumătate de ceas. Patru sobe, ca să încălzească un cîmp întreg.

Fundul pantalonilor se subţiază, tot lustruind băncile din sălile de aşteptare prin care şomerii, cu mîinile înfundate în buzunare şi cu dorinţa de-a ucide, stau de le îngheaţă şezutul.

Riton şi-a ghemuit pieptul într-o haină veche de-a lui taică-său.

— Nu ţi se pare că e cam urît afară ?

— Te cred ! Află că e vifor în toată regula.

La Castelul Camembert, femeile stau cît e ziua de mare cu genunchii încovoiaţi şi cu mîinile pe duşumele ; cu o mînă ţin cîrpa, iar cu cealaltă îşi reazemă trupul. Iar pantofii, năclăiţi în noroiul de pe drum, lasă în urma lor peceţi vîscoase.

Bărbaţii se strîng pe lîngă sobe, pe lîngă tejghele, şi-şi fac visuri nebuneşti :

— O lună de muncă zi cu zi, şi pe urmă o pensioară... şi apoi, la fiecare treizeci ale lunii, să-ţi pice pachetul.

— Lasă gluma. Ăi crăpa şi tu, ca bătrînul Janton. La fel ca el.

— Of, cum mai crapă bătrînii ăştia... Şi n-ar fi nimic că crapă, dar să-i vezi cum...

Oamenii clatină din cap, îndureraţi, închid ochii, ca să nu mai vadă cocioaba păcătoasă cu trupul lung şi ţeapăn în ea.

Atunci cea mai uşoară contrazicere, cea mai neînsemnată ceartă, devine dramă. Pentru un pahar răsturnat, pentru un geam neînchis ca lumea, îşi zvîrle în faţă toată ura lumii şi Jacquot îi urlă în obraz lui Ambroise că nu-i e tată, că asta se vede cît de colo, şi apoi se duce să plîngă în odaia lui, tocmai în vîrful maghernicţei tăcute.

Vecinii îşi rîd unii de alţii, se ocărăsc, şi-apoi un copil cade la pat, şi-apoi un bătrîn moare, şi toată lumea se îmbrăţişează, smiorcăind.

Maurice se gîndeşte la prima de angajare şi-l urmăreşte gîndul că, în Indochina, cel puţin e mereu cald şi umbli în pantaloni scurţi, cu pieptul gol, pe sub palmieri, la ţărmul mării, iar la începutul fiecărei luni începe să se apropie solda.

Ca să-i cumpere o friptură copilului — măcar el să mănînce carne! — Julien şi nevastă-sa au adunat toate borcanele de iaurt, goale. Un maldăr de borcane. Dar cînd au făcut socoteala, toată sticlăria preţuia exact cît un borcan cu iaurt în el.

D-na Volpelière a descoperit ceva mai bănos. A făcut adunarea trupelor: copiii, soţul, puştii voluntari de prin vecini. Au cercetat cu de-amănuntul grădina şi curtea, au strîns pînă şi cele mai mici bucăţele de fier şi le-au pus toate, grămadă, în faţa porţii: arcuri de somiere, cratiţi ruginite, bucăţi de pătuturi metalice, găleţi fără fund, genţi de bicicletă, ba chiar o geantă de automobil, nu se ştie de unde, o patină cu roţi. Un ţigan cu ochi strălucitori i-a dat trei sute de franci, pe toate.

— Şi să ştii că-ţi dau mai mult decît face...

Întregul material zăngănea în căruciorul lui tras de o măgăreaţă cu părul creţ, iar d-na Volpelière, răsucind între degete cele trei hîrtii, îl privea cum se duce. A trebuit să-i spele pe toţi de murdărie, să cureţe cu apă caldă rugina şi păcura, să dezbrace copiii în pielea goală. Iar banii luaţi abia dacă i-au ajuns pentru gaz şi săpun.

Yvonne Lampin avea o rudă, medic la Paris. N-avea decît un folos de pe urma lui: putea fi consultată gratis.

Yvonne izbutise să se angajeze ca mînuitoare de mărfuri la magazinele Samaritaine. Drept pedeapsă pentru o neatenţie, direcţia magazinelor o mutase la rezerve. Acolo, munca era atît de grea încît, după o lună, Yvonne se îmbolnăvi de rinichi. Atunci se hotărî să-şi viziteze ruda. Şi făcu socoteala, împreună cu sora ei Lisette, că un acelaşi bilet de metrou le putea folosi la amîndouă. Pentru asta era de ajuns să-i strecoare slujbaşului, în îmbulzeală, un bilet vechi şi să păstreze biletul bun, ca să-l dea la întoarcerea suriorei care, atunci, putea să plece. Trebuia să calculeze bine, să verifice dacă nu cumva cifra cleştelui de control se schimbase în timpul zilei şi să-şi semneze abonamentul lunar cu numele în litere mari şi cu pronumele indescifrabil, ca să poată fi folosit de întreaga familie. Dacă se nimerea vreun control pe drum, ea stătea liniştită. Dar din pricina controlului nu-i mai putea da surioarei biletul găurit. Toate calculele atît de bine ticluite rămîneau atunci baltă şi trebuia să se resemneze, să-şi plătească drumul. Experienţa o învăţase cam la ce ore, cu aproximaţie, se făceau controalele. De obicei evita orele acestea, dar chiar dacă era nevoită să plece în timpul lor, putea, schimbînd cu dibăcie vagonul cînd ajungea la o staţie, să treacă pe sub nasul controlorului şi să salveze biletul.

Iar dacă, în ciuda tuturor calculelor şi a manevrelor acestora, simţea o strîngere de inimă cînd se ivea şapca albastră şi steaua de argint pe care sta scris „control" — asta nu se întîmpla fiindcă ar fi mustrat-o conştiinţa, ci de teamă să nu fie prinsă. Conştiinţa îi rămînea curată, ba chiar, înşelînd S.N.C.F.-ul şi R.A.T.P.-ul, încerca, dacă nu trufie, măcar mulţumirea că şi-a păstrat banii pentru nevoi mai arzătoare decît ale celor două societăţi.

Într-o dimineaţă, un biciclist cu şapcă albastră se opri în faţa locuinţei familiei Volpelière. El nu bătu la uşă, ci scoase din taşcă o cheie cu care descuie cutia zidită în peretele de afară. Cu o altă cheie, el înşurubă ceva înăuntru, apoi încuie, sări pe bicicletă şi plecă.

Nu îndrăznise să înfrunte vaietele şi ocările familiei Volpelière. Venise să închidă gazul.

Cărbunele devenea din ce în ce mai preţios. Oamenii petreceau ore întregi prin pivniţele îngheţate, rîcîind ca să adune pulberea neagră, rîcîind pînă dădeau de pămînt curat. Pulberea adunată o muiau, amestecînd-o cu hîrtie de ziar, şi pregăteau astfel cocoloaşe, care erau puse la uscat. Copiii luau cu asalt pomişorii şi-i despuiau de ultimele crenguţe. Lemnul verde şi umed ardea în silă, burlanele scuipau nori de fum des.

Mătuşa Manie ştia că pînă la 15 avea să vîndă vin, pînă la 20 cidru şi bere, şi după 20 numai apă minerală.

— Dacă am avea măcar apă bună de băut, bombăneau femeile, punîndu-şi sticlele de Vitel în sacoşele lăbărţate.

Cartofii fierţi domneau pe mese şi umflau burţile. Se mai descoperea uneori cîte o bucăţică de camembert uitată prin vreo cutie căzută pe după dulap. Era el puţin cam muced, nu-i vorbă, dar costa atît de puţin !

O cutie de mazăre făcea să pară masa praznic şi aducea în casă un optimism gălăgios.

Apoi, în sfîrşit, venea ziua lefei. Dintr-o dată, un teanc de hîrtii noi, trosnind cum trosnesc cartofii prăjiţi, în ulei adevărat ! Bărbaţilor şi femeilor le luceau ochii. Îi apuca un fel de bucurie ameţitoare. Făceau cinste prietenilor, comandau o friptură, aduceau acasă sticle cu vin roşu mai de soi... Se simţeau nespus de bogaţi. Erau gata să facă toate năzdrăvăniile şi respirau mai uşuraţi.

Bărbaţii se aşteptau unii pe alţii ca să ia acelaşi tren ; femeile se aşteptau ca să meargă împreună după tîrguieli, copiii se aşteptau ca să meargă împreună la şcoală. Oamenii se căutau, se adunau, nu se mai îndurau să se despartă. Le plăcea să fie împreună, să vorbească împreună, să bea împreună, să gîndească împreună. Se încălzeau cu prezenţa lor.

La celălalt capăt al cartierului, în partea opusă Mahalalei-Rîioase, se afla o dugheană povîrnită. Vitrina ei înfăţişa trecătorilor sobe vechi, statuiete, ghete, oglinzi, tacîmuri, saltele, scăunele de lemn, lămpi, chei, găleţi, aproape noi. Puteai găsi acolo unealta, scula de care aveai nevoie, în condiţii excepţionale. Acolo se făceau afaceri. Şi, cu toate că se afla la un kilometru depărtare, Mahalaua-Rîioasă era principalul client al magazinului ăstuia de vechituri.

În dimineaţa aceea, termometrul arăta minus paisprezece grade. Tuburile de aramă atîrnate deasupra uşii zăngăniră, ca nişte clopote prinse de gîtul oilor. Cu o încreţitură a pielii, telalul făcu să-i lunece ochelarii de pe frunte pe nas, ca să-şi poată cerceta clienta care tocmai intrase. Ea se apropie de tejghea şi puse acolo pachetul pe care îl adusese sub braţ. Dezlegă sfoara, despachetă conţinutul, îl desfăcu, îl pipăi, ridică ochii spre negustor şi murmură :

— Cît îmi dai pe ea ?

Negustorul se uită la obiect, îl cercetă, tuşi, se strîmbă :

— E decolorată... pînza nu-i în stare tocmai bună... pesemne că a stat mult la soare, ba chiar şi în ploaie...

Obiectul era plăpumioara albastră, iar clienta, d-na Volpelière.

* * *

Şantierul Maisonneuves trecea printr-o perioadă de „intemperii". Gerul făcea imposibilă fabricarea betonului. Jacquot profită de zilele acestui şomaj temporar ca să-şi întovărăşească mama la spitalul d'Antony. Pe Lulu îl zgîlţîia mereu febra. „Febră periodică", preciza infirmiera arătîndu-le foaia de temperatură. Cuvintele astea îl făceau să rîdă pe Lulu. Cîteodată el tuşea atît

de mult şi respira atît de greu, încît îl vîrau în camera cu oxigen. Lulu spunea atunci că „se joacă de-a avionul" şi se mişca înăuntru, ca într-o carlingă.

Ieşind de la spital, Jacquot îi dădu maică-si abonamentul săptămînal.

— Uite, nu-ţi mai lua bilet de întoarcere, poţi să-l foloseşti pe-al meu.

— Şi tu ?

— Eu mă întorc pe jos. Nu-i decît o oră de mers.

— Ai să oboseşti.

— Nu. Drumul o să-mi facă bine. Cînd nu lucrez, parcă am draci.

Şi porni cu paşi mari, pe drum.

Nu mai ningea. De la ieşirea din Antony, cînd lăsai în urmă ultimile case ale aglomerării de locuinţe, drumul se întindea pe cîmp ca o dungă lată şi neagră pe o pagină albă. Ici-colo, corbii îl pătau cu freamătul întunecat al aripilor şi cu croncănitul lor. Maşinile abia dacă treceau, rar de tot. Cauciucurile clempăneau sinistru, frămîntînd şi murdărind ultima zăpadă. Cînd prima maşină trecu pe lîngă el, Jacquot tresări. O măsură cu privirea, furios, pînă cînd abia o mai zări, ca un punct negru, la orizont. Era un 4 CV verde. Din cînd în cînd, vîntul tăios foşnea prin crengile uscate ale castanilor. Pingelele prost cusute ale pantofilor lui Jacquot scînceau cu duioşie prin noroi. Încetul cu încetul, tot mergînd, Jacquot se încălzi. Îşi desfăcuse puţin fularul şi-şi descoperise gîtul şi umerii. Privea ţintă, drept înaintea lui. Uneori, fără să încetinească pasul, bătea din călcîie, cu toată puterea, ca să-şi scoată apa din pantofi. Vîntul desprindea adesea fulgii lipiţi pe crengi şi i-i trimitea lui, pe nas sau în ochi. Atunci Jacquot fornăia sau clipea des. De îndată ce auzea venind vreo maşină, din urmă, se întorcea şi aştepta. O lua în primire de cum o zărea abia cît un punct negru şi n-o lăsa din ochi pînă ce n-o vedea iar ca pe un punct negru. Cînd maşina trecea uriaşă, prin faţa lui, el nu se depărta, nu se clintea, primea dîra de noroi pe pantaloni şi îşi afunda, fără să clipească, privirea prin feres-

trele închise, prin ferestrele aburite de respirația celor dinăuntru, prin ferestrele în dosul cărora abia se desluşeau umbre neclare şi molîi. Uneori un strop de noroi îl plesnea pe obraz, pe frunte sau pe bărbie, dar Jacquot nici nu se sinchisea să-l şteargă.

Cerul se înnegrise de tot şi noaptea se lăsase mult mai devreme decît de obicei. Casele şi arborii păreau de tăciune. Maşinile îşi aprinseseră farurile şi, la fiecare treizeci de secunde, începuse să se zărească fîşia luminoasă a farului aerodromului de la Orly, care mătura liniştit peisajul de cerneală. O ceaţă de nepătruns învăluia totul, un fel de deznădejde plutea în aer. Între noapte şi zăpadă se strecurau fiori lugubri, vuiete triste, gemete înăbuşite, un fel de mîhnire deplină care putea fi pusă la fel de bine pe seama vîntului sau a păsărilor, ca şi pe seama pîrîitului dinlăuntrul zăpezii îndesate sau îngheţate.

Jacquot trecea pe drumul dinspre şantierul Maisonneuves, pustiu acum şi tăcut, cu clădirile lui neterminate, înălţîndu-se în ceaţă. Deodată o maşină veni spre el. Era o Aronde. Întunecată. Poate din pricina nopţii. El nu se putu stăpîni şi-şi ridică, pe jumătate, braţul drept. Cînd maşina trecu prin dreptul lui, i se păru că zăreşte înăuntru două umbre, dintre care una făcu un gest asemănător cu al lui. Ruşinat, Jacquot îşi ridică braţul de tot şi îşi netezi părul. Atunci îşi dădu seama că avea capul ud. Ploua. Aronde păru că-şi încetinează mersul, la cîţiva metri mai încolo, dar ieşi în mijlocul drumului şi porni şi mai repede, după ce se abătu puţin.

Jacquot îşi vîrî repede mîna la căldură, în buzunar. Apoi nu se mai opri de loc. Traversă pe nerăsuflate Champclausonul şi ajunse în Mahalaua-Rîioasă, pocnindu-şi tocurile de pavaj. Se uită de mai multe ori în urmă. De-a lungul drumului, auzise, departe, un fel de tropăit mărunt, un mers grăbit şi uşor, ca al unui duh pornit să-l urmărească. Dar de cîte ori se oprea el, se oprea şi zgomotul, ca un ecou.

Ajuns în faţa porţii, Jacquot şovăi o clipă, apoi porni mai departe. Peste drum, soţii Mounine, stînd la gura

sobei, se jucau de-a îndrăgostiţii şi cîntecele aparatului lor de radio străbăteau prin jaluzele şi prin ferestre. Mătuşa Joly bătu în geam, ca să-i dea un bună-ziua la care el răspunse săltîndu-şi doar bărbia. Locuinţa familiei Volpelière era ciudat de tăcută ; şoferul nu mai cînta, nevastă-sa nu mai striga, ba nu se mai auzeau nici copiii măcar. Pe după perdele, la d-na Tastu, ardea lumina şi Jacquot o recunoscu pe Bébé. Căută fără să vrea urmele roţilor de cauciuc în zăpadă, în faţa porţii, dar trecuseră atîtea maşini pe-acolo... Moş Dujardin îşi agăţase o firmă în faţa casei : „GARAJ ÎNCĂLZIT".

Jacquot intră la mătuşa Manie şi se duse de-a dreptul la sobă. Pe tejghea, paharele cu vin roşu stăteau aliniate, ca puştile în rastel, şi băieţii se strînseseră roată în jurul sobei încinse cît pofteau : Victor, Claude, Riri, Tienne şi Chanteloube.

Vorbeau despre Ray, pe care Riri îl zărise de departe. Pînă să se dezmeticească Riri, campionul trecuse colţul străzii, dar Riri observase, totuşi, că purta ochelari negri, şi asta îi neliniştea pe băieţi. Claude spunea că pesemne îi purta ca să nu i se vadă „mutrişoara cotonogită". În sfîrşit, după lupta lui victorioasă împotriva lui Al Dubois, Ray intrase în mod oficial în campionatul Franţei, şi asta era principalul. Băieţii se înflăcărară, făcînd pronosticuri asupra meciului pe care urma să-l aibă cu Bomber, deţinătorul titlului. O bătălie teribilă, în perspectivă. Chanteloube încercă să afle mai precis de la Jacquot ce părere avea despre „discursul" rostit la Salle des Fêtes, dar nu reuşi să scoată de la el decît mormăieli. Totuşi, Chanteloube nu-şi putea stăpîni admiraţia pentru prietenul Leroux.

— Ai fost grozav la meci. Tu ai fost singurul care nu ţi-ai pierdut firea, ba chiar poate că dacă n-ai fi fost tu acolo... aşa zicea Ray la plecare...

— A zis Ray asta ?

— Sigur.

— O, eu n-am nici un merit... aşa mi-e felul...

Jacquot îşi frecă de mai multe ori mîinile lui mari, apoi, lustruindu-şi cicatricea, îi spuse lui Chanteloube

că avea să-l întrebe ceva, în legătură cu şantierul. Da, la Maisonneuves se vorbea de închidere. Chanteloube îi răspunse numaidecît că ei aveau, acolo, un delegat mai priceput decît el... dar Jacquot, uitîndu-se urît, îl întrebă cum i s-ar părea un tip care ar aduce paraşutişti pe şantier. Chanteloube fu luat din scurt ; spre norocul lui, Claude, care tocmai ieşise, scoase un strigăt şi-i chemă afară. În pătratul de lumină, stătea un cîine, dîrdîind, neîncrezător, gata să facă stînga-mprejur.

Era Laniel. De opt zile, de cînd nu se mai lucra pe şantier, sigur că nu prea mîncase. Băieţii îl poftiră să vină să se încălzească, dar cîinele şovăia, uluit de lampa care se legăna bătută de vîntul intrat prin uşa rămasă deschisă. Mătuşa Manie aduse o strachină cu supă veche şi-o puse la vedere, lîngă sobă. Ca să nu sperie cîinele, se strînseră toţi lîngă tejghea. Laniel îşi întinse botul lucitor. Îndrăzni să facă doi-trei paşi mărunţi, apoi dădu fuga spre blid şi începu să plescăie cu zgomot .

— Ce-i cu javra asta ? întrebă Riton, care nu lucra la şantier.

— O, ăsta e cineva ! răspunse mîndru Jacquot.

— Ar trebui să închidem uşa, că îngheţăm, spuse Chanteloube, încheindu-şi haina de piele.

— Nu : i-o tăie Jacquot. Dacă te atingi de uşă, o s-o şteargă. Habar n-ai cum e Laniel.

Îşi vîrî mîinile în buzunare şi adăugă :

— De altfel, nici nu e cine ştie ce frig !

Capitolul VIII

ZECE LITRI DE VIN ROŞU

Crăciunul e dulce-acrişor, ca un vin care n-a fermentat destul.

Crăciunul vine pe poteca iernii, cu aerul poruncitor şi cu autoritatea lui. E sărbătoarea copiilor şi oamenii spun : „Nu-s vinovaţi copiii de tot ce se întîmplă şi nu-i drept să sufere ei urmările cînd, la urma urmei, e treaba noastră să ne descurcăm pentru ei. Orice s-ar întîmpla, sărbătoarea copiilor trebuie să rămînă sărbătoare".

Iată de ce, a pune cîteva jucării pe vatră e poate la fel de important ca şi a pune ceva la fiert, în oală.

Ultimii bani sînt căutaţi în fundul buzunarelor, se ia din ultima rezervă, se cumpără în rate, pe datorie, se fac împrumuturi, şi oamenii se gîndesc dinainte la bucuria copiilor.

Bucuria asta ţine o zi sau două, şi-ţi lasă şi ea un gust dulce-acrişor în fundul gîtlejului.

Şi-apoi soseşte de îndată, fără să-ţi lase timp de gîndit, Anul Nou. Şi trebuie să faci ceva, „fiindcă, dacă

aştepţi zile mai bune ca să ţii sărbătorile, rişti să aştepţi multă vreme, iar dacă-ţi treci zilele de sărbătoare la fel ca toate zilele, atunci te întrebi de ce să mai trăieşti".

*
* *

În cantină s-au adunat vreo sută de oameni şi plesnesc de cald. La urma urmei, scîndurile barăcii ăsteia sînt destul de bine unite, iar soba cea mare, care arde cu rumeguş, e atît de încinsă, încît tinicheaua ei dilatată pare gata să se topească. Muncitorii s-au înghesuit pe bănci, în jurul meselor ; dar pe mese nu-i nici urmă de mîncare şi ei privesc spre fundul sălii.

Aproape toţi fumează tutun a treia, răsucit în ţigări subţiri. Întrunirea a început de mai mult de-un ceas. Aerul greu şi cenuşiu roade gîtlejurile. Uneori se aud accese de tuse, terminate prin tragerea salivei pe gît.

Băieţii din Mahalaua-Rîioasă s-au aşezat la aceeaşi masă cu Jacquot, la dreapta vorbitorilor. Sînt aici Claude, Victor, Julien, Octave, Riri şi Mimile. Charbin cel lung şi-a grupat tovarăşii din Champclauson în celălalt capăt al barăcii, la stînga vorbitorilor. În general, muncitorii şi-au cam păstrat locurile unde iau masa de obicei. Dinapoia mesei care serveşte drept tribună stau cei doi delegaţi : La Source şi Barrot, cu faţa către sală. Ei răsfoiesc de zor nişte hîrtii cu antet, hîrtii albastre, multiplicate la maşină.

Afară, soarele străluceşte, rece. Vîrtejurile de vînt ridică dîre de nisip şi praf de tencuială. Din cînd în cînd viteza vîntului sporeşte şi baraca se cutremură.

Barrot tocmai a terminat darea de seamă asupra situaţiei actuale a şantierului Maisonneuves. Vorbeşte cu o voce calmă, desprinzînd cu grijă fiecare cuvînt, lăsînd o pauză după fiecare vorbă mai neobişnuită. De multe ori îşi începe fraza reluînd cuvîntul cel mai important din fraza precedentă. Cînd crede că nu toată lumea a înţeles bine ce-a vrut să spună, îşi reia ideea şi o exprimă din nou, în termeni mai comuni.

Societatea Anonimă de Construcţii Imobiliare (S.A.C.I.) luase pe seama ei de un an de zile şantierul acesta experimental, pentru construirea a patru imobile pe locul numit „Maisonneuves". Un acord fusese stabilit între S.A.C.I. şi Ministerul Reconstrucţiilor şi Urbanismului (M.R.U.). Locuinţele erau destinate sinistraţilor şi celor ce locuiau ca vai de lume în regiunea pariziană.

Dar, de vreo cîteva săptămîni, S.A.C.I. căuta să-şi revalorifice învoiala. Vorbea despre greutăţile tot mai mari peste care dăduse de un an încoace. Creşterea preţurilor materialelor de construcţii, creşterea salariilor şi diferitelor avantaje pe care i le ceruseră muncitorii angajaţi. De mai mult de trei luni direcţia S.A.C.I. ameninţa, de cîte ori delegaţii îi aduceau caietul cu revendicările muncitorilor : „M.R.U. nu ne plăteşte destul. O să depunem bilanţul". Cîteva întruniri ale comitetului de intreprindere, la care participau delegaţii aleşi de muncitori, puseseră chestiunea aceasta pe ordinea de zi. Cu două săptămîni mai înainte, cînd delegaţii aduseseră caietul cu revendicări, patronul se apărase şi mai limpede încă decît pînă atunci, dînd toată vina pe minister. El explicase :

— M.R.U. nu vrea să revalorifice învoiala pe care am făcut-o cu el. Ne-a răspuns că n-avem de ce să vă mărim lefurile. Că n-avem decît să vă plătim tot ca acum un an, cînd am căzut la învoială. Căci, ştiţi foarte bine, M.R.U. ne plăteşte salariile voastre tot după tariful oficial. Astăzi, tariful este depăşit cu mult. Iar diferenţa trebuie s-o verse S.A.C.I. Mai adăugaţi şi toate celelalte cheltuieli, sporite considerabil de un an încoace... şi-o să vedeţi că nu mai putem face faţă. O să depunem deci bilanţul.

— De fapt, — rezumase Barrot — ce vor domnii ăştia să obţină de la noi este o scădere a salariilor. Optzeci de franci pe oră mai puţin, la nivelul salahorilor, numai atît...

Lovitura fusese dată a doua zi după sărbătorile de sfîrşit de an. S.A.C. I. declarase :

— O să fiţi toţi puşi pe liber, în bloc. Luni dimineaţa vă angajăm iar, la noul preţ.

— Nu primiţi ! Nu semnaţi nici o hîrtie ! le ceruse muncitorilor sindicatul.

Luni dimineaţa, fiecare muncitor găsi la casă, gata întocmite, certificatul şi nota de plată. Le refuzaseră cu toţii. Şi porniseră în urma delegaţilor, pînă la cantină, unde întrunirea începu îndată.

— Iată care e situaţia, spuse Barrot, desfăcînd palmele. Problema nu se discută de azi, de ieri. Sindicatul a dat alarma de cum a simţit primele ameninţări.

Barrot face o pauză. Îşi aranjează hîrtiile, respiră, apoi fără să-şi ia ochii de pe hîrtiile aflate pe masă, continuă :

— Iată. Şi în discuţiile de astăzi, şi în cele de la ultimele întruniri, noi am întrezărit o soluţie. După matură chibzuinţă, sindicatul şi-a însuşit-o şi acum v-o propunem vouă, spre discutare şi aprobare. Pentru asta, îi dau cuvîntul tovarăşului delegat La Source.

Barrot e nevoit să împingă puţin masa, ca să se poată aşeza. Muncitorii îşi privesc degetele groase, răsucesc ţigări sau îşi freacă tîmplele. La Source se ridică. Îşi pune amîndouă palmele pe masă şi se apleacă înainte. Are un zîmbet ciudat pe faţă şi-şi încreţeşte ochii, şiret.

— Simţeam cu toţii c-o să ne pice bucuria asta, nu-i aşa, băieţi ?

Cu degetul arătător, îşi ciocăneşte marginea nasului său, cît toate zilele :

— Nu-i aşa ? Miroase mai demult a pîrleală pe-aici.

Un hohot de rîs zguduie asistenţa. Muncitorii îşi mai uşurează o leacă inima. Se lovesc peste umăr, bat în mese, fac glume pe socoteala delegatului.

— Mai ales ţie, cu năsoiul tău, trebuie să-ţi fi mirosit al naibii !

— Dă-i drumu', Năsosule, te ascultăm !...

Dar La Source a redevenit îndată serios. El aşteaptă să se potolească rîsetele, să tacă sala pe deplin şi apoi, aproape în şoaptă, cu ochii pe jumătate închişi, continuă :

— „Un acoperiş pentru fiecare francez", asta a făgăduit ministrul reconstrucţiei în ultimul lui discurs. „Un acoperiş pentru fiecare francez"...

La Source se opreşte şi începe să-şi privească atent auditorii, unul după altul, începînd cu primul rînd, de la stînga spre dreapta, apoi cu al doilea rînd, tot aşa. La începutul celui de-al treilea rînd, el continuă :

— Familii întregi se înghesuiesc sub corturi, prin cocioabe, pe sub tinichele şi pe sub scînduri. Noi construim două sute de locuinţe şi ni se închide şantierul. Iar ministrul zice : „un acoperiş pentru fiecare francez"...

La Source tace iar. A ajuns cu privitul la a cincea masă. Vorbeşte fără hîrtie şi se opreşte, aşa, ca să-şi mai adune ideile pe care vrea să le exprime. Sub bărbii sau pe mese, pumnii se strîng. Se aud degete trosnind.

— Nimic de zis, anul începe frumuşel de tot. Guvernul şi S.A.C.I. ne-au pregătit un Crăciun de mai mare dragul. Şi nu întîmplător au aşteptat pînă acum ca să ne pice dăruleţul ăsta în pantofi. Ei ştiu cît sînt de scumpi cărbunii, ştiu că avem pe cap tot felul de greutăţi : copiii ne-au fost bolnavi, vremea rea ne-a împiedicat de la lucru şi ne-a scăzut leafa ; ei ştiu că am făcut sacrificii ca să le cumpărăm măcar o jucărioară puştilor noştri, ştiu că am vrut şi noi să ne facem o mică bucurie de Anul Nou. Ei ştiu că nu ne-a mai rămas nici măcar o ridiche în casă. Şi pe asta se bizuie.

Glasul lui La Source creşte, încetul cu încetul. Şi el termină aproape strigînd :

— Ei îşi închipuie că n-o să le putem ţine piept şi că o să fim siliţi să înghiţim hapul.

La Source îşi ridică pumnul drept, deasupra capului :

— Ei bine ! Se înşeală, şi-o să le arătăm noi asta de-au să le meargă fulgii !

Pumnul lui face să răsune masa. Sala izbucneşte în aplauze. Atunci, cumpătat, cu de-amănuntul, La Source expune ideea care bîntuie şantierul de cîtva timp : să rămînem pe loc, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. O să continuăm lucrul, cu sau fără patron, cu sau fără binecuvîntarea M.R.U.-ului, cu sau fără S.A.C.I. O

să clădim mai departe singuri, noi, muncitorii, şi o să-i silim să ţină şantierul deschis. O să silim guvernul să plătească. Aşa, o să lucrăm pentru populaţie şi pentru noi înşine.

Acum, tăcerea e îndelungată. Despre asta au mai vorbit ei de multe ori, dar niciodată în felul ăsta, oficial, ca să zicem aşa. Şi-apoi, acum o să se hotărască dacă „da" sau „nu".

La Source s-a aşezat pe bancă şi-i spuse ceva la ureche lui Barrot. Apoi, tare, către sală :

— Discuţia e deschisă.

Asistenţa se însufleţeşte din ce în ce. Muncitorii vorbesc între ei, pe şoptite. Se formează mici grupuri, la mese.

La Source se ridică o clipă, ca să spună :

— Nu discutaţi între voi. Tot ce aveţi de zis, ne interesează pe toţi. Ridicaţi-vă şi vorbiţi pe rînd.

Din nou se face tăcere. Apoi, moş Houdon se ridică. Ceilalţi glumesc pe socoteala lui. Cu un bobîrnac, el îşi împinge şapca pe ceafă, apoi îşi pune mîinile pe pîntecul care îi iese afară din pantaloni.

— Eu de treizeci de ani muncesc în construcţii. Cînd am intrat prima dată pe şantier, eram atîtica...

— Şi n-aveai burtă, strigă o voce.

— Lasă-l să vorbească, protestează altele.

Houdon îşi saltă umerii largi. Nu-i mai pasă de glumele care se fac pe seama grăsimii lui. Şi continuă :

— Eu de treizeci de ani încoace, am muncit pe destule şantiere. Şi-am văzut şi greve. Dar grevă ca asta, n-am mai pomenit ! Pentru mine, o grevă e atunci cînd nu mai munceşti. Aici, tu ne ceri să muncim şi mai mult. Cum se potriveşte toată povestea asta ?

Sala începu îndată să vuiască :

— N-ai priceput nimic...

— Să nu mai munceşti, asta îţi cere guvernul...

Houdon se aşează, măreţ. Cu amîndouă mîinile, le face semn celor din spate că ştie el ce spune.

La Source cere să se facă linişte :

— O să răspundem la toate întrebările odată. Cine mai cere cuvîntul ?

Dar Barrot se ridică în picioare. El îi spune mai întîi lui La Source :

— Cred că e mai bine să răspundem pe rînd, la fiecare întrebare. Răspunzînd aşa, o să aducem precizări noi care au să răspundă altor întrebări, înainte de-a fi puse, şi au să limpezească situaţia.

Apoi, lui Houdon :

— Zici că n-ai mai văzut niciodată o grevă ca asta ? Fiindcă, vezi tu, nu ne-am mai aflat niciodată într-o situaţie asemănătoare. Nu mă gîndesc numai la situaţia internaţională, şi nici măcar la situaţia Franţei. Dar dacă ne gîndim la situaţia particulară a şantierului Maisonneuves, în cadrul situaţiei generale...

El reaminteşte pe scurt emoţia stîrnită în rîndurile populaţiei prăpădul iernii. Toată atenţia publică e aţintită asupra problemei locuinţelor.

— O să mergem la deputaţi, la aleşi ; crezi că s-ar putea să nu găsim măcar unul care să ne sprijine ? O să găsim aliaţi pretutindeni...

Toată lumea se uită la Houdon, care continuă să clatine din cap :

— Orice-ai zice, tot nu s-a mai pomenit grevă în care, în loc să stai cu braţele încrucişate, trebuie să munceşti fără să-ţi pice un gologan. Nu spun c-ar fi ceva rău, să ne-nţelegem...

Atunci se ridică Mario, muncitorul imigrat.

— La noi, în Italia, se face adesea asta. La Ansaldo, la Genova şi la Ilva Bolzaneto ; în şantiere maritime de Imperia, patrone au închis porta. Muncitore au ramas neutru. Ei au construito una cargo-navire, singuri de tot şi atunce, patrone a revenito şi a primito una comanda de trei cargo per la Unione Sovietica...

Gălăgia, discuţiile sporadice reîncep. Deodată se face tăcere ; s-a ridicat în picioare, la masa lui, moş Gobard. Lampa aproape că-i atinge nasul şi face să-i lucească eczema stacojie de pe obraji.

— Eu sînt de acord cu forma asta de luptă. Dar nu e de ajuns să avem doar voinţa s-o ducem, ne trebuiesc şi mijloacele materiale. Cine o să ne dea cimentul, fie-

răria, lemnul ? Fără asta, nici nu merită să ne mai gîndim măcar. Ei, eu, unu, mă îndoiesc că furnizorii au să ne trimită marfa pe gratis, de dragul ochilor noştri.

La Source se ridică să-i răspundă :

— Cît despre asta, băieţi, sîntem blindaţi ! De cînd am simţit mişcarea, ne-am putut aranja, am dat comenzi masive. Încă din dimineaţa asta, o să avem material berechet ca să ţinem o bună bucată de timp.

La Source coboară glasul :

— Ne-am putut aranja cu conducătorul şantierului. Bourvil e lovit şi el, ca şi noi, şi e dispus să ne dea, la nevoie, o mînuţă de ajutor !

Gălăgia se iscă iar, mai limpede. Discuţiile se încălzesc.

Dar iată-l pe solidul Panton, că se ridică şi el. Panton, care se recomandă el însuşi : „Douăzeci şi şase de ani, o sută douăzeci şi şase de kilograme, imposibil să-şi găsească pe măsură cămăşi de gata. Îşi face cămăşuţe de comandă cu trei mii de biştari bucata. Panton, zis şi Pantalon, fiindcă aşa-i mai practic."

— Bun, fie. O să muncim fără patron. Dar o să muncim şi fără gologani. Şi-atunci, cum îţi mai umpli burta ?

Panton se aşază şi se aude cum pîrîie banca sub el. La Source se repede :

— Ai mai făcut vreo grevă, Pantalon ? Ştii cum vine asta ? Există solidaritatea, colectele, tovarăşii de pe alte şantiere care dau ore, negustorii care dau crăpelniţă. Nu vrei să-ţi fac o schiţă, ai ? O să fie şi asta o grevă ca toate grevele. Deosebirea e că o să lucrăm. Ca să muncim, o să trebuiască să dăm din coate. Nu numai că o să trebuiască să ne facem ziua, ca de obicei, sau şi mai bine încă, dar o să trebuiască chiar să alergi în delegaţii, la dreapta şi la stînga, să te duci să iei cuvîntul în pieţe, sau pe alte şantiere, să găseşti gologani, să vinzi fierărie, hîrţoage vechi, să-ţi drămuieşti bănuţii, să plăteşti transporturile delegaţilor la Adunarea Naţională, la M.R.U., o să trebuiască să munceşti din greu şi, după ore, să mai munceşti încă, să faci două

sau trei zile într-o zi. Trebuie să ştim dacă sîntem hotărîţi sau nu să-i dăm drumul, ce naiba ! Da sau nu ?

— Da !

Sala amuţise ascultînd cuvintele înfocate ale delegatului, şi un glas, unul singur, a strigat, o singură dată, un singur cuvînt, pe care l-a auzit toată lumea :

— Da !

La Source s-a oprit brusc, cu respiraţia tăiată. Se uită la cel care a strigat. E Jacquot. Se uită în jurul lui Jacquot, la masa lui, şi nu vede decît feţe tinere. Atunci delegatul, cu un zîmbet larg, întinde amîndouă braţele, cu palmele desfăcute spre Jacquot :

— L-aţi auzit ! Răspunsul lui a izbucnit de la sine ; aşa e tinereţea !

Toate capetele se întorc spre Jacquot, care coboară privirea şi mişcă încet din umeri, foarte stînjenit.

— Sîntem şi noi aici să punem umărul.

Toate capetele se întorc dintr-o singură mişcare spre glasul care a vorbit acum. Charbin cel lung s-a ridicat în picioare, grav, cu ochii la Jacquot.

— Toţi tovarăşii mei... vă puteţi bizui pe ei... El tace o clipă, apoi precizează : Pe cei din Champclauson.

Dintr-o singură mişcare, Jacquot, Claude, Victor, Julien, Octave, Riri şi Mimile se ridică, faţă în faţă cu ceata lui Charbin.

Un hohot de rîs zguduie sala. Doar tinerii nu rîd.

Barrot a avut puţin de furcă pînă s-a făcut linişte, ca să se treacă la vot. Principiul acestei greve neobişnuite a fost adoptat în unanimitate.

Iar cînd oamenii se ridicară să plece, Barrot strigă :

— Încă un cuvînt, tovarăşi ! O să începem imediat munca fără patroni. Dar fiţi foarte atenţi. Nu mai avem acoperire la Ocrotirile Sociale. Aşa că, fiţi atenţi şi, mai ales, să nu existe accidente ! Atenţie, tovarăşi !

— Dacă îţi închipui cumva că de obicei nu sîntem atenţi... bombăni un glas.

Barrot îl auzi :

— Atunci, fiţi mai atenţi decît de obicei.

În faţa uşii, tinerii se strînseră în două cete. Cei din Champclauson şi cei din Mahalaua-Rîioasă se priveau curioşi.

Jacquot fluieră. Laniel dădu fuga să-i adulmece călcîiele. Cei din Champclauson îşi arătau unul altuia, în bătaie de joc, cîinele răpănos.

* * *

Pneurile groase ale camioanelor scoteau din prundiş un zgomot ca de rîşniţă. Sub greutatea încărcăturii, arcurile şi obloanele scrîşneau. Şanţul şi taluzul dintre drum şi şantier nu fuseseră pe deplin nivelate, de aceea camioanele sforăiau ca turbate cînd îşi luau vînt, apoi săltau botul şi se ridicau dintr-o sforţare. Dîre gălbui zimţau taluzul. Uneori, cîte un camion prea încărcat cobora de-a-ndaratelea. Motorul urla şi, de două sau de trei ori, ezita dînd înainte, apoi se repezea şi trecea cum trece o pisică pe-un zid.

Erau vechi camioane militare americane, deşelate şi murdare. Vechi camioane pentru războaie coloniale, fără cabină. Un coviltir verde şi peticit lega simplu parbrizul de spătarul scaunului. Îngheţai în ele, iar şoferii se înfofoleau în canadiene cu gulerul ridicat, purtau fulare de lînă şi mănuşi cu un deget, groase, din piele de oaie.

Şoferul primului camion auzi, peste huruitul motorului şi peste zăngănitul metalic al şasiului, un strigăt puternic. Aproape imediat un muncitor tînăr sări pe scară şi se rezemă de parbriz. Şoferul îşi trecu mănuşa peste ochi, ca să-şi şteargă lacrimile pricinuite de ger.

— Hei, eşti binevenit, pe cinstea mea ! strigă tînărul, vîrînd o ţigară între buzele şoferului. Apoi aprinse un chibrit în palme şi i-l întinse sub nas. Omul de la volan trase primul fum, tuşi, sughiţă şi strigă :

— Ce v-a apucat astăzi ?

Fără să-i răspundă, tînărul muncitor se sprijini de umerii lui şi îi cîntă pe deasupra fularului :

— Dă-te jos şi-o să te apuce ameţeala. Ei, Charbin !

Şoferul se uită şi zări un alt flăcău, căţărat pe scăriţa din dreapta. Şoferii camioanelor următoare văzură cu uimire cum creasta taluzului se umplea de muncitori care salutau cu aclamaţii trecerea fiecărei maşini.

— Oho, ia te uită, iar nisip !

— Şi un camion cu piatră de construcţie !

— Şi un camion cu fierărie ! Hip ! Hip ! Hip !

— Uraaa !

Şirul camioanelor se îndreptă spre şoproane, la pas, însoţite de alaiul muncitorilor. De o parte şi de alta a primului vehicul, stînd drepţi pe scări, cu nasu-n vînt, Jacquot şi Charbin cel lung deschideau marşul.

De după uşa de sticlă a barăcii-birou, Bourvil îşi lipea fruntea de geam şi zîmbea. Îşi puse o ţigară între dinţi, îşi scotoci buzunarele, se uită spre soba care nu era încă aprinsă şi se hotărî să iasă, ca să ceară foc.

Traînepattes, magazionerul, rînduia camioanele în poziţie de descărcare, bătîndu-le încetişor cu bastonul, pe apărătoarele de noroi şi pe cauciucuri, de parcă ar fi fost vite.

— Pe aici, pe aici, fierăria ! Şi nisipul, colo ! Colo am zis ! Hei, umblaţi binişor... nu-i momentul acum să risipiţi materia primă, ce naiba !

Barrot îi spuse lui La Source :

— O să chemăm şoferii aici, să le explicăm situaţia şi să le cerem să vorbească şi ei pe la întreprinderile lor.

— A sosit tot materialul ?

— Da, am numărat camioanele. A sosit tot.

— Bine. Atunci putem merge... Mă duc să-i chem. Na, ţine cheia !

La Source ieşi din cantină. Barrot vîrî cheia în broasca dulapului, deschise şi scoase patru litri de vin roşu şi nişte pahare pe care le puse pe o masă. Apoi aţîţă focul şi umplu soba cu cărbuni.

Charbin cel lung veni la Jacquot şi-i spuse :

— Auzi, mi-a venit o idee : dacă am merge toţi cu bicicletele, am economisi gologanii de tren. Te cred că e cam umbră la ora asta pe drum, dar dacă sîntem toţi, grămadă, n-o să ni se pară departe... Cine n-are tocilă, să-şi găsească una, cu împrumut. Şi-aici o să putem face multe cu ele, fiindcă o să ne deplasăm mai uşor. Într-un fel, o să fim motorizaţi.

Jacquot se gîndi treizeci de secunde, pe urmă zise :

— Bate laba !

* * *

Al paisprezecelea etaj domneşte peste zare. El domină cîmpia de la marginea oraşului, unde se împrăştie prisosul Parisului. O reţea strînsă de şosele şi de căi ferate ţin în ţarc casele şi cîmpurile. La prima vedere totul pare încremenit, dar cînd încetul cu încetul ochiul se obişnuieşte să privească de sus, totul se însufleţeşte. Se zăresc camioanele întorcîndu-se de la Hale pe drumul Orléansului, şi pe drumul dinspre Chartres, pînă la Croix-de-Berny, pînă la drumul Versaillesului. De la porţile Orléans, Vanves, Versailles, oraşul mare se întinde, subţiindu-se, diluîndu-se, şi lasă puţin cîte puţin pămîntul să învingă casele. Prin Montrouge, Malakoff, Arcueil, Cachan, Bagneux, pînă la Bourg-la-Reine, casele se ating. Prin Sceaux, Croix-de-Berny, Fresnes, Antony, livezile, grădinile, ogoarele, parcurile şi pădurile trec pe primul plan şi se ajunge la aşezările mai depărtate de oraş, unde grupele caselor nu mai sînt pachete compacte de clădiri legate unele de altele, ci insuliţe izolate în natură, sau cel mult unite printr-un drum mărginit cu arbori şi, din loc în loc, cu căsuţe. Reţeaua uriaşă, încurcată, de linii ferate, canalizări de gaz, de apă, fire electrice, telefonice, care în oraş se ascunde prin tuneluri, prin şanţuri sau prin canale, stă

aici sub cerul liber. În pragul porţilor sale, Parisul aruncă plasa aceasta ca să reţină toate casele din cartierele mărginaşe, mai apropiate sau mai depărtate, pe care nu le poate cuprinde. Iar furnicarul veşnic al capitalei molipseşte cartierele mărginaşe mai apropiate, răsfrîngîndu-se pînă la cele mai depărtate. Negustoraşii se întorc măreţi de la Hale, tîrînd după ei o droaie de cărucioare.

Al paisprezecelea etaj domneşte peste cîmpia în care se împrăştie prisosul Parisului.

Ogoare de sfeclă, arături, grădini, cîmpuri de flori, serele şi domeniile pătrate ale bogaţilor proprietari de răsadniţe din Antony, Cachan, Bourg-la-Reine. Păduricea din Verrières, cu lacul ei cît palma, pe care crengile desfrunzite nu-l mai ascund. Colinele din Jouy-en-Hosas şi Bièvres, împestriţate cu vile, valea Yvette, tivită cu plopi şi cu stîlpi telegrafici, movila de la Villebon împodobită cu antenele emiţătorului de radio. Terenuri virane şi terenuri parcelate pentru clădiri, pămînturi cenuşii, negre-brune sau arse. Şi, pretutindeni, clădirile prelungi ale uzinelor : morile Vilmorin, turnătoriile din Massy, cele două cărămidării, atelierele S.F.I.M., depourile de locomotive, cetatea atomică, albă şi întinsă ca un templu egiptean, sus, pe platoul de la Saclay. Poduri, tuneluri, turle, gazometre, castele de apă, viaducte, mori de vînt metalice. La răspîntii sau pe drumuri, şantiere de reparat pavaje, şanţuri săpate pentru canalizare ; pe marginea răspîntiilor şi a drumurilor, schele, fundaţii, movile de pămînt şi taluzuri.

Trenurile electrice se năpustesc pe linii. La bariere, negustoraşii se opresc să le privească trecînd, iar cei din maşini îşi pierd răbdarea.

Braţele cu canele de faianţă care susţin cablurile de înaltă tensiune sînt prinse de stîlpi printr-un sistem strîns de legături, care seamănă cu nişte vrăbii oprite de curent.

Miliarde de buloane sudate, nituite, miliarde de tone de pămînt scoase, cărate, transformate, miliarde de pietre de construcţie, miliarde de metri de cablu, de fire,

de ţevi, miliarde de roţi, miliarde de bile, miliarde de pistoane, miliarde de chei, de lopeţi, miliarde de cuie, de ferăstraie, de fire cu plumb, de mistrii, miliarde de ore de muncă, milioane de vieţi.

Un zumzet plăcut...

Şi metalul, şi piatra, şi lemnul, şi energia se hrănesc din gîndurile şi din forţele omeneşti. La înălţimea asta, omul dispare, dar îl simţi fremătînd sub fiecare bulgăr din cîmpie. Oameni, cu miile, gîndind şi trudind. Avioane grele, de transport, se înalţă dinspre Orly, trec pe lîngă etajul al paisprezecelea de mai-mai să-l atingă, şi-şi arată pîntecele alb. Aparate mici se înalţă zumzăind ca viespile pe cerul de la Villacoublay.

Al paisprezecelea etaj domneşte peste întinderi. Oameni, cu miile, furnică în cîmpie, cu spatele încovoiat, fără să înalţe fruntea, şi-ar fi de ajuns un singur cuvînt ca să se ridice în picioare, ar fi de ajuns un singur cuvînt ca să se ridice, cît sînt de înalţi, cu fruntea în cer şi cu mîinile lor învîrtoşate de-atîta lemn, de-atîta piatră, de-atîta metal, pătate de-atîta gaz, de-atîta electricitate, mîinile lor grele şi iscusite, atîrnînd de-a lungul coapselor, mîinile lor universale, încrustate cu ghips şi pilitură, mîinile lor fremătătoare, mîinile lor goale şi avide...

— Mă apucă ameţeala... şopti Jacquot, smulgîndu-şi privirea de la priveliştea care-i stătea înainte şi mutînd-o pe palisada terasei.

Charbin cel lung se ridică în picioare. Din obişnuinţă, îşi trecu palmele peste genunchi, ca să-i scuture de ciment.

— La naiba ! E altceva cînd începi să lucrezi de la temelii şi faci subsolul, parterul... Atunci te înalţi o dată cu casa, te deprinzi încet-încet, cu înălţimea, şi nici nu te mai gîndeşti la ameţeală.

Jacquot îl privi fără să înţeleagă, apoi se uită din nou spre cîmpie şi ochii i se deschiseră, mari :

— Nu, Charbin, ştii... pe mine mă apucă o altfel de ameţeală...

Charbin îi urmări privirea şi şopti :

— Deşteaptă privelişte, nu ?
— Ai ! Ai ! Ai !... oftă Jacquot.

Îşi frecă mîinile pe buzunarele largi ale salopetei din pînză de sac, apoi scoase pachetul de tutun. Trebui să-şi sufle de mai multe ori în degete ca să le facă destul de mlădioase pentru răsucitul unei ţigări. Îi trecu apoi tutunul şi foiţele lui Charbin şi-l aşteptă să termine răsucitul ca să aprindă bricheta. Vîntul stinse prima flacără şi nu mai îngădui alta. Jacquot şi Charbin, cu frunţile lipite, făcură adăpost din palme. Apoi, după mai multe încercări zadarnice, se ghemuiră, se încovoiară, se aşezară pe vine, în genunchi, se întinseră pe jos. În sfîrşit, izbutiră să-şi aprindă ţigările. Stînd în genunchi, rezemaţi de călcîie, traseră amîndoi o dată primul fum, apoi îşi reluară lucrul.

Macaraua aducea cupele cu beton, Ahmed şi Ali le luau în primire, le repartizau şi valurile de lavă ajungeau pînă la genunchii lui Charbin şi ai lui Jacquot care le îndesau între fiare. La doi metri mai încolo, Riri Houdon pregătea fierul. El îşi ţinea bărbia la căldură, sub fular, ochii somnoroşi i se închiseseră pe jumătate, dar mîinile i se mişcau repede, independente de corpul lui nemişcat. Ele mînuiau cleştele şi sîrma de parcă ar fi fost o maşină. Legau vărgile de fier pentru armat betonul fără să facă nici o mişcare greşită, îndoiau din două gesturi sîrma, o înnodau fără s-o rupă vreodată, apoi, dintr-o tăietură de cleşte, tăiau scurt cele două capete. Riri trecea la vergile următoare, răsucindu-se pe degetele de la picioare şi împingîndu-şi un genunchi cu celălalt genunchi. De fiecare dată, el împingea braţul stîng, prindea cu toată mîna legătura făcută şi o scutura de două ori, ca să se asigure de soliditatea ei.

La drept vorbind, clădirea nu avea decît treisprezece etaje de locuit. Al paisprezecelea era ocupat de un solarium spaţios, de uscătorii, de maşinăriile ascensorului, de coşurile pentru aerisire. Deasupra, trebuia turnată un fel de terasă din beton armat, pe care aveau să se ridice coşurile. Acum turnau tocmai terasa asta bom-

bată. Unii dintre muncitori împleteau armătura de fier pe cofrajul de lemn, pe cînd ceilalţi turnau mortarul.

Pantalon sări peste grilaj şi veni lîngă Jacquot :

— Dă mahorca încoa !

Jacquot îi dădu pachetul de tutun, fără să se oprească din lucru. Pantalon răsuci o ţigară, o udă din belşug cu limba şi o pipăi între degete, măsurînd totodată, cu un ochi închis şi cu altul deschis numai pe jumătate, rotunjimea bolţii. Se lăsă într-un genunchi şi se plecă spre Jacquot ca să-şi aprindă ţigara de la chiştocul lui. Trase un fum, îl păstră o clipă, clătindu-şi gura cu el, pe tăcute, apoi îl suflă, cu un oftat.

— Dacă totul merge bine, mîine terminăm terasa. Mai înainte, echipa care făcea terasa avea dreptul la zece litri de vin. Pe socoteala patronului.

Se uită visător la macaraua care aducea cupa cu beton şi la Ahmed şi Ali care se repeziră s-o golească. Apoi repetă :

— Zece litri de vin roşu.

Octave venise lîngă ei.

— Dă-ncoa'.

Luă şi el pachetul de tutun. Jacquot îl privi neliniştit.

— Acum, poţi să-ţi scobeşti buzunarele pentru zece litri ăia ! oftă Pantalon.

Octave îşi linse ţigara, o privi cu un ochi critic şi spuse :

— Mă-ntreb... ce le pasă patronilor... de greva asta ?... Din moment ce muncim... ei nici nu cer altceva. Lucru pe gratis... nu găseşti totdeauna.

Jacquot lăsă jos mistria cu care se pregătea să împingă betonul în armătura de fier, ridică genunchiul stîng care trosni, îşi sprijini mîna pe genunchi şi întoarse capul spre Octave.

Deasupra lor răsună un vîjîit greoi. Jacquot, Charbin, Pantalon şi Octave abia avură timp să zărească pîntecele lung al unui cvadrimotor. Tot etajul al paisprezecelea urmări avionul cu privirea, pînă ce-l văzu topindu-se în cenuşiul cerului, undeva, spre Versailles.

— Tîlharii dracului ! Se duc la băi, peste ocean, bombăni Pantalon.

— La Buenos-Aires sau în Mexico... undeva unde e cald, de ! confirmă Octave.

— E un „Dakota" de transport, spuse Charbin.

— O maşină afurisită ! rosti Jacquot, agale, clătinînd încetişor din cap.

Pachetul lui de tutun a treia îi fu înapoiat aproape gol. Pantalon tocmai se pregătea să-şi pună în mişcare trupul de uriaş ca să pornească spre locul lui de muncă. Deodată, de la celălalt capăt al terasei, se auziră strigăte.

Ahmed şi Ali goliseră cupa cu ciment dar n-o mai trimiseseră jos. Găleata se afla pe terasă, iar cei doi nordafricani începuseră un dans frenetic în jurul ei, zvîrlindu-şi braţele şi picioarele la dreapta şi la stînga, înainte şi înapoi, cîntînd şi zbierînd cît îi ţinea gura.

Jacquot şi Charbin se ridicară dintr-un salt şi dădură fuga unul lîngă altul, sărind printre grilaje, căldări şi scule. Octave şi Pantalon veneau după ei. Laridon, Visselimenet, Houachouche, Moktar şi Salem li se alăturară. Riri Houdon îşi termină nodul de sîrmă, îl încercă de două ori, ca să fie sigur că e zdravăn, se ridică, îşi vîrî cleştele în brîu, îşi frecă mîinile şi veni, în sfîrşit, lîngă ceilalţi.

Ahmed şi Ali, obosiţi de atîta zbierat, scoaseră cîteva sunete inteligibile :

— Macara nu mai mergem ! tună Ali şi mustaţa lui stufoasă, plină de fire albe şi negre, fremătă la curentul făcut de nări.

Se îndreptară cu toţii spre marginea terasei, în partea dinspre barăci. Se uitară în jos :

— S-a oprit motorul !

— Şi betoniera s-a oprit !

— Nici betoniera cealaltă nu mai merge !

— Nu se mai aude ferăstrăul !

— În baraca sindicatului nu mai e lumină !

Apoi tăcură.

Stăteau toţi doisprezece, aliniaţi pe marginea etajului al paisprezecelea, cu faţa biciuită de vîntul îngheţat. Îşi ţineau mîinile în buzunare, sau pe şolduri, sau îşi încrucişau braţele. Purtau pantaloni din pînză de sac, bluze kaki, „battledresses" — haine de lupte, uniforme vechi. Iarna, le plăcea să-şi înlocuiască salopetele de dril cu stofă groasă, militărească. Se îmbrăcau cît mai ieftin, din vechiturile prisosurilor americane. Unii tîrau în picioare cizme de cauciuc, largi, în care pot intra două perechi de ciorapi de lînă. Acum, apleçaţi deasupra golului, cu capetele în jos, cu părul vîlvoi, păreau nişte partizani prinşi în urma prăbuşirii vreunei armate. Stăteau acolo, perfect aliniaţi, pe marginea etajului al paisprezecelea, cocoţaţi la marginea lumii, şi se lăsau biciuiţi de vînt.

*
* *

Pe şantier există zgomote regulate, zgomote continui, zgomote alternative, cărora ajungi să nu le mai dai nici o atenţie. Dar cînd şantierul moare aşa, dintr-o dată, se aude tăcerea. Atunci nu mai rămîne decît un freamăt din ce în ce mai uşor, din ce în ce mai rar. Într-un şantier a cărui viaţă se opreşte dintr-o dată, există totdeauna vreo picătură de apă care se încăpăţînează să mai cadă dintr-un robinet prost închis în vreun hîrdău plin cu apă.

La Source ieşi în fugă din baracă. Se opri în centrul maidanului dintre clădire şi şoproane. Barrot veni lîngă el. La Source zări statuile vii, încremenite la etajul al paisprezecelea. Îşi puse mîinile, pîlnie, la gură. Muncitorii de pe terasă desluşiră :

— Tîlh... au ... iat ... rentul !

Se repeziră grămadă spre schelă şi tropăiră pe loc, aşteptîndu-şi rîndul ca să se repeadă pe scara îngustă. Îşi şopteau între ei : „au tăiat curentul", ca să se pă-

trundă de ideea asta. La al treisprezecelea etaj, putură să folosească scara cea mare, care n-avea încă nici rampă, nici parapet de scînduri şi coborîră, cîte patru trepte odată. Săreau, cîte trei inşi laolaltă, bombănind. Toată clădirea vuia şi apartamentele fără pereţi între ele păstrară cîteva clipe ecoul trecerii lor. Fără să-şi încetineze mersul, Jacquot îl înghionti pe Octave :

— Nu ţi-am spus eu, tăticule !

— Ce ?

— Dacă greva asta le-ar fi plăcut atîta patronilor, nu ne-ar fi tăiat ei curentul !

Puntea de lemn care înlocuia peronul, la parter, era prea îngustă ca să încapă toţi odată. De aceea săriră jos, cu picioarele lipite, cu braţele în cumpănă.

Sosiseră toţi muncitorii : de la binale, de la beton, de la prefabricate, de la primul etaj, de la clădirea cealaltă. Se strînseseră cerc în jurul lui La Source şi Barrot. Stăteau cu mîinile în buzunare sau sub haină, tropăind pe loc. Pămîntul bătătorit de pe spaţiul dintre baracă şi şoproane răsuna de tropotul întunecat al mulţimii acesteia, neclintită şi tăcută acum.

La Source se săltă pe vîrful picioarelor şi nasul lui păru că-i adulmecă pe cei de faţă.

— Tovarăşi... iii !

La Source şi Barrot vorbiseră amîndoi odată. La Source, cu un semn din bărbie, îi lăsă cuvîntul lui Barrot.

— Tovarăşi !

Un vîrtej mitralie de foarte aproape adunarea, cu o rafală de praf amestecată cu nisip fin. Oamenii îşi frecară ochii, îşi şterseră mîinile, scuipară. Barrot îşi linse buzele, se strîmbă şi urmă :

— Tovarăşi ! Electricitatea Franţei ne-a lăsat fără curent. Guvernul nu vrea să se afle că muncitorii vor şi pot să clădească locuinţele de care populaţia are atîta nevoie !...

O dată mai mult, Barrot arătă care e situaţia : bani existau. Muncitorii bombăneau :

— ...prost aranjată toată povestea asta...

Barrot trebui să ridice glasul, să strige. El îşi afirmă încrederea în greva aceasta activă...

— ...care va primi neapărat sprijinul entuziast al populaţiei. Victoria depinde de munca noastră, de voinţa noastră.

Cînd tăcu el, încetară, într-un fel curios, şi murmurele. În tăcere, o tablă ondulată, gîdilată de vînt, făcu să se audă un fel de rîs nervos pe acoperişul şopronului. Cîrligul cablului se legăna molatic pe braţul macaralei celei mari şi scîrşnetul lui cobora de la etajul al paisprezecelea, de-a lungul faţadei acesteia asemănătoare unei ruine, cu golurile ferestrelor încă fără geamuri şi fără pervazuri.

— Are cuvîntul tovarăşul La Source.

Cîteva zîmbete luminară în treacăt chipurile posomorîte, cîteva zîmbete amare se iviră pe buzele crăpate.

La Source, în vîrfurile picioarelor, se sprijini cu mîna stîngă de umărul lui Barrot şi, clătinîndu-şi capul ca şi cum ar fi vrut să zică nu, se pregăti să înceapă. Apoi, pe neaşteptate, îşi învîrti pumnul drept şi strigă :

— O grevă ca a noastră nu se stinge sucind un întrerupător !

Şi tăcu.

Se auzi limpede macaraua, rînjind din toată fierăria ei paralitică. Acum nu mai băteau rafale, dar vîntul sufla cu regularitate şi toţi stăteau pînă la gleznе într-un nor neîntrerupt, care acoperea solul.

La Source continuă, mai încet :

— Noi spunem într-una că lumea-i a noastră, că o să clintim munţii din loc, că o să arătăm noi ce putem, că o să rîdă mai bine cine o să rîdă la urmă, şi e de ajuns să ni se taie lumina, ca să tremurăm ca nişte ţînci.

Cuvîntul „ţînci" îl rosti făcînd o mutră drăgăstoasă. Îşi întinse palmele uriaşe, cu degetele răşchirate, făcu o roată, învîrtindu-se de jur împrejur, ca să i le vadă bine toată lumea.

— Pe naiba ! Avem nişte lăboaie cît toate zilele şi o să încasăm palme, fără să zicem nici pîs ! O să înghiţim la ghionturi şi-o să zicem mersi !

Cîţiva muncitori îşi scoseseră mîinile din buzunare şi le priveau, plini de curiozitate.

La Source îşi izbi palmele cu zgomot, de coapse.

— Dacă-i aşa, n-avem decît să ne schimbăm îmbrăcămintea şi s-o ştergem la culcare...

Muncitorii se legănau, pe nevăzute, de pe un picior pe altul, cu tălpile în praf.

La Source vorbi liniştit, apăsînd pe fiecare cuvînt, cu o falsă nepăsare :

— Numai că, ştiţi ce-o să se întîmple ? Ei bine, să vă spun eu ce-o să se întîmple. Dacă primim palma, ei au să ne mai ardă încă una şi apoi încă una, iar după palme au să vină picioarele-n spate, şi după ele, loviturile de ciomag. Asta pînă au să înceapă loviturile de baionete !

Delegatul scoase din fundul buzunarului o batistă uriaşă, cenuşie, cu pătrăţele, şi îşi înfundă nasul în ea, scoţînd un sunet scurt, ca de trîmbiţă. Se şterse, văzu pulberea vîscoasă de pe batistă şi o făcu să dispară în buzunar. Îşi curăţă gîtlejul, apoi continuă :

— Nu ne rămîne decît să ne ducem la abator şi să ne descheiem cămaşa, ca să pregătim gîtul.

Îl apucă iar pe Barrot de umăr şi strigă :

— De, eu unu nu sînt bun ! Dar voi ?

Un mormăit furios străbătu cercul. Capetele se clătinară, ochii sclipiră.

— Dacă există printre noi unii care nu sînt de acord, e dreptul lor, strigă La Source. Să plece. N-au decît să meargă şi să-şi ia certificatul şi actele de la S.A.C.I. Să plece, noi le urăm drum bun !

Se lăsă pe tălpi, îi dădu drumul lui Barrot şi-i spuse ceva, pe şoptite.

Muncitorii discutau, se împungeau cu degetul, se luau de braţ sau de umăr.

La Source ridică amîndouă mîinile în sus : mai avea ceva de spus. Vorbi atît de încet încît oamenii trebuiră să-şi ascută auzul ca să-l înţeleagă. Apăsă pe fiecare cuvînt, stăruitor.

— Tovarăşi ! Tovarăşi ! Noi avem o armă. Arma

asta e unitatea noastră. Dacă guvernul apucă s-o ştirbească, ne-am ars. Dacă rămînem aşa cum sîntem, uniţi, ca degetele de la mînă, n-o să se joace cu noi!

Delegatul făcu o pauză de cîteva clipe, apoi răcni:

— Sînteţi gata? Gata să continuaţi? Pînă la izbîndă?

Nu-i răspunse nimeni, dar se strînseră toţi mai aproape, cercul se îngustă, primul rînd nu mai cuprindea decît şapte muncitori, umăr la umăr. În grămadă, nasurile atingeau cefele.

Barrot spuse:

— Să nu ne pierdem cu firea. O să ne organizăm cu grijă acţiunea. Dacă are cineva de făcut obiecţii sau de pus întrebări, îl ascultăm.

Un glas întrebă:

— Macaraua nu mai merge; cum o să urci betonul la etajul paisprezece? Pe umerii tăi?

Se făcu tăcere, o clipă, apoi cineva strigă:

— Mde! La nevoie o s-o facem şi p-asta!

Toate capetele se întoarseră spre cel care strigase. Era paraşutistul.

* * *

În centrul clădirii, de o parte şi de alta a scării celei mari, fuseseră lăsate spaţii goale pentru cuştile ascensoarelor. Acolo instalară cele două trolii de mînă. Scripetele fu fixat pe-o capră de lemn, la etajul paisprezece. Betonul era urcat cu găleţile.

Betonierele, lipsite de curent electric, îşi întindeau spre cer gurile mari şi nătînge, ca nişte tunuri după armistiţiu. Se formaseră echipe care pregăteau betonul cu lopeţile. Mai întîi, croiau nişte atoli din prundiş, şi în mijlocul lor turnau moviliţa de ciment din care făceau o insulă. Apoi, mînuind repede lopeţile, amestecau apa, cimentul şi pietrişul, îl suceau, îl răsuceau, îl băteau, îl frămîntau, cu gesturi savante, de brutari. Betonul gata

era îndesat imediat în găleţi largi, pe care doi oameni le cărau, poticnindu-se, spre cele două trolii de mînă, în timp ce, tocmai sus, deasupra vetrei acesteia, plecaţi peste minuscula fereastră pătrată a etajului treisprezece, betoniştii de pe terasă tropăiau de zor.

O astfel de clădire înghite betonul. E obişnuită cu ritmul maşinilor şi al macaralelor gigante. După tăierea curentului, se iviseră probleme grele.

Echipele de betonişti fuseseră întărite cu oameni aduşi de la terasă şi de la al doilea imobil.

Barrot îi spusese lui Pantalon :

— O să fiţi mai puţini sus, la al paisprezecelea. Ideal ar fi, nici vorbă, ca ritmul să nu fie de loc încetinit.

Pantalon se scărpinase la subsuoară, grav :

— O să facem şi noi ce-om putea. Doar nu sîntem boi !

Mai rămînea de găsit oameni pentru cele două trolii de mînă. Muncitorii şovăiau. Trebuia învîrtit serios la manivele ca să poată fi ridicat, în mai multe rînduri, ceea ce macaraua cea mare ridica dintr-o dată. Barrot îi spuse paraşutistului :

— Ia ascultă, tu, mai adineauri...

— Bine, m-am dus ! i-o reteză paraşutistul, şi se îndreptă cu paşi mari spre clădire.

— Eu iau celălalt troliu, anunţă Jacquot şi, fără să aştepte răspuns, se repezi pe urmele paraşutistului.

— Hei, e nevoie de doi oameni la fiecare troliu ! le strigă Barrot.

— Mă duc eu cu Jacquot !

Mimile dădu fuga după el.

— Tu nu vrei să te duci cu paraşutistul ? îl întrebă Barrot pe Octave.

— I-auzi, dacă vreau !

Noul dispozitiv începu să funcţioneze încet de tot, apoi, puţin cîte puţin, căpătă viteză. Oamenii de la trolii învăţau la ce înălţime exactă putea fi oprit cîrligul ca să fie agăţată găleata goală, scutind două învîrtituri de prisos ; învăţau cum să agaţe găleata plină, dintr-o singură mişcare, smulgînd-o de jos. Învăţau la care în-

vîrtitură de manivelă, precis, trebuia împins la maximum şi la care trebuia slăbit, ca să-l laşi pe coechipier să împingă. La început, cei ce cărau pînă la troliu găleţile pline trebuiau să aştepte, căci producţia de beton mergea mai repede decît ridicatul şi oamenii de la etajul paisprezece trebuiau să aştepte pe marginea golului, căci terasa înghiţea betonul mai repede decît i se aducea. Ocările lor coborau prin gaura ascensorului cu ecouri de pietriş. Charbin cel lung şi slăbănogul roşcovan din Champclauson aveau în grijă unul din cei doi atoli producători de beton. Veneau la troliul lui Jacquot, puneau găleţile jos şi-şi băteau joc de el.

— Şi zici c-o să mai dureze mult ?

Jacquot se uita peste umăr la celălalt troliu, unde trei sau patru oameni aşteptau cu găleţile, la rînd, şi răspundea :

— Dacă nu-ţi place, n-ai decît s-o întinzi la ăilalţi. Pe cinstea mea !

— Mai las-o, jupîne ! Eu sînt clientul dumitale !

Cei care făceau betonul îşi lărgeau atolii şi găleţile se înmulţeau mereu. Oamenii de la trolii abia scoteau din cîrlig, cu mîna stîngă, o găleată goală, că şi apucau una plină. Munca lor, în doi, era sincronizată perfect. Cel care frîna troliul scotea găleata goală, pe cînd celălalt ridica în braţe găleata plină şi o agăţa de cîrlig : între timp, tovarăşul lui libera frîna şi împingeau amîndoi la manivelă. Dar degeaba se urcau găleţile cu toată viteza prin golul ascensorului şi se coborau căzînd libere pînă la un metru şi jumătate de pămînt. Acum, în dreptul fiecărui troliu, stăteau cîte şase oameni, făcînd coadă cu trei găleţi pline, căci lopeţile produceau din ce în ce mai mult beton. Cărătorii erau necruţători :

— Măi băieţi, mai mişcaţi-vă şi voi, niţel ! Aţi început să moţăiţi lîngă rîşniţele astea !

Jacquot era leoarcă de sudoare. Îşi lepădase mai întîi fularul, apoi haina. Mimile gîfîia. Paraşutistul îşi ritma învîrtiturile manivelei :

— Un-doi... iii... Un-doi... iii...

Iar Octave înjura, la fiecare găleată.

Deodată, la sosirea unei găleţi goale, Jacquot frînă troliul.

— Aşteptaţi puţin ! le porunci el cărătorilor de beton.

Se întoarse cu un cîrlig, sări pe troliu şi prinse al doilea cîrlig de veriga primului, apoi se coborî, împinse deoparte patru cărători şi-i strigă lui Mimile :

— Dă-i drumu' !

Agăţară cele două găleţi una lîngă alta. Înainte de-a pune mîna pe manivelă, el strigă paraşutistului :

— De, noi ăştia, n-am făcut armata !

Flăcăii de la al doilea troliu se opriseră şi se uitau la el. Octave îi şopti paraşutistului :

— Ai văzut... mare şmecher !

Paraşutistul păli, apucă furios manivela, dar îi dădu drumul îndată.

— De unde ai furgăsit cîrligul ăsta ?

— De la magazie, deşteptule ! îi răspunse Jacquot, pufnind în rîs. Şi apucă manivela, făcîndu-i semn lui Mimile. Acum, cu amîndouă găleţile, li se păru atît de greu, încît controlară dacă n-au uitat cumva troliul blocat. Muşchii gîtului, încordaţi, stăteau parcă gata să le plesnească şi băieţii închideau ochii.

Găleţile îngemănate urcau mult mai încet ; ceea ce cîştigau în cantitate, pierdeau ca viteză.

Dar cei patru se obişnuiră cu noua greutate şi iuţiră cadenţa pînă într-atîta încît nu mai rămase decît o găleată care să aştepte rîndul. Băieţii de la fiecare troliu nu-i scăpau din ochi pe ceilalţi. Jacquot strigă, fără să se întoarcă :

— Mai opriţi-vă mă, ce dracu' ! Lăsaţi-le şi altora, de sămînţă. Apoi se odihnea un pic şi şoptea, încet de tot : Dă zor, Mimile, altfel ne ard !

— Auzi ce mai guiţă lăudăroşii ăia ! zbiera paraşutistul în golul de deasupra lui. Parc-ar fi nişte mistreţi : numai gura de ei !

Şi cele două pîlnii ale ascensoarelor le întăreau ocările glumeţe, ca nişte cutii de rezonanţă.

Scîndura schelei se îndoia sub greutatea purtătorilor de găleţi şi cărătorii veneau cu glume noi la fiecare drum.

— O găleată pentru M.R.U. ...
— O găleată pentru S.A.C.I. ...

Deodată, prin camera ascensorului se auzi glasul lui Ahmed :

— Hei, mai mole acolo jos, aici remas la urma !

Jacquot îşi îndreptă spinarea, îşi apăsă şoldurile, făcu două mişcări înainte şi înapoi, apoi se întoarse, rîzînd triumfător, spre al doilea troliu. Paraşutistul, încovoiat peste manivelă, înălţă din umeri. Jacquot îi strigă lui Mimile :

— Ar trebui întărită echipa la terasă. Săracii de ei...

Apoi strigă, şi mai tare încă, spre paraşutist :

— ...ăia de sus nu mai pridídesc !

Şi agăţă imediat două noi găleţi pe care scurtul răgaz i le adusese în faţă.

Rîcîitul rapid al lopeţilor în prundiş se întărea din ce în ce, cărătorii aproape că alergau, şi schela duduia la trecerea lor.

Şuieratul de şase opri brusc munca în furnicarul şantierului. Ziua de muncă nu se termina ca în alte seri. Oamenii rămîneau locului, cu gesturile oprite la jumătate. Găleţile îngemănate se aflau la o treime din înălţime. Jacquot prinse zdravăn manivela şi cele două găleţi sosiră imediat la etajul paisprezece. O mînă de prundiş se rostogoli, ricoşînd în golul de deasupra lui cînd, sus, Ahmed şi Ali goliră găleţile. Jacquot pufni pe nări. Îl văzuse pe Charbin cel lung şi pe prietenul lui roşcovan oprindu-se lîngă el, cu încă o găleată. Coborî găleata goală, le-o dădu lor, ridică găleata plină şi nu bloca definitiv troliul decît cînd îi auzi pe cei doi algerieni golind ultima găleată pe terasă.

Atunci îşi legă fularul la gît, îşi puse haina, o încheie, îl întrebă pe Mimile : „Vii ?“ şi porni pe scară. Mimile îl urmă.

— Unde-aţi întins-o ? le strigă Charbin.

Răspunsul lui Jacquot veni de la etajul al doilea :

— Mă duc sus, să văd !

Charbin şi roşcovanul porniră în goană după el. Paraşutistul şi Octave îi urmară.

Pe terasă, își dădură seama că se înnoptase. Laridon, Moktar, Visseliment și Salem îndesau în cofraje ultimele găleți de beton. Riri strîngea capetele de sîrmă și cleștii. Pantalon își trăgea manșetele, peste enormele lui antebrațe, căsnindu-se să-și încheie nasturii la mîneci. Ali rîcîia cu mistria o găleată, ca să-i înlăture crusta de beton. Houachouche aduna sculele cu amîndouă mîinile. Victor, stînd pe marginea cofrajului, cu picioarele în vid, fuma.

Jacquot, Mimile, Charbin, roșcovanul, parașutistul și Octave se aliniară în fața metrilor pătrați de terasă făcuți de la tăierea curentului. Parașutistul își scoase pachetul de țigări. Aprinse o țigară și le dădu pachetul celorlalți, pe rînd. Cînd îl primi înapoi, îl pipăi fără să-l privească, îl mototoli și-l aruncă. Erau toți hipnotizați de bucata aceea de ciment.

— Ăsta putem zice c-a fost cărat cu pumnii ! Pe cinstea mea ! făcu Jacquot.

— Nu-i e cu nimic dator patronului ! adăugă Charbin.

Mimile chicoti :

— Nu-i e dator nici c-o boabă !

Și rîse. Se întoarseră toți spre el, buimăciți, ca și cum le-ar fi vorbit într-o limbă străină. Rîsul lui Mimile încetă brusc. Riri se întinse și oftă :

— Ooof... ce somn îmi e !

Vîntul încetase. Un val de umezeală înghețată învăluia totul, pe furiș. În depărtare, Parisul își răsfira mărgelele scînteietoare. O panglică luminoasă accentua șinele de fier și drumurile. Mașinile și autocamioanele își împleteau fasciculele de raze. Lumini roșii, lumini verzi, semafoarele gării d'Antony, becuri microscopice împestrițau cu stropi galbeni firmamentul acesta. Din cîmp se înălța un vaier înăbușit, un oftat de ușurare.

Băieții își ridicaseră acum frunțile și se bucurau de frumusețea priveliștei.

— Ai... ai... aiaiaiaii ! făcu Jacquot.

— Da, aprobă Pantalon, cu glasul lui răgușit. Apoi tuși ca să-și desfunde gîtlejul și trase, cu toată greuta-

tea lui, o lovitură de călcîi în betonul proaspăt, ca şi cum temeiul întregii cîmpii s-ar fi aflat pe terasa asta. Victor se ridică, greoi, în picioare :

— Care merge ?

Nu-i răspunse nimeni. Victor se îndreptă spre deschiderea lăsată pentru coborîre şi puse piciorul pe scară. Ceilalţi îl auziră încercînd cu talpa treaptă după treaptă şi forţîndu-se, ca vai de capul lui, să fluiere.

Între două căscături, Riri le explică :

— Victor a fost urcat aici... ca să vă înlocuiască... Lucra la o terasă mai mică... Trebuie că nu prea dădea în brînci... acolo.

Îşi netezi cu două degete pleoapele grele şi le frecă mişcîndu-şi celelalte degete, ca pe nişte aripi de fluturi. Şi adăugă :

— Victor zice că trebuie să fii zurliu să munceşti aşa. Adică să munceşti fără să ai un patron care să te plătească.

— Poate că de-aia se munceşte aşa, îşi dădu părerea Charbin cel lung.

Stăteau acolo într-una, cufundaţi în contemplarea lor. Riri strănută zgomotos. Atunci îşi strînseră toţi gulerele, îşi înfundară mîinile în buzunare, îşi ridicară umerii spre urechi şi porniră în şir indian spre golul lăsat pentru coborîre.

Un trosnet metalic răsună în noapte : o adiere de vînt legăna braţul macaralei.

— Te-am dat gata ! şopti Jacquot.

Vorbise numai pentru el.

* * * *

În bîlbîiala lui Claude Berger, supărător era mai ales faptul că povestea cea mai scurtă pe care o începea el se lungea, pînă îl făcea să-şi piardă suflarea. Şi totuşi, povestea era simplă : Milou se afla, o dată mai mult,

pe liber. Ultimul lui post, ultimul ca dată, fusese la „Lutétia", în calitate de groom. Îmbrăcat într-o uniformă strălucitoare, Milou îşi petrecea zilele în faţa hotelului, pe bulevardul Raspail. Ieri, închizînd uşa unei maşini, agăţase o rochie de seară, creaţia firmei Jacques Fath. Rochia era purtată de fiica unui ministru. Agăţarea fusese cît se poate de reuşită. Iar pe Milou îl trimiseseră numaidecît să-şi îmbrace iar hainele civile.

Claude adusese vestea asta, venind să-l caute pe Jacquot acasă, la el, pe la şapte seara. Povestirea bîlbîitului întîrziase enorm plecarea pentru colectă. Claude o întrebă cu multă bunăvoinţă pe d-na Leroux cum se mai simte copilul. Lulu tuşea şi vomita. Toţi medicii din spital îl consultaseră, pe rînd, nefiind de acord decît asupra faptului că trebuia aşteptat pînă o să-i treacă.

— Şi e slab... slab !

Ea îşi împreună mîinile pe şorţ. Folosi prilejul acesta ca să şi le şteargă, apoi adăugă, cu gîtul întins, cu ochii măriţi şi cu gura rotunjită :

— Nu i se mai văd decît ochii !...

Claude şi Jacquot îşi începură turneul cu cei din Castelul Camembert. D-na Walewski le deschise, zîmbi cînd îi recunoscu şi-l chemă pe Ray. Campionul era în halat, cu un plasture pe arcadă. Îşi linişti prietenii : nu se resimţea de pe urma meciului de-acum cîteva zile şi îşi continua antrenamentul, punîndu-şi o cască pentru a-şi feri arcada.

Ray trebuia să boxeze în sala Wagram, de joi în opt zile, cu Titi Martelli. I se mai punea şi piedica asta pe drumul campionatului Franţei.

Cînd Maurice îi vorbi despre greva de la şantier, Ray se duse în odaia de-alături şi se întoarse cu un plic.

— Asta e tot ce pot să fac deocamdată. Mai treceţi pe la mine săptămîna viitoare, dacă nu se termină pînă atunci bătălia de la Maisonneuves.

Îl dojeni pe Claude că nu-şi făcea cu destulă sîrguinţă antrenamentele. El tocmai se pregătea să meargă la sală, la Cancan. Dar campionul îşi luă seama :

— Da, înţeleg. Seara asta, nici vorbă, pentru tine...

Ieşind, Claude şi Jacquot zăriră pe bufet ochelarii negri, dar nu îndrăzniră să pună întrebări.

Erau să treacă fără să bată pe dinaintea locuinţei familiei Gibon, dar uşa se deschise şi doamna Gibon stărui să le dea o hîrtie de cinci sute de franci.

— Mimile e la şantier, e-adevărat. Dar taică-său nu lucrează acolo. Are slujbă la Ape, la Paris. Deocamdată, îşi are leafa lui. Hai, luaţi! Nu vi-i dă Mimile, ci taică-său.

Tocmai se pregăteau să bată, la parter, la familia Berland, cînd îl zăriră pe Riton, care urca scara. Riton le propuse să meargă cu ei, la colectă. Foarte bine... dar atunci n-ar fi putut Claude să se ducă la antrenament? Claude se împotrivi cu toată tăria, dar Jacquot ştiu cum să-l ia.

— Mai bine spune că eşti dărîmat. După o zi de muncă îndrăcită, ca ziua de astăzi, nu-i nici o ruşine...

— O, nu... nu!

— Bine, atunci du-te şi nu ne mai otrăvi zilele!

Jacquot bătu la Berland. Îl găsi la masă: pe el şi pe cei doi gemeni. Aburul supei se înălţa din farfurii, sărac şi alburiu.

Jacquot nu îndrăznea să se explice, să ceară bani.

— Va să zică, aţi început bătaia, la Maisonneuves, după cîte am auzit? îl întrebă Berland, voios. Aveţi toată dreptatea. Şi noi, la locul nostru de muncă, ar trebui să facem la fel. Nu mai putem s-o scoatem la capăt cu ce ne dau ei. Şi-apoi, iarna asta avem necazuri, belele pică una după alta. Nu-i uşor de loc... în sfîrşit... şi ce vînt vă aduce pe-aici, la ora asta tîrzie?

— Păi tocmai făceam colectă pentru greviştii şi ne gîndeam că...

Berland îi făcu semn nevestei. Ea scoase din portmoneu o hîrtie de o sută de franci, apoi luă capacul de pe un borcan de faianţă pe care scria „Cicoare" şi era aşezat pe cămin. Îşi vîrî degetele în borcan; se auzi un foşnet de hîrtie... Scoase încă o hîrtie de-o sută de franci pe care o puse lîngă cealaltă, îşi vîrî iar degetele în borcan, scotoci, dar nu se mai auzi nici un foşnet. Atunci

astupă borcanul de cicoare, merse lîngă uşă, căută în buzunarul paltonului agăţat într-un cui, scoase din fundul lui o a treia hîrtie de-o sută şi o puse lîngă primele două. Se întoarse spre Jacquot, îi întinse cele trei hîrtii şi se uită la bărbatu-său, cu ochii scăldaţi în lacrimi. Berland clătină din cap :

— Atîta putem face, flăcăule ! O să trebuiască să mai treci, după ce iau leafa.

Jacquot şovăi să vîre biletele în buzunar. Le mulţumi cu glasul înăbuşit.

Pe trotuar, Riton fu apucat de-un acces de tuse.

— Va să zică, ţie tot nu ţi-e mai bine, ai ?

Riton îşi şterse nasul.

— Cam aşa o duc, într-una. Apoi, ca să schimbe vorba, întrebă : Aţi strîns mult pînă acum ?

— Habar n-am. Ar trebui să număr... Mai ales că Ray ne-a dat un plic.

El scoase plicul. Îl deschise.

— O hîrtie de cinci mii !

— Nu mai spune !

— E cineva, Ray ăsta !

Micuţa d-nă Mounine veni să le deschidă. Ea păru foarte mirată.

— Bună seara, domnilor. Cu ce ocazie... ?

— Să vedeţi... am vrea... să vă explicăm...

— Intraţi sau rămîneţi afară, dar închideţi uşa o dată, că răciţi toată casa ! strigă o voce de bărbat.

Cînd uşa se închise în urma lor, Jacquot şi Riton se simţiră stînjeniţi. Încăperea asta cît palma, folosind totodată şi drept dormitor, şi drept sufragerie, era atît de artistic rînduită, era curăţită cu atîta dragoste, încît părea împopoţonată după gusturile unor copii. Era prima dată cînd Jacquot şi Riton intrau la tinerii soţi Mounine, care stăteau deoparte şi nu se amestecau în viaţa din Mahalaua-Rîioasă. Mobilele noi şi curate, alese cu chibzuială mare, cumpărate în rate, zugrăveala de aceeaşi culoare cu materialul plastic al aparatului de radio, cu perdelele de la ferestre, cu tapiţeria de nylon

care încadra un soi de dulap pentru haine dădeau o impresie de curăţenie modernă. Pe o măsuţă îngustă şi pătrată, acoperită cu o faţă de masă albă, se aflau două tacîmuri, faţă în faţă. Era cald şi mirosea a omletă cu ciuperci. Tînărul Mounine intră. Venea din bucătărioară, cu un şorţ femeiesc pus pe şolduri şi ţinînd în mînă o unealtă pentru curăţit cartofii, ultima modă, una din singurele noutăţi ale salonului de Arte Casnice pe care le putea cumpăra din banii lui.

Mounine îşi ajuta totdeauna nevasta să pregătească masa de seară. Asta era unul din riturile lor amoroase.

— Bună seara, băieţi, ce vînt vă aduce ?

— Să vezi, noi lucrăm lîngă d'Antony, la un şantier. Construim imobile...

— Da. Şi ?

— Păi, uite... sîntem în grevă.

— V-aţi şi ales momentul ! Acum, cînd e atîta nevoie de locuinţe...

— Păi tocmai...

— De locuinţe ! Acum trebuie să te descurci singur... Noi, cînd am venit aici, am găsit o pivniţă. O pivniţă mare, dar o pivniţă. Acum e o locuinţă. O locuinţă mică. Odaie şi bucătărie... dar prezentabilă.

Se uită în jurul lui, păru că îl necăjeşte ceva, îndreptă una din cele două cupe care încadrau deşteptătorul de pe scrin, apoi, satisfăcut de simetria restabilită, continuă :

— Grevele n-au dus niciodată la rezultate bune ! Exemplu : metroul s-a pus în grevă. Rezultat : metroul s-a scumpit. Totdeauna plătesc aceiaşi oameni. Încrucişarea braţelor nu duce niciodată la rezultate bune.

— Păi tocmai, noi...

— Ascultaţi, băieţi, voi sînteţi tineri ; eu, acum şapte sau opt ani, eram la fel ca voi. Luam foc pentru nimica toată... De-atunci, am înţeles. Nu mai fac politică, nu mai citesc nici un ziar. Încerc să mă apăr singur şi, pentru asta, îmi rînduiesc cît pot mai bine vieţişoara mea. Fac economii. Nu risipesc un franc... Dacă unii ar cheltui mai puţin la cîrciumă, s-ar plînge mai puţin de viaţă.

Tînăra d-nă Mounine puse o tăviţă pe masă şi se în-

toarse din bucătărie cu un castron de supă din care ieşeau aburi. Jacquot şi Riton înţeleseră că trebuiau să plece.

— Ceilalţi din cartier v-au dat ceva?

— Da, toată lumea din Mahalaua-Rîioasă, pînă aici, ne-a dat.

— Băieţi, trebuie să-mi înţelegeţi punctul de vedere.

Dl. Mounine oftă, îşi trecu mîna pe după perdeaua care adăpostea hainele, scoase un portofel şi zise:

— Să nu se spună că numai noi n-am făcut nimic!

Şi le dădu o sută de franci.

În faţa uşii lui Bébé, Jacquot şovăi:

— Hai, intră tu singur...

— Nu, eu nici măcar nu sînt de pe şantier. Riton tuşi, apoi respiră normal. De ce ţi-e teamă?

Jacquot înălţă din umeri şi bătu.

— Intraţi repede, copii — spuse d-na Testu — cu frigul ăsta nu-i de glumit.

Bébé călca rufe, pe masa din sufragerie. Recunoscîndu-l pe Jacquot, ea înlemni o clipă, cu fierul lîngă obraz.

— Bună seara, Riton. Bună seara, Jacquot.

— Bună seara, Bébé, spuse Riton.

Bébé puse fierul jos şi-l scoase din priză.

În timp ce Riton explica pentru ce veniseră, ea adună grămada de rufe, deschise uşa dulapului şi dispăru după ea. Şi nu ieşi de acolo decît atunci cînd îl auzi pe Jacquot mulţumind, după ce-şi pusese hîrtiile de cîte o sută în buzunar.

— Mulţumesc, doamnă Testu!

— La revedere, Bébé!

— La revedere, Riton! La revedere, Jacquot!

Ieşiseră pe trotuar şi îşi strîngeau fularele, cînd se auzi din nou uşa, în urma lor. Bébé se apropie, acoperindu-şi gîtul cu mîinile; ea veni spre Jacquot iar Riton discret, se duse ceva mai încolo.

— Riton, aşteaptă-mă! porunci Jacquot.

Dar Riton făcu pe n-aude, şi merse mai departe, cîntînd încetişor.

— Jacquot — spuse Bébé — Jacquot...

Şovăia.

— Jacquot, tare mi-ar părea rău dacă aş şti că-mi porţi pică.

— Păi ştii... nici n-am de ce.

Ea îi căută privirea, i-o găsi şi-i şopti cu duioşie :

— Ba ştii bine că ai. M-am purtat urît cu tine. Şi de-asta n-aş vrea să-mi porţi pică. Mai ales acum, cînd aveţi necazuri la şantier. Mi-ar fi plăcut să fiu lîngă tine în clipa asta, Jacquot...

— Nu depindea decît de tine...

— Ştiu, Jacquot, ştiu, dar în viaţă există unele împrejurări... în sfîrşit... aşa e viaţa...

Bébé era numai în bluză şi tremura de frig. Ea îngăimă :

— Există motive, şi-apoi, în sfîrşit, dragostea, Jacquot...

De departe, Riton tuşi. Făcuse pînă acum vreo treizeci de metri.

— Mda... dragostea după o rablă de maşină !

Şi Jacquot dădu fuga spre Riton.

În faţa porţii, maică-sa le făcu semn să se apropie, îi luă pe amîndoi de umeri şi le şopti :

— Vream să vă spun să nu vă duceţi la Volpelière pentru colectă. Acuma sînt, cum să zic, n-au nici un...

* * *

La mătuşa Manie, scaunele fuseseră date pe după mese şi rînduite în cerc, în jurul sobei. Ceainicul îşi sălta mereu capacul, împingîndu-l cu aburii lui plîngăreţi. Canadienele, pardesiurile, mantalele cu glugă, fularele fuseseră înghesuite pe prima masă de lîngă uşă.

Focul sforăia conştiincios, căldura îi mîngîia şi pleoapele li se închideau ; ei şi le deschideau iar peste ochii împăienjeniţi de somn, apoi le lăsau din nou în voie.

— Mă duc să mă culc, anunţă Riri.

Încercă să se ridice, văicărindu-se, dar se lăsă iar să cadă. Stătea călare, cu bărbia sprijinită de spătar, cu braţele atîrnate în jos. Îşi lăsă capul pe o parte, îşi culcă obrazul şi urechea şi-şi trase picioarele sub scaun.

— Trebuie să fie vreo unsprezece, observă Julien.

— Mîine... deşteptarea... la cinci... 'mneaţa, oftă Octave, după o clipă de tăcere.

Cîteva scaune trosniră, dar băieţii de-abia îşi săltară şezuturile de pe scaunele căptuşite, că se şi aşezară repede la loc, şi mai comod încă.

— E bine, spuse Jacquot, încet.

Vîntul făcea să scîrţîie acoperişul metalic. Afară, apa din şanţ trosnea de ger.

— Dacă am putea rămîne toată viaţa aşa... mai spuse Jacquot.

Un mormăit de plăcere străbătu cercul. Riton fredona o melodie. El îngînă cîteva cuvinte :

...M-a făcut să văd atîtea, că nu mă mai recunosc...

— Deştepte cuvinte, aprecie Jacquot. Sînt de tine ?

— Nu. El mai fredonă cîteva măsuri şi adăugă : Vai !

Cît erau ei de amorţiţi, tot săriră în sus cînd Tienne, ucenicul de la garajul Dujardin, îi anunţă că jandarmii fuseseră în dimineaţa aceea la familia Lampin. Tienne le pusese nişte întrebări isteţe şi reuşise să afle ce căutau acolo. Jandarmii veniseră pentru că „Lampin-fiul ceruse informaţii ca să se angajeze voluntar". Cu alte cuvinte : Maurice se gîndea din ce în ce mai mult să plece în Indochina. Băieţii gîndeau toţi la fel : trebuiau să-l împiedice să facă asta. Maurice ar fi putut, de pildă, să vină la Maisonneuves. E adevărat că acum... dar, în sfîrşit, asta i-ar fi schimbat măcar ideile. În orice caz, pe Maurice prea îl lăsaseră singur.

— Totdeauna e aşa ; lăsăm băieţii singuri cînd se găsesc la ananghie şi pe urmă ne întrebăm cum de se poate

întîmpla una ca asta... Aşa e şi cu bietul Paulin. Cine se mai ocupă de el ?

— Se zice că a plecat de la Espérandieu.

— Se zice că şi-a găsit o cabană, pe colină, şi că meştereşte şi el, pe unde apucă.

— „Cabana mea din Canada", începu să cînte Mimile.

— Tu, cînd e vorba să dai drumu' la mojicii, nu le laşi să-ţi scape, i-o reteză Julien, cu asprime.

— Zău c-ar trebui să mergem pe la Paulin, să-l vedem. Cu nevastă-sa şi cu ţîncul, ştii... oftă Milou.

— Păi dacă ar fi să ne ţinem de fiecare, n-am mai scoate-o la capăt, spuse Jacquot, plictisit.

— Bravo ţie, ai început să vorbeşti ca Mounine ! îl repezi Riton, cu o mutră pe care de obicei n-o avea.

Jacquot îşi muşcă buzele, îşi scărpină palma şi tăcu.

Hotărîră să se ducă la Maurice, mai mulţi împreună, apoi aţipiră iar, pînă în clipa cînd Chanteloube aduse vorba despre colectă. El era de părere să nu se mărginească numai la Mahalaua-Rîioasă, ci să umble şi prin centrul cartierului unde oamenii trăiau ceva mai bine. Părerea lui fu primită de toţi. Aveau să vorbească a doua zi cu Charbin cel lung şi să-şi împartă terenul cu cei din Champclauson. Chanteloube propuse de asemenea să facă colectă la cinema, sîmbătă. Cu voia patronului, să ia cineva cuvîntul în pauză... Dar băieţii nu prea se înflăcărară. Niciunul dintre ei nu simţea că ar avea stofă de orator. Atunci Chanteloube îşi oferi serviciile.

Amorţiră apoi din nou, cînd, deodată, fără să se cam înţeleagă de ce, Jacquot, care tăcuse de cînd se ciocnise cu Riton, se ridică, galben de furie. Începu să-i insulte pe toţi, în bloc, altminteri punînd şi propria lui persoană, făţiş, în grămadă : zău că nu erau buni de nimic, ce mai tura-vura. Cine se zbătea cel mai mult pentru greva lor ? Cei care nu lucrau pe şantier. U.J.-ul, Chanteloube, Partidul, Martin care împărţea pentru Maisonneuves afişe multiplicate la celulă, Martin care mersese la primar şi la popă ca să facă un comitet de ajutorare

a familiilor greviştilor. Ba chiar zilele astea trebuia să aibă loc, la Cancan, o întrunire publică pentru crearea faimosului comitet. O să binevoiască, totuşi, să se deranjeze şi ei, ca să meargă la întrunire ? Flăcăii de la şantier ce mare ispravă fac ? O colectă de-un sfert de ceas, pe ici, pe colo, iar restul timpului îşi prăjesc dosurile lîngă soba mătuşei Manie, aşteptînd să fie chemaţi să-i ia locul lui Cerdan sau să-l facă marţ pe Yves Montand ! Jacquot zbiera, ei căscau ochii, căscau gurile. Bine, dar ce se poate face mai mult ? O întrunire ? Un manifest ? Nu, Jacquot voia să organizeze ceva cu adevărat al lor, în stilul lor. Nu prea ştia nici el bine ce, un bal, de pildă...

Ideea asta îi înflăcără : un bal în folosul lor. Ah ! La balul ăsta o să aibă ei grijă să nu se golănească nimeni ! Băuturile au să le supravegheze ei.

Mimile se ridică, dar mai zăbovi cîteva clipe cu şezutul în aer, la zece centimetri de scaun. Îi venea greu să se dezlipească de tot.

Se îmbrăcară. Riri rămăsese singur, ca un naufragiat, printre scaunele goale.

Afară, îi pătrunse frigul. Porniră fuga spre casă. Din goană, Jacquot, cu coatele lipite de corp, îi strigă lui Chanteloube :

— Va să zică, vii... oratorule !

*
* *

Julien fluiera un vals-musette. Jacquot şi Charbin cel lung pedalau alături, strînşi unul lîngă altul. Claude, Julien, Victor, Octave, Mimile, paraşutistul şi Roşcovanul formau plutonul. Riri Houdon, alene, singuratic, venea după ei, abia împingînd pedalele şi ţinîndu-şi pe umărul stîng capul care i se legăna la fiecare hop. Era

încă întuneric şi băieţii îi ascundeau în mijlocul plutonului pe cei ale căror faruri se stricaseră. Din cînd în cînd, unul dădea drumul ghidonului ca să-şi frece cu zgomot mănuşile, altul se apleca pe cadru ca să-şi bată pulpele de parcă ar fi vrut să alunge ţînţarii. Pe alocuri, drumul se întindea cîteva sute de metri pe lîngă calea ferată. Dacă trecea vreun tren, sărea totdeauna vreunul dintre ei să-l ocărască şi să-l facă să înţeleagă că se lipseau bucuroşi de serviciile lui. Iar Julien fluiera *Regina Balului.*

— Azi dimineaţă, mama m-a tras de păr ca să mă scol. Nu mai eram în stare să-mi casc obloanele, povesti Jacquot, frecîndu-şi şalele.

— O să-ţi ţin eu locul la troliu, în dimineaţa asta, propuse Charbin cel lung.

— Nu. Degeaba !

Octave observă pleoapa umflată şi pometii învineţiţi ai lui Claude Berger.

— Ai încasat-o la antrenament ?

Dar Claude le spuse că trei runde cu Ray erau tot ce se poate mai bun pentru tehnică.

— Mie îmi spui, glumi Mimile, întrerupîndu-l pe Claude în mijlocul „teh-teh-teh-tehnicii" sale. Aşa se învaţă...

Claude îl privi furios.

— În dimineaţa asta vine un deputat să ne vadă, la şantier, îi spuse Charbin lui Jacquot.

— Avem tot timpul. Deputaţii nu se scoală cu noaptea-n cap.

Pe pantă, se dădură jos de pe biciclete şi urcară „în paşi de dans". Riri, mirat că bicicleta lui stă pe loc, înălţă capul, văzu panta şi se hotărî să se ridice în picioare, pe pedale. Ajunşi pe creastă, băieţii încălecară iar bicicletele şi porniră mai departe. Roţile libere îşi uneau clinchetul, ca nişte cîntece de păsărele.

La sosirea pe şantier, fură întîmpinaţi cu lătrături pline de avînt. Laniel sosi în goană, li se vîrî printre roţi şi începu să zburde, luînd drept complimente blestemele care i se adresau.

Sosiseră înainte de oră. Era prima zi cînd făceau drumul pe biciclete. Mîine au să sosească la ţanc. Îşi puseră bicicletele într-un colţ al şopronului, legară toate roţile dinainte cu un lanţ şi încuiară lacătul.

O femeie de vreo patruzeci de ani, îmbrăcată într-un pardesiu albăstrui, veni să-i întrebe dacă putea să vorbească cu „domnul Barrot sau cu domnul La Source". Ei îi arătară baraca în care pîlpîia lumina şovăielnică a unei lumînări. Cînd femeia intră în baracă, băieţii începură să vorbească încet despre „fizicul" ei.

Grupuri-grupuri, sosiseră toţi muncitorii. Acum tropăiau în jurul barăcilor, schimbau saluturi scurte, strîngeri de mînă grăbite. Tocmai se pregăteau să se împrăştie pe la locurile unde aveau de muncit, cînd Barrot le strigă să se adune. După Barrot ieşiră din baracă La Source şi femeia sosită mai adineauri.

Cei doi delegaţi şi noua venită se rezemară de peretele de scînduri, iar muncitorii formară un semicerc în faţa lor. Oamenii măsurau femeia din cap pînă-n picioare, se uitau unul la altul, îşi vorbeau la ureche.

— Cred că e toată lumea aici, îi spuse La Source lui Barrot.

Acesta ridică o mînă şi vorbi cu glas tare :

— Vă cer puţină tăcere. Răspunzînd invitaţiei sindicatului, Eugènie Duverget, deputată comunistă de Seine-et-Oise, a venit să ne vadă. Ea o să ne spună cîteva cuvinte. Îi dau cuvîntul.

Barrot se rezemă cu spatele de baracă, femeia se desprinse de perete şi făcu un pas înainte. Muncitorii o cercetau din nou, acum, cînd ştiau cine e. Îi mai priviră o dată, cu de-amănuntul, pantofii joşi, cu boturi pătrate, văcsuiţi şi lustruiţi proaspăt, pardesiul strîns tare cu un cordon lat, gulerul alb al bluzei care ieşea în afară, fularul legat peste păr, geanta de piele galbenă atîrnînd pe umăr ca o taşcă de-a lor, şi zîmbetul plăcut. Pe urmă aşteptară, s-o vadă cum începe.

— Tovarăşi... spuse ea. Şi făcu o pauză, apoi repetă, şi mai tare : Tovarăşi !

Încordarea mai slăbi puțin. Unii zîmbiră, alții își priviră picioarele, alții începură să-și cojească noroiul de pe cîte o gheată cu talpa celeilalte ghete. De la prima frază rostită, oamenii fură surprinși descoperind, pe după zîmbetul deputatei, o voce aproape dură, autoritară. În cîteva cuvinte ea îi făcu să înțeleagă că știa foarte bine ce-i cu greva, că se informase, că studiase articolele și manifestele pe care i le dăduseră delegații și că obiectivul numărul unu era să facă M.R.U.-ul să cedeze. Le aminti în treacăt poziția partidului ei față de guvern, le aminti cum partidul denunțase fără încetare minciunile și demagogia în problema locuințelor. Partidul va acorda acestei mișcări îndreptățite tot sprijinul nu numai în Adunarea Națională, dar și făcînd apel la unitatea muncitorească, la unitatea și solidaritatea întregii populații.

Ea termină îndemnîndu-i să trimită delegații și cereri la ministere și exprimîndu-și încrederea în unitatea lor, chezășia sigură a victoriei.

Cuvintele deputatei le concentrase gîndurile asupra luptei care îi preocupa mai mult decît orice. Muncitorii o aplaudară. Apoi, în clipa cînd aplauzele începură să mai slăbească, o văzură iar în fața lor, așa cum era, și aplauzele izbucniră din nou, iar zîmbetele li se colorară cu ironia duioasă pe care o ai pentru o femeie care știe să ducă la capăt, cu cinste, o muncă de bărbat.

Uriașul Pantalon, al cărui cap se ivea pe deasupra mulțimii, strigă în gura mare :

— Ascultă, Năsosule, nu se face s-o lăsăm să plece așa, fără să bea un păhărel.

Un hohot de rîs îi aprobă cuvintele. La Source intră în baracă să caute o sticlă de vin și un pahar. Veni cu un pahar pentru bere. Cînd i-l dădu, Eugènie Duverger deschise ochii mari.

— E cel mai mic model pe care îl avem, se scuză La Source. Nu prea o ducem bine cu vesela.

Îi turnă un vin roșu atît de vîrtos, încît paloarea zorilor îl făcea să pară gros ca gudronul. Cînd paharul

se umplu de vreo două degete, femeia-deputat împinse la o parte gîtul sticlei.

— Hei, umple-i-l bine, La Source, strigă moş Houdon.

— Abia mi-am băut adineauri cafeaua cu lapte, şopti Eugènie Duverger.

Dar şoaptele ei se pierdură în zarva necruţătoare a muncitorilor care rîdeau cu poftă. La Source, încurcat, umplu pînă sus paharul. Femeia-deputat îl privi ca o mucenică, închise ochii, goli paharul dintr-o înghiţitură, deschise ochii înlăcrimaţi, împinse cu o zvîcnire a pieptului un nod rămas în gîtlej şi întoarse paharul gol cu fundul în sus, spre entuziasmul tuturor celor de faţă.

*
* *

Încă din prima jumătate de oră regăsiră ritmul muncii din ajun. De cum fură gata primele grămezi de beton, troliile îşi începură iar zornăiturile. Aproape în fiecare ceas inovaţiile le îmbunătăţeau sistemul de lucru. În loc ca betonul să fie făcut la jumătatea drumului, între şoproane şi clădire, atolii fură întocmiţi sub şoproane. Muncitorii se aflau astfel la adăpost şi nu mai aveau nevoie să care nisip, apă şi ciment. Drumul cărătorilor se dubla, dar operaţia era mult simplificată.

În timpul mesei, moş Houdon le propuse delegaţilor montarea unui al treilea troliu.

— Aşa o să putem căra proptelele şi bîrnele pentru cornişă.

Barrot chibzui o clipă, apoi răspunse:

— E greu. Pentru montarea troliului am fi siliţi să reducem echipele de la clădirea a doua, de la terasă sau de la beton.

Jacquot îşi puse capacul la gamelă.

— Ascultaţi, spuse el. Noi am isprăvit masa. Ne-am putea ocupa imediat de troliul ăsta.

Aşteptă răspunsul. Toţi muncitorii se uitau la el. Jacquot coborî capul şi îl ridică abia cînd auzi o şuierătură. La Source, cu faţa nepăsătoare, îşi puse pumnul drept, încleştat, pe masă. Ridicase degetul mare, apoi tot pumnul, cu degetul mare spre tavan, îl aduse în faţa gurii, în faţa ochilor, în faţa frunţii. Şi întovărăşi toată mişcarea aceasta în linie dreaptă, perpendiculară pe masă, cu o şuierătură neschimbată de la un capăt la altul, iscată dintr-o singură respiraţie.

— Vii, Claude ? întrebă Jacquot, ridicîndu-se.

— Tu vii ? îi spuse Charbin Roşcovanului, ridicîndu-se şi el.

Julien, Octave, Mimile, paraşutistul îi urmară. Riri se întinse îndelung, îşi frecă pleoapele şi porni şi el.

Troliul fu adus la poalele clădirii. Avea să fie manevrat de afară. Scripetele trebuia prins de un bulumac gros, înţepenit într-o fereastră de la etajul al paisprezecelea. Pe cînd ceilalţi se ocupau cu fixarea troliului la locul lui definitiv, Jacquot şi Claude ridicară bulumacul cel gros, fiecare de cîte un capăt, şi porniră să-l urce pe scara fără rampă. Bulumacul era lung şi greu. Ca să ia virajele, erau siliţi să calce chiar pe marginea treptelor. La fiecare două etaje îl lăsau jos ca să-şi mai tragă suflarea.

La etajul al zecelea, plecîndu-se, Claude spuse că dacă unul din ei ar face un pas greşit la cotituri, şi-ar frînge gîtul căzînd.

— Sigur, mai ales că Ocrotirile Sociale sînt acum în aer ! întări Jacquot.

Îşi şterseră frunţile şi îşi fixară mai bine bulumacul pe umeri. Ajunseră la al paisprezecelea, lăsară jos povara şi după o discuţie cu cei de jos, în care timp mai mult zbierară decît vorbiră, hotărîră că a treia fereastră era cea mai potrivită.

— Încercaţi să vedeţi... treceţi-l dincolo... vedeţi distanţa... striga Charbin, de jos.

Jacquot şi Claude ridicară bulumacul şi-l puseră pe marginea ferestrei.

— 'ageţi ! 'poi ! 'ţin ! strigă Charbin.

— Apucă-l dindărăt ! spuse Jacquot.

Claude îşi puse palma dreaptă, întinsă, pe partea pătrată a bulumacului. Îşi trecu braţul stîng pe dedesubt şi ridică bîrna de optzeci de kilograme. Jacquot prinsese şi el în braţe bulumacul, de partea dinainte.

— Un-doi... hop !

Traseră împreună, dintr-o dată. Greutatea îi tîrî şi căzură pe spate. Claude scoase un ţipăt ascuţit. Jacquot îşi desprinse picioarele de sub bîrnă, se ridică, îşi scuturâ pînza de sac cu care era îmbrăcat şi dădu fuga spre tovarăşul său. Claude stătea în genunchi, cu fruntea pe bulumac, şi-şi mişca spre spate braţul stîng, clămpănind din degete.

De pervazul unei uşi fusese rezemată o scîndură lungă. În scîndura asta izbise bulumacul, ca un berbec. Dar pe capul berbecului ăstuia era aşezată palma întinsă a lui Claude. Se rostogoliseră toţi trei la pămînt, şi scîndura, şi berbecul, şi Claude. Braţul lui Claude era acum întins cu totul pe după scîndura rămasă în mod inexplicabil în picioare, pe ciment.

— Trage-ţi braţul de-acolo, ce naiba, şi ridică-te ! strigă Jacquot.

— Lasă-mă ! Nu mă atinge ! Mă doare, nu mă pot mişca ! gemu Claude.

Acum nu se mai bîlbîia. Jacquot se cutremură.

Scîndura pusă de-a lungul pervazului era străbătută de-un cui lung, dulgheresc. Cuiul stătuse cu vîrful în sus şi de vîrful lui se izbise palma lui Claude, împinsă de berbecul de brad.

Acum dreapta lui Claude era pironită între bulumac şi scîndură, cu palma spre bulumac şi cu dosul spre scîndură. Jacquot nu izbutea să înţeleagă ce se petrecea acolo.

— Nu mai pot să-mi mişc mîna — scînci Claude — e prinsă între bulumac şi scîndură, oh ! îmi faci rău, nu, nu atinge bulumacul, îmi tragi, îmi smulgi mîna, îmi frîngi oasele, opreşte-te, Jacquot ! Stai, lasă-mă !

Jacquot îngenunche, pipăi scîndura, îşi vîrî nasul sub ea şi zări capătul cuiului. Se ridică, îşi trecu palma pe

frunte. Claude continua să vorbească, să vorbească necontenit, fără să se bîlbîie :

— ...Nu mai am mînă. Aiii ! ce mi s-a întîmplat ? E de necrezut, Doamne, ce-am căutat aici ?...

Jacquot se plecă la urechea lui.

— Ascultă-mă, Claude.

— Nu !

— Ascultă-mă, odată, Claude, trebuie să...

— Nu, ţi-am spus !

— Ascultă-mă ! Trebuie să fii curajos. Strînge dinţii o leacă. Nu-i nimic.

— Ţi-am spus că nu ! Ce, eşti surd ? Nu înţelegi că plesnesc aici ? Nu !

— Ascultă, Claude, gîndeşte-te la şantier...

— Ce tot îndrugi acolo ?

— Îţi spun : nu e momentul să dăm loc la poveşti ! Nu e momentul să speriem oamenii ! Gîndeşte-te la luptă, gîndeşte-te la şantier... gîndeşte-te la băieţi ! Ce naiba !

Claude tăcu, în sfîrşit.

— Claude, ai să strîngi din dinţi, o leacă, şi-ai să închizi ochii.

— Bine. Numai lucrează repede, să isprăvim o dată !

Jacquot se ridică şi începu să vorbească liniştit, ca şi cum ar fi spus o poveste. Vorbea despre vizita de azi dimineaţă a femeii-deputat. Tot vorbind, apucă scîndura cu amîndouă mîinile, de o parte şi de alta a capătului cuiului, şi trase, mai întîi încet, apoi din ce în ce mai tare. Dar se mişcară toate, şi scîndura, şi bîrna, şi braţul. Claude scoase un urlet.

— ...şi apoi deputata a zis că tovarăşii de pe alte şantiere sînt cu ochii îndreptaţi spre noi...

Se ridicase, făcuse ocolul bîrnei, se apropiase de fereastră şi privea tabloul format de capcana asta în formă de T şi de Claude îngenuncheat, cu mîna ţintuită de bîrna care forma piciorul T-ului şi de scîndura care îi forma baza.

Deodată auzi echipa de la troliu zbierînd, de jos, de la poalele imobilului.

Jacquot se plecă în afară şi strigă furios :

— Da' staţi o clipă !

Se întoarse iar de-a lungul bulumacului, spre cealaltă parte a lui Claude.

— E grozav să lucrezi aşa, fără patron. Ştii, un pic, aşa, e ca şi cum am lucra pentru noi. Of ! cînd o să vină ziua în care n-o să mai lucrăm decît pentru noi !...

Se apropia pe furiş de capătul scîndurii.

— ...Abia de la greva asta am înţeles eu cum se poate munci cînd nu munceşti pentru patroni, cînd nu munceşti decît pentru tine...

Tăcu deodată şi dădu cu toată puterea o lovitură de picior în capătul scîndurii. Claude gemu. Scîndura se mai dezlipise cu un centimetru.

— Hai, Jacquot, nu da înapoi ! Hai, că ai nimerit-o, strigă Claude.

Atunci Jacquot, cu pumnii încleştaţi, cu dinţii strînşi, fără să respire, lovi cu piciorul tare, de mai multe ori, în scîndură. La a cincea lovitură, ea se desprinse complet din cui.

Claude se prăbuşi cît era de voinic. Se pomeni culcat pe spate cu braţele încrucişate ; picioarele înţepenite îi erau zguduite de tresăriri nervoase.

Scîndura fusese întinsă pe ciment. La capătul braţului drept, palma lui Claude se afla tot prinsă în cui, deasupra scîndurii.

Degetele i se răşchiraseră şi, în mijlocul palmei, vîrful cuiului lucea ca o lamă de stilet.

Jacquot se lăsă în genunchi. Cu nespusă blîndeţe el îi apucă de o parte pumnul, iar de alta degetul arătător, şi începu să tragă în sus.

— Nu, Jacquot, nu mă atinge ! strigă Claude. Lasă-mă, Jacquot, lasă-mă pe mine ! Vrei ? Lasă-mă pe mine să încerc !

Jacquot îşi făcu vînt înapoi. Claude ţinea ochii mereu închişi. De o parte şi de alta a nasului, obrajii îi luceau, umezi. Îşi mişcă nările şi gura ca să respire cu zgomot,

ca la box, cînd îşi desfunda nasul morfolind în gură apărătoarea de cauciuc. Muşchii fălcilor i se încleştară şi se rotunjiră, buza de jos îi acoperi buza de sus. Degetele palmei ţintuite se alipiră tremurînd. Mai întîi degetul mare, apoi arătătorul, apoi mijlociul, apoi inelarul, apoi degetul mic. Cînd fură toate unite, se destinseră dintr-o dată şi palma îi mai scăpă cu un centimetru din cui. Claude stătu treizeci de secunde într-o neclintire totală, cu degetele întinse, desfăcute. Apoi degetul mare reîncepu să tremure, să se strîngă, şi după el arătătorul, apoi mijlociul, apoi inelarul, apoi degetul mic. Mijlociul se îndoise de putea atinge vîrful cuiului. Claude îl pipăi, încetişor, ca şi cum l-ar fi mîngîiat. Apoi gemu. Jacquot îi privi faţa. Era năpădită de sudoare. Dar nu o sudoare obişnuită, întinsă, ştearsă... Pe fiecare por strălucea un strop şi faţa lui Claude părea acoperită cu băşici străvezii. El începu iar să respire pe nas. Scrîşnea din dinţi, iar gîtul îi era mărginit de două corzi care-i întindeau pielea.

Atunci, Claude mai făcu o singură mişcare.

O mişcare la care participară degetele, podul palmei, braţul şi chiar umărul. Dintr-o singură zvîcnire, el îşi desprinse palma. Scîndura pocni pe ciment. Şi la capătul aceleiaşi zvîcniri, Claude se pomeni în picioare, fără să se fi proptit nici în braţ, nici în palma stîngă. Dintr-o singură zvîcnire a cefei şi a mijlocului.

O dată pe picioare, Claude se încovoie înainte, îşi puse palma dreaptă, de-a latul, în palma stîngă, şi închise ochii.

Exact în mijlocul palmei stîngi se afla o gaură, mică şi roşie. Rotundă de tot. Uscată de tot. Claude îşi privi palma mîinii stîngi şi văzu o picătură de sînge care se rotunjea. Atunci se făcu alb ca varul.

Jacquot îl ţinu de umeri.

— Haide, rablă afurisită! Zît! La farmacie! Şi să nu mai vorbim de asta. S-a-nţeles?

— Spune, Jacquot, crezi că nu mi s-a spart ceva, înăuntru? În palmă se pare că sînt nişte oscioare foarte subţiri.

Coborîră cele paisprezece etaje, treaptă cu treaptă. La parter, Claude avu o clipă de slăbiciune şi simţi cum i se moaie genunchii. Pe scîndura schelei de coborîre, Jacquot îl împinse înaintea lui, sprijinindu-l cu amîndouă braţele de mijloc, şi Claude înaintă, cu picioarele moi, ţinîndu-şi mîna şi privindu-şi palma.

Charbin, Roşcovanul, Julien, Octave, Mimile şi paraşutistul merseră împreună cu ei, tăcuţi, fără să ceară lămuriri. Muncitorii, grupuri-grupuri, se alipiră alaiului, dar la uşa barăcii Barrot îi opri, nelăsîndu-i înăuntru decît pe cei tineri.

La Source deschise dulapul de lemn alb în care se aflau medicamentele. Jacquot îl puse pe Claude în braţele lui Charbin şi ale paraşutistului şi veni să-i şoptească delegatului la ureche :

— Un cui i-a străpuns palma. De n-or fi şi cîteva oscioare fărîmate...

— Vedem noi, băiete, îi răspunse La Source, tot în şoaptă.

— Ce trebuie făcut ?

— E mai bine să dezinfectăm pînă-n fund, ca să evităm complicaţiile. Era ruginit cuiul ăla ?

La Source pregătea o sticluţă cu alcool de nouăzeci de grade şi încă una cu apă oxigenată.

— Ce vrei să faci ? îl întrebă Jacquot.

— Să dezinfectez. Trebuie să trec peste tot, pe unde a trecut cuiul !

— Mare bucurie pe capul lui Claude !

— O să treacă prin clipe grele.

— Mă duc lîngă el.

Jacquot se aşează la stînga lui Claude, punîndu-i mîna pe umărul drept. Claude nu vedea ce-i făceau. Charbin şi paraşutistul stăteau cu spatele. Prinseseră amîndoi braţul drept al rănitului sub braţele lor şi ţinură mîna peste care se plecase La Source. Acesta pipăi cu grijă palma şi spuse :

— Nu i s-a frînt nimic !

Deodată un tremur îl zgudui pe Claude din cap pînă în picioare. Două grămezi de spumă roşcată căzură pe podea. Jacquot începu numaidecît să vorbească :

— Strînge dinţii, prietene, n-o să dureze decît un minut, pe cinstea mea ! Un minut de chin, pe urmă îţi trece, pe cinstea mea !

— Ia ascultă, Jacquot, ce-mi spuneai adineauri că într-o bună zi n-o să mai muncim decît pentru noi...

— Da, într-o bună zi... Viaţa asta pe care o ducem nu mai poate dura aşa...

— Şi atunci, toată lumea o să aibă de lucru, tot timpul ?

— Sigur, ba chiar n-o să se găsească destui oameni pentru cît o să fie de lucru. Şi-o să trebuiască să facem copii, cu nemiluita...

— Of ! Doamne ! Şi fiecare o să lucreze în meseria care îi place şi o să meargă la şcoală, cît o vrea, cum o vrea...

— Păi da, Claude. Se pare că n-o să mai fie mult pînă atunci poate...

Claude nu mai tremura. Charbin şi paraşutistul se întoarseră spre el, zîmbind. Claude îşi privi palma. Era înfăşurată cu tifon alb. În mijlocul bandajului se zărea un cerc roşu, care se lăţea mereu, ca o pată pe-o sugativă. Reuşiră, în sfîrşit, să-l facă să se aşeze pe un scaun.

La Source îi întinse un pahar mare, cu vreo două degete de lichid alb în el.

— Ce-i asta ?

— Rachiu.

— A, nu ! Nu pot să beau alcool, din cauza antrenamentului.

Toţi rîseră.

— Nu face pe fleţul — îi spuse La Source — înghite, înghite !

Claude dădu pe gît rachiul, clipind repede din ochi.

— Bun, făcu La Source. Te ducem imediat la un tovarăş medic care o să revizuiască pansamentul, o să-ţi

facă o injecţie împotriva tetanosului şi aşa, ceremonia va lua sfîrşit.

Claude îşi trecu de două ori mîna stîngă pe frunte, apoi întrebă :

— Ia zi, Jac-Jac-Jacquot, crezi că n-o să mai po-n-o să mai po-n-o să mai pot să bo-bo-boxez din pricina asta ?

Începuse iar să se bîlbîie. Ceilalţi izbucniră în rîs.

*
* *

Seara, nu trecea decît un tren pe ceas. Între două trenuri, sala de aşteptare era goală. Milou intră, cu braţele puse cruciş, cu palmele vîrîte la subsuoară, cu bărbia în gulerul rotund al puloverului. Împinse uşa cu călcîiul. Auzind zornăitul geamurilor, funcţionarul din odaia de alături se ridică şi veni să se uite prin fereastra ghişeului. Milou se aşezase pe bancă. Mutra funcţionarului dispăru. Se auzi vătraiul zgîndărind soba. Milou inspectă pereţii cocliţi. Se uită îndelung la un afiş al S.N.C.F. : „Vizitaţi Provence", apoi închise ochii, rezemîndu-şi ceafa pe maşina de găurit bilete.

Cînd uşa se deschise, el sări în picioare.

— Bună seara, Bébé !

— Bună seara, Milou !

Ea înaintă pînă în mijlocul încăperii, uitîndu-se în preajmă. De data asta, capul funcţionarului dispăru şi mai repede pe după ghişeu. Se auzi o fluierătură ironică.

— Sylvie mi-a spus că ai să-mi spui ceva.

— Da. Ia loc.

Ea se aşează la un metru de el, tocmai la capătul băncii.

— Ţi-am dat întîlnire aici fiindcă afară zău că e prea frig, şi de altminteri... în sfîrşit, vreau să vorbim între patru ochi.

Ea deschise ochii mari şi spuse, aproape fără să-şi dezlipească buzele :

— Vrei să-mi vorbeşti de Jacquot ?

Milou se plecă şi-şi trase ciorapii. Bébé îşi aranjă fularul la gît şi, ridicîndu-se de pe bancă, spuse :

— Atunci, degeaba...

— Ascultă, nu pleca !

Ea deschise uşa. Milou o opri :

— Ce-am să-ţi spun, e grav... în sfîrşit, ştii, pentru Jacquot, nu-i glumă.

— Nu, degeaba... Îţi mai spun o dată ! şi se smuci din braţul lui Milou.

— Închideţi uşa aia o dată, ce naiba ! Degeaba mai fac foc aici ! strigă glasul de după ghişeu.

Bébé se pregătea să iasă.

— Sigur, dacă ţi-ai găsit fericirea în altă parte !

Bébé se întoarse, închise uşa şi se sprijini de ea. În odaia de alături, funcţionarul clătina furios căldarea cu cărbuni.

— Nu de asta, Milou.

Se întoarseră şi se aşezară iar, pe aceleaşi locuri. Milou, cu ochii lui rotunzi şi mereu miraţi, cu gura zîmbitoare, avea, cînd se silea să fie serios, o înfăţişare comică. Bébé nu-şi putu stăpîni un zîmbet. El se simţi atins.

— Jacquot e nefericit, ştii.

— Nu pot să fac nimic...

— Nu m-a trimis el...

— O, de asta sînt sigură ! Îl cunosc prea bine !

— Şi eu îl cunosc şi văd că-i merge foarte rău cu... Îşi lovi fruntea.

— Nu pot să fac nimic. Crede-mă.

Milou prinse curaj uitîndu-se la afişul provensal şi spuse, ca şi cum s-ar fi adresat pinului desenat acolo :

— Mie poţi să-mi spui, ştii... îl iubeşti pe celălalt ?

Bébé se ridică, îşi lipi fruntea de zid şi spuse cu glas înăbuşit :

— Nu mai există nici un „celălalt". Şi aş fi vrut să nu fi existat niciodată.

Milou se apropie de mai-mai s-o atingă, şi îi şopti :

— Păi atunci ?

Ea clătină din cap.

— Ştii, Bébé, Jacquot al nostru s-a schimbat grozav. Nu mai e flăcăul care-i arde una peste bot contramaistrului şi pe urmă se cărăbăneşte. Nu ştiu cum să-ţi explic. E şi mai calm, şi mai furios, totodată. Dar acum, furiile nu sînt numai ale lui. Şantierul, viaţa tuturor celorlalţi, îl schimbă în fiecare zi, şi tu de asemenea, fără să-ţi dai seama... Ştii, Bébé, greva pe care o fac ei e lucru greu. Jacquot are nevoie de toate puterile, de toată mintea. Băieţii din Mahalaua-Rîioasă sînt mereu lîngă el, ştii ? Şi-atunci, dacă e rău de el, e rău şi de ceilalţi... şi el e nefericit !... de ţi-e milă să-l priveşti !

Umerii lui Bébé se cutremurară. Ea îngăimă :

— Şi eu sînt nefericită !

— Păi atunci ?

Lui Milou i se păru că aude un suspin.

— Atunci ? Atunci nu pot să fac nimic. Sînt nefericită din acelaşi motiv ca şi el. Şi încă dintr-un motiv, mult mai grav... Iartă-mă, Milou, dar nu pot să-ţi povestesc ce s-a-ntîmplat. E peste puterile mele. Tot ce pot să-ţi spun este că între Jacquot şi mine s-a isprăvit, pentru totdeauna... Ai să ştii şi tu şi are să afle şi el, curînd, din ce pricină. Şi acum, te rog, lasă-mă...

Milou îşi bălăbăni o clipă braţele, apoi, cu multă blîndeţe, o prinse de umeri şi o întoarse cu faţa spre el. Îi dădu părul la o parte : ea îşi ridică spre el ochii înecaţi în lacrimi, mari, nefericiţi.

Atunci Milou o sărută repede pe amîndoi obrajii şi plecă.

Bébé mai rămase multă vreme acolo, în picioare, cu mîinile cruce pe piept, cu capul plecat, ca în biserică. Începuseră să vină călători care treceau spre ghişeu să-şi ia bilete. Un tren sosi în gară. În sfîrşit, Bébé se hotărî să meargă acasă.

Pe strada Coţofenei-Hoaţe, fu prinsă de valul mulţimii coborîte din tren. Oamenii se grăbeau. Fata, îmbrîncită de colo-colo, se lăsa depăşită, şi i se părea că fiecare trecător duce cu el unul din visurile ei, din ambi-

ţiile ei, o fîşie din fiinţa ei. Vedea cum fuge dragostea, şi vila, şi vacanţele, şi frumuseţea, şi blîndeţea, şi tinereţea, ca nişte umbre diforme, pe care le înghiţea noaptea, umbre încovoiate peste valize sau tîrîndu-şi din greu genţile cu scule. Şi Bébé rămînea în urmă, ca o luntre pe care fluviul nu vrea s-o ducă pînă la mare, cu nostalgia largului acestuia pe care ea n-avea să-l mai cunoască niciodată.

* * *

La Source avea un fel al lui de-a sta între Jacquot şi Charbin cel lung, de a-i lua pe amîndoi de umeri şi de-a le vorbi în taină.

— Atîta vreme cît n-avem răspuns de la M.R.U. şi nici de la S.A.C.I., trebuie să ne aşteptăm la orice. Treburile merg prea bine pentru noi. Ei sînt în stare de orice ca să doboare mişcarea.

Clătina din cap, îndelung, între cei doi băieţi, care îl ascultau îngrijoraţi, apoi se hotăra să vorbească mai departe :

— Închipuiţi-vă că într-o dimineaţă, sosind aici, aţi găsi şantierul ocupat de jandarmi şi că ei ne-ar sili să facem stînga-mprejur. Ce ne-am face ?

Îşi clătină capul din nou, adăugînd :

— Am spus : „închipuiţi-vă"...

Porneau împreună, apoi, după cîţiva paşi, La Source se oprea brusc, ţinîndu-i de umeri pe cei doi flăcăi.

— Şi închipuiţi-vă că într-o noapte ei trimit cîţiva tipi cu dinamită, sau numai să strice ceva. Iar a doua zi, o bucată de zid ţi se prăvăleşte peste ibricul de cafea... Nu tu Ocrotiri Sociale, nu tu asigurare, şi dă buclucul ăsta peste noi !

Mai făcea cîţiva paşi, apoi se oprea iar :

— Sau într-o bună dimineaţă, găseşti un zid ori o scară, în aer, şi dai de portărel gata să constate, şi de poliţiştii asmuţiţi pe urmele noastre : „Sabotaj al greviştilor !“ ar zice ei.

— Să mă ia naiba dacă mă gîndisem la toate astea, oftă Jacquot.

— Băgaţi de seamă, eu zic : „Închipuiţi-vă...“ murmură La Source, pornindu-i iar din loc.

— Ar trebui să facem de gardă, noaptea, îşi dădu părerea Charbin.

— Aşa e, spuse La Source, gînditor.

— Aş putea rămîne eu la noapte, cu cîţiva băieţi din Mahalaua-Rîioasă.

— Şi eu, cu Roşcovanul şi cu paraşutistul.

— Nu. Asta n-ar fi drept. Voi aţi vrut cea mai grea muncă şi trebuie să vă odihniţi...

— Aiurea ! i-o reteză Jacquot. Parcă ăilalţi se odihnesc ? De pildă tata... în sfîrşit, babacul, deseară, după lucru, merge cu alţii în delegaţie, la minister, sau nu mai ştiu eu unde...

— Mîine seară o să fie rîndul vostru să mergeţi în delegaţie. Şi apoi, voi sînteţi tineri.

— Chiar aşa ! încheie discuţia Charbin.

*
* *

Căraseră multe găleţi cu rumeguş de la tîmplărie şi soba din mijlocul barăcii se înroşise.

— Pînă la urmă, sîntem toţi aici, observă Jacquot mulţumit, trecîndu-şi pumnul stîng între degetul mare şi mijlociu de la mîna dreaptă, peste cicatrice.

— Lipseşte Victor al vostru, observă Charbin, la fel de mulţumit.

— Victor a călcat în scuipat de şmecher şi şi-a pus creierul pe moaţe ! pufni Mimile.

— Dacă-i lăsat de capul lui, o să sfîrşească rău.

— Şi Claude lipseşte, oftă Jacquot.

Apoi închise ochii şi şopti :

— Grăsana a trebuit să vină să-l vadă, să-l mîngîie, să-l alinte. Jeanne a lui... pe cinstea mea ! I-a mai rămas o mînă ca s-o ciufulească.

Deschise ochii, îşi privi cicatricea şi începu s-o lustruiască iar.

— Ce-ai acolo ? întrebă Charbin.

— O mişcare greşită, la strung.

— Tu lucrai în metalurgie ?

— Şi încă cum ! Prima-ntîi !

— Şomer ?

— Cred şi eu !

— Ascultă, unchiu-meu tocmai e la serviciul personalului, la Lavalette, în Saint-Ouan.

— Ce mai neamuri !

— Ar putea să te angajeze, la sigur.

— Glumeşti ?

— Nu ! Îţi spun eu !

— Nu cumva mă duci ?

— Nu, pe ce-am mai scump ! A mai băgat aşa doi băieţi din Champclauson. Mergem împreună la el.

Se făcu tăcere.

— Numai că trebuie să te hotărăşti repede, fiindcă o să-l dea la alt serviciu.

— De, tocmai acum...

— E o ocazie care trebuie agăţată repede. Dacă laşi să mai treacă timpul, nu-ţi garantez...

— Pe naiba ! Nu înţelegi că nu pot să las şantierul tocmai acum ? Da' încuiat mai eşti, pe cinstea mea !

Se sculă şi începu să măsoare, nervos, baraca în lung şi în lat. Se opri lîngă Riri, care aţipise cu capul peste mîinile sprijinite pe masă.

— Ia uitaţi-vă la ăsta, ce le doarme !

— Numai cu un ochi, Jacquot ! răspunse un glas slab, înăbuşit sub mîneci.

— E dat dracului! îl preţui Jacquot. Cînd crezi că doarme, el e treaz, şi cînd îl crezi treaz, el trage la aghioase.

Un clopot depărtat bătu trei lovituri.

— S-a făcut de trei, spuse Charbin. Acuşi trebuie să ieşim, să mai facem un rond.

— Brrr! Să ieşim! suspină Octave, împingîndu-se cu burta spre sobă.

Se auzi un rîcîit în uşă. Nimeni nu mai respiră. Jacquot se apropie cu paşi uşori, întoarse încetişor clanţa şi deschise brusc.

Se ivi botul buimac al lui Laniel. Cîinele făcu imediat stînga-mprejur. Jacquot îl chemă, dar Laniel gonea sub razele lunii, cu paşi mărunţi, urmărindu-şi umbra.

— Ce ziceţi de ticălosul ăsta? făcu Jacquot, cu duioşie în glas.

— Ia lasă-mă să trec!

Paraşutistul ieşi închizînd uşa după el.

— Dacă stai să te gîndeşti, e cumsecade! spuse Charbin.

— Cine?

— Paraşutistul.

— Aiurea! Zici tu aşa, fiindcă e din Champclauson, dar în tipi de-ăştia eu n-am încredere. Încă nu spun că La Source a făcut bine angajîndu-l.

Jacquot se gîndi o clipă, apoi adăugă:

— Şi zău, de obicei La Source ştie el ce face.

Octave se întinse:

— Dacă ar fi aici măcar Ignace, cu acordeonul lui, i-ar arde nişte jave... sau măcar Riton...

Uşa se deschise. Cei dinăuntru tresăriră. Paraşutistul intră.

— E un frig de nu-ţi vine să-l laşi nici pe Laniel afară. Brrr!

Se apropie de sobă, îşi întinse mîinile spre ea.

— Nu garantez — spuse el — dar mi s-a părut că zăresc un tip dînd tîrcoale şantierului.

Se ridicară.

— Oricum, trebuie să facem un rond.

Luă fiecare cîte o coadă de hîrleţ, din cele aliniate de-a lungul zidului.

— Vai de mama lor dacă se ia în beţe vreunul din ei cu noi ! se bucură Roşcovanul, pocnindu-se cu coada hîrleţului peste podul palmei.

Mimile izbi cu o coadă de măturâ în masă, atît de tare, încît Riri sări în sus.

— Deşteptarea, morţilor !

— Şi ce vrei ? mormăi Riri, cu gura cleioasă, căutînd şi el un mîner de hîrleţ.

— Am să-i cer lui Milou şişul lui, cu împrumut, explică Jacquot. Milou are un cuţit grozav, cum apeşi...

Dar se opri şi se uită la paraşutist.

— Un cuţit automat ? întrebă Charbin.

— Da, cam aşa ceva...

— Nu te-aş sfătui să-l aduci pe şantier. Dacă se-nţeapă sticleţii în el, nimereşti la juraţi.

— Da' parcă cozile de hîrleţ...

— Nu-i tot una. Astea sînt unelte de muncă. Nu le-ai adus dinadins pe şantier. Nu există premeditare, pricepi ?

— Să zicem... Dar nu mai plecăm o dată în patrulare ?

— Haide, spuse paraşutistul, mîngîind mînerul hîrleţului. La patrulare, nu mă-ntrece nimeni.

Jacquot îl privi bănuitor.

Se auzi un scîrţîit la uşă. Rămaseră toţi nemişcaţi şi ţepeni. Clanţa se roti.

Băieţii strînseră mai tare mînerele de lemn.

Uşa se deschise şi La Source intră.

Delegatul se făcu că strănută, zîmbi şi rămase cu ochii ţintă la cele opt mînere de hîrleţ întoarse spre el.

— Dacă nu mă înşel, mă aşteptaţi pe poziţii ! constată el, cu un aer fericit.

— Tu dădeai tîrcoale şantierului mai adineauri ? îl întrebă paraşutistul, aspru.

— Da.

— Ai scăpat uşor.

Jacquot se apropie de delegat :

— Va să zică n-ai avut încredere, şi te-ai întors aici...

— Ba nu. Încredere am avut. Numai că nu puteam să dorm. Şi atunci mi-a dat prin gînd să vin, să vă ţin tovărăşie.

— Mda, făcu Jacquot, nu prea convins.

— Haideţi, puneţi-vă armele la rastel, le spuse liniştit La Source.

Veni la masă, puse taşca pe ea, o deschise.

— Şi-apoi, m-am gîndit că astea au să vă placă...

Scoase patru jumătăţi de pîine, trei cutii de camembert, un salam, doi litri de vin roşu, trei pachete de tutun a treia şi o cărticică de foiţe.

— Eşti ca o mamă, îl aprecie Mimile.

La Source se aşează, desfăcu un pachet de tutun, luă o foiţă şi, răsucindu-şi ţigara, se scuză :

— Mie nu mi-e foame.

Se hotărîră să pună la loc ciomegele şi să se aşeze la masă.

Îşi făcură sanvişuri şi începură să mănînce, tăcuţi. După cîteva îmbucături, Jacquot spuse :

— Ştii, voiam să-ţi vorbesc despre un prieten de-al nostru. Un băiat din Mahalaua-Rîioasă.

— Te ascult.

La Source scoase bricheta şi începu s-o joace în palmă.

— Atunci, uite, e un băiat pe care îl cheamă Maurice. Maurice Lampin. E cizmar. Dar acum cizmarii au sezon mort. Şi el a rămas pe liber. Îşi mănîncă sufletul, fiindcă are o familiuţă în spinare. Voia chiar să intre voluntar, pentru Indochina. Şi-atunci... Atunci m-am gîndit că poate ar fi posibil să-l chemăm la noi, pe şantier...

— Păi acum n-ar cîştiga nici un gologan pe şantierul nostru...

— Ştiu, La Source, dar şi-ar mai schimba niţeluş gîndurile.

— Bine. Adu-l încoa'. Fiindcă sîntem patroni, o să-l angajăm.

La Source îşi desfăcu bricheta cu o singură mişcare a degetului mare şi făcu să ţîşnească o flacără atît de lungă şi de bogată, încît se putea lua la întrecere cu cele două lumînări. Admiră flacăra timp de cîteva clipe, se hotărî să-şi aprindă ţigara, suflă primul fum în brichetă, o închise cu atenţie exagerată şi spuse :

— Şi-apoi, dacă o să ieşim victorioşi, o să-l facem să treacă o dată cu ceilalţi...

Charbin întrebă, cu gura plină :

— Tu crezi că o să ieşim victorioşi ?

Delegatul înălţă din umeri şi, timp de-o clipă, nu mai privi bricheta, ci fumul care se ducea să se lipească pe ferestrele întunecate.

— Nu crezi că o să fim siliţi să dăm înapoi ? stărui Charbin. Măcar în privinţa unor anumite lucruri ? Salariile ? Sau unele concedieri ?

— Asta nu ! strigă Jacquot, ridicîndu-se în picioare. Ori tot, ori nimic !

La Source îl privi, zîmbitor, şi-şi lustrui arama brichetei pe pulover.

Se făcu tăcere. De departe se auzi şuieratul unui tren, pe o linie mare.

— De fapt, cum ai venit ? întrebă Julien. La ora asta nu sînt metrouri.

— Am bicicletă.

Şi adăugă, rîzînd :

— Ca şi voi, flăcăilor !

— Eu mi-aş dori o motocicletă mică, o Vespa, spuse Jacquot. O Vespa, e ceva deştept !

— Victor ar vrea să aibă o tocilă mare, vorbi Mimile. Mereu spune asta şi crede c-o s-o aibă.

— Aiurea... mare sau mică, Victor n-o să aibă niciodată motocicletă.

Jacquot oftă şi adăugă :

— Şi nici eu n-o să-mi am Vespa mea, niciodată !

— Să mor dacă n-aş vrea şi eu o Vespa, făcu Char-

bin. O Vespa sau o Lambretta. Se zice că Lambretta e cea mai bună.

— Bancuri ! Vespa... începu Jacquot.

— Nu vă mai certaţi, că tot n-o să le aveţi niciodată, se amestecă Julien.

— Ascultaţi, băieţi, dacă aş fi eu ca voi...

La Source stărui :

— ... Dacă aş fi eu ca voi ! Aş pune nişte gologani în comun şi aş cumpăra o rablă de maşină d-alea vechile...

— O maşină ? strigară mai mulţi, în acelaşi timp.

— Da, explică La Source. O Treflă d-alea vechile, sau nu Citroën de patru. Sînt ele de pe vremea lui Irod, dar merg de mama focului. Nu-s moderne, dar nici de lepădat nu sînt, cînd e vorba de făcut gălăgie. Sînt nostime de tot.

— Păi o maşină ! Îţi dai seama ! strigă încă o dată Charbin.

— Da. Trebuie că e printre voi vreunul care ştie să conducă, sau care are permis, sau care poate să-l capete...

— Tienne... spuse Jacquot.

— Rable de-astea se găsesc şi costă între douăzeci şi patruzeci de mii de franci bucata. Dacă pune fiecare cîte un miiar sau două, în cîteva luni o puteţi plăti. Şi-apoi, cu muzica înainte !

— Deşteaptă chestie ar mai fi ! şopti Jacquot.

— Şi-apoi asta v-ar învăţa să aveţi ceva în comun, să vă distraţi în comun, aşa cum lucraţi în comun, cum luptaţi în comun...

Se ridică.

— Bun. Aţi mîncat ! Dăm o raită pe-afară ?

Băieţii dădură pe gît vinul din pahare şi merseră să-şi ia cozile de hîrleţ. La Source îi trecu în revistă, zîmbind. Îşi puse bricheta în buzunar, după ce-o săltă de două ori în palme, şi spuse :

— Acum o să patrulăm... în comun !

*

* *

Mai înainte chiar ca trenul să se fi oprit, scrîşnind, în gara d'Antony, un concert de strigăte izbucni din primul vagon. La Source nu avu nevoie de explicaţii.

Cînd intră în compartiment, băieţii îi făcură o gardă de onoare şi-i arătară locul pe care îl păstraseră liber, luptînd cu cerul şi cu pămîntul pentru el. Ceilalţi călători se întoarceau, se plecau, întindeau gîturile printre spaţiile goale, ca să-l vadă mai bine pe acela căruia gălăgioşii ăştia îi arătau atîta respect.

La Source se aşeză. Îşi scărpină nervos vîrful nasului, apoi scoase din buzunar pachetul de tutun şi foiţele, dar o mînă îi vîrî sub nas un pachet gata desfăcut, din care ieşea, spre a fi dăruită, o ţigară. La Source luă ţigara, îi mulţumi lui Julien şi scoase bricheta. Din obişnuinţă, frecă arama de mînecă, dar o mînă se şi întinse ducîndu-i o flacără la vîrful ţigării. La Source trase, îi mulţumi lui Mimile şi-şi puse cu părere de rău bricheta în buzunar.

Apoi ridică fruntea spre cei opt băieţi care stăteau drepţi în jurul lui. Tocmai îşi îndrepta privirea spre fereastră, agale, cînd întoarse brusc capul şi făcu ochii mari.

La Source le spusese :

— E rîndul vostru. O să formăm o delegaţie de tineret la Cameră. Daţi fuga acasă, fiecare, pe biciclete. Vă spălaţi, vă înţoliţi la mama lui, ca să fiţi chipeşi. Astă-noapte n-aţi dormit, iar azi dimineaţă aţi muncit ca nişte robi. Să veniţi la trenul de 14 şi 20. Vă aştept în drum, la Antony.

Acum La Source, cu ochii măriţi, îi privea, rînd pe rînd, din cap pînă în picioare, pe cei opt băieţi.

Jacquot avea pantofi lăcuiţi, negri, cu vîrfuri nemaipomenit de ascuţite. Îmbrăcase costumul bleu şi o batistă roşie ca focul i se revărsa din buzunarul de la piept, ca un steag la o fereastră. Aranjat cu savantlîc în jurul gîtului, fularul lui de mătase albă i se înfoia pînă sub bărbie.

Julien purta pantofi albaştri, din piele de căprioară, cu căputa în pătrăţele. Pantalonii lui de gabardină crem aveau o dungă ascuţită ca un tăiş de sabie. Pieptul şi-l bomba într-o scurtă măreaţă, din piele verzuie, cu guler de lînă de aceeaşi culoare, prin a cărui deschizătură se putea vedea un papion lung de vreo douăzeci de centimetri. Şi nu-şi clintea capul decît cu mare grijă, ca să nu-şi deranjeze miraculoasa schelărie a frizurii năclăite de briantină.

Octave avea pantofi de vară, fantezi, cu găuri, un costum gri-închis, cu dungi late, albe, rare ca dungile de pijama, şi un fular pestriţ al cărui triunghi perfect i se lăsa între umeri. Purta o şapcă dată pe ceafă, o şapcă gri cu picăţele negre.

Riri crescuse cu trei centimetri, datorită celor patru rînduri de pingele, ale căror cusături groase se revărsau în afară, nestăvilite. Pantalonii de gabardină gri-perle aveau manşete de zece centimetri, care lăsau să se vadă nişte ciorapi în dungi roşii, galbene şi violete. Purta o haină de tweed al cărei guler era dat în lături ca să lărgească umerii şi o cravată de culoare închisă, al cărei desen fosforescent înfăţişa o femeie în costum de baie, pe o trambulină, totul într-un fond cu palmieri, cactuşi, şi un avion cu reacţie pe cer.

Mimile avea pantofi negri, cu căpută albă, pantaloni vineţii prinşi cu ţinte de aramă la fiecare capăt al cusăturilor şi al buzunarelor, şi un pulover gros, de marinar, cu gulerul răsucit.

Paraşutistul purta pantaloni kaki din stofă ofiţerească, nişte ghete americane, ca de actor, cu toculeţe, lustruite foc, o haină strîmtă, în carouri, şi o pălărie moale, cu boruri largi, lăsată pe urechea dreaptă. Avea mănuşi cu o parte făcută din piele şi cu altă parte din postav. Nu-şi pusese decît una, pe-o mînă, iar cealaltă o purta răsucită, în lungime.

Charbin se îmbrăcase cu un costum foarte sobru, nici vorbă împrumutat de la vreun prieten cu care natura fusese mai puţin darnică. Mînecile îi strîngeau braţele, iar vesta trăgea spre hăis şi spre cea, ca să scape din

nasturi. Între manşeta pantalonilor şi ciorapii scurţi, albi, se ivea o dungă de piele păroasă. Nişte pantofi de ciclist noi nouţi îi completau ţinuta.

Roşcovanul se legăna pe nişte pingele de crep cît toate zilele. Purta o pereche de pantaloni în formă de fus, din stofă neagră, şi un pulover negru, vărgat cu două dungi galbene, uriaşe, care nu-i cruţau nici măcar mînecile. Prin despicătură scăpa gulerul năvalnic al unei cămăşi cu pătrăţele, groasă, de pădurar canadian.

Fiindcă pardesiurile, hanoracurile sau impermeabilele, purtate zilnic, nu erau socotite demne de costumele acestea, băieţii la ţineau pe braţ, împăturite discret, cu căptuşeala în afară.

Se bărbieriseră cu perdaf, rapid, şi aveau nişte obraji ca bobocii de floare, înroşiţi pe alocuri de rozături, presăraţi cu tăieturi mari, cîrpite ici-colo cu vreo foiţă de ţigară şi cimentate, în grabă, cu pudră de orez.

Şi se lăsau admiraţi cu plăcere de La Source, pozînd care mai de care.

Delegatul mormăi printre dinţi :

— Dacă v-aţi gîndit să trecem neobservaţi... apoi să ştiţi că aţi reuşit.

Şi începu cu Jacquot :

— Tu n-ai putea să-ţi strîngi fularul şi să-l bagi în buzunar ?

— Pesemne că glumeşti !

— Bine...

Şi La Source îşi scoase bricheta. Lăsase să i se stingă ţigara...

*

* *

În curte, printre maşini, La Source se opri. Băieţii veniră grămadă în jurul lui. Deputaţi, secretari, funcţionari treceau pe trotuare, părînd foarte ocupaţi, şi le aruncau pe furiş priviri neliniştite. Delegatul numără pe degete.

— Bun ! Mai rămîne de văzut doar grupul socialist şi R.P.F.-ul. Dar pentru R.P.F., ne-a dat Palanki întîlnire, la el acasă. Stă pe chei, lîngă podul Grenelle, şi-o să ne ducem la sfîrşit acolo. După aia mergem acasă.

Deodată, Jacquot păli. Şi chemă încetişor, cu o voce îngrozită :

— Charbin ! Charbin !

— Ce-i ?

— Ai o gaură în tur.

— Cum ?

— Îţi spun că ai o gaură în tur. Pe cinstea mea !

Charbin, cu ochii la cer, îşi puse mîna pe fundul pantalonilor, pipăi, şi vîrî două degete în stofă, tocmai în mijlocul bucii drepte.

— Ia zi, se vede ? întrebă el cu o voce înduioşătoare.

— Mai întrebi !

Ceilalţi trecură pe rînd prin spatele lui, ca să-şi dea mai bine seama. Charbin, cu amîndouă mîinile pe fundul pantalonilor, îi spuse delegatului :

— Nu pot să merg cu voi.

— De ce ? se revoltă La Source.

— Am o gaură în tur, spuse Charbin, jalnic.

— Frumoasă treabă !

— Nu, nu pot ! Cu gaura asta în tur, a ce semăn ?

— Bine, n-ai decît să nu-ţi arăţi dosul.

— Ascultă, Charbin — propuse Jacquot — mergi numai în faţa mea şi puţin pieziş. Ţi-o ascund eu, cu şoldul...

Cînd d-l Palanki sună la poartă, trecuse de nouă seara. Servitoarea veni să-i deschidă. Îi luă pardesiul şi pălăria şi-i spuse :

— Sînteţi aşteptat, domnule.

— De cine ?

— De nişte tineri. O delegaţie de la şantierul de clădiri. Se pare că le-aţi dat întîlnire...

— Da, da ! Exact ! Nu i-a văzut secretarul meu ?

— Ba da, domnule, dar ei voiau să vorbească cu dumneavoastră. Domnul secretar a plecat la şapte.

— Unde sînt ?

— Fiindcă erau mulţi, i-am dus să aştepte în salon.

— Bine. Mă aşteaptă de mult ?

— Vedeţi... ei spun că aveaţi întîlnire la şase, după amiază. Cam atunci au sosit.

Deputatul întinse mîna spre clanţă, dar auzi un sunet ciudat. Ciuli urechile : un soi de vîjîit regulat şi molcom, presărat din cînd în cînd cu oftaturi înăbuşite.

Deputatul puse mîna pe clanţă, o răsuci şi deschise uşa încetişor de tot. Văzu mai întîi un bărbat, pe-un scaun, stînd încovoiat peste masa pe care avea întinse nişte hîrtii şi tăieturi din ziare. Bărbatul acela muşca din capătul unui creion. Apoi privirea deputatului făcu ocolul încăperii : pe fotolii, pe canapea, pe jilţ, opt băieţi, mai mult sau mai puţin tolăniţi, sforăiau.

*

* *

La urma urmei, lucrurile nu stăteau tocmai prost. Nici un deputat nu le refuzase sprijinul. Dl. Palanki îi telefonase, în prezenţa delegaţiei, „prietenului său ministrul de interne", ca să se asigure că pe şantier nu vor fi trimişi jandarmii.

Delegaţii se întoarseră pe jos, de-a lungul cheiurilor, cerîndu-i mereu veşti lui Charbin despre ruptura pantalonilor.

Un vînt rece şi stăruitor încreţea apele Senei. Şirul lung de poduri arunca în fluviu imaginile multiplicate ale becurilor.

— Ce mai tehnicolor ! observă Mimile.

În piaţa Saint-Michel, se rezemă de parapet. Catedrala Notre-Dame, scăldată în lumini, săgeata Sfintei-Capele dăltuită de proiectoare, insula Cité părea un

castel fantastic, țîșnind din fundul unei legende, pentru tabloul final.

— Cînd te gîndești că există tipi care fac mii și mii de kilometri ca să vină să tragă cu coada ochiului peaici, făcu Charbin, satisfăcut.

Tăcură multă vreme. Privirea lui La Source trecea de la unul la altul, îmbrățișîndu-i pe cei opt băieți rezemați de fațadele sculptate și încărcate de lumini răsfrînte în apă.

Drumul prin Boul'Mich'[1] le deschise iar pofta de vorbă și le spori voioșia. Se strigau unul pe altul și se strecurau prin mulțimea care se scurgea cu greu din cinematografe.

— L-ai auzit pe Cartier? „Sigur, domnule! Bineînțeles, domnule!" Stătea ca un țap logodit, Charbin al nostru!

— Păi, ce vrei, cu gaura lui din tur!

Ajunseră tocmai la timp ca să prindă ultimul tren care se urnise din loc. Luară imediat compartimentul în stăpînire și începură să caște, fiindcă simțeau c-au ajuns acasă.

La Denfert-Rochereau, Jacquot luă un ziar de seară uitat pe-o bancă. Îi smulse o pagină, o rupse în fîșii mărunte și îl bombardă pe Charbin.

Charbin îi răspunse cu o ploaie de ghemotoace.

La Cetatea-Universitară, Mimile și Roșcovanul intraseră și ei în luptă, pe cînd Julien și Octave scotoceau pe sub bănci și prin plase, după muniții.

La Laplace, un domn care citea foiletonul dintr-un ziar își scutură reverele, cu un aer dezgustat. O doamnă care tricota lîngă el, spuse:

— Tinerii ăștia sînt niște bădărani!

La Bourg-la-Reine, centrul vagonului se afla prins într-un vîrtej de hîrtiuțe.

La Antony, domnul, isprăvindu-și muniția de priviri furioase, renunță la citirea foiletonului, smulse o pagină din ziar, nu aceea pe care se afla romanul, făcu din ea

[1] Bulevardul Saint-Michel (n.r.).

ghemotoace şi se hotărî să răspundă cu arme egale. Luptătorii îşi îndreptară tirul asupra lui. Atunci ceilalţi călători, rîzînd, se amestecară şi ei ; sfîşiau hîrtiile de la pachete, plicurile ; unii prindeau ghemotoacele din zbor.

Doamna se pitea pe după lucrul ei şi chicotea de parcă ar fi gîdilat-o cineva.

Cînd tinerii ajunseră la destinaţie, ninsoarea de hîrtie căzu tristă şi călătorii le însoţiră plecarea cu strigăte vesele.

*
* *

Cîteva mese puse cap la cap formau tribuna, pe estrada din salonul lui Cancan. Primarul, Raymond Martin, un domn serios reprezentînd organizaţia Familiilor Catolice, La Source şi Jacquot Leroux luaseră loc la tribună. La Source se afla acolo în numele şantierului. Jacquot, cu sau fără voia lui, fusese ales ca delegat de tineretul din Mahalaua-Rîioasă şi din Champclauson.

Martin se pregătea tocmai să ia cuvîntul, cînd uşa se deschise şi cineva strigă :

— Raymond ! Au venit sticleţii la tine ! Vor să te dea afară !

Martin rămase cu gura căscată, cu foile discursului tremurînd în mîna lui mare. Cei de faţă se uitau unii la alţii... Deodată, Jacquot se ridică, făcu ocolul mesei şi, ajuns la marginea estradei, strigă :

— Păi ce mai aşteptăm ? Hai acolo ! Toţi !

Sări jos, cu picioarele lipite, şi dădu fuga spre uşă.

Martin îşi venise în fire. Zîmbi cînd văzu cum porneşte lumea după Jacquot. La Source, luîndu-şi vecinul de braţ, îi şopti :

— Hai, domnule primar, doar n-o să ne părăsiţi !

Fireşte, mătuşa Joly fusese aceea care zărise prima camioneta albastră a poliţiei. Ea dăduse alarma, tocmai

la timp ca d-na Lampin şi d-na Walewska să poată încuia poarta grea, de stejar, a Castelului Camembert.

Berland sărise pe bicicletă ca să-i dea de veste lui Martin. Comisarul socotise că momentul cel mai potrivit ca să opereze fără dureri era acela în care o întrunire închidea la Cancan forţele vii ale Mahalalei-Rîioase. Iată de ce alesese această sîmbătă după amiază.

Cu Jacquot şi cu Charbin în frunte, mulţimea ajunse la timp şi asediul Castelului Camembert nu avu loc. Agenţii se urcară în camioneta lor, în timp ce primarul şi comisarul plecau pe jos, discutînd, cu gesturi largi.

D-na Lampin şi d-na Walewska făcură cafea. Oamenii băură, stînd pe treptele scării celei mari : nu încăpeau toţi într-un singur apartament şi li se părea că ar fi păcat să nu mai rămînă puţin împreună. Raymond Martin zîmbea în ceaşcă.

Jacquot stătea la capătul scării, deasupra tuturor. Deodată, auzi sunînd, înapoia lui, o linguriţă lovită de-o ceaşcă. În umbră, el o zări pe Bébé. Fata întoarse capul, cu îndărătnicie vădită. Jacquot termină de băut cafeaua, puse ceaşca alături, pe treaptă, îşi prinse fruntea în palme, apoi, fără să se uite înapoi, şopti :

— Ascultă, Bébé...

Auzi cum fata se ridică, o auzi intrînd în bucătăria doamnei Walewska şi începînd să spele vasele.

Se uită alături : ceaşca lui goală dispăruse.

Atunci porni în goană pe scări, în jos, printre oamenii aşezaţi pe trepte, îngăimînd de cîteva ori, la întîmplare : „pardon !“

* * *

Mama îi dădu lui Jacquot, ca şi lui Ambroise, un ou fiert. Ea adăugă un pic de oţet.

— Hai, asta o să-ţi ţină mai mult decît cafeaua cu lapte.

Şi oftă :

— Cu munca pe care o faceţi acum...

Mîncară.

— Dacă vi s-ar plăti cît munciţi, am scăpa de griji.

Ei se făcură că n-o aud.

— Chiar cu salarii micşorate, muncind aşa, cu ore suplimentare, tot aţi cîştiga cît şi înainte. Ba poate chiar mai mult.

Şi le tăie două felii de pîine.

— Trebuie să se termine o dată, zău aşa !

Jacquot ridică fruntea. Deschise gura, dar tăcu, văzînd că Ambroise nu mai mînca. Ambroise zîmbi. Jacquot se încruntă. Ambrosie spuse :

— Taci din gură, tu nu pricepi nimic.

Şi mîncă mai departe.

Jacquot zîmbi şi el şi luă iar din farfurie.

— Eu nu pricep nimic ! Eu nu pricep ! În orice caz, pricep că băieţaşul trebuie să mai stea o săptămînă sau două la spital, că asigurările nu plătesc decît o parte din zilele cît a stat acolo, că trebuie să plătim noi restul, că nu sîntem măcar siguri dacă o să luăm banii de la asigurare, şi că, dacă mai ţine aşa, o să ni-l arunce afară din spital iar el abia a început să se îndrepte după tusea aia măgărească...

Se opri ca să răsufle.

— ...şi că, dacă-l aducem acasă, în starea în care e acum, cînd abia putem face focul fiindcă aproape nu mai avem cărbuni, o să mi se prăpădească bietul copil.

Îşi puse mîinile în şolduri şi adăugă, cu hotărîre :

— Asta o pricep, ai ?

Jacquot se uită cu coada ochiului la Ambroise. Ambroise îşi şterse fundul farfuriei cu un dumicat de pîine şi se ridică.

— Tu pricepi foarte bine ce-i de priceput. Nu ne mai toca la verzi şi uscate.

Se îndreptă, spre uşă, dar ea îl opri.

— Ascultă, Ambroise, eu te înţeleg totdeauna şi te ascult, dar cînd e vorba de copil, atunci se schimbă...

Îşi clătină capul cu un fel de brutalitate în mişcări.

— Atunci nu mai vreau să înţeleg nimic !

Jacquot isprăvise de mîncat, dar rămăsese pe scaun şi se uita la Ambroise. Muncitorul se încruntă. Îşi încheie mînios mînecile cămăşii şi spuse, cu glas răguşit :

— Copilul ! Copilul ! Poate că asta nu l-ar atinge cu nimic dacă...

Cineva bătu în uşă.

— Intră ! strigă Ambroise, cu un ton de parcă ar fi înjurat.

Apăru Maurice. Îi dădu bună ziua lui Jacquot.

— Eşti gata ?

— Da. Vin acum.

Jacquot se ridică, frecîndu-şi palmele. Cînd trecu pe lîngă Ambroise, îl lovi uşurel cu cotul în coaste. Ambroise se întoarse spre el şi, încetul cu încetul, fruntea i se descreţi, un zîmbet îi lumină obrajii zgrunţuroşi.

Cînd Jacquot şi Maurice încălecară pe biciclete, în faţa porţii se auziră cîteva chelălăituri, apoi o voce subţirică îi făcu să tresară :

— Hei, Maurice, astăzi te duci să lucrezi cu Jacquot ?

Mătuşa Joly se plecă pe fereastră. Mahalaua-Rîioasă se trezea din somn...

*

* *

În golul pătrat, tocmai sus, deasupra cuştii ascensorului, în locul capetelor lui Ali şi Ahmed se iveşte capul lui Pantalon.

— Opriţi mişcarea !

Găleţile îngemănate se opresc la jumătatea înălţimii.

— Puteţi să le daţi jos !

— Ce v-a apucat ? se nelinişteşte Charbin care, ajutat de Roşcovanu, aduce încă o găleată cu beton.

— Opreşte mişcarea, îi răspunse Jacquot.

Împreună cu Mimile, el porneşte spre paraşutist şi spre Octave, care stau acolo, şi ei, cu braţele în jos, în faţa troliului, printre găleţile goale.

La Source se iveşte la intrarea parterului.

— Ei, flăcăilor, vreţi să-mi daţi o mînă de ajutor?

Acum coboară toţi, purtînd fiecare cîteva pahare de bere. În urma lor vine La Source, cărînd lădiţa cu sticle.

Pantalon se apropie, se uită, controlează :

— Zece litri de vin roşu. Socoteala e bună şi chestia-i deşteaptă !

La Source pune lădiţa solemn, chiar în mijlocul terasei terminate. Apoi, înainte de-a ciocni, ca să-şi prelungească plăcerea, se aliniază cu toţii pe margine şi privesc cîmpia de la capătul oraşului. Un tren şuieră, o maşină claxonează, un autocamion îi răspunde încet, o sirenă urlă, un clopot bate pripit, vestind o nuntă sau o înmormîntare.

— Zău, parcă n-ar mai fi chiar atît de frig, observă unul.

— Zău, ar trebui să se hotărască odată să se facă ceva mai cald, spune altul.

— Ce facem, nu bem ? se nelinişteşte un al treilea.

Capitolul IX

CEA MAI DEŞTEAPTĂ DINTRE JAVE

Ignace nu dăduse încă drumul primelor note ale primei jave. Cancan şi Octave stăteau după tejghea şi nu se ştia care din doi îl supraveghea pe celălalt. Deocamdată nu exista decît un client : Victor.

Băieţii din Mahalaua-Rîioasă şi din Champclauson se strînseseră grămadă, într-un colţ, gata de asalt. Jacquot şi Charbin cel lung brăzdau sala de-a lungul şi de-a latul, pe vîrfurile picioarelor.

Cînd Riri, Chanteloube, Julien şi Claude, cu mîna lui bandajată, intrară în salon, Jacquot se repezi spre ei.

— Ia spuneţi, aţi fost aseară la cinema, pentru colectă ?

Ei dădură din cap afirmativ, toţi o dată.

— Şi ? Aţi vorbit cu directorul ? I-aţi cerut voie să colectaţi în pauză ?

Ei dădură din cap.

— Şi ?

Ei priviră pe de lături, stînjeniţi.

— Să vezi... ne-a reperat imediat ! îngăimă Julien.

— V-a reperat ? Cum adică... v-a reperat ?

— Da. Ne-a zis : „Aha ! voi sînteţi şleahta care vine să facă tărăboi în fiecare săptămînă ?"

— Caiafa dracului !

Ei dădură din cap, ca să aprobe aprecierea asta.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă, a zis : „Uite, vă las să colectaţi, dar şi voi să făgăduiţi că n-o să mai faceţi scandal !"

Se făcu tăcere. Jacquot întrebă, aspru :

— Şi i-aţi făgăduit ?

Ei plecară capetele.

— Am colectat şapte mii opt sute cincizeci de franci, murmură Chanteloube.

Jacquot înălţă din umeri, furios.

— Fir-ar al naibii ! Nici asta n-o să mai putem face !

Ignace îşi desfăcu acordeonul şi java înlănţui, ca de obicei, sala. Băieţii se apropiară de fete.

Băieţii vorbeau încet, grav, intimidaţi de balul acesta care era al lor.

Julien şi Jacquot îl luaseră în primire pe Tienne. Tînărul mecanic le spunea că în fundul garajului Dujardin se afla o rablă de maşină, „nu frumoasă, dar solidă, gen tanc", într-o stare jalnică, dar care dacă ar fi fost dreasă puţin, ar fi putut să meargă. Poate că Dujardin le-ar da-o pe vreo douăzeci de miare, dar ce-o să zică lumea ? Greviştii făceau colecte spunînd că strîng bani pentru mîncare, iar din bani, îşi cumpărau maşini ! Jacquot îi răspunse că vor plăti după grevă, adunînd gologanii de la fiecare. Simţea că lui Tienne nu prea-i convenea să vorbească patronului despre cumpărarea maşinii. Ucenicul-mecanic nu se învoi s-o facă decît atunci cînd Jacquot îi aminti, pe bună dreptate, că el era singurul care avea permis de conducere şi că va avea deci exclusivitatea plăcerilor volanului.

Pe careul de dans se aflau doar cîteva perechi. Băieţilor din Mahalaua-Rîioasă, ca şi celor din Champclauson, preocupaţi cu ordinea, nu prea le venea să se avînte în vîrtejurile javei.

Jacquot îi reproşa lui Milou că nu se mai vedea cu nimeni. Şi insinua că, nici vorbă, asta e din pricină că Sylvie Torin îi răpea tot timpul... Milou îi răspunse,

țîfnos, că mai degrabă el, Jacquot, nu mai era de găsit, și că de fiecare dată cînd îl căuta, i se răspundea că „Domnul" e la întrunire, sau la sindicat, sau în delegație...

Jacquot își privea atent mîinile. Curăță cu unghia o urmă de ciment rămasă într-o linie a palmei, apoi începu să-și lustruiască cicatricea de la mîna dreaptă, cu degetul mare de la mîna stîngă.

— Iar ești pe liber, vorbi el.

— Cine ți-a spus ?

Jacquot, lustruindu-și de zor cicatricea, își privi prietenul.

Atunci Milou se dădu bătut : sigur, credeau că nu-i bun de nimic, că din vina lui era alungat de peste tot, dar era oare vina lui dacă mereu dădea peste „niște aiureli" ? Șefii îți cer de la bun început să știi tot, să dai cît se poate mai mult. Și asta nu e de loc ușor ; ba, cîteodată, nici nu e cu putință. Dar patronilor puțin le pasă : dacă nu-ți faci treaba, te zvîrle afară și aleg altul, printre miile de tineri care caută de lucru. Milou se întrerupse ca să întrebe :

— Dar ce faci ? Ești nebun ?

— Nu-i nimic, spuse Jacquot, nepăsător.

Își frecase cicatricea mai nervos decît de obicei și, din greșeală, își jupuise cu unghia pielea încă fină și trandafirie. Trei stropi țîșniseră și se contopiseră într-o șuviță de sînge. Jacquot își duse zgîrietura la buze, o supse, apoi, vîrîndu-și mîinile în buzunare, repetă :

— Nu-i nimic. Ce ziceai ?

— Azi nu ți-ai pus fularul de mătase albă, spuse Milou, ca să spună ceva.

— Nu. Cîteodată mi se pare că nu mă prinde.

O stînjeneală ciudată stăpînea balul. Nu se auzeau țipete, cuvinte vesele sau mînioase. Nici cîntece, nici ocări. Nu dansau decît vreo trei-patru perechi. Oamenii se înghesuiseră de-a lungul pereților și se uitau la dansatori, morocănoși, șoptind între ei. În sală domnea un fel de stinghereală somnoroasă.

Jacquot şi Charbin se sfătuiră. Băieţii din Mahalaua-Rîioasă şi cei din Champclauson se strînseră imediat în jurul şefilor lor. Trebuia făcut ceva...

— Eu, cred că... începu Chanteloube.

Imediat îi făcură loc şi-l împinseră în mijlocul cercului.

— Hai, dă-i drumul ! consimţi Jacquot.

— Uite, eu cred că e nevoie să încălzim oamenii, să-i entuziasmăm...

— Bine ! i-o reteză Jacquot. Şi-apoi ?

— Pe ce chestie să-i entuziasmăm ? întrebă Chanteloube.

Şi tot el îşi răspunse, repede :

— Zău, eu cred că pe chestia sprijinului pe care au venit să-l aducă aici muncitorilor care...

— Mdaaa, făcu Jacquot, privindu-l încruntat.

— Bine. Atunci, uite... cred că ar trebui făcută o luare de cuvînt...

— O ce ? întrebă Charbin, întinzînd nasul.

— Un discurs, dacă vrei, ca să-i lămurim...

Chanteloube tăcu, dîndu-şi seama că băieţii îi priveau miraţi.

— Ascultaţi, băieţi — făcu Jacquot — veniţi mai încoace.

Cercul se strînse mai mult şi Chanteloube se pomeni printre cei din ultimul rînd.

— Ascultaţi, băieţi. Oamenii au plătit. Ei ştiu pentru ce. Şi ne cunosc. N-au venit aici ca să ardă gazul. Dacă au să-l ardă, data viitoare băieţii şi fetele au să se ducă să ţopăie în altă parte, iar babacii o s-o întindă să joace belotă sau o să rămînă lîngă radio, la căldurică.

Un mormăit general sublinie părerea lui Jacquot. El continuă :

— Şi-apoi, nu-i cinstit să le spunem oamenilor : aduceţi gologanii, că o să fie vesel, şi să le ardem, ca nişte trădători, un discurs fără muzică.

Cei de faţă rîseră încetişor, în semn de aprobare.

— Uite ce propun eu, băieţi. Fiecare să-şi caute puştanca, avînd misiunea s-o danseze. Punem totul la bătaie, pricepeţi ?

Ei dădură din cap, cu nobleţe.

— Primul dans să urce termometrul cu zece grade. La al doilea dans, toţi băieţii să schimbe partenerele. E strict oprit să ţopăi de două ori la rînd cu aceeaşi fată. Trebuie ca toate fetele care au venit aici să aibă drept la ţopăit. Chiar şi cele nasoale. Să ne sacrificăm. Cît timp dansaţi, n-aveţi decît să alegeţi printre cele care proptesc pereţii, şi-apoi, între două dansuri, vă şi înfigeţi la ele. Cele mai deştepte o să fie ale celor mai rapizi. Aşa, n-o să mai doarmă nimeni.

— O să te trezeşti şi tu un pic ! rîse Mimile, adresîndu-i-se lui Riri.

— Tu ţine-ţi gura şi lasă-mă să vorbesc. Numai că, mă băieţi, o să fie nevoie de ţinută, de politeţe, de papagal, de fiţe elegante şi de tot restul. Trebuie să dăm exemplu şi nu uitaţi : fără bătaie. Cu nici un preţ ! E bine ?

— O. K., Jacquot. O să le tratăm ca pe nişte domnişchioare...

— Un pichet o să stea la şest. Şi-o să-l schimbăm după fiecare dans, ca să se poată distra toată lumea. Poate că numai doi inşi, cîţi o să formeze pichetul, n-au să reuşească să stingă, de la bun început, orice păruială. Şi-atunci, la primul semnal, ceilalţi o să-şi lase domnişoarele, politicoşi, scuzîndu-se liniştiţi, şi, fără să se grăbească, au să facă ce trebuie...

— Şi care o să fie semnalul ?

— O să şuier eu, uite aşa...

Cînd băieţii erau gata să se împrăştie, Jacquot îi ori iar :

— Ascultaţi aici : înainte de-a începe, să-l mai trezim niţel pe Ignace care sforăie din burduful lui. Mai întîi să-l strigăm toţi odată, şi-apoi fiecare să-i ceară ce cîntec vrea.

Şi începu să scandeze :

— I... gnass ! I... gnass !

Băieţii făcură cor, bătînd şi din picioare :

— I... gnass ! I... GNASS ! I... GNASS ! !

Acordeonistul se opri deodată, în mijlocul unui passo-doble şi se săltă pe scaun, ţinîndu-şi acordeonul pe genunchi. Cele cîteva perechi, încremenite pe neaşteptate în mijlocul careului de dans, se uitară spre cei ce strigau. Oamenii se ridicau de pe scaune şi veneau mai aproape ca să vadă...

Atunci Jacquot strigă :

— Hai ! Ignace ! „Cea mai deşteaptă !"... Zi „Cea mai deşteaptă dintre jave !"

Ignace îşi culcă urechea pe acordeon, în partea basilor, îşi apropie, cu nespusă gingăşie, mîna dreaptă de clapele de fildeş şi brusc, cu patru degete, înfipse în ele, ca pe un drapel, sunetele „Celei mai deştepte jave".

În ritmul ei, băieţii străbăteau sala în toate sensurile, legănîndu-se în mers, cu palmele întinse, cu braţele lipite de corp, învîrtind umerii, înclinînd capetele, cu zîmbete încremenite pe buze. Fetele şuşoteau, îşi lăsau genţile şi eşarfele pe scaune şi porneau să-i întîmpine.

Se înlănţuiau cu înflăcărare, ca îndrăgostiţii din basme care, în sfîrşit, se întîlnesc, cînd vraja e ruptă. Obrajii li se atingeau şi băieţii, dînd ochii peste cap, fredonau încet cuvintele cîntecului, cuvinte comune şi triste ca nişte copii pierduţi :

Ah ! ah ! ah ! ah !
Spune dacă nu-i grozavă !
Ah ! ah ! ah ! ah !
E cea mai deşteaptă javă !

Paraşutistul se înclină cu demnitate în faţa Thérèsei Ruffin :

— Aveţi bunătatea să-mi acordaţi java aceasta, domnişoară ?

— Regret, sînt obosită.

— Atunci, domnişoară, poate pe cea următoare ?

— Nu, e reţinută, nu mai stăruiţi.

În timpul unei piruete din dansul nemaipomenit de politicos pe care-l dansa cu Jeanne a lui, Claude se

apropie de Thérèse şi-i dădu să înţeleagă că paraşutistul era unul de-al lor.

Paraşutistul o luă, tandru, pe Thérèse în braţe.

— Mă numesc Marcel. Ringuard Marcel.

— Pe mine mă cheamă Thérèse.

Cea mai deşteaptă dintre jave se sfîrşi într-un vertiginos vîrtej omenesc. Ignace acoperi, cu o mişcare a burdufului, ultima notă şi stătu, timp de cîteva secunde, ghemuit pe acordeon, cu capul plecat, cu părul zbîrlit, cu mîinile strînse pe clapele de fildeş. Dansatorii rămaseră suspendaţi pe-un picior. Spectatorii se ridicară de pe scaune ca să-l aplaude pe Ignace care, în picioare, salută prin trei înclinări scurte ale capului, spre celelalte trei colţuri ale salonului.

Băieţii îşi părăsiră partenerele, făcîndu-le plecăciuni.

— Mulţumesc, domnişoară. A fost foarte plăcut.

— A fost divin, draga mea !

— A fost ca-n rai, păpuşo !

Şi, cît ai clipi, se repeziră după alte partenere.

— Noroc. Îi ardem un vals ? Pardon, vreau să zic... sînteţi aşa de bună să-mi acordaţi valsul acesta ?

Charbin şi paraşutistul veniră să-i schimbe pe Jacquot şi pe Mimile.

— E linişte peste tot ?

— Aşa se pare.

— Bine. Grăbeşte-te, Jacquot. Eu am dansat cu Irène. I-am spus să te aştepte ca să nu pici peste vreo nasoală !

— Eşti ca un frate, Charbin !

Jacquot tocmai se avînta spre fata pe care o zărea mai încolo, pe cale de-a refuza propunerile dansatorilor suplimentari, cînd intră Bébé. El se opri şi o privi. Alaltăieri seara, la Castelul Camembert, n-o văzuse bine din pricina întunericului.

În cele cîteva luni de cînd n-o mai întîlnise, ea se schimbase. Părea mai înaltă, mai subţire, mai palidă. Se coafa altfel, cu părul lipit pe tîmple şi prins la ceafă ; părea mai în vîrstă. Ochii i se măriseră şi erau mai întunecaţi, mai umezi decît înainte. Bébé se ţinea

dreaptă, aproape țeapănă, cu mîinile la spate, și-l văzu pe Jacquot. Atunci, zîmbi. Un biet zîmbet, ca să-și stăvilească lacrimile. Ridică mîna dreaptă, o îndoi și, cu palma la înălțimea umărului, schiță un salut.

Jacquot îi răspunse printr-un semn din cap.

Bébé își lăsă brațele să-i cadă, greoaie.

Jacquot ajunse la Irène Moulinet, o luă în brațe și o avîntă cu turbare în vîrtejurile unui vals.

— Ei, binișor, Jacquot, o să mă faci să-mi pierd capul...

Irène chicoti, dar Jacquot își păstră înfățișarea serioasă. Ea se lipi mai strîns de el și-i șopti:

— Știi, Jacquot, noroc că ai venit tu, altfel aș fi fost silită să dansez cu altul...

Și adăugă, printre limbă și dinți, cu ochii mijiți, legănîndu-și ușor capul:

— Zău, ar fi fost păcat!

Jacquot rămase tăcut și țeapăn.

Valsul îi aduse lîngă ușă. Irène Moulinet o zări pe Bébé, tot singură și încordată

— Bine, Jacquot. Am înțeles.

Și-și spuse tristă, în gînd: „Ehei, dragă Irène, te-ai înșelat amarnic...“

— Ce-ai înțeles? o întrebă Jacquot.

— De!... Ea e acolo!

— Care ea?

— Nu face pe prostul...

Și, dezlipindu-se de el, Irène precizează:

— Bébé.

— Bébé? Poveste veche...

— Haide, haide!...

— Cum haide?

— N-o să mă faci să cred că nu știi c-a isprăvit cu domnișorul ei...

— Cum?

— Păi da, s-a sfîrșit și gata! Acum îți poți încerca și tu norocul... Poate nu știai, șmechere ce ești? Mai ales cum e acuma, Bébé...

Și rîse, cu un rîs neplăcut:

— Lasă, lasă, s-o spui la alţii !

Atunci se auzi şuieratul lui Charbin, străpungător şi scurt.

— Iartă-mă o clipă ! îi spuse Jacquot.

— Ce mai ! Du-te, nu mai pierde nici un minut ! Nu aştepta nici măcar sfîrşitul valsului ! Du-te, dă fuga ! îl necăji ea, neînţelegînd despre ce e vorba.

Băieţii din Mahalaua-Rîioasă şi cei din Champclauson dansau acum ascultînd muzica numai cu o ureche, iar cei care trebuiau să sară la nevoie îşi pregăteau terenul :

— Poate o să trebuiască să mă scuzaţi o secundă... le şopteau ei la ureche, fetelor.

Victor băuse. Şi se agăţase de Roşcovan. Acesta nu-i răspunsese, se abţinuse, dar Victor insultase şantierul...

Jacquot şi Mimile de o parte, Charbin şi paraşutistul de alta, îşi prinseră fiecare omul, de pumni. îi strînseră, îi ridicară şi deschiseră uşa. Surprinşi de iuţeala şi de neprevăzutul manevrei lor, Victor şi Roşcovanul se lăsară duşi, ca între jandarmi.

În curtea pustie, li se dădu drumul.

— Voiaţi să vă bateţi ? Hai, băteţi-vă acum !

Jacquot, Mimile, Charbin şi paraşutistul se aşezară pe vine, de-a lungul zidului, uitîndu-se la cei doi adversari care, nas în nas, cu pumnii traşi înapoi, se ocărau cam în silă. Se făcuse destul de frig şi noaptea era înecată în bezne, cu tot cercul luminos al globului care se legăna scîrţîind deasupra lor.

Luptătorii tremurau de frig şi nu se hotăra niciunul să dea prima lovitură. Roşcovanul înălţă din umeri.

— De, n-am poftă să-mi mînjesc pumnii !

Îşi frecă palmele, îşi ridică gulerul şi se întoarse în salon.

Charbin, paraşutistul, Mimile şi Jacquot trecură unul după altul prin faţa lui Victor, întorcînd capetele, dispreţuitori.

Tocmai cînd era să intre Jacquot, ultimul dintre ei, Victor îl strigă :

— Ce vrei, mă ?

Victor abia se mai putea ţine pe picioarele lui încovoiate : îşi legăna braţele atîrnate în jos, cu pumnii strînşi ; cămaşa i se descheiase şi capătul cravatei îi ajunsese pe umăr. Înjura într-una, mormăind.

Jacquot îl măsură din cap pînă-n picioare, pe îndelete, cu o mutră dezgustată.

— Măi băiete, mai bine te-ai duce să-ţi cloceşti vinul în altă parte. Eu sînt aşteptat înăuntru.

Şi tocmai era să intre, cînd Victor îi strigă :

— Hai, du-te, încornoratule !

Jacquot păli.

Victor ţopăia cînd pe un picior, cînd pe celălalt, rînjind, sub lumina rotundă ; îşi legăna pumnii, cu braţele depărtate de corp, cu o veselie zgomotoasă şi urîtă ; rîsul lui dezlînat îi căsca gura, în mijlocul feţei învineţite. Deodată, rămase neclintit şi îşi întinse braţul spre Jacquot, ca pentru jurămînt :

— Ia spune, încornoratule, măcar ştii ultima noutate? Bébé a ta e borţoasă !

— Ce zici ?

Victor pufni în rîs.

— Da... Domnişorul ei i-a umflat burta şi pe urmă a lepădat-o ca pe-o otreapă... ah ! ah !

Şi repeta, ca un refren, ţinîndu-se de coaste :

— Borţoasă ! Borţoasă ! E borţoasă, Bébé a ta...

Jacquot îi strigă, rănit în suflet :

— Scîrnăvie !

Îşi plecă fruntea şi intră în salon, trîntind uşa după el.

Balul se încinsese. Băieţii lucrau, neobosiţi. Începutul bătăii fusese uitat, cît ai clipi. Claude şi Jeanne dansa după moda vieneză, cu piruete largi şi cu îndoituri de picioare care făceau să li se atingă genunchii ; fusta Jeannei zbura la dreapta şi la stînga, lăsînd să se vadă un jupon de culoarea azurului.

Ignace psalmodia o vechitură pe care o aveau toţi la inimă şi întregul salon cînta cu pioşenie refrenul :

E străduţa dragostei noastre
Tocma-n fundul unei mahalale vechi...

Jacquot o prinse din treacăt pe Lisette Lampin şi, învîrtind-o de zor, îi şopti la ureche :

— Ia spune, e adevărat ce se vorbeşte despre Bébé ?

Lisette îşi ridică ochii senini spre Jacquot şi coborî pleoapele, afirmativ, cîntînd înainte :

...Seara poţi vedea acolo
Îndrăgostiţi prin colţuri întunecoase...

— Dar cum de s-a aflat ? întrebă Jacquot scos din fire.

— Ascultă — spuse Lisette — a fost văzută la Primărie. Îşi făcea declaraţia de sarcină, pentru alocaţii... Mătuşa Joly tocmai îşi lua pensia de bătrîneţe. Ea a povestit la toată Mahalaua-Rîioasă.

— Bufniţa asta bătrînă !

— Mătuşa Joly nu se înşeală niciodată ! Ea le ştie totdeauna. Acum a aflat tot cartierul. Numai tu, înţelegi, s-au ferit toţi să-ţi spună, înţelegi...

Ea tăcu. Jacquot o purta în vîrtejul dansului, cu paşi mărunţi, cu ochii închişi. Lisette îi ajunse din urmă pe ceilalţi, la refren :

E ulicioara
Inimilor credincioase...

Jacquot redeschise ochii. Într-o frîntură de secundă o zări pe Bébé, care nu dansa. La fiecare tur de vals, o zărea ca într-un fulger, dar valsul era atît de rapid încît toate viziunile aproape că se contopeau într-o imagine continuă. Bébé părea mai duioasă, mai blîndă. Era deosebită, acum. Jertfă gingaşă şi plăpîndă.

Jacquot se poticnea, tremura.

Ea e frumoasă, cînd ceru-i senin,
Ea e frumoasă, chiar şi cînd plouă...

Lisette îl sprijini şi-l duse spre marginea careului de dans.

— Am ameţit, îngăimă el.

— Vino la bar să bei ceva. (Ea vorbi în şoaptă :) O să-ţi facă bine.

El se prinse cu mîna de tejghea.

— Ce-i, Jacquot ? Nu ţi-e bine ? Ai ameţit ?

Era Riton.

— Nu-i nimic. Mi-e sete. Cancan, un pahar de vin alb, repede.

— Am auzit că e vorba să ne cumpărăm o maşină veche...

Riton trase o duşcă, dar un acces de tuse afurisită îi întoarse în nări o parte din băutură. El îşi şterse zgomotos nasul, şi se scuză :

— M-am înecat.

— Ai face mai bine să te duci la un doctor, mîrîi Jacquot. Pesemne că aştepţi să fii dus de urechi.

Uşa scîrţîi.

Omul care intrase nu se potrivea de loc cu cei aflaţi în salon. Avea hainele murdare, sfîşiate. Purta o manta militărească, veche, ponosită, plină de glod şi nişte bocanci tărbăciţi, pe care cădeau pantalonii de catifea, destrămaţi. Era ciufulit şi murdar. O barbă de ocnaş evadat îi rodea faţa ca o boală de piele. Omul părea mic, minuscul, în zdrenţele lui. Uşa, rămasă deschisă, lăsa să pătrundă curenţii de aer umflîndu-i din cînd în cînd hainele nepotrivite care-l acopereau.

El rămase locului cîteva clipe, buimăcit, orbit, asurzit.

Apoi îşi depărtă braţele, desfăcu degetele lăsînd să i se vadă podul palmei negru şi lucios ; deschise gura, dar nu rosti nici un cuvînt : avea o gură rotundă şi întunecată, într-un obraz cenuşiu în care ochii clipeau neîncetat.

Deodată, băieţii îl recunoscură pe Paulin.

Valsul se sfîrşea, languros. Ignace întinsese la maximum burduful acordeonului pentru ultimele note. Vocile intonară visătoare cele din urmă versuri :

E ulicioara
Inimilor credincioase,
Ea e străduţa dragostei noa...astre !

Perechile se despărţiră. Dansatorii se aşezau liniştiţi pe la mese. Deodată, îşi dădură seama că o tăcere neobişnuită domnea la bar.

— E Paulin, şopteau unii.

— Cum ? Cine e ? şuşoteau alţii. Şi li se răspundea : „E Paulin".

Apoi se făcu tăcere deplină.

Paulin îşi închise palmele. Pumnii îi tremurau. Din gura lui, mereu deschisă, ieşiră nişte sunete nedesluşite. Un soi de clipocit în care înotau cîteva cuvinte :

— 'scultaţi... fetiţa... micuţa... îngheţată... moare... e învineţită... fetiţa...

Lăsă mîinile să-i cadă pe manta, închise ochii, îşi înghiţi cu greu saliva, se întoarse încet şi, abia păşind, plecă.

Prietenii îl urmară.

În stradă, îi biciui iarna. Pe la răspîntii, vîntul şuiera nemilos. Cît ţinu Mahalaua-Rîioasă, ferestrele se deschiseră : oamenii voiau să ştie ce înseamnă ropotul acesta misterios de paşi. Grupul străbătu strada Coţofenei-Hoaţe, apoi coti pe poteca dinspre podiş. Vîntul se ascundea prin hăţişuri, pietrele se rostogoleau sub tălpi şi sus, în înălţimi, plutea luna plină.

Paulin deschidea alaiul, sprijinit de Milou şi de Chanteloube. Jacquot îşi apăsa pieptul cu amîndouă mîinile. Simţea alături prezenţa lui Bébé, care mergea, cu privirea aţintită înainte.

*

* *

Într-o iarnă, tăind nişte lemne pentru Espérandieu, Paulin zărise într-o poiană a pădurii, pe podiş, o baracă de scînduri veche şi părăsită sau mai bine-zis, uitată de toată lumea. Baraca asta trebuie că fusese locuită, pe vremuri, de vreun cărbunar sau de vreun paznic. În ea se mai găseau şi acum o sobă ruginită şi două paturi de lemn. Paulin o mai dresese puţin. El şi frate-său se obişnuiseră să meargă acolo duminica după amiază. Dreseseră cîteva scînduri, astupaseră cîteva găuri, mai meş-

teriseră pe ici pe colo, neputînd să-şi stăvilească nici în scurta odihnă duminicală avîntul hărniciei din timpul săptămînii.

Cînd o cunoscu pe Rosette, Paulin îşi păstră obiceiul de-a se duce acolo şi adesea baraca de pe podiş fusese locul către care îi mînau plimbările lor sentimentale. Pe unul din paturile acelea de scînduri, într-o seară de april, ea îi devenise soţie.

Mai întîi Paulin şi frate-său, Prosper, mai apoi Paulin şi nevastă-sa, se simţiseră în baraca aceasta ca la ei acasă.

Cînd îl părăsise pe Espérandieu, Paulin venise aici, cu nevasta şi cu pruncul.

Curînd, Prosper plecă la armată. Se bănuia că fraţii sînt amîndoi de aceeaşi vîrstă şi de aceea fuseseră chemaţi amîndoi o dată la Cercul de recrutare. Majorul şovăise în faţa staturii lor, prea mărunte ; pînă la urmă însă, îi declarase buni de armată. Dar Paulin, din pricina situaţiei lui familiale, căpătase o amînare.

Prosper plecă să-şi facă armata în Germania ocupată, iar Paulin, Rosette şi copilul lor nu mai avură nici o altă legătură cu lumea.

Şi trăiră în poiana lor, ca nişte Robinsoni.

La început, Paulin putu să găsească de lucru, cîteva ceasuri, zilnic, pe la fermele de prin împrejurimi.

Cu venirea iernii însă, puţinele treburi de făcut prin şuri şi coşere se terminară.

Paulin şi Rosette trăiră din cîteva hîrtii de-o mie pe care izbutiseră să le pună deoparte, lipsindu-se de cele trebuincioase. Se închiseră în baracă, se zăvorîră, se ghemuiră, aşteptînd să vadă ce se va isprăvi mai întîi : iarna sau economiile lor.

Nu cumpărau decît cartofi şi lapte pentru copil.

Apoi, într-o bună zi, nu mai putură să cumpere nici lapte şi nici cartofi. S-ar fi putut duce în Mahalaua-Rîioasă. Acolo le-ar fi fost deschisă orice uşă. Un simţămînt ciudat, o mîndrie sălbatică, îi oprise însă. Şi apoi, erau năuciţi, incapabili să mai gîndească, să mai acţioneze. Lupta împotriva frigului le sleia puterile, toată ju-

decata. Paulin tăia lemne cît ţinea ziua, pînă nu mai putea. Îşi îndopa soba veche, aţîţa focul, o încingea ca un ieşit din minţi. Dar frigul era mai puternic decît el. Chiar cînd soba se înroşea de-atîta foc, în cabană îngheţa apa. Era frig pînă şi în ungherul cel mai adăpostit : la culcuşul copilului. Cînd fetiţa adormea, cu biberonul în gură, îngheţa laptele în sticlă.

Într-o zi, Paulin reuşi să capete, prin Biroul de Binefaceri, un bon de lapte, pîine şi carne. Fetiţa bău laptele subţiat cu apă. Pîinea fu lăsată să se întărească şi o mîncară, fărîmă cu fărînă, zi după zi, timp de peste o săptămînă. Carnea, tăiată mărunt, fu pusă deoparte pentru cînd n-or mai avea absolut nimic.

Paulin rătăcea prin pădure, îşi spărgea muşchii şi capul pe mînerul securii, şi se întorcea seara, abia răsuflînd, cu o povară de crengi la spinare.

Într-o dimineaţă, se pomeniră că nu le-a mai rămas nimic. Nici în gamela cea veche şi ruginită, nici la căpătîiul copilului, nici în creier. Ultima picătură de lapte fusese băută cu patruzeci şi opt de ore mai înainte. Copilul nu mai avea putere nici să scîncească măcar şi tocmai vomitase ultima fărîmiţă de carne prăjită pe care i-o vîrîseră în gură, cu degetul.

În faţa grămezii de lemne care se terminase şi ea, Paulin scăpă securea din mînă.

Rosette, care nu-şi mai părăsea patul de scînduri, se ridică cu greu din vraful de pînze de sac şi cîrpe care îi serveau drept aşternut, şi oftă :

— Paulin, nu mai vreau să te duci. Nu mai poţi nici tu. Dacă te duci în pădure, ştiu că n-ai să te mai întorci.

Se ghemui lîngă peretele de scînduri :

— Vino ! Hai de te culcă ! Să aşteptăm ! Să aşteptăm şi să nu ne mai gîndim la nimic. Să dormim...

Fuseseră amîndoi părăsiţi toată viaţa, se născuseră părăsiţi. Nu le mai rămînea decît să se părăsească ei înşişi.

Paulin îşi zvîrli securea. Strînse pînă şi ultima aşchie rămasă şi o vîrî în sobă. Se plecă deasupra copilului, îl înveli, potrivi sub el marginile velinţei. Se vîrî în patul

de scînduri, fără să-şi lepede mantaua. O luă pe Rosette în braţe, trase pînzele de sac peste ei şi închise ochii.

Frigul îl deşteptă. Se ridică, deschise uşa, o închise după el. Străbătu gînditor pădurea, noaptea, apoi, deodată, începu să alerge.

* * *

Chanteloube dădu ordin : „Să-i ducem repede în odaia doamnei Léonie". Îi spuse lui Riton : „Tu du-te de-i spune lui taică-tău." Lui Milou : „Dă fuga la mătuşa Manie, spune-i dacă vrea să încălzească ceva. Lapte... mult lapte."

Traversară pădurea, porniră pe potecă. Bébé strîngea în braţe copilul înfăşurat în pardesiu. Jacquot trecu înaintea ei ca să-i arate gropile, să înlăture bolovanii. Veneau apoi Rosette şi Paulin, sprijiniţi de prieteni, şi ceilalţi, care le cărau catrafusele.

Cînd ajunseră în mansardă, un foc bun duduia acolo. Pe patul desfăcut fuseseră aşternute cearşafuri curate. Raymond Martin, familiile Gibon, Ruffin, Berland, d-na Walewska trebăluiau prin odăiţa îngustă. Mătuşa Manie adusese o oală plină cu lapte fierbinte şi un castron cu supă de carne.

* * *

A doua zi dimineaţa, pe cînd Jacquot îşi ştergea cu pîine fundul farfuriei, se auzi o bătaie în uşă.

Erau Jim, fratele lui Victor, şi Milou.

— Sal'tare, Jacquot ! Vrem să vorbim ceva, împreună.

Mama trecu în bucătărie unde mişcă nişte tigăi făcînd destul zgomot ca să arate că nu asculta.

— L-au arestat pe Victor.

— Ei drăcie ! Dar ce-a mai făcut ?

— Ieri seară, cînd a plecat de la bal, a sărit pe-o motocicletă care se afla trasă la uşă, la Cancan, ştii...

— Aşa doar ca să facă doar un tur, şi apoi s-o aducă la loc, se grăbi să precizeze Jim.

Jacquot se uită mînios la fratele mai tînăr al lui Victor. Jim umbla prea bine îmbrăcat, chiar în timpul săptămînii. Nu se ştia pe unde lucra. Nu-l vedeau decît rareori. Avea o mutră de parcă ar fi vrut mereu să te convingă că e cinstit.

— Da, numai că a greşit virajul la Champclauson, urmă Milou. A lăsat motocicleta pe loc.

— El s-a întors să se culce — urmă Jim — şi-a început să sforăie, imediat. Nu mi-a spus nimic. Azi dimineaţă au venit sticleţii să-l scoale. Trebuie că tipul cu motocicleta a făcut plîngere...

— Vedem noi ce-i de făcut, i-o reteză Jacquot.

Şi strigă spre bucătărie :

— Măicuţă, cît e ceasu' ?

— Acuşi se face şase jumătate, îi răspunse vocea depărtată a mamei.

Jacquot spuse :

— Maurice trebuie că mă aşteaptă.

Îşi puse canadiana pe el, apoi :

— Tu tot n-ai găsit de lucru, Milou ?

— Nu. O să iau trenul de 6 şi 40 ca să dau o raită pe la birourile de plasare din Paris.

Jacquot îşi muie în gură arătătorul de la mîna stîngă şi şi-l trecu încetişor peste mustaţă.

— Ascultă, ai tocilă ?

— Am. De ce ?

— Vino cu noi, la şantier, să-i ţii locul lui Victor.
Şi adăugă, deschizînd uşa :
— E de lucru mult, al dracului, ai să vezi tu.

*
* *

În aceeaşi dimineaţă, Barrot spusese :
— Curînd or să se împlinească două săptămîni de cînd şantierul lucrează singur. Cincisprezece zile de cînd ne-am lipsit de patroni. Am dovedit că dacă şantierul s-ar opri, nu ar fi vina muncitorilor, ci a guvernului. Intrăm în zilele hotărîtoare. Să ne dovedim vigilenţi şi dîrji.

După terminarea terasei, echipa de betonişti fusese trimisă la al doilea imobil, unde primul etaj era gata ridicat. Împrejurul terasei de la al paisprezecelea etaj trebuia făcută acum cornişa. La a doua clădire, betonul mai putea fi cărat cu roaba, pe schelele de scînduri, fiindcă planşeul pe care îl turnau se afla la primul etaj. Troliile nu mai foloseau deci, iar cele două echipe care le deserviseră trecură la cornişe. Maurice şi Milou, noi veniţi, merseră împreună cu Jacquot, cu Mimile, cu paraşutistul şi cu Octave la etajul al paisprezecelea. Fiindcă avea mai multă experienţă, Claude fu pus să-i îndrumeze. Lucrau mai întîi în apartamentele etajului al treisprezecelea, la înţepenirea unor bulumaci care ieşeau în afară cu vreo doi metri. Clădirea părea astfel încununată cu spini. Pe urmă aveau să se întoarcă la terasă ; acolo trebuiau să se urce pe bulumacii aceştia, depărtaţi cam la o jumătate de metru unul de altul, şi să lucreze la cofraj. Acum stăteau în picioare, cu călcîiele depărtate, cu tălpile pe bîrne, la peste treizeci de metri înălţime. Aşezau pe schelăria asta alte bîrne, verticale, peste care altele aveau să ţină podeaua cofrajului. Claude rînduise primii bulumaci, Jacquot, Mimile, paraşutistul, Maurice şi Milou, cu ciocanul pus la brîu ca un iatagan, cu buzunarele pline de cuie şi cu scînduri sub braţe, se repeziseră pe drumul acesta de traverse suspendate în gol. Se zoreau aici, între

cer şi pămînt, să fixeze proptelele verticale şi icneau la fiecare lovitură ca pădurarii cînd doboară copacii, între cer şi pămînt.

Deodată, Milou strigă :

— Sticleţii !

Ţinîndu-se cu cîte o mînă de podeaua din lemn prinsă deasupra capetelor, băieţii se plecară să privească printre picioare.

Două maşini albastre se opriseră lîngă barăci. Un Renault Primaquatre vechi, decapotabil, şi o camionetă zăbrelită. Din Renault coborîră doi civili care se îndreptară cu paşi repezi spre uşa sindicatului. Din camionetă ieşiră cincisprezece poliţai, cu căştile pe cap ; aceştia se aliniară de-a lungul barăcii şi începură să privească şantierul.

Din cîteva salturi de echilibrişti, echipa de la cornişe se pomeni pe terasă şi porni în goană spre scară.

— Luăm ciocanele cu noi ?

— Mai întrebi ?

Milou tocmai voia să pornească, ultimul, peste drugi, cînd observă că paraşutistul rămăsese singur pe terasă şi privea atent în cele patru zări.

— Ce mai aştepţi ?

— Cercetez drumurile, să văd dacă nu mai vin şi alte camioane.

Fără să ia în seamă puntea de scînduri băieţii săriră jos, cu picioarele lipite, cu braţele în cruce, cu ciocanele la brîu.

Rîdeau, se strigau unul pe altul, vorbeau din fugă. Străbătură locul gol, în cîteva secunde. Ceilalţi muncitori, de la tîmplărie, de la beton sau de la primul etaj al celui de-al doilea imobil sosiseră înaintea lor. Dînd din coate, băieţii din Mahalaua-Rîioasă se strecurară prin mulţime şi-i găsiră, în primele rînduri, pe Charbin, pe Roşcovanul, pe Riri şi pe Lucien.

Uşa de lemn era închisă. Dinăuntru se auzeau răbufniri de glasuri. Poliţiştii, cu căştile pe cap, se împărţiseră în două grupuri, se apropiaseră şi formau un gard viu de o parte şi de alta a muncitorilor.

— Ia te uită la ăştia, cu căştile lor de tinichea ! sîsîi cineva.

Un hohot ascuţit, scurt, scutură mulţimea. Uşa se deschise. Un bărbat mărunţel şi îndesat, în haine gri, cu faţa pătrată, se ivi ţinîndu-şi pălăria în mîna pusă pe şold. După el, venea altul, mai tînăr, lung şi subţire, îmbrăcat într-un costum albastru deschis, cu o servietă de piele şi cu o pălărie în braţe.

Barrot venea în urma lor.

— Telefonul e acolo, în baraca societăţii, dar n-am cheia.

— O am eu, spuse omul în haine cenuşii.

La Source se ivi în prag, după Barrot. Îşi ridică degetul mare spre cer, cu un gest care voia să arate că totul merge bine şi că nu trebuiau să se neliniştească. Un murmur vesel se auzi dinspre locul unde se aflau muncitorii.

Omul în gri se opri, se întoarse şi se uită ţintă la cîţiva dintre ei.

— Ce vor ?

— Păi, comisare, vizita dumitale îi interesează direct şi atunci au venit aşa, ca să-şi dea seama...

Comisarul făcu o mutră cu adevărat mîhnită.

— Ce vreţi, eu, unul, sînt dator să apăr libertatea muncii.

Un hohot scurt îi zgudui pe oameni, apoi se opri brusc, de parcă ar fi fost repetat şi cronometrat dinainte.

— Ce au ? întrebă comisarul, cam neliniştit.

Îl întreba pe Barrot, ca şi cum ar fi avut nevoie de tălmaci ca să înţeleagă animalul ăsta ciudat, cu o sută de perechi de picioare.

— Cînd aţi sosit, ei tocmai lucrau, îi explică Barrot.

— Şi luptă tocmai pentru libertatea de-a munci, făcu La Source, ironic.

O strîmbătură întru totul asemănătoare trecu de la om la om, ca un ecou depărtat al cuvintelor lui.

— Hai la telefon ! spuse comisarul, nerăbdător.

Cei patru bărbaţi merseră de-a lungul şoproanelor, urmaţi la doi paşi de zecile de grevişti înconjuraţi de

către poliţişti. Un mic avion cu reacţie străbătu cerul, strănutînd parcă. Nici un cap nu se ridică spre el.

Comisarul deschise uşa, dar Barrot i-o luă înainte şi se întoarse imediat cu aparatul telefonic în braţe, cu firul între pulpe. Înţepeni aparatul între pervaz şi uşă, făcu numărul şi aşteptă.

— Să intrăm, spuse comisarul.

— Nu-i nevoie, răspunse Barrot.

Muncitorii zîmbeau batjocoritor. Se aşezaseră în semicerc, străjuiţi de uniforme.

— Alo ! făcu Barrot... Vreau să vorbesc cu domnul Palanki. Da. Din partea şantierului S.A.C.I. ... Cine e ? Păi, cum s-ar zice, e tot şantierul la aparat.

Muncitorii rîseră ceva mai tare, ca pentru a-şi face auzită prezenţa.

— ... Totuşi spuneţi-i — adăugă Barrot — o să vedeţi dacă o să fie sau dacă n-o să fie acolo !

Îi întinse receptorul lui La Source.

— Na, e mai bine să-i vorbeşti tu, fiindcă tu l-ai văzut în ziua cînd a făgăduit.

La Source se instală în prag, cu umărul sprijinit de celălalt căprior al uşii. Barrot apucase cutia aparatului cu amîndouă mîinile şi o ţinea pe burtă.

— Alo ! Dom' Palanki ? Aici e La Source, delegatul de la S.A.C.I. ... Bine, mulţumesc... adică vreau să zic... în dimineaţa asta au picat sticleţii pe şantier, şi doar ne-aţi jurat pe toţi dumnezeii... Cum, cine ?... Un comisar şi o camionetă... Dacă au vreun ordin scris ? Nu, n-au nici un ordin scris...

La Source se uită la comisar cu un aer deznădăjduit, ridicînd o mînă spre cer.

— Vi se spusese asta ! constată Barrot.

Comisarul îşi săltă pălăria şi o mişcă în fel şi chip.

— Păi, păi spuneţi-i... domnului deputat că noi avem un ordin verbal, din partea prefectului.

— Lasă gura, javră afurisită ! strigă un glas mînios.

Comisarul întoarse repede capul şi zări un cîine chelbos, care fugea scheunînd, cu coada atît de vîrîtă sub pîntec încît ai fi zis că n-a avut-o niciodată.

— Laniel afurisit ! oftă Pantalon, din primul rînd, scoţîndu-şi pachetul de tutun.

Comisarul îi cercetă faţa nepăsătoare, apoi se întoarse spre telefon.

— Cum „nu mai înţelegeţi nimic", domnule Palanki... Ministrul vă făgăduise... A, bun ! Afacerea e pe cale de rezolvare... A, bun ! bun !

Mulţimea mormăia de plăcere. Comisarul nu-şi mai găsea locul.

— Hm ! Spuneţi-i că îl am lîngă mine pe dl. Cortale, reprezentantul ministrului reconstrucţiei.

— Alo ! Alo !... Zice că l-a adus cu el pe domnul... pe domnul ?

La Source se plecă spre comisar :

— Domnul, cum ?

— Cortale ! Reprezentantul ministrului !

— Alo ! Alo ! Zice Cortale, reprezentant al ministrului... Cum ? Ce ?... Puţin vă pasă de el ?... Ce ? N-are nici o putere ?

Bărbatul cel înalt îşi învîrti în mînă servieta.

— Daţi-mi voie ! Daţi-mi voie !

— O clipă ! făcu Barrot.

— Alo... alo... da, da... numai că... mai adineauri ne-a spus comisarul că ceruse la Versailles şase camioane cu jandarmi şi că sînt gata pornite la drum...

Mulţimea muncitorilor fu străbătută de un freamăt tăcut. Cîţiva se înălţară pe vîrfurile picioarelor, alţii se scărpinau pe sub şepci, alţii îşi muiau buzele.

— ... Da, sînt pe drum. El a spus... Cum ? A !... N-a înţeles nimic... O să-i telefonaţi ministrului de interne... prietenului dumneavoastră... Bun. Dar comisarul e tot aici... Cum ?... Ce ziceţi că este ?...

La Source avu, din nou, o privire mîhnită.

— ... Ascultaţi, dom'le Palanki, ar fi mai bine să i-o spuneţi chiar dumneavoastră... Ah !... dumneavoastră... da... bun... Sigur că da. Vi-l dau acum.

La Source, cu un zîmbet de nedescris, îi întinse comisarului aparatul.

— Alo... Domnule deputat... da, domnule... da, domnule... da...

Comisarul mai ţinu o clipă telefonul ca şi cum nu şi-ar fi dat seama că la celălalt capăt al firului receptorul fusese pus în furcă. În sfîrşit, închise şi el. Îl privi mînios pe La Source, se întoarse şi bombăni :

— Aproape că m-a gonit încoace, şi acum, poftim, îmi face gură !

Îşi păstrase pălăria în mînă. Întinse braţul, cu un gest de neputinţă, spre delegatul ministrului.

— Dragul meu...

Şi cu acelaşi gest îşi puse pălăria pe ţeastă, coborî pragul şi înaintă spre muncitorii care se dădură în lături. Bodogănea într-una :

— Nu mai înţeleg nimic... absolut nimic.

Delegatul ministrului nu se hotăra să plece.

— Păi, domnule comisar principal...

Comisarul se răţoi la el, peste umăr :

— Mai slăbeşte-mă şi dumneata, că şi aşa e destul de rău.

Ajunse la drum, trecînd printr-un zid de muncitori. Reprezentantul ministrului îl ajunse din urmă, păşind mărunt şi îndesat.

Şoferul camionetei lansă motorul, înainte de-a debreia ca să treacă la viteza întîi. Şi cînd apăsă pedala, parcă uşură totodată şi inimile mulţimii acesteia de oameni. Muncitorii începură să şuşotească, să se bată peste şolduri, să-şi dea coate. Camioneta porni, însoţită de-un hohot de rîs ciudat ; un rîs crud.

— Drum bun ! strigă un glas.

— ... Dom'le Dumollet ! adăugă altul.

Închizînd uşa, Barrot remarcă :

— Ei, drăcie ! Şi-a uitat cheia !

— Păstreaz-o. Aşa, o să putem folosi telefonul, spuse La Source.

El stătea pe prag şi-şi mîngîia fruntea cu palmele, ca şi cum ar fi fost foarte ostenit.

Muncitorii se împrăştiaseră în grupuri de cîte trei sau patru şi discutau cu voce înceată. Jacquot se aşeză pe

vine, în dosul peretelui, lîngă La Source. Îşi scoase pachetul, puse tutun într-o foiţă, apoi îl întinse delegatului.

— Ia spune, La Source, Palanki ăsta, zău aşa ! (îşi lipi ţigara trecîndu-şi limba peste ea), zău aşa, nu se lasă de loc !

La Source îi întinse bricheta şi, cît timp îşi aprinse ţigara, îl privi cu o duioşie de nespus :

— Măi, Jacquot, — îi spuse el — da' deştept puşti mai eşti !

— De ce ? făcu Jacquot, ţîfnos.

— Palanki, dacă face aşa, apoi face fiindcă n-are încotro. Toată lumea îl împinge de la spate. Nu mai poate da înapoi. Sfatul pe care o să i-l dea „prietenului său" ministrului sticleţilor, e un sfat bun. Dacă ne trimitea poliţia pe cap, şi dacă se îngroşa gluma, l-ar fi costat mai mult decît îl costa plătind preţul muncitorilor. Şi, mai ales, nu uita că am reuşit să avem toată lumea de partea noastră şi că el nu mai poate să iasă din chestia asta.

Îşi deschise bricheta. O aprinse dintr-o dată şi se simţi foarte mulţumit. Privi flacăra lungă, o apropie de ţigară, trase un fum şi-l suflă peste flacără, stingînd-o cu grijă. Îşi frecă uşurel bricheta pe lîna tricoului şi spuse încet :

— În filantropia ăstora, să nu te încrezi, măi Jacquot. Ei ce fac, sînt nevoiţi să facă. Şi o fac fiindcă au fost siliţi s-o facă. În filantropia lor... în bunătatea lor, dacă vrei, eu nu cred nici în ruptul capului.

Jacquot ridicase o crenguţă de pe jos şi, cu bărbia între genunchi, îşi desena în praf conturul tălpilor.

— Atunci, tu în ce crezi ? întrebă el.

La Source, cu coatele pe genunchi, îşi desfăcu palmele, le depărtă una de alta şi şopti :

— În asta.

Arătă spre mulţimea muncitorilor.

— Cum ? În asta ? întrebă Jacquot.

Dar La Source nu-i răspunse. Se săltă puţin, cu mîinile pe genunchi, şi se uită la drum. Două camioane acoperite cu pînză se opriseră tocmai atunci la marginea şantieru-

lui. Vreo zece muncitori se dădeau jos din ele. Unul dintre ei veni în fugă spre baracă şi strigă, de departe :

— Venim de pe şantierul de la Grand Tournant. Am auzit că v-au picat sticleţii aici...

*
* *

Secţia sindicală se întruni la începutul după amiezei. Delegaţii gîndeau că alarma de dimineaţă trebuia să servească drept lecţie şi că nu se puteau mulţumi cu asigurări date prin telefon. Ei luaseră legătura cu Eugénie Duverger care le confirmase că problema S.A.C.I.-ului se discuta în momentul acela în ministere. Delegaţii socoteau că, acum ori niciodată, trebuia întărită acţiunea. Şi femeia-deputat era de aceeaşi părere. Ea avea să ceară audienţă la ministru. Mai întîi, trebuiau să vină ei în delegaţie, s-o întîlnească ; împreună, aveau să-i ia pe deputaţii M.R.P.-ului şi ai R.F.P.-ului şi să meargă cu toţii la ministru. Trebuia ca delegaţia aceasta să fie cea mai frumoasă, cea mai impresionantă din cîte fuseseră organizate.

Secţia sindicală hotărî ca delegaţia să fie compusă din şaizeci de muncitori.

Atunci se ivi problema transportului. Tot ce rămăsese din banii colectaţi fusese distribuit din ajun, ca să aibă ce mînca muncitorii şi familiile lor. Nici vorbă să li se ceară să-şi plătească trenul sau metroul.

În cele din urmă, făcură rost de două camioane de la şantierul Grand Tournant.

Camioanele astea erau nişte Diesele zdravene care păreau că sforăie de plăcere, ca hipopotamii cu pîntecele în apă şi cu spinarea la soare. Aveau nişte roţi invincibile, cît toate zilele de mari, şi toată carapacea lor de fier tremura ca pielea unui cal în galop.

Muncitorii se urcară cîte treizeci în fiecare maşină. La pornire, stătuseră în picioare, dar cînd camionul luă

viteză, vîntul deveni atît de puternic şi de rece încît se ghemuiră toţi, pe vine, plecînd capetele, încovoindu-şi spinările şi înghesuindu-se unii în alţii. Singurii, din primul camion, care nu voiseră să se lase învinşi de vînt şi de frig, erau Jacquot, Milou şi Charbin. Ei se urcaseră primii, ocupaseră locul de lîngă cabină şi rămăseseră acolo, dîrji, rezemaţi în coate de tabla cabinei ca marinarii la cîrma corăbiei.

La fiecare hop se zdruncinau şi ei, o dată cu camionul. De cîte ori maşina lua viteză, de cîte ori şoferul frîna, erau şi ei siliţi să se înghesuie în peretele cabinei. Şi, în plus, tremurau de frig, clănţăneau din dinţi.

Pe Avenue d'Orléans, sclipeau luminile multicolore ale reclamelor. Două valuri de oameni se încrucişau şi se învălmăşeau pe trotuarele cu standuri şi cu precupeţi aşezaţi în faţa magazinelor. Cîţiva ciclişti se agăţară de scăriţele camioanelor şi mergeau astfel, fără să mai pedaleze. Firmele de neon le colorau feţele cînd în verde, cînd în galben, cînd în roşu.

La o vitrină cu un aparat de televiziune, se strînsese o grămadă de lume. Intrările metroului înghiţeau şi mistuiau batalioane întregi de oameni grăbiţi.

Pe Avenue d'Alésia, un cinematograf anunţa filmul *Îndrăgostiţii sînt singuri pe lume.*

Lui Jacquot i se umplură ochii de lacrimi.

— Ce te-a apucat ? îl întrebă Charbin.

— Din cauza vîntului... îngăimă şeful celor din Mahalaua-Rîioasă.

— Dă-i pace, spuse Milou.

* * *

La înapoiere, hotărîră să ia ultimul tren. Aşteptau tăcuţi, în gara Luxembourg. Nu mai aveau tutun, nu mai aveau puteri. Mimile încercă să-i povestească aven-

turile lor parlamentare şi ministeriale lui Riton, pe care îl întîlniseră acolo, pe-o bancă a peronului... Fuseseră primiţi în fotolii atît de adînci încît genunchii le ajungeau la bărbie. De cînd tot mergeau în delegaţie, începuseră să fie cunoscuţi mai peste tot. Pe cheiul Passy, la Palanki, spuneau : „Noroc, tăticule !", cînd treceau prin faţa portarului. La Camera Deputaţilor, „fizionomistul" — da, un funcţionar însărcinat să-i recunoască pe ai casei şi să-i alunge pe ceilalţi — îi primea cu „Bună ziua, flăcăilor".

Dar Riton tuşea, Riri sforăia, iar ceilalţi îşi plecau capetele, cu ochii pe jumătate închişi.

— Zău, n-aş putea zice că sînteţi prea veseli astă-seară, se văzu nevoit să recunoască Mimile.

Drept răspuns, auzi doar un mormăit somnoros.

— De s-ar isprăvi o dată cu greva asta ! De s-ar putea oamenii odihni un pic, termină incorigibilul Mimile.

Trenul sosi. Îşi luase fiecare locul în primire şi începuseră porţiile de aţipeală cînd, la staţia următoare, se urcă Ray. Băieţii se ridicară în grabă şi-l siliră să se aşeze. Boxerul avea vînătăi la ochi, un plasture nou pe arcadă, buzele umflate, vinete, nasul de două ori mai mare şi un cucui în stînga frunţii. Faţa îi era atît de umflată, încît cu greu l-ar fi putut recunoaşte cineva.

— M-a învins Martelli, oftă el. În runda a patra...

Băieţii uitaseră cu desăvîrşire că în seara aceea trebuia să aibă loc faimoasa lui luptă, şi dădeau vina unul pe altul, cu glas tare, din pricina asta. Încercară să-l liniştească, îi vorbiră despre revanşă, dar el clătina încet din cap şi îi ruga să tacă. Jacquot îşi rezemase fruntea de-o fereastră şi închisese ochii. Milou veni lîngă el. Îi puse mîna pe umăr şi începu să-i vorbească, încetişor, la ureche. Mai adineauri, în gara Luxembourg, nu aflaseră încă nimic despre grava înfrîngere a lui Ray şi totuşi, încă de-acolo, erau trişti cu toţii. Chestiunea şantierului părea că e pe cale să fie dusă cu bine la capăt şi ei erau mohorîţi, totuşi. Nu puteau pune toate astea pe seama oboselii.

Jacquot îşi apăsase nasul de geam şi răsuflarea lui lăsa o dîră mată în jurul gurii. Părea că nu vrea să audă ce-i spunea Milou.

Milou zicea că dacă toată lumea era tristă, asta se datora faptului că el, Jacquot, era trist. Dar că n-ar trebui să se frămînte atît, că totul se putea aranja. Şi oftă :

— Ştii... Jacquot, ar trebui s-o revezi.

— Pe cine ? întrebă Jacquot, furios, fără să-şi ia ochii de la clădirile negre din Bourg-la-Reine, care se iveau şi dispăreau cît ai clipi. Cu o mişcare bruscă el dădu jos mîna lui Milou de pe umăr.

Cînd treceau pe strada Coţofenei-Hoaţe, în seara aceea, lui Riton i se făcu rău. Trebuiră să-l ducă pînă acasă amîndoi, Jacquot şi Ray.

*
* *

A doua zi, dimineaţa, Jacquot se sculă cu dosul în sus. I se simţeau dracii după felul cum îşi cufundă faţa în lighean, după cum îşi aruncă şervetul, de-a lungul bucătăriei, spre cui, după cum se aşează în faţa ouălelor pregătite pentru gustare, după cum îşi trase scaunul...

Maică-sa îi vorbi multă vreme despre sănătatea lui Lulu. În sfîrşit, tusea i se oprise. Copilul avea iar poftă de mîncare. Dar asta însemna pentru ea un nou prilej de văietat.

— Peste cîteva zile trebuie să iasă din spital. Dar n-o să mă lase să-l iau dacă nu plătesc, şi fiecare zi în plus va trebui plătită în întregime. Ah ! Cîte necazuri pe capul nostru !

Duse tigaia în bucătărie şi aduse cutia cu camembert.

— ... cîte necazuri !

Cei doi bărbaţi mestecau cît puteau mai cu zgomot, ca să n-o audă.

Ea îşi puse mîinile în şolduri, îi privi pe amîndoi, se gîndi puţin, apoi oftă :

— Şi noi încă n-ar trebui să ne plîngem. În Mahalaua-Rîioasă există necazuri şi mai grele, dacă mă gîndesc la familia Lampin. Doar n-o să le ajungă cît le aduce Maurice de la şantier... Mă întreb ce naiba or fi mîncînd, bieţii de ei ! (Închise ochii, ca să treacă în revistă casele din mahala). Şi-alde Gibon, şi-alde Volpelière ! Barem copiii ăstora sînt străvezii de tot...

Ea tăcu o clipă, apoi :

— Şi biata Bébé ! Ce-a păţit, sărăcuţa ! E vorba : „Nu plînge după banul pierdut, că poţi cîştiga altul". Dar biata fată îşi începe viaţa cu necazuri mari ! Dacă aţi vedea-o pe maică-sa ! I-a albit părul de tot ! Grele necazuri mai sînt pe lumea asta ! Şi fata, vai de ea, o doare sufletul, se vede cît de colo. Of ! Mizerie afurisită !

Ambroise vorbi, plecat peste farfurie :

— Sărăcuţa ! Ar trebui să găsească un băiat de treabă care...

Jacquot înălţă capul :

— Un fraier !

— Nu vorbi aşa, Jacquot ! îi răspunse Ambroise, ridicînd tonul.

Jacquot se sculă, trînti scaunul, îşi puse amîndouă palmele pe masă şi zbieră :

— De la tine nu primesc eu ordine !

Maică-sa îl apucă de braţ :

— Haide, Jacquot, nu vorbi aşa cu taică-tău !

El îşi smuci braţul şi strigă :

— Nu mi-e tată !

Şi plecă, luîndu-şi, în trecere, pardesiul şi trîntind uşa.

Ambroise îşi privi nevasta. Ea se ridicase, cu braţele depărtate de corp, cu palmele întinse, cu degetele răşchirate. Şi strigă, cu glasul sugrumat.

— De-asta suferă băiatul ! Ştiam eu...

Îşi apucă şorţul, îşi înfundă obrajii în el şi începu să plîngă, fără să mai scoată o vorbă.

Ambroise o îmbrăţişă. Cu palma, o bătu încetişor pe spate.

— Lasă, mămico, lasă! Cît om trăi pe lume, tot o s-auzi din astea. Că de n-ar fi... de!

*
* *

Tinereţea îi arde ca o oftică. Totul se petrece în piept. Tinereţea le roade plămînii şi le îndoliază inima.

Tinereţea atrage moartea aşa cum mierea de levănţică atrage muştele negre.

Tinereţea e o oftică, trebuie să te lecuieşti de ea, dar, în cel mai bun caz, îi păstrezi urmele toată viaţa.

E o boală care dă mereu febră, jar în piept şi nebunie în ochi. Ştiţi privirile acelea depărtate, pline de Sud şi de Haiti, de soare, de palmieri, de uragane, cu marea şi cerul, cu zările pretutindeni albastre şi cu oameni stînd tolăniţi, în tihnă.

Tînărul e un bolnav care te atrage şi te zăpăceşte totodată. El se mai miră încă de toate. E uimit, fermecat, cînd vede că se deschide o uşă căreia el tocmai i-a sucit clanţa. Sub fuselajul avionului cu reacţie el bănuieşte că s-ar afla o zînă, dar nu mărturiseşte asta nici în ruptul capului. Şi îl mîhneşte, cînd nu te-aştepţi, o victorie cîştigată, fiindcă victoria o cîştigi totdeauna faţă de altul. Împotriva altuia. Te amăgeşti mereu : cînd crezi că-i eşti drag, îl găseşti ca gheaţa şi batjocoritor.

Tînărul e născut pentru o lume dintr-o bucată, cu adevăruri majuscule, turnate dintr-un bloc, dintr-un metal pur. Dureroasa descoperire a aliajului, a amestecului, a unui strop din ce-i bun amestecat cu mult din ce e rău, a unei mari cantităţi din ce e bun cu un pic de rău, îl deznădăjduieşte şi-i iscă dorinţa de-a se întoarce de unde a venit.

El vrea tot sau nimic.

De fiecare dată cînd îşi dă seama că a săvîrşit o greşeală, simte dorinţa de a-şi începe viaţa de la capăt. Ar vrea să se renască în fiecare dimineaţă.

Prin firea lui, e un răzvrătit faţă de obiceiuri.

E greu să fii neînduplecat, dar merită : să poţi privi înăuntrul tău şi să fi mulţumit !

Sînt unele culori care îi iau mintile : verdele, într-o cîmpie, auriul în şuviţele de păr şi roşu pe un steag. Culoarea asta poate să-l înflăcăreze sau să-l exaspereze. Totul depinde de cine i-a frămîntat vopselele creierului.

Pentru el, cel mai important lucru e dragostea. Abia după ea vine viaţa. Şi, imediat, dă peste o stavilă. Inima o străbate, dar trupul îi rămîne lipit de ea. Pe el asta îl sfîşie.

Şi-l face să moară, mai mult decît s-ar crede.

Mai întîi se întreabă dacă va avea destui bani, dacă va avea locuinţă, dacă va putea să îndure greutăţile şi abia după asta îndrăzneşte să-i dea iubirii lui un titlu omologat ! El nu e împotriva căsătoriei, are însă trupul mai uşor decît inima şi-l îmboldeşte ceva lăuntric, ceva care adeseori tulbură obiceiurile şi răstoarnă rînduiala ceremoniilor.

S-a născut într-un veac în care gurile dau zor cu „dragoste şi apă rece". Moarte şi apă rece.

El nu e destul de fericit ca să fie cu adevărat îndrăgostit.

S-a rîs atîta pe seama lui, a fost atîta de dispreţuit, a fost înşelat de atîtea ori, încît se fereşte într-una, cu priviri piezişe, cu sprîncenele încruntate, cu gîtul întins, mereu ars de focul lăuntric, care i se urca în gîtlej.

El e duşmanul tratativelor şi al manevrelor. Frazele goale şi mîna ţinută la spate îl fac să se zbîrlească.

E însetat de ideal.

Secolul atomului îi zvîrle în ochi minunile lui : cinematograful, televiziunea, avionul cu reacţie, radarul, în-

călzitul şi curăţitul automat al caselor, „toate astea sînt ale tale", şi îi refuză coltucul de pîine zilnică.

Servitoarea îşi pleacă fruntea, se închină pînă-n pămînt, linge covorul, spune mulţumesc şi zîmbeşte.

Dactilografa lasă ochii patronului să i se plimbe pe şolduri. Şi-a dat cu roşu pe buze, va să zică e uşuraticá.

„Ai să vezi tu cînd o să fii de vîrsta mea. Acum nu te gîndeşti decît să te bucuri, să profiţi de viaţă. O să te treci înainte de vreme ! Pe vremea mea, oamenilor le plăceau lucrurile temeinic făcute. Ah ! tinerii din ziua de azi nu mai au idealuri !"

Ei au site în urechi. Iar în ceafă, au un arc de-o nervozitate neînchipuită.

Cînd îşi scot cămăşile, li se văd pe spate dîre lungi, încleiate cu sînge proaspăt. Sînt loviturile de bici ale bunăvoinţei, ale milei, ale caritătii, ale îngăduinţei. Înţelegeţi de ce, cînd li se dă o palmă prietenească pe umăr, îi vedem tresărind cu groază.

Foamea stomacului e mai uşor de îndurat decît foamea inimii.

Ei sînt însetaţi de poezie. Sînt gata să se îmbete de ea cît e ziua de lungă. Şi se reped la te miri ce, aşa cum alcoolicul silit să nu mai bea se repede cînd vede spirt, chiar dacă-i spirt denaturat.

Franţa e o ţară în care toţi institutorii fac, sau au făcut poeme, şi în care toţi copii îşi admiră institutorii.

Ei fac poezie din nu importă ce şi-şi poartă mereu poezia peste ochi, ca nişte ochelari coloraţi. Îşi au limbajul lor, rimele lor, licenţele şi regulile lor. Sub cuvinte mai mult decît obişnuite, ca de pildă „metrou", simt sensuri ascunse acolo de ani de zile. Şi-şi dau, cu vorbele lor, cu expresiile lor, veşti despre cutare sau cutare, despre firmele care angajează şi despre felul cum trebuie să te prezinţi.

Şi chiar dacă posezi lexicul înedit al acestui dialect, nu cunoşti felul de a-l pronunţa şi nu eşti destul de iscusit ca să-i preţuieşti savoarea.

Unele fraze, simple de tot şi fără pic de podoabe, ascund în ele drame ascuţite şi nedureroase ca tăişul

briciului. „Află că n-am putut veni la dans şi că d-asta nu m-ai văzut duminică. Află că pantofii sînt de vină".

„Mi-am cîrpit ciorapii, mi-am făcut mîncare şi m-am culcat."

Ei au nişte priviri care nu sînt preţuite cum trebuie. „Cînd o să pricepi că tot cerul tragediilor noastre e pironit de asfalt, o să începi să ne cunoşti."

Ei se caută, se găsesc şi se strîng. Sînt fericiţi să existe, să muncească şi să se distreze împreună. Dar se feresc. De fiecare dată cînd sînt mai mulţi la un loc, munca, norocul le scapă. Se găseşte cîte unul care vîră totul în buzunar, de-a valma, apoi îi priveşte şi face bancuri.

Mînia le umflă vinele, le zdruncină bătăile inimii, le înrăutăţeşte boala. Şi sînt plăpînzi de felul lor. I-a dădăcit războiul, de la vîrsta de cinci ani. Nici tu pîine, nici tu zahăr, nici tu lapte, nici tu cărbuni. Au crescut doar în lungime, răsucindu-şi vrejul, într-o zadarnică goană după soare, cu ţestele ascuţite şi tari ca sămînţa rea. Stomacul le-a devenit monstruos, umflat de vid, întins, ca unul care n-a lucrat destul. Ca să-l umple, n-au decît furia, dar el plesneşte unde vrei şi unde nu vrei.

Cu toate astea, ei au dorinţi simple. Simplu : să mănînce ; simplu : să trăiască ; simplu : să iubească.

Simplu : să sară cu paraşuta. Simplu : să-l învingă pe Annapurna. Simplu : să gonească douăzeci de mii de leghe pe sub mări.

Simplu.

Şi n-au timp de pierdut.

Şi dacă-l văd pe vreunul că rîde, trag !

Numai că se rîde. Se rînjeşte, se hohoteşte, se face băşcălie, toată lumea se prăpădeşte de rîs pe socoteala celor douăzeci de ani ai lor, şi ei n-au măcar un pistol, cît de mic.

Şi atunci, deschid focul din ochi.

E atît de greu să treci prin anii ăştia, cu boala care te roade ! Să înduri încercările vîrstei, să ţii echilibrul între copil şi bărbat. Să nu mai scînceşti, să nu mai trăncăneşti verzi şi uscate. Trebuie să pluteşti între neliniştile

şi contradicţiile unei epoci nemiloase, să cauţi raţiunea de-a crede, să cauţi în pămînt şi în cer, blindat în ironie.

Cu mînia asta în taşcă şi, ca bani de buzunar, cu mîinile astea în formă de cec la purtător, pe care va trebui să-l plăteşti într-o bună zi!

Ei sînt bolnavi şi îi zgîlţîie furiile febrei. Revoltele astea singuratice, sclipitoare şi frumoase, ca un torent de munte. Iar ziua cînd toţi torenţii aceştia se vor uni într-un lac imens, cu un baraj alb la capăt şi, la poalele barajului, cu o uzină mică şi curată ca un bănuţ nou — ziua aceea va fi poate mai puţin pitorească decît sălbatica apă a puhoaielor, dar lumea va fi iluminată de ea.

Ei vor să bea din toate vinurile, să guste din toate fructele, să trăiască cea mai frumoasă iubire a tuturor secolelor, să gonească pe toate drumurile, să se cufunde în toate mările, să se înalţe în toate cerurile.

Şi vor, de asemenea, o farfurie cu carne pe zi.

Sînt veşnic nesătui şi grozav de grăbiţi. Unul din primele lucruri pe care le-au învăţat e că viaţa e scurtă. N-au timp, cum aveau cei din veacurile trecute, şi nu ştiu să aştepte. E ciudată oftica asta care le schimbă plămînii în oţel şi le blindează inima. Priviţi-i cum îşi împing înainte piepturile grele, în tăişul cuţitelor, cu gemete de metal strivit!

Lumea e a lor, dar ei nu ştiu asta. Nu ştiu, pentru că nu-i de loc uşor să deschizi ochii cînd ai pleoapele grele.

* * *

În duminica aceea, Mahalaua-Rîioasă avu o deşteptare extraordinară.

La început răsunară uralele unei armate pornite la asalt; apoi, printre urale, se amestecară urlete de bucu-

rie, înjurături şi sfidări şi, în sfîrşit, întreaga zarvă fu înghiţită de un muget mecanic, însoţit de nişte zdrăngănituri metalice. Toate astea veneau de la răspîntia Coţofenei-Hoaţe şi se năpusteau pe drum. Mătuşa Joly ţipă cît o ţinea gura, luîndu-se la întrecere cu javra ei, ca să sune adunarea la ferestre.

Cît ai clipi, toată Mahalaua-Rîioasă scoase nasul în stradă.

Atunci începu defilarea triumfală. Se ivi mai întîi o maşină uriaşă, pătrată şi lungă, ca un penal. În faţă, maşina avea o capotă mică şi caraghioasă, dar spatele ei ascuţit arăta grozav de frumos. Maşina zvîrlea cît colo, cu silă, spre babord şi tribord, patru roţi imense şi slăbănoage. O a cincea roată făcea pe mîndra, deasupra aripii din faţă, pe partea dreaptă. Şi mai avea maşina asta nişte aripi lungi şi plate, ca nişte punţi de vapor, şi un volan larg, orizontal, care stătea cocoţat sus de tot, pe o tijă verticală. La volan, culmea trufiei : Tienne. Lîngă el, Milou şi Claude. Peste pernele din spate, dormea Riri. Maurice şi Mimile se aşezaseră la uşiţe, faţă în faţă, cu spatele în gol. Pe aripa stîngă dinainte, stînd pe vine : Julien.

În picioare, la urmă de tot, stînd ca pe metereze, cu echilibrul mereu zdruncinat de hopuri, agitîndu-şi braţele şi palmele lui zdravene, dirijînd ca apucat de furii simfonia urletelor : Jacquot.

Maşina era vopsită în întregime cu un galben-pai uluitor şi avea scris, mare, pe ambele părţi, cu litere ronde : „Toboganul Mahalalei-Rîioase !"

Cu un semn de exclamare cît toate zilele.

Capitolul X

CÎNTECUL ÎNTRERUPT

Două autocare uriaşe, nichelate de la un capăt la altul, se opriseră, zvelte, la marginea şantierului. Din fiecare se coborîseră vreo treizeci de burtă-verzi care porniseră, unul după altul, spre primul etaj. Privindu-i, ai fi zis că e trupa de la Gay-Paris, în turneu. O droaie de delegaţi departamentali ai M.R.U.-ului, de tehnicieni străini : englezi, belgieni, elveţieni. Ministerul îi invitase să viziteze şantierul experimental. Barrot şi La Source le ieşiseră înainte cînd abia începuseră vizita.

— Regretăm de mii de ori, dar nu puteţi vizita şantierul. Dacă v-am da voie să vă pierdeţi vremea pe aici, am risca toţi ca mîine să fim daţi afară din slujbă.

Ghidul se apropie repede, gesticulînd cu braţele, rotunjindu-şi gura :

— Domnilor, vă înşelaţi, şi trebuie să ţineţi seama că...

Cei doi delegaţi aveau ochii împăienjeniţi şi umerii căzuţi. De o săptămînă de zile abia dacă apucaseră să doarmă. Îşi presărau orele între şantier şi ministere. Abia dacă se mai spălau sau dacă se mai bărbiereau şi răguşiseră, tot luînd cuvîntul la mitinguri. În dimineaţa aceasta nu prea le ardea de politeţi.

Barrot adăugă :

— Muncitorii şi-au întrerupt lucrul. Vă aşteaptă jos.

La Source spuse doar, c-un glas ostenit :

— Trebuie s-o luaţi din loc...

Unii îndrăzniră să arunce o privire pe fereastră şi de-aici începu tărăboiul. Autocarele o şterseră mai înainte chiar ca uşile să fi fost închise.

După masă, delegaţii fură convocaţi la Ministerul Reconstrucţiei. Aveau să fie primiţi, în prezenţa tuturor deputaţilor de Seine-et-Oise, chiar de către ministru.

Paulin nimerise şi el tot pe şantier. Jacquot, Maurice, Milou, Paulin... Furtuna iernii îi zvîrlise pe ţărmul acesta de nisip şi beton. Cornişa fusese turnată şi mai aveau doar să scoată cofrajul. După asta, grosul lucrărilor la prima clădire era gata.

Şi Paulin lucra, împreună cu ceilalţi, la decofrarea cornişei. Jacquot îl întrebă cu glas tare :

— Ia zi, cum se mai simte puştanca ?

— La spital, doctorii spun că i-ar putea salva picioarele. În afară de două degete, care sînt prea degerate...

El se apropie de Jacquot, plecă pleoapele, îi puse palma pe braţ şi bolborosi :

— Aş vrea să-ţi spun... adică... să vă spun la toţi... în fine, aţi fost... aţi fost grozav de...

— Gura ! Vezi-ţi de lucru...

El se uită pe furiş la Jacquot şi porni spre grămada de bîrne. Ridică o bîrnă pe umăr, înţepeni trei scînduri grele între bîrnă şi ureche, apoi îşi îndreptă şalele, într-o mişcare. Povara i se clătină o clipă, spre înainte şi spre înapoi. Cînd o fixă, Paulin strigă spre Jacquot, ţinînd bărbia pe deasupra scîndurilor :

— Zău, e mai bine la clădiri decît la cîmp. Nu-ţi prăpădeşti sănătatea !

Şi porni spre gaura scării, ca o furnică împovărată cu un spic întreg. Jacquot înălţă din umeri şi mormăi :

— Tot dobitoc : să-ţi rupi spinarea şi să mai fii şi mulţumit...

Dar înainte de a-şi începe iar munca, îi strigă, prietenos :

— Du-te-ncolo de fleţ !

Paulin se întoarse făcînd o mişcare ca de elice şi-i zîmbi încîntat.

Cum a alunecat Milou ?... Nimeni n-a ştiut exact. Cum de s-a pomenit Milou în gol ?... Nimeni n-a înţeles. El lucra la capătul unei bîrne pusă pieziş. Lucra la etajul al treisprezecelea, la treizeci de metri înălţime. Desfăcea cofrajul cornişei, cu braţele ridicate deasupra capului, cu picioarele la marginea prăpăstiei.

Poate desprinzînd o scîndură, poate mişcînd din loc vreo scoabă... Şi-a pierdut echilibrul, spre spate, ceafa i-a atins golul dintre umeri, mîinile i s-au zbătut în aer. Milou a scos un răcnet înfiorător...

Deasupra planşeului de beton al celui de-al paisprezecelea etaj, macaraua cea mare din interiorul imobilului, macaraua moartă, îşi întindea braţul, iar la capătul braţului ei atîrna cablul, terminat cu un cîrlig.

Căzînd pe spate, Milou dădu de odgonul acesta, îşi prinse de el un picior, întinse mîinile, se agăţă, se roti. Acum spînzura în gol, ţinînd cu amîndouă mîinile cîrligul. Cablul îl balansa. Milou dădea din picioare. Încercă o clipă să se agaţe de bîrnă, dar ea era prea sus şi prea departe şi-apoi balansul se încetinea, se micşora pentru ca, treptat-treptat, să se oprească de tot. Atunci Milou, spînzurat de mîini, cu capul ţintuit între bicepşi, zvîrcolindu-se mereu, se învîrti în loc. Cablul se sucea într-una, cînd într-o direcţie, cînd în alta, de trei ori şi jumătate pe o parte, de trei ori şi jumătate pe alta. Milou răcnea prelung, ascuţit, egal, neomenesc.

Prietenii lui se strînseseră la marginea terasei. De la prefabricate, de la tîmplărie, de la etajul întîi al celeilalte clădiri, muncitorii veneau în fugă.

— Macaraua ! Macaraua ! Macaraua ! strigă Jacquot.

Dar Charbin cel lung şi paraşutistul i-o luaseră înainte. Goneau amîndoi spre cabina care se ridica în mijlocul terasei.

— Ţine-te bine, Milou ! Ţine-te ! O să te coborîm cu încetul !

Milou se simţea istovit. Nu mai pedala. Picioarele abia dacă îi mai zvîcneau, din cînd în cînd. Se răsucea pe loc, cu regularitate, şi într-un sens şi într-altul : era agonia unui spînzurat, căruia nu-i fusese prins bine laţul de gît.

Charbin se aşează pe scaunul de fier al mînuitorului macaralei, întinse mîna spre pîrghia frînei. Îşi trecu degetele pe frunte, unde simţea o mîncărime, şi-o trase înapoi, udă.

Din cabina lui, mînuitorul macaralei n-avea pic de vizibilitate. Pentru manevre el folosea un muncitor numit „şef de gară" care, stînd în picioare pe terasă, îi arăta prin semne cum să conducă braţul macaralei, cînd să-nfăşoare cablul, cînd să-l desfăşoare, cînd să se apropie de pămînt, cînd trebuie să frîneze.

Paraşutistul luă locul şefului de gară şi, cu amîndouă braţele în faţa pieptului, coborîndu-le şi ridicîndu-le uşor, în scadenţă, îi făcu semn să dea drumul.

Charbin, cu ochii aţintiţi la el, slobozi încet frîna. Un scrîşnet. Charbin dădu drumul şi mai mult. Cablul nici nu se clinti măcar. Charbin împinse cît putu, dădu drumul frînei pînă la refuz, dar cablul rămase tot nemişcat. În faţă, paraşutistul dădea tot mai repede din mîini : „Grăbeşte ! Hai, dă-i drumu' !"... Charbin închise ochii, strîmbîndu-se. O picătură de sudoare îi picase din sprîncene. Cu piciorul, el pipăi cablul la ieşirea din mosor, apăsă deasupra, dădu drumul. Nu se clinti nimic. Paraşutisul îşi pierdea răbdarea. Charbin izbi cu piciorul, din ce în ce mai tare, în cablu. Deodată mosorul se desprinse, cablul şuieră şi porni, cu toată viteza, prin gaura caroseriei.

Paraşutistul, plecat din ce în ce mai mult peste vid, se ridică deodată cu degetele răşchirate, păru că scormoneşte aerul făcînd mişcări delicate, cu gura frîntă de emoţie, ca să-i facă semn lui Charbin să încetinească.

Scripetele şuiera şi carcasa macaralei scîrţîia din toate încheieturile. Trebuia să fie atent. O frînă de macara nu-i o frînă de automobil. Nu se strînge treptat, ci

brusc, iar smucitura putea să-l zvîrle cît colo pe spînzuratul de viu.

Încet-încet, Charbin trase mînerul spre el.

Paraşutistul îşi pusese acum mîna stîngă perpendiculară pe şold şi mîna dreaptă la umărul stîng, ca pentru a prezenta arma. Îşi apropia treptat cele două mîini ca să arate cu ce viteză se apropia de sol povara vie a macaralei.

Charbin gîfîia de parcă ar fi fost bolnav.

Palmele paraşutistului se aflau la abia treizeci de centimetri una de alta. Charbin tremura tot. Sudoarea îi lucea pe frunte şi pica în stropi peste cimentul de pe pulover. I se părea că oasele îi întind pielea de pe degete. Trăgea încetişor pîrghia spre el. Deodată simţi un junghi cumplit în inimă şi se încovoie înainte. Mosorul se blocase, brusc. Cablul stopat se întinsese plesnind, apoi se destinsese, revenind cu cîţiva centimetri, moale, mort.

Paraşutistul, cu braţele spre cer, chelălăise. O înjurătură înfiorătoare şi de neînţeles.

Fără să-şi dea seama de ce face, Charbin blocă frîna, izbi cu talpa în cablu şi cablul, uşurat de povară, i se lăsă sub picior, fără împotrivire.

Atunci Charbin ţîşni afară din cabină.

Coborî ca un vîrtej cele paisprezece etaje, pe scara fără rampă. Sări pe pămînt. Cea dintîi privire o aruncă spre cîrligul macaralei, spre cîrligul gol, care se legăna încetişor în aer, la peste cinci metri înălţime. Charbin se năpusti, împinse la o parte, cu de-a sila, muncitorii care se strînseseră în cerc. Tocmai îl ridicau pe Milou. Faţa îi era lividă. Jacquot şi Maurice îl ţineau fiecare de cîte un braţ. El se rezemă pe un picior, apoi pe celălalt, apoi pe amîndouă. Deschise ochii şi zîmbi.

Charbin lăsă braţele să-i cadă şi îngăimă :

— Doamne, Dumnezeule, Doamne !...

Nu mai izbutea să-şi recapete răsuflarea. Toţi erau la fel ca el. Mormăiau înjurături, se felicitau, ocărîndu-se încet, bombăneau anapoda, fără să se înţeleagă. Nu izbuteau să-şi revină de pe urma emoţiei.

Milou îşi trecu greoi, de mai multe ori, palma stîngă peste ceafă, apoi lăsă braţul în jos şi oftă :

— Noroc că nu s-a întîmplat nimic ; acum, cînd nu mai sîntem la Ocrotirile Sociale, ar fi fost halal de noi !

— Lasă gura ! îl rugă unul.

— E niţel zguduit şi-atîta tot, îşi dădu părerea Maurice.

— A fost şocat, preciză paraşutistul.

— Ke... Ke... K.O. ! făcu Claude, cu un gest liniştitor.

— L-ai coborît cam repede, îi spuse paraşutistul lui Charbin.

— Aş fi vrut să vă văd pe voi, în locul meu !

— Nu vă certaţi ! îi rugă Milou, cu glas slab.

Se întoarse spre Jacquot şi încercă să-i zîmbească :

— Ştii, nu-i nimic...

O maşină albăstrie se opri după baraca sindicatului. Cele două uşi din spate se deschiseră în acelaşi timp. Barrot şi La Source săriră jos, trîntind uşile. La Source porni imediat, în goană, agitîndu-şi braţele lui lungi. I se auzea glasul, care tot bolborosea ceva. Barrot venea după el, cu paşi mărunţi şi repezi.

— Băieţi ! S-a făcut ! strigă La Source.

Se opri, se propti într-o moviliţă, se înţepeni, luă o poză cu o mînă întinsă spre cer şi cu alta pe inimă, şi rosti :

— Victorie ! M.R.U. ne ia în regie directă ! S-a făcut ! Ne-a adus chiar şeful de cabinet al ministrului, cu rabla lui. Asta e ! Victorie, băieţi !... Victorie !

Cuvintele i se pierdeau în gol. Glasul i se frînse. Muncitorii îl priveau ţintă, încremeniţi, de la zece metri depărtare, fără un gest, fără un cuvînt. Vîntul ridica şuviţe de păr, clătina vreun fular sau vreun căpătîi de stofă.

— Victorie... victorie... repetă La Source din ce în ce mai încet.

Îl văzu pe Pantalon vîrînd gîtul sticlei cu rachiu între dinţii lui Milou şi întrebă :

— Ce s-a întîmplat?
— A căzut Milou?
— Ce are?
— E niţel ciocănit...
Barrot îl examină, îi pipăi tot corpul.
— Te doare?... Aici?... Aici?
Milou clătină din cap.
— Unde te doare?
Milou îşi înghiţi cu greu saliva şi şopti:
— Nu prea mă doare... doar capul... vîjîie un pic.
— Trebuie să-l duceţi acasă. Însoţiţi-l amîndoi.
Milou putea să umble. Jacquot şi Maurice se mulţumiră să-l ţină de braţ. Abia făcuseră vreo cincizeci de paşi, cînd auzi în urma lor şantierul chiuind de bucurie.
Maurice se uită înapoi.
— Se pupă care mai de care, acolo.
— Ei, drăcie! I-am învins, în sfîrşit! bombăni Jacquot.
Şi îşi puse braţul pe umărul lui Milou.
— I-am învins, prietene! În sfîrşit, victoria e a noastră!
Un zîmbet uşor lumină o clipă faţa lui Milou, dar fu înlocuit îndată cu o strîmbătură de durere.
— Ţi-e rău?
— De unde... nu... dar parcă mi-ar cînta ceva în ţeastă... o muzicuţă... ştii... nici n-ai crede...
Jacquot privi mirat braţul lui Milou, apoi ochii lui căutară ochii lui Maurice şi-i îndrumă spre braţul acesta: braţul lui Milou zvîcnea scurt, sacadat. Se îndoia, dintr-o dată. Apoi se dezdoia, la fel.
Merseră mai departe, fără să scoată o vorbă.
La gară, Jacquot şi Maurice băgară de seamă că la capătul braţului stîng al lui Milou, palma fusese şi ea cuprinsă de zvîcniri nervoase. Se strîngea şi se desfăcea brusc.
Jacquot şi Maurice se uitară unul la altul, apoi îşi întoarseră privirile.
Avură noroc să nu aştepte. Un tren intra în gară. Era de-abia ora cinci şi se găseau locuri destule.

Se aşezară toţi trei pe-o bancă. Pe Milou îl puseră la mijloc. Palma şi muşchii de la braţul lui drept zvîcneau într-una, mai puţin brutal, dar mai des. Oamenii din compartiment observaseră ciudata intrare a celor trei tineri. Cînd trenul se smuci, la plecare, capul lui Milou căzu spre înainte şi tovarăşii trebuiră să i-l reţină şi să i-l lipească iar de spătar. Se auziră murmure : „Încă un beţiv..."

— Ştii... parcă aş avea o muzică... ştii, parcă-i o muzică... chiar aşa... ştii... şopti abia auzit Milou.

Apoi tăcu, închise ochii şi-şi lăsă capul să i se clatine la dreapta şi la stînga, în ritmul trenului.

În preajma lor, bombănitul dezaprobator al celor din compartiment sporea.

Jacquot şi Maurice stăteau ţepeni.

Trenul se tîra la nesfîrşit. Fontaine-Michalon, Massy-Verrières...

Se apropiau. La gara Massy, trenul opri brusc şi Milou fu cît pe-aci să cadă. Rămase cu capul plecat, cu fruntea în piept. Nu mai mişca. Respiraţia nu i se mai auzea.

Ochii lui Jacquot şi ai lui Maurice se întîlniră şi ei se speriară de privirile lor. Cînd trenul se smuci iar, la plecare, Milou se prăbuşi din nou spre înainte, ca un sac prost umplut. Jacquot îşi apropie binişor mîna de pumnul rănitului. Îi căută pulsul şi nu i-l găsi. Lăsîndu-i încheietura mîinii, ridică palma lui Milou. Ea căzu, prin propria ei greutate.

Jacquot se uită la Maurice. Ochii lui Maurice, care îi aşteptau pe-ai lui, se întoarseră, repede.

Maurice şi Jacquot se înţepeniră, fiecare cu cîte un braţ trecut pe sub braţul moale al lui Milou, într-un fel de poziţie de drepţi, stînd jos. Amîndoi erau palizi, cu ochii ficşi, sticloşi, cu privirea aspră, cu privirea departe, la capătul vagonului, departe, la capătul trenului, la capătul văii.

Înţeleseră, în aceeaşi clipă, că Milou murise.

Cînd trenul ajunse în gara lor, ei ridicară, amîndoi o dată, de subsuori, trupul lui Milou. Smucitura de oprire

îi făcu să se poticnească. Din pricina ei, trebuiră să se rezeme de banca din faţă şi în compartiment se auziră rîsete.

Picioarele lui Milou rîcîiau solul cu vîrfurile. Tălpile îi stăteau în aer.

Între uşa vagonului şi peron era o diferenţă de nivel de vreo doi centimetri. Una după alta, cele două placheuri de fier de la vîrfurile pantofilor lui Milou bocăniră.

— Of ! Tineretul de astăzi, ce să mai vorbim... începu să spună un oarecare.

* * *

Făcuseră întruniri cu duiumul ! Aproape în fiecare zi. Se duceau de-a dreptul la locurile lor, îşi răsuceau nişte ţigări cît paiul şi terminau discuţiile de îndată ce se ridica primul vorbitor. Astăzi, însă, rîdeau, glumeau, iar tăcerea fu primită cu greu, fiindcă întrunirea nu mai era ca toate celelalte.

Barrot luă cuvîntul :

— Tovarăşi, noi am cîştigat victoria. O victorie de-o importanţă deosebită, dar nu o victorie totală.

Şi explică, liniştit. M.R.U. lua şantierul în regie, pînă ce avea să aibă loc o nouă licitaţie, după care o nouă întreprindere avea să înlocuiască S.A.C.I.-ul, aflat în stare de faliment. Era pentru prima dată cînd Ministerul Reconstrucţiei lua în regie directă un şantier. Şi îl lua acceptînd salariile impuse de muncitori, plus diversele prime pe care acţiunea lor prezentă le smulseseră.

Cantina se cutremură de aplauze : muncitorii rîdeau cu poftă, se plesneau peste pulpe.

Barrot îi zîmbi încîntat lui La Source. Era să bată în masă ca să facă linişte, dar celălalt delegat îi opri mîna

şi astfel îi lăsară pe muncitori să se bucure din toată inima.

Apoi rîsetele se stinseră. Toate privirile se îndreptară spre masa unde cei doi delegaţi aşteptau, stînd jos. Muncitorii îşi reluaseră locurile şi nemişcarea. Se rezemaseră din nou în coate sau îşi vîrîseră palmele, de-a latul, între genunchi. În aer plutea un fel de nelinişte generală.

În sfîrşit, La Source se ridică, încet.

— Tovarăşi...

Vocea îi era gravă.

— ...Tovarăşul Barrot v-a spus adineauri că victoria nu este totală. Iată de ce: M.R.U. nu ne ia în regie decît pentru lucrările în curs. Pentru celelalte două clădiri din plan, din care nu sînt gata decît fundaţiile, M.R.U. vrea să aştepte numirea unei noi întreprinderi ca să le pornească. Asta poate dura mai multe luni. Prin urmare, el dă afară un număr oarecare dintre noi. Treizeci, în cap...

Se făcu tăcere adîncă, apoi, încetul cu încetul, se iscă un murmur în cele patru colţuri ale sălii. Un murmur dureros, în care se simţea mînia.

La Source îl opri cu un gest al mîinilor.

— Ascultaţi, tovarăşi... noi am luptat împreună... şi e drept... în sfîrşit... noi vrem să terminăm lupta asta aşa cum am început-o, laolaltă.

Făcu o pauză. Cei din sală îl ascultau încordaţi.

— Tovarăşi, voi o să hotărîţi!

Îşi coborî privirea spre masă, îşi înghiţi saliva, îi privi iar în faţă pe muncitori şi rosti cu glas foarte tare:

— Avem de ales între două soluţii: primim propunerea ministerului. Treizeci dintre noi părăsesc şantierul. Fireşte, n-o să-i lăsăm să se prăpădească. O să vărsăm fiecare cîte o parte din ce cîştigăm, ca să le dăm un salariu pînă ce-şi vor găsi din nou de lucru. O să-i ajutăm să-şi găsească de lucru pe la alte şantiere. Şi cînd o altă întreprindere va lua locul S.A.C.I.-ului, ei vor fi primii angajaţi pe şantierul nostru...

La Source repetă, după cîteva clipe:

— N-o să-i lăsăm să se prăbuşească.

Tuşi, îşi scoase batista, îşi suflă nasul cu zgomot.

— A doua soluţie, iat-o : să continuăm lupta, în aceleaşi condiţii, dar de data asta pînă la victoria totală.

Se întoarse spre celălalt delegat şi spuse, cu voce aproape înceată :

— Eu şi tovarăşul Barrot am discutat îndelung problema. Părerea noastră e că... în sfîrşit, noi doi, personal, sîntem pentru prima soluţie.

Şi adăugă, în grabă :

— Dar voi trebuie să alegeţi.

Se făcu tăcere, îndelungată. Nu se mai auzi nici măcar un rîcîit de bocanc sau un scîrţîit de bancă. O pocnitură din soba cu rumeguş îi făcu să tresară. La Source urmă :

— M.R.U. a întocmit lista celor treizeci de oameni scoşi din muncă. Lista asta e la mine.

Bătu cu latul palmei peste o foaie de hîrtie, scrisă la maşină.

— Iată ce vă propun eu : o să trecem la vot. Şi numai după aceea, dacă sînteţi pentru prima soluţie, o să dau citire listei, iar cei numiţi se vor supune hotărîrii majorităţii. Sînteţi de acord ?

Un murmur trecu printre muncitori. Unii se clintiră din loc, îşi schimbară poziţia printr-o uşoară mişcare a şoldurilor.

— Bine, dacă sînteţi de acord...

La Source şovăia :

— Bine, atunci putem să trecem la vot.

Îşi limpezi glasul şi rosti :

— Cei care sînt pentru prima soluţie, adică pentru acceptarea propunerii M.R.U.-ului, pentru reînceperea lucrului în condiţii normale, cu salariile noastre, dar şi pentru acceptarea plecării a treizeci de tovarăşi — şi a propriei lor plecări dacă sînt printre cei treizeci — cei care sînt de acord sînt rugaţi să arate asta, ridicînd mîna.

Nimeni nu se mişcă.

Atunci, cu o încetineală extremă, La Source îşi ridică braţul drept, deschise palma şi o întinse. Apoi Barrot se ridică de pe bancă, se apropie puţin de La Source şi, la rîndul lui, ridică încetişor braţul drept.

Trecură cîteva secunde. Se auzi o scîndură trosnind. Muncitorii se întoarseră spre masivul Pantalon, care se ridicase în picioare. El deschise gura, ca şi cum ar fi vrut să vorbească, apoi o închise şi, încet de tot, ridică braţul. Moş Gobard îşi înălţă umerii greoi şi, fără să-şi lase banca, ridică şi el mîna. De cîteva clipe se auzea un zgomot ritmic, în fund, după sobă. Houachouche vorbea în arabă cu ceilalţi algerieni. El se sculă de pe bancă şi ridică mîna. Moktar, Salem, Ali şi Mehmet îl urmară. Apoi toţi nord-africanii întinseră braţul. Acum, în toate colţurile sălii, muncitorii se ridicau şi, cu ochi curioşi, întunecaţi, ridicau mîna.

Jacquot bombăni cîteva cuvinte pe care nimeni nu le înţelese şi se ridică. Mahalaua-Rîioasă, apoi Champclauson se ridicară.

La Source numără, pentru sine. Apoi conchise :

— O sută cincizeci. Tovarăşi, v-aţi pronunţat în unanimitate pentru prima soluţie.

Coborî braţul, spunînd :

— Puteţi să staţi jos.

Muncitorii coborîră şi ei braţele, dar rămaseră în picioare.

La Source rosti, cu voce înceată :

— Acum am să citesc lista tovarăşilor scoşi din muncă.

Tuşi. Apoi începu :

— Visselimenet Henri...

Se opri. Nimeni nu se întorsese spre Visselimenet. Atunci La Source citi, fără să se mai oprească :

— Arnoux Lucien ; Laridon Jean ; Durand Séraphin ; Ringuard Marcel ; Julliard Alphonse ; Tristaneil Jules ; Lampin Maurice ; Houachouche Mohamed ; Marcelin René ; Moktar Ali ; Duc Pétrus ; Lorrain Albert ; Charbin Joseph ; Arthus Emilien ; Jacobin Eusèbe ; Anquetin Henri ; Succube Raymond ; Bécuve

Arinaude ; Corvisier René ; Pattinet Jules ; Larubine Gaston ; Roméro Manuel ; Larguier Eloi ; Girard Hyacinthe ; Orsini Laurent ; Leroy Jean ; Louis Luc ; Vers André ; Leroux Jacques.

* * *

Pe soba cea mare şi rotundă de la mătuşa Manie, ceainicul bolborosea în surdină, zvîrlind aburi pe nas şi, din cînd în cînd, scotea un zgomot prietenos, săltîndu-şi capacul în semn de salut.

În jurul unei mese stăteau Riri, Maurice, Claude, Mimile şi Julien. Ei se gîndeau la Milou şi observau că n-au nimic de spus.

Moare un copil şi atunci îţi dai seama că nu ştii nimic despre el, nici despre părinţii lui, nici despre viaţa lui. E un copil pierdut. Un copil pe care nimeni nu-l cere. A venit pe lume într-o bună zi, nu se ştie cum, şi-apoi a părăsit-o. Abia dacă a atins pămîntul.

N-a mai rămas nimic din el, decît un mare gol, viu, în mijlocul prietenilor. Şi prietenii se agaţă cu disperare de amintirea aceasta care se topeşte fără milă în timp.

— Era un băiat de treabă ! repeta Julien, tulburat.

Şi închidea ochii, în căutarea unui exemplu precis, ca să-şi ilustreze afirmaţia.

Claude amintea vizita la Mario Manuelo şi clătina din cap, surîzînd vag. Auzindu-l cum se bîlbîie, Maurice îi luă cuvîntul din gură şi aminti :

— „Telefoane albe de tot" — zicea el — „aşa de albe, că nici nu-ţi vine să crezi !"...

Pe neaşteptat, Mimile strigă :

— Ştii... el spunea mereu „ştii, ştii"...

Zîmbiră toţi şi repetară : „ştii, ştii". Apoi tăcură, deodată, şi priviră masa.

Uşa se deschise. O rafală de vînt înconjură repede încăperea şi izbuti să se strecoare din nou afară, mai înainte ca Jacquot să fi închis uşa. Băieţii îl priviră o clipă, apoi coborîră din nou ochii. Jacquot se aşeză între Claude şi Mimile.

Nu vorbi nici unul, multă vreme.

— Mîine îl îngroapă, şopti Jacquot.

Ei tăceau.

— Cine o să se ocupe de... strecură Julien.

— O să vorbim cu Chanteloube, îi tăie vorba Jacquot.

— Ar trebui să-l ducem cu rabla noastră, propuse Mimile.

Toţi se uitară la el, dar Mimile, de data asta, nu glumea de loc.

— A plătit-o şi el, e niţel şi-al lui Toboganul.

— Da, dar nu se poate...

— Lumea n-ar înţelege...

— Păcat.

— Lumea nu ne înţelege...

Îşi vîrîră iar capetele între umeri.

— Într-o zi — începu Jacquot — într-o zi îmi vorbea despre greieri... uite, acolo unde stai tu, Riri. Eram acolo, amîndoi, şi el îmi vorbea despre greieri...

Riri smiorcăi. Claude clătină din cap de mai multe ori, cu ochii închişi.

— ...Îmi spunea că acolo, în Provence, sînt căsuţe albe, albe de tot. „Albe, de nu-ţi vine să crezi...". Zicea el...

— „Ştii, ştii..." aşa zicea... aminti Julien.

Şi fiecare murmură în sinea lui : „ştii... ştii..." dar numai buzele li se mişcau.

— Zicea că ar vrea să aibă o meserie. Nu una grozavă. O meserie cumsecade. Una care să dureze.

— A făcut ceva meserii : la calorifere, apoi groom, purtător de mărfuri...

— Şi perucile !

— Ah ! Da... ţi-aduci aminte, perucile !

— Zicea că în culise vedea păpuşile goale...

Chicotiră.

— Zicea că ar vrea o fată bine, vorbi Jacquot, aspru... Ar fi vrut să fie drăguță.

Jacquot se uită pe rînd la Riri, Maurice, Claude, Mimile și Julien, apoi spuse limpede :

— Nici nu cerea măcar să fie prea frumoasă.

Ei clătinară capetele, cu ochii pe jumătate închiși, fiindcă își dădeau seama că așa se cădea să facă.

— Mai vorbea despre un album de fotografii, pe care voia să-l aibă într-o bună zi, pentru că n-avusese niciodată...

— De, era copil găsit !

— E grozav cîți copii găsiți există...

— Din cauza războiului.

— Copii pierduți.

— Voia să aibă un album ca să lipească fotografii în el.

— Și cînd te gîndești că n-avem nici măcar o fotografie de-a lui !

— Adevărat ! Prea-i de tot !

Erau îngroziți.

— Curînd, n-o să-și mai amintească nimeni nici măcar cum arăta.

Frunțile li se încrețiră, pleoapele li se strînseră, ca să păstreze imaginea înăuntrul lor.

După o lungă tăcere, Julien glăsui :

— Era un băiat cumsecade !

— Și nu cerea mare lucru, spuse Jacquot îndurerat. Cerea o meserie.

— Nu făcea rău nimănui.

— Nu cerea decît să lucreze.

— Ca și noi, toți.

— Parcă de noi e mai bine !

— Ehei, o să ținem minte iarna asta !

— Milou...

— Și Riton ?

— Riton e la spital, și-o să plece la sanatoriu.

— Și Paulin ?

— O, Paulin era cît pe-aci să se prăpădească și el !

— Și Ray ?

— Încă nu poate să se urce pe ring...
— Şi Victor ?
— Victor e la zdup.
— Şi doar Victor nu era un nărăvit în rele !
— Dar noi ?
— Şi noi, la fel.
— Iarna asta n-o s-o uităm prea uşor.

Tăcură, ca să se gîndească mai adînc la iarna care era pe sfîrşite, la cei pe care-i luase cu ea şi la cei care rămăseseră. Priveau iarna asta nimicitoare, cum se priveşte un cîmp de luptă, seara. Şi se numărau.

— Şi eu, ca mîine trebuie să mă car la armată.
— Păi şi eu tot aşa.
— Şi pe urmă, vine însurătoarea.
— Eu plec în deplasare, la un baraj, în Savoia.

Nu mai îndrăzneau să se privească în ochi, fiindcă îşi vedeau ceata destrămîndu-se.

Fuseseră o mînă de prieteni buni şi iată că începeau să se împrăştie în cele patru colţuri ale lumii. Aveau să vorbească mai tîrziu despre asta, şi le venea greu. Se simţeau de pe acum bătrîni. Simţeau cum li se urcă în spinare tinerii, cei adevăraţi, cei care au cincisprezece-şaisprezece ani, cei care încep să dea tîrcoale, în bandă, prin Mahalaua-Rîioasă şi prin Champclauson, şi să se uite pieziş. Pentru ei, se terminase. Aveau să vorbească mai tîrziu despre asta, şi le venea greu. Aveau să spună : „Ţi-aduci aminte, era, pe vremuri, unu, Riri, care moţăia cît era ziua de lungă, şi unu, Claude, care se bîlbîia, şi mai era Milou, săracu' Milou, cu perucile lui şi cu „ştii, ştii" zis într-una, şi-apoi Riton, care făcea cîntece, şi Jacquot, totdeauna cu capsa pusă, şi-apoi bietul Chanteloube, care ne făcea morală cînd îl căutai, şi Mimile, gata oricînd să facă bancuri proaste, şi-apoi pilangiul de Victor, care murea după motocicletele mari şi ele l-au dus drept la zdup. Şi Ray, ţi-aduci aminte ? Ray ar fi putut deveni campion al Franţei, ba poate chiar al Europei, dacă n-ar fi avut începutul ăla de dezlipire a retinei. Şi Paulin, bietul Paulin, care de bun ce era părea un fleţ. Şi Octave, şi Tienne, şi

acordeonul lui Ignace. Şi Maurice, care era cît pe-aci s-o-ntindă în Indochina, dacă n-am fi fost noi. Eram o echipă dată dracului, şi nu ne puteam lipsi unii de alţii. Şi mai erau fetele. Ce ne mai ardeau călcîile după ele... făcea să ne vezi. Şi Jacquot, care făcea pe craiul... dacă i-ai fi apăsat nasul, ar fi curs lapte din el... Eram o şleahtă de băieţi daţi dracului, pe vremuri!"

— Zău, trebuie să facem ceva pentru Victor... spuse Jacquot.

Băieţii aprobară.

Intră Chanteloube. Îşi luă un scaun şi se aşeză în spatele lor. Jacquot îi spuse peste umăr:

— Ce-o să facem pentru Milou? Doar n-o să-l zvîrlim în pămînt ca pe un cîine, nu?

— Sigur că nu.

— Ar trebui să faci tu, René, o cuvîntare bine simţită.

Era prima dată cînd Jacquot îi spunea pe numele mic şi Chanteloube simţi un fior.

— De ce să n-o faci tu?

— Păi de ce eu?

— Era cel mai bun prieten al tău.

— Da, dar tu te pricepi la chestii de-astea, şi-apoi, nu-i aşa, eşti secretarul U.J.-ului. Şi o să fie mai frumos aşa. U.J.-ul e ceva, oricît...

— Milou nu era membru în U.J.R.F.

— Ei, aş!... Era ca şi cum ar fi fost.

— Bine, atunci tu, Jacquot, n-ai decît să vorbeşti în numele U.J.-ului.

— Păi, nu mă pricep.

— Aranjăm noi.

— Şi ce-o să spun?

— O să vezi tu. Ce ai pe inimă... Numai tu poţi să ştii.

— Crezi, René?

* * *

Cimitirul era micuţ şi agăţat pe-un povîrniş uşor, deasupra căii ferate. Oamenii din cantonul vecin căutau tot soiul de motive ca să fie îngropaţi în el. Cimitirul era bine întreţinut şi odihnitor, de pe acum, la vedere.

Vîntul puternic făcea să geamă o coroană pe-o cruce de fier forjat. Trenul de 15 şi 20, cu direcţia Paris, se încrucişă în gară, la 15 şi 21, cu trenul de Saint-Rémy. Sicriul îngust şi scurt, părînd inutil, scoase un sunet slab cînd lovi ţărîna, iar cele două funii şuierară de-a lungul lemnului, cînd fură trase.

Jacquot stătea în mijlocul grupului. Chanteloube, Riri şi Maurice, care se aflau în faţa lui, se dădură la o parte şi el trebui să înainteze. Jacquot veni chiar la marginea gropii şi rămase acolo, ţeapăn. Scoase o bucată de hîrtie din buzunar, o desfăcu, se întoarse, îi privi pe cei-lalţi. Toată Mahalaua-Rîioasă era de faţă şi se mai aflau acolo, de asemenea, Champclausonul, şi La Source, şi Barrot, şi Pantalon, şi Houachouche. Jacquot privi sicriul prea nou, apoi mormanul de pămînt, apoi crucea de lemn. Citi pe ea, cu mirare : ARTAUD EMILE, 1935—1954.

Şi spuse, ca pentru sine, dar toată lumea îl auzi :

— Noi îi ziceam Milou.

Tuşi, îşi trecu degetul mijlociu pe sub nări, îşi încrucişă pumnii, îi strînse, apoi îşi îndreptă spinarea.

— ...Nu se naşte omul ca să piară aşa. Nu e cu putinţă una ca asta. E ceva care nu merge... Milou nu cerea decît să trăiască...

Îşi acoperi un suspin, făcîndu-se că tuşeşte.

— Dacă lucrurile ar fi mers altfel, Milou n-ar fi murit la vîrsta asta...

Îşi depărtă palmele.

Şi zări că avea în mînă o hîrtie.

Un hohot de plîns, ascuţit, sfîşie tăcerea. Jacquot se întoarse repede : Rosette plîngea în braţele lui Paulin, Jacquot o privi, şi oftă :

— Cei care n-au tremurat de frig laolaltă cu noi, nu pot înţelege...

Privirea îi căzu pe cruce : „Artaud Emile, 1935—1954". Se întoarse spre mulţimea care îşi pleca fruntea şi mai spuse :

— Noi îi ziceam Milou !

Apoi începu să-şi citească hîrtia.

* * *

Ieşiră din cimitir, prin strada Coţofenei-Hoaţe, fără să-şi descleşteze dinţii... Era frig. Jacquot se apropie de paraşutist.

— Na !

— Ia te uită, cuţitul meu !

— Da, Milou îl găsise la bal, atunci, cînd cu bătaia...

Paraşutistul îl privi pe Jacquot şi-i trecu braţul peste umeri.

Din Mahalaua-Rîioasă, doar ţîncii nu veniseră la înmormîntare. Ţîncii încă gălbejiţi şi slabi, după bronşitele, tusea măgărească şi gripele nelecuite ca lumea. Acum, umpleau strada. Părinţii îi prindeau din treacăt şi le trimiteau, din zbor, cîteva palme zdravene, pentru cuviinţă, pentru educaţie, pentru sănătate, şi aşa, ca să-i înveţe, în general.

Chanteloube murmură :

— Toate astea au să dispară, maghernicele, cuiburile astea de oftică. Au să fie dărîmate, toate. Într-o bună zi...

— Tu mereu spui : „Într-o bună zi"... bombăni Jacquot.

* * *

Tienne mînuia volanul cu măreţie şi Toboganul înspăimîntat sărea pe două roţi la fiecare viraj.

Pe trotuare, trecătorii cei mai grăbiţi se opreau şi priveau, încremeniţi, rabla supraîncărcată cu tineri sălbatici.

Toboganul se propti în faţa unei porţi înalte. Paznicul spitalului dădu fuga şi se aşeză, cu braţele încrucişate, în drum. Tienne apăsa cu furie pedala frînei. Toboganul nu se opri decît peste treizeci de metri. Paznicul se trăsese repede la o parte. Ajunse maşina alergînd după ea şi răcnind :

— Nu e voie !

— Şi de ce nu e voie ? se ridică Jacquot.

— Maşinile n-au voie să intre ! gîfîi paznicul, aranjîndu-şi cascheta de aviator.

— Şi astea ce-s ? făcu Jacquot, arătînd cu un gest larg şirul de maşini, 203, Vedeta, 4 cv, Aronde, aranjate cu grijă de-a lungul peluzei.

— Astea sînt maşinile doctorilor şi ale oamenilor care vin să-i vadă pe spitalizaţi.

— Şi noi am venit să vedem un „spitalizat", zbieră Jacquot.

Şi puse mîna pe umărul lui Tienne arătîndu-i un loc liber în parc, între o Aronde şi o maşină strălucitoare, cu accesorii cromate. Dar Tienne preferă să-şi aşeze Toboganul ceva mai în afara parcului, pe primul loc, la vedere.

Şi săriră jos toţi odată.

Riton părea pierdut în patul lui alb. Şi parcă intrase la apă, din pricina spălatului de la spital. Se uită cu ochii mari la pachetele de bomboane, la sticla de vin, la kilogramul de portocale, la cutia cu biscuiţi, puse pe noptieră.

— Nu trebuia...

— Ei, lasă gura !

Îi scuturau mîna de mai-mai să i-o scoată din umăr. Riton nu apucase să scoată o vorbă, atîtea veşti din Mahalaua-Rîioasă îi aduceau.

— D-na Volpelière şi-a luat un fonograf.

— Se scot pavajele, ai să vezi !

— Atunci... apă, he-hei apă la robinet, dragă !

— Claude are duminica viitoare primul meci oficial, ca amator...

Pînă la urmă, se făcu tăcere, dat fiind că fusese epuizată actualitatea imediată.

— Va să zică, aşa, după cîte se pare, te simţi mai bine ? îndrăzni Maurice.

— De... bine-ar fi să vorbească toţi doctorii ca tine...

Claude se uită bănuitor la bolnavii din paturile vecine şi-l întrebă dacă nu se plictiseşte cumva.

— Nu. Mă gîndesc la cîntecele mele. Am timp...

Ei se apropiară cuviincioşi şi ascultară :

— Am început un cîntec... un cîntec... ăsta cred că o să fie cum trebuie.

— Nu mai spune !... se bucurară ei.

— E în legătură cu moartea lui Milou.

Ei deveniră gravi.

— Se cheamă *Sezon-mort*...

Ei mormăiră, mulţumiţi.

— După titlu se vede...

— E deştept !

Obrajii lui Riton se colorară. El se ridică în coate :

— De data asta, cred că am reuşit...

Băieţii întinseră urechile.

— Oh ! încă nu-i gata... — se scuză Riton... — numai începutul, doar primul cuplet, şi al doilea, şi refrenul... de data asta văd c-am nemerit-o...

— Să-l auzim.

Riton se aşează, aranjă cearşafurile şi se rezemă în coate. Fluieră riturnela. Era o melodie uşoară, rapidă, dar tristă şi sfîşietoare.

La paturile vecine, bolnavii şi cei care îi vizitau întoarseră capetele. Riton isprăvi în surdină riturnela şi prietenii se plecară spre el. El ridică degetul mare, ca să-i facă atenţi, şi cîntă :

Romanţa despre noi
Cu frig cumplit în ea
Cu tinereţe grea,
La bal n-o să mai mergem amîndoi...

Gura i se închise. Riton se învineţi, tot corpul i se zgudui, ritmic. Vîrî mîna sub pernă, scoase o cîrpă, îşi înfundă faţa în ea şi tuşi îndelung. Patul se clătina. Cu o mînă, Riton căută, pe pipăite, scuipătoarea pusă în golul noptierei, o aduse lîngă el, o descoperi şi scuipă. Puse scuipătoarea la loc, îşi şterse gura. Faţa i se roşise, ochii i se umpluseră de lacrimi. Riton se scuză, cu o biată privire...

— Nu-i nimic... ascultaţi :

Romanţa despre noi
Cu frig cumplit în ea
Cu tinereţe grea,
La bal n-o să mai mergem amîndoi...

Tusea îl zgudui iar. Riton tresări, îşi înfundă obrajii în cîrpă. Accesul acesta dură un minut care li se păru fără sfîrşit.

După ce se uită la ceas, Jacquot spuse :

— Ascultă, Riton, începutul e grozav, dar...

— Aşteaptă, ai să vezi, pe urmă, e vorba de telefoane, de telefoane din nuga, de telefoane albe de tot, de telefoane cărora le e cald...

Îşi înăbuşi cu greu, în fundul gîtlejului, un şuierat răguşit, care îi zgudui şira spinării.

— Ascultă — spuse Jacquot — odihneşte-te. O să ni-l cînţi data viitoare.

Se întoarseră acasă trişti. Toboganul mergea cu o viteză aproape normală.

Maurice spuse, ca şi cum tocmai atunci şi-ar fi adus aminte :

— Am primit o scrisoare de la patron : cizmăria începe iar să meargă.

— Va să zică te întorci în strada Belleville ?

— Da, da-mi pare rău că plec de pe şantier. În sfîrşit, oricum, tot trebuia...

— Ia spune — îl întrebă Jacquot — tot o să vii la întrunirea tineretului de pe şantier, marţi seara. Cu cei din Champclauson...

— Sigur că vin. Am să vin la toate.

— Va să zică, te întorci la cizmărie ? Vezi, toate se aranjează : găseşti încălţăminte pe piciorul tău !

— Ce bancuri face şi Mimile ăsta !

— Mda... răspunse Maurice. Numai că acum trebuie să se întoarcă frate-meu de la armată şi-o să aibă el bătaie de cap pînă şi-o găsi ceva. Mereu aceeaşi poveste...

— Care nu se mai termină o dată...

Străbătură un kilometru, fără să scoată o vorbă.

— Ascultă, Jacquot — spuse Maurice — la întrunire trebuie să-l aduci şi pe Chanteloube.

— Sigur.

— Cum o să faci ?

— Las' pe mine. Am un truc grozav, ai să vezi...

*
* *

— Ascultă, Jacquot... Auzi zgomotul ăsta ? Ce-o fi ?

— Unde, Lulu ? N-aud nimic.

— Apleacă-te jos, ai să vezi...

Se ghemuiră amîndoi pe podea. Zgomotul părea totodată şi zumzet, şi şopot, şi foşnet de stofă mototolită.

Copilul şi tînărul se uitară unul la altul, foarte miraţi.

— Trebuie să fie în pivniţă. Mă duc să văd, spuse Jacquot.

Şi îşi tîrî cu dibăcie papucii, pe scară. Maică-sa apăru cu un burete de sîrmă în mînă.

— Ei, Jacquot, ai dormit bine ?

— Mda...a...a... răspunse Jacquot, întinzîndu-se cît era de lung.

— Copilul a dormit bine ?

Jacquot se aşează, oftînd, pe ultima treaptă a scării. Îşi scoase piciorul stîng, îl puse peste papuc şi începu să-şi treacă degetele printre degetele picioarelor, cu o plăcere vădită.

— A dormit buştean...

Mama puse buretele pe marginea chiuvetei, îşi împreună mîinile peste şorţ şi ridică ochii spre tavan.

— Frumos mai e, cînd doarme aşa !

— Mda... mda... mormăi Jacquot, binevoitor, schimbînd piciorul.

— Din nenorocire, o să aibă nevoie să se întremeze. Cîte kilograme a mai pierdut cu tusea asta...

— Are poftă de mîncare...

— Da, da... Doctorul spune că-i trebuie multă carne, şi s-ar putea aranja şi asta, dar mai vrea să-l trimit la munte, la o mie de metri. Sărăcia dracului ! Şi doctorul ăsta nici nu-şi dă seama că...

— Nu, nu-şi dă seama, aprobă Jacquot, ridicîndu-se. Din pragul uşii, îi spuse :

— N-ai vrea să-mi calci nitel hainele, să le mai înnoieşti un pic ?...

— Cam greu. Costumul tău s-a cam dus...

În fundul grădinii, Ambroise săpa. Îl zări pe Jacquot şi-i făcu semn.

— Sal'tare, făcu tînărul, abia ridicînd palma.

Jacquot trecu pe după casă. Sub odaia lui se afla o încăpere fără fereastră, la acelaşi nivel cu solul ; încăperea aceasta servea drept pivniţă. El împinse uşa care n-ajungea decît la trei sferturi din înălţimea pervazului. Un fîlfîit de aripi îl făcu să se dea înapoi : două rîndunele îi trecură pe deasupra capului şi dispărură în grădină, scoţînd ţipete plîngătoare.

Jacquot intră.

În colţul tavanului, două cuiburi proaspăt drese stăteau agăţate de bîrne. Un fîlfîit... o a treia rîndunică, aproape atingînd din zbor tavanul, se năpusti prin deschizătura uşii.

Jacquot ieşi. În prag, pisica adusă de curînd stătea pe labele dinapoi şi privea ţintă, cu ochii măriţi, cuiburile.

Nu se zărea pic de soare. Cerul era cenuşiu, dar de-un cenuşiu plăcut, aproape siniliu, şi, în afară de clipele cînd bătea vîntul, nu era frig. Jacquot se întinse iar, deştepenindu-şi gîtul, şi descoperi soarele, ascuns pe după nori.

— Ei, drăcie ! Tot o să te hotărăşti tu odată.

Pe alee, Ambroise, cu sapa la umăr, îşi rîcîia saboţii. El se opri lîngă Jacquot, fără să-l privească.

— Merge ?

— Mda. Tu ?

— Merge.

Ambroise îşi vîrî mîna stîngă, pînă la cot, în buzunarul nădragilor lui de catifea. Pescui acolo pachetul de tutun. Desfăcu o foiţă, o îndoi, puse în ea o grămăjoară de tutun şi-i întinse pachetul lui Jacquot.

— Ştii, vream să-ţi spun... — începu tînărul, răsucindu-şi ţigara — vream să-ţi spun că data trecută, am fost... în sfîrşit... cînd a venit vorba despre Bébé...

— Ei, aş !...

— Ba da, ba da ! Am fost cam aspru cu tine. De-aia voiam să-ţi spun... în sfîrşit... Aşa sînt eu. Nu trebuie să mă iei totdeauna în serios...

— Să nu mai vorbim de asta...

Jacquot îşi trecu limba peste ţigara răsucită, şovăi, îşi trecu limba invers, apoi îndrăzni :

— Bébé, în sfîrşit... tu ce părere ai ?

Ambroise îşi rezemase sapa de picior. Îi apucă iar coada în pumni, după ce-şi aprinse ţigara, şi începu să lovească pietricelele cu ea, izbind precis.

— De... nu trebuie... mereu... mereu... să vrei să-i judeci pe oameni. Viaţa e... în sfîrşit... oamenii nu sînt răi... de fapt... dacă te uiţi bine...

— Dar Bébé, ea... ?

Cu o lovitură, Ambroise îşi înfipse sapa într-un bulgăre de pămînt.

— E fată bună.

Apoi ridică ochii spre cer şi adăugă :

— Uite că tot vine primăvara !

Jacquot îi puse palma pe braţ. Ambroise întoarse capul spre el, dar lăsă imediat ochii în jos, stînjenit.

— Ambroise, ştii...

Jacquot tăcu. Intră în casă, îşi trase o salopetă veche peste pijama, ca să nu fie nevoit să se urce după slip. Îşi puse puloverul, îşi zvîrli papucii sub scară şi-şi legă şireturile la pantofi.

— Mă duc să dau o raită pe-afară. Mi se pare că acum o să se însenineze.

Pe scară, se ivi Lulu.

— Spune, Jacquot, ce ela zgomotul ăla ?

— Rîndunelele. Şi-au luat iar cuiburile de-acum un an, din pivniţă.

— N-auzi să treci în pat ? strigă mama. Să nu mai umbli de colo-colo, aproape despuiat. Încă nu eşti destul de zdravăn !

Şi îşi lovi şoldurile, cu putere.

— Ştrengarul ăsta, cum îi trece febra, nu mai e chip să-l ţii în pat !

În sufragerie, Jacquot apropie mîna de sobă, apoi o puse de-a dreptul pe plită.

— N-ai făcut focul, mămico ?

— Nu. De ce ? Ţi-e frig ?

— Da' de unde ! ! E fain !

Cu mîinile în buzunare, el ocoli de vreo două ori soba, apoi, deodată, îi trase un picior.

Camionul gunoierilor trecu zvîcnind, gemînd parcă la fiecare groapă a pavajului. Pe faruri şi pe radiator fuseseră prinse flori de hîrtie, ghirlande şi o paiaţă ciungă, găsită prin lăzile cu gunoaie. Gunoierii, cu mînecile suflecate, glumeau, legîndu-se de trecători de la înălţimea scării lor.

Pe oblonul de la fereastra familiei Mounine se afla prins cu două piuneze un cartonaş alb : „De vînzare motocicletă Tarrot, 350 cm³. Ocazie rară. Adresaţi-vă aici..."

— Sal'tare, Jacquot !

— Sal'tare, Maurice !

— Ai citit ?

— Da.

— Sînt în pană, rău de tot !... Ar trebui făcut ceva pentru ei.

— Da, ai dreptate, o să trebuiască să facem ceva pentru ei.

Berland dregea, cu patru pietre şi trei mistrii de mortar, colţul rupt al zidului.

— Sal'tare !

— Sal'tare !

— Te-ai lăsat de mecanică, la ora asta ?

— E musai. S-a poticnit un camion aici, în noaptea aia, cînd cu poleiul, ţii minte ?

— Cum să nu !

La familia Volpelière se deschisese o fereastră, împinsă, forţată de muzică.

E-al dragostei bandit, ittt, ittt, ittt...
Hihi ! Hi ! Hi !
Cel care e mereu iubit, ittt, itttt, ittt...
Hi ! Hi ! Hi ! Hi !

Vocea răsunătoare a lui Mario Manuelo străbătu ca un vîrtej Mahalaua-Rîioasă.

— Ei, drăcie, e radio Luxembourg ?

Berland lăsă mistria, îşi îndreptă spinarea, îşi mlădie şalele.

— Ce crezi ? Volpelièrii şi-au luat un fonograf şi plăci. Îşi cumpără tot ce le pofteşte inima.

Două maşini noi-nouţe trecură ca vîntul, urmate la zece metri de un „203" decapotabil şi decapotat de pe acum. După *Banditul dragostei,* fără nici o legătură, fără să răsufle măcar, Manuelo începu *Drăguţă Lili...*

Ha, hi, draga mea, drăguţă Lili,
Desăvîrşită, viaţa, de o parte şi de alta, o ! la ! la !
Aici, şi-acolo, mereu, eşti tu, Lili...

— Ei, drăcie ! Cum o fi făcut de-a schimbat placa aşa de repede ?

— Sînt microsioane. Ţi-am spus că îşi cumpără tot

ce-i pofteşte inima. Şi-a luat discuri cu cîte opt cîntece, durează cîte o jumătate de oră, fiecare...

— O jumătate de oră cu Manuelo e boală curată...

— Ce crezi ? Sînt datori vînduţi. Copiii lor umblă cu hainele ferfeniţă. Îi fiecare zi vin datornicii să le bată-n uşă, să facă scandal în stradă pentru bani, şi ea, poftim, îşi cumpără discuri de două mii de franci bucata. Cînd o cauţi, visează la fereastră, cîntînd refrenele. Şi-i auzi pe copii, toată ziulica, prin casă, bolborosind cuvintele şi „tralali"-urile. Ciudaţi oameni !...

Castelul Camembert îşi avea zumzetul lui voios de duminică dimineaţa, cînd erau zece grade deasupra lui zero. La ferestrele deschise larg, se băteau covoare, se scuturau cearşafuri, iar florile, scatiii şi sugacii aşteptau să vadă soarele. Raymond Martin cobora scara cu taşca lui de ziare. În drum, de la fiecare etaj, din fiecare prag, se auzea : „Bună ziua, domnu' Martin", sau : „Bună ziua, Raymond" ; sau : „Bună ziua, Martin", după cum se nimerea să fie, vreo femeie, vreun prieten sau vreun adversar al ideilor activistului comunist care îl saluta.

Martin se întîlni în drum cu Chanteloube. Schimbară amîndoi un salut şi o privire cu subînţelesuri.

În faţa garajului Dujardin, pavajul fusese scos, pe o întindere cam cît un răzor zdravăn. O pancartă proclama : „Atenţiune ! Lucrări. Micşoraţi viteza !" Pancarta avea un picior pe trotuar şi trecătorii se rezemau puţin de ea, ca să nu-şi piardă echilibrul.

Gospodinele, care se duceau în piaţa Primăriei, făceau gestul acesta ca pe un fel de mîngîiere ; se trăgea apa şi în Mahalaua-Rîioasă.

* * *

Chanteloube îi întîlnise pe Jacquot şi pe Riri. I se păruse că sînt cam ironici şi asta nu prea îi plăcea.

— Noroc, fraţilor. Merge, Jacquot ?

Riri căscă de-i trosniră fălcile, apoi rînji :

— La sigur !

D-na Volpelière, cu plasa de tîrguieli în mînă, cu ochii în gol, trecu pe lîngă ei, fredonînd :

Ha, hi, draga mea, drăguță Lili,
Trala, la, lala, lalala, la...

— Ia uitați-vă la ea ! făcu Jacquot.

— Și unde vă duceți așa, amîndoi ?

— Mergem la sală, să-l vedem pe Claude. Are antrenament. Se bate cu Kid Moscolo, duminica viitoare, în trei runde a trei minute.

— Vii și tu ? îl întrebă Jacquot, șiret.

— Ba bine că nu ! răspunse Chanteloube, fără să stea pe gînduri.

Și adăugă, subliniind cuvîntul :

— La sigur !

Îi privi depărtîndu-se. Vorbeau tare, își legănau umerii, își dădeau coate. Chanteloube se gîndea : nu-i înțelesese niciodată prea adînc. Se închisese în ideile, în concepțiile lui despre viață, care nu erau și ale lor. „Nu sînt încă ale lor !“ se îndreptă el, cu jumătate glas. Îi bruftuluise pentru că erau ușuratici. Se apropiase de ei, așa cum se apropie un judecător de vinovați. Iar ei nu erau vinovați.

Vinovați, de ce ?

Abia spre seară intră Chanteloube în sediu. De cum deschise ușa, simți că mai fusese cineva pe acolo și că era ceva schimbat. Scotoci în grabă, peste tot : în vrafurile de ziare, pe masă, în manifeste, pe bancă, scaunele... Deodată, văzu peretele și se dădu înapoi... Steagul dispăruse.

Urma lui rămăsese desenată perfect, luminoasă, pe zidul văruit, și praful o împrejmuise cu gri.

— Nu-l scoteam des... bombăni Chanteloube.

Se scărpină în cap.

— Dobitocii ! Mi l-au șterpelit ! La sigur...

Ieși, porni în goană. Își luă bicicleta de-acasă, pedală ca turbat, legănîndu-se cînd pe-o parte, cînd pe alta. Roata dinainte nu era destul de umflată și de cîte ori el

se lăsa greu spre stînga, geanta lovea pavajul. Se întunecase de tot şi numai cînd ieşi din Mahalaua-Rîioasă îşi dădu seama că nu aprinsese lumina. Cu o lovitură de degete, apăsă dinamul pe pneu, apoi pedală din toate puterile.

Cu cît gonea mai mult, vîntul şi efortul îi împrăştiau mînia. Frazele pe care le rostea încet, ca pe un refuz, în ritmul pedalării, se transformau. Din „nu respectă nimic pe lume, nici măcar steagul!", ajunse la: „ce tipi ciudaţi! Nu pot să facă nimic ca lumea. Iau ei steagul în mîini, dar furîndu-l!" Îl bucură gîndul că, la nevoie, ei ar cînta sub gloanţe şi îşi aminti de Gavroche. Avea mereu nevoie să-şi găsească vreun alibi în Istorie.

Acum mergea la pas.

I se ivi în faţă clădirea cea mare a şantierului. Fereastra barăcii de scînduri, luminată, îşi trimitea lumina peste galbenul bătător la ochi al Toboganului tras în faţa uşii.

Chanteloube sări jos şi lăsă bicicleta să cadă în iarbă; din baracă răzbăteau strigăte şi rîsete.

Se auzi un zbîrnîit puternic, aproape, chiar deasupra lui.

El se uită în sus şi zări trei luminiţe verzi şi roşii, care clipeau. Cînd avionul trecu pe deasupra celui de al paisprezecelea etaj, Chanteloube văzu că în vîrful blocului terminat muncitorii instalaseră tradiţionalul buchet de flori. Dar un buchet pus la o înălţime extraordinară, tocmai în vîrful unei prăjini prinse de coşul cel mai înalt.

Cum naiba s-au putut căţăra pînă acolo? Ce maimuţe!...

În clipa aceea, lungul mănunchi de raze al farului d'Orly străbătu cerul. El şterse în treacăt, cu lumina lui, etajul al paisprezecelea şi abia atunci Chanteloube recunoscu, fluturînd deasupra buchetului, steagul U.J.-ului.

Chanteloube se aşeză pe pragul barăcii. Un cîine rîios veni să-i adulmece picioarele, dar cînd Chanteloube încercă, sfios, să-l mîngîie, cîinele o şterse, cu paşi mărunţi, fără să se grăbească.

În spatele lui, baraca vuia. Chanteloube nu înţelegea ce se spunea înăuntru, dar, printre cîntece, printre rîsete, recunoştea glasuri şi uneori, în treacăt, prindea cîte un cuvînt. Auzi bîlbîiala lui Claude, vocea zeflemistă a lui Mimile, urmată de-un hohot de rîs general, şi înălţă din umeri. Apoi auzi glasul puternic al lui Jacquot. Chanteloube ciuli urechea. Rîsetele încetară, în baracă se făcu linişte. Cuvintele cădeau, răspicate, limpezi, tăioase.

Un zîmbet îi scăldă obrajii, Chanteloube se întinse, căscă... Jur împrejur, în întuneric, cîmpia se aduna ca să-i ia cu asalt nările şi urechile. Simţea o mireasmă nestăvilită, de iarbă proaspătă. Auzea milioanele de zvonuri imperceptibile ale cartierelor mărginaşe, clipocitul oraşului, ca al apelor din larg. Şi-apoi, mai erau sunetele aproape lăuntrice ale naturii, ale pămîntului acestuia. Un fel de pîrîit multiplicat. Coaja verde şi fragedă, care se crapă şi se desface dintr-o dată. Primii muguri îşi scot nasul din broboadă. O căldură nedesluşită ţi se împleteşte în jurul pieptului şi te mîngîie, de parcă ţi-ar veni poftă să plîngi... în sfîrşit !

Chanteloube se ridică, împinse uşa şi intră.

*

* *

Pe taluz, în marginea cimitirului, iarba era grasă, hrănită prea din belşug, necuviincioasă. Înapoia zidului zăceau sute de răposaţi.

Milou era pe-acolo, mort de curînd. Şi pentru el se sfîrşise. Nu mai putea simţi nici una dintre rarele bucurii şterpelite din galantarul păzit cu străşnicie al vieţii. Se isprăvise acum cu toate bucuriile astea care îi fuseseră refuzate, iar cei ce i le furau ştiau prea bine că nimic nu se mai poate îndrepta. Milou trebuia să se deprindă cu asta ; pentru Milou, totul se sfîrşise. Iar într-o bună

zi, va fi la fel şi pentru noi. Trebuie să ne obişnuim cu ideea cuminte că într-o bună zi va veni moartea şi că apoi nu va mai fi nimic. Beznă. Ca înainte de naştere. Că toate astea sînt pentru a ne reîntoarce de unde am plecat. Că nu vor mai exista nici aer de respirat, nici sete, nici foame, nici muzică şi nici trenuri. Că totul se va petrece fără „mine", ca şi mai înainte. Acesta e marele adevăr, negru şi gol.

De aceea trebuie să ajungi să sorbi muzica, să iubeşti oamenii, aşa cum sînt. Aşa cum încă sînt. Să iubeşti binele suprem, viaţa. S-o aperi de cum îşi scoate vîrful nasului ei plăpînd, din neant. S-o hrăneşti, s-o întăreşti, s-o mîngîi, s-o pătrunzi. Să faci să se înalţe din fundul umbrei zeci, mii de vieţi noi, să-ţi dai toată silinţa să le uşurezi, să le înmulţeşti, să le prelungeşti.

Să fii prezent, cu intensitate. Să fi într-un fel minunat...

O pietricică se rostogoleşte după cotitura străzii Coţofenei-Hoaţe. Bébé înaintează prin mijlocul drumului. Se opreşte la cîţiva paşi. Jacquot se desprinde de lîngă zid, se desprinde de toţi morţii aceştia. Stelele n-au cutezat să năpădească decît jumătate de cer. Printre morminte se văd cîteva licăriri nedesluşite care poate că nu există decît în ochi sau în minte. Adierile vîntului, uşoare şi blînde, înfiripă nelinişti adînci. Neliniştea norocului care nu trebuie scăpat, neliniştea dragostei, a vieţii care nu trebuie pierdută zadarnic...

— Bună seara, Jacquot...

— ...seara.

La colţul zidului, e o plăcuţă albastră. Acolo se termină strada Coţofenei-Hoaţe. De-a lungul cimitirului e „Bulevardul Egalităţii".

— Ştii de ce i se spune strada Coţofenei-Hoaţe ?

— Hm... Nu.

— Pe vremuri, trăia pe-aici o slujnică tînără. Au învinovăţit-o c-ar fi furat un giuvaer. Au osîndit-o la spînzurătoare. După ce au ucis-o, au descoperit giuvaerul, în trunchiul unui arbore, în cuibul unei coţofene.

Trenul de 10 şi 20, cu direcţia Paris, huruie ; ferestrele lui aliniate brăzdează noaptea, ca un alai de licurici.

Jacquot vine lîngă Bébé. Îi atinge umărul, şoptind :

— Mîine seară am să vin la maică-ta, să te duc la ai mei...

— Jacquot, aş vrea să-ţi spun...

— Lasă, nu-i nevoie...

— Ba da. Trebuie să-ţi spun, o dată pentru totdeauna, şi pe urmă să nu mai vorbim de asta.

Fac împreună cîţiva paşi, trec peste şanţ şi vin să se sprijine de zid.

— Ştii, Jacquot, nu era un băiat rău. Numai că nu se putea să meargă...

Ea şovăie, apoi înalţă capul :

— Înţelegi... era dintr-o lume...

Ea mai şovăi puţin, apoi :

— Înţelegi... nu era de-al nostru.

El o strînge în braţe. Ea îşi lasă capul să lunece lîngă urechea lui. Rămîn multă vreme aşa, pierduţi, reţinîndu-şi respiraţia.

— Jacquot, e mai bine să ne spunem tot, odată. Spune-mi ce ai pe inimă.

— N-am nimic de spus.

— Ba da. Ştii că eu... în sfîrşit... ştii cum sînt.

— Ştiu, Bébé, şi te iau aşa cum eşti. Să nu mai vorbim de asta.

— Ba da, Jacquot. Eu am greşit atîta faţă de tine...

— Tu n-ai nici o vină...

— Dar...

— Bébé, viaţa e aşa.

— Ascultă, Jacquot...

— Ascultă, Bébé, fericirea mea tu eşti, sînt sigur de asta. Să nu mai vorbim despre iarna care a trecut.

Stau alături. El şi-a pus mîna pe umărul lui Bébé şi simte cît de grea îi e palma, iar fata îşi trimite spre umăr tot sîngele din trup, ca să susţină greutatea liniştitoare a palmei acesteia. Noaptea de primăvară le aducea la urechi toate zgomotele : zăngănitul lanţului de la fîntînă din curtea d-nei Houdon ; un glas chemînd copii

care nu vor încă să meargă la culcare ; cîntarea fără cuvinte a lui Volpelière ; trei posturi de radio care se contrazic prin ferestrele deschise ; primele maşini plecate la week-end... Zgomotele Mahalalei-Rîioase urcau spre Jacquot şi Bébé, în valuri de căldură.

Ea nu-şi putea schimba singură soarta, trebuia schimbată mai întîi Mahalaua-Rîioasă. Poţi să-ţi faci bagajele, poţi să vrei să duci totul cu tine... Ce e mai bun, îl laşi totdeauna, cînd fugi de undeva. *Ce e mai bun în tine, sînt ceilalţi.*

Obloanele se izbesc cu zgomot. Un ceas, pe care tocmai îl potriveşte cineva, sună, neobrăzat, apoi tace, de parcă i s-a vîrît pumnul în gură.

Vreun avion „Paris-Guadalajara" scapă de pe aerodromul d'Orly şi vine să-şi plimbe ferestrele luminoase pe deasupra nasului celor doi tineri. Avionul vede lucrurile de sus, şi cele patru motoare ale lui vuiesc greoi.

„Bébé ascultă zgomotele acestea, lanţul acesta ; el e al fîntînii de unde îţi scoţi tu apa, după o zi de gospodărit ; obloanele sînt cele pe care le tragi peste somnul tău zilnic, radioul acesta e adierea visurilor tale de odinioară, a visurilor tale de astăzi. Mama care strigă eşti tu, peste zece ani, mîine, şi copiii aceştia sînt copiii tăi..."

— Jacquot !

Ea îl priveşte, cu gura întredeschisă, cu buzele unite şi desfăcute totodată, ca mîinile pribeagului îngenuncheat înaintea izvorului.

„Ba nu, Bébé, lanţul acesta nu-i al fîntînii tale. Apa curge acum singură şi radioul e demodat. Capetele şi inimile se schimbă. E de ajuns ca nimic să nu mai fie cum era, nimic să nu mai reînceapă..."

Cele patru motoare coboară tonul, ruşinoase, şi fug spre zarea care le sileşte să tacă.

Jacquot o cuprinde tot mai tare. O cuprinde de la dugheana-mătuşii Manie şi pînă la Castelul-Camembert, o strînge între balul de sîmbătă seara şi primul tren de luni, o înfăşoară cu iernile şi cu duminicile lor. Lui Bébé i se pare că tot ce vede, tot ce aude, a trecut mai întîi prin ochii şi prin urechile lui Jacquot. Ea îl simte lipit

de ea, în ea, pe Jacquot : sărăcia şi mărinimia, mîndria şi mînia Mahalalei-Rîioase.

Bébé îşi lasă mîna pe ceafa lui Jacquot, o strecoară uşor de-a lungul ei, apoi îi mîngîie creştetul, îi prinde părul în pumn de mai-mai să-l doară, şi-i trage gura spre gura ei.

Dinţii li se ciocnesc cu un clinchet, ca două pahare de vin, prea pline.

Ea îşi mai coboară o dată fruntea, pentru ultima oară.

— Cînd... în sfîrşit... peste cîteva luni... cînd el va sosi, cînd el o să fie aici... va trebui... în sfîrşit... să-l iubeşti...

Jacquot îi apucă încheieturile mîinilor în palmele lui lungi şi i le strînse de parcă ar fi vrut să-i oprească pulsul. Glasul îi tremura :

— O ! la asta... am să mă pricep... ţi-o jur...

Mai tîrziu, Jacquot smulsese o frunză de iederă şi o mesteca în dinţi... Frunza era aspră, rea la gust, dar îi trebuia, ca să simtă cît e de bine, ca să creadă în toată fericirea asta.

*
* *

Iată „poezia" pe care a compus-o într-o zi Riton, pentru prietenii lui :

BALADA MAHALALEI-RIIOASE

Ţinuturi dacă răscoleşti,
Oraşe cu mulţime deasă,
Golani mai jalnici nu găseşti
Ca-n zisa Mahala-Rîioasă.
Se nasc stingheri, fără alai,
Dar cînd se bat au pumnii grei
Şi, ca să-ţi fie traiul trai,
Să ştii că nu-ţi merge cu ei !

Lor nu le place să le-nșiri
Cai werzi, nici practicul precis;
Găsesc ei singuri, de te miri,
Cu ce să-și umple bietul vis.
Culcușul lor e-o văgăună,
Urăsc bogații, vrei nu vrei,
Îi mișcă orice vorbă bună...
Să știi că nu-ți merge cu ei!

Stomacul ăsta hămesit
Și dinții — scoabe în gingii —
Cer dreptul nemaipomenit
Să aibă carne zi de zi.
Microbi, guzgani cu pielea groasă
Cresc dolofani și rotofei
În zisa Mahala-Rîioasă...
Să știi că nu-ți merge cu ei!

Tu, Doamne, întru blasfemie
Ești pomenit, de obicei:
Nu-i joacă ce-ai făcut din glie.
Să știi că nu-ți merge cu ei!

CUPRINS

CAPITOLUL	I	Directa de dreapta . . .	5
CAPITOLUL	II	Mahalaua-Rîioasă	13
CAPITOLUL	III	Fularul de mătase albă . .	26
CAPITOLUL	IV	Globul înstelat . . .	55
CAPITOLUL	V	Sezon-mort	85
CAPITOLUL	VI	Un biet cîine	139
CAPITOLUL	VII	Mare gală	167
CAPITOLUL	VIII	Zece litri de vin roşu . . .	195
CAPITOLUL	IX	Cea mai deşteaptă dintre jave	265
CAPITOLUL	X	Cîntecul întrerupt . . .	300

A. Lecca:

NAUFRAGIUL

Acum aproape o sută de ani, în portul Sydney, o corabie ridica pînzele, plecînd cu destinație necunoscută membrilor echipajului. Căpitanul ei o conducea spre o țintă îndepărtată.

Colindînd Australia, Tasmania și Noua Zeelandă, luptînd din greu cu natura și trecînd prin nenumărate peripeții, corabia din volumul de față — o coajă de nucă ce atîrnă între cele două imensități: albastrul cerului și albastrul apei, purtată de valuri și împinsă de vînt — va sfîrși prin a fi înghițită de ocean. Dar neînfricații ei mateloți, aruncați în ținuturi îndepărtate ale globului, răzbat prin muncă, încredere în propriile lor forțe și spirit de solidaritate, dîndu-ne o adevărată pildă de curaj, energie și înalte simțăminte omenești.

Cunoaștem în cursul acestei călătorii lucruri deosebit de interesante despre locurile străbătute și despre oamenii ce le locuiesc. Ne încîntă și ne instruiesc frumusețea peisagelor descrise, precum și bogăția de cunoștințe din domeniul faunei, florei, geologiei, navigației etc.

Într-un cuvînt, o carte plăcută și instructivă.

Nr. 2737

Redactor de carte: M. Westfried
Tehnoredactor: M. Grigoriu
Corector: E. Guluță

Dat la cules 13.III.958. Bun de tipar 15.V.958. Tiraj 10.100 ex. broșate și 2.050 ex. cartonate. Hîrtie concept de 65 gr. m. p. Coli de tipar 21,25. Coli de editură 16,7. Ft. 32/84×108. Com. editurii 2786. Ediția I. A. 03006. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 (A) = R.

Tiparul executat sub com. Nr. 80425 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Eroii cărții de față sînt niște tineri — un grup de adolescenți dintr-un cartier sărac al Parisului.

Așa precum se va vedea, centrul povestirii îl constituie greva unor muncitori de la un imobil în construcție pe care „societatea" vrea să-i licențieze pentru a angaja mînă de lucru mai ieftină. Cot la cot cu cei vîrstnici, adolescenții aceștia își fac în această împrejurare ucenicia grea a luptei în comun.

În jurul acestui fapt de viață Chabrol concentrează toată materia romanului său—întîmplări din viață simple și mărunte, dar bogate în înțelesuri adînci omenești.

Citim cartea și fiecare pagină parcursă ne întărește în convingerea că nici o stavilă nu-i va împiedica pe acești tineri să iubească, să cînte, să viseze; că vitalitatea, dorința lor de mai bine va triumfa și că, vrînd nevrînd, viața va trebui să le ofere tot ceea ce li se mai fură încă azi pe nedrept.

EDITURA TINERETULUI

Lei 7